V. STANKEVIČIUS.

BAUDŽIAMOJI TEISĖ

PASKAITOS.

KAUNE 1925 m.

LIETUVOS UNIVERSITETO TEISIŲ FAKULTETO LEIDINYS.

Pratarmė.

Išleisdamas savo Universiteto paskaitas, nelaikau reikalinga plačiai kalbėti apie visas kliūtis, kurias man teko nugalėti rašant vadovėlį: šitos kliūtys žinomos visiems, kas pradeda mokslo darbą esamomis Lietuvoje aplinkybėmis. Turiu tik pabrėžti, kad didžiausių vargų turėjau terminologijos ir kalbos dalykuose. Ir jeigu galėjau darbą atlikti, tai tik dėka p. Pr. Skardžiaus, kuris, prof. Jablonskiui patarus, peržiūrėjo visą bendrąją dalį, ir p. P. Janeliūno, kuris peržiūrėjo ypatingąją dalį. Be to, laikau savo pareiga išreikšti giliausią padėką prof. V. Mačiui; kuris draugiškai apsiėmė peržiūrėti visą rankraštį. Jų nuopelnas — visa, kas knygoje yra gera kalbos atžvilgiu. Bet už visas klaidas ir ydas visiškai atsako tik pats autorius, kadangi, del laiko stokos, ne visuomet galėjo tinkamai išnaudoti žinovų patarimus ir nurodymus.

Už visas pastebėtąsias ir nurodytąsias klaidas būsiu dėkingas savo klausytojams ir šiaip skaitytojams.

V. Stankevičius.

Sutrumpinimai

BS	Baudžiamasis Statutas 1903 m.
BSPP	BS-to Papildymas ir Pakeitimas (V. Z. 20).
BPrS	Baudžiamojo Proceso Statutas
KS	Karo Baudžiamasis Statutas
V. Ž. 23 N 287	Lietuvos Vyriausybės Žinios, N 23, eilinis Num. 287
CP	Code pénal
StrGB	Strafgesetzbuch
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
Lil. H. 132	Strafrechtliche Abhandlungen, hersg. von Lilienthal, Heft 132.
Vergl. Darst. B. T. Bd. I.	Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, Besond. Teil. Bd. I.
Zt.	Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft.
ЖМЮ	Журнал Министерства Юстиціи.

Turinys.

Trečiasis skyrius.

Nusikaltimo formos.

Ketvirtasis skyrius.

Bausmės mokslas

Penktasis skyrius.

Pavojinga būklė ir visuomenės apsaugomosios priemonės.

YPATINGOJI DALIS.

Įžanga.

Pirmasis skyrius.

Nnsikaltimai asmeniui.

Antrasis skyrius.

Nusikaltimai turtui.

Trečiasis skyrius.

Mišrieji nusikaltimai.

Ketvirtasis skyrius.

Nusikaltimai visuomenei.

Priedeliai.

Bendroji dalis.

Įžanga.

Bendroji literatūra: Franz von Liszt, Lehrbuch des deutschen Strafrechts, 1922. R. Garraud, Traité du droit pénal français, vol. I—IV. 1913—1922. R. Garraud, Précis de droit criminel. A. Prins, Science pénale et droit positif. Kenny, Outlines of criminal law. James Stephen, A digest of the criminal law. Н. С. Таганцев, Русское уголовное право, Лекціи, изд. 2, 1902. Н. Д. Сергѣевскій, Русское уголовное право, изд. 5-ое, с доп. А. А. Жижиленко. С. В. Познышевъ, Основные начала науки уголовнаго права. С. В. Познышевъ, Особенная часть русскаго уголовнаго права.

Komentarai: Н. С. Таганцевъ, Уголовное уложеніе 22 марта 1903 года, доп. изд. под ред. П. Н. Якоби. R. Frank, Strafgesetzbuch des deutschen Reichs. J. Olshausen, Dasselbe. Ebermayer, Lobe, Rosenberg, Dasselbe. Garcon, Code pénal annoté. Be to: Sammlung ausserdeutscher Srafgesetzbücher. Die Strafgesetzgebung der Gegenwart. Vergleichende Darstellung des d. und ausländischen Strafrechts, B. I—VI (allg. Teil) und I—IX (bes. Teil).

Žurnalai: „Teisė", Teisės mokslo ir praktikos laikraštis. „Zeitschrift f. die gesammte Strafrechtswissenschaft". „Revue pénitentiaire". „Mitteilungen der Internationalen kriminalistischen Vereinigung", B. I—XX. „Revue internationale de droit pénal". „Journal of criminal law and criminology" (Chicago). „Журналъ Министерства Юстиціи". „Журнал уголовнаго права и процесса". „Вѣстник Права". „Право".

Literatūros rodyklės: Liszt, Garraud, Таганцев, ir, be to, Трегубов, Настольная книга криминалиста.

Baudžiamosios, arba kriminalinės, teisės mokslas tyrinėja nusikaltimus ir bausmes. Bendrai imant, nusikaltimų ir bausmių apsireiškimas yra toks platus, jog sudaro ne vieno, bet keleto mokslų turinį. Tie mokslai yra:

1. Gyvenamųjų baudžiamųjų įstatymų dogmatika, kuri savo ruoštu suskirstoma materialinės ir procesualinės teisės mokslais.

2. Baudžiamosios teisės istorija, kuri mums rodo, kaip įsigalėjo dabartinė teisė. Baudžiamosios teisės istorija, kaipo atskiras mokslas, yra palyginti naujas dalykas, ir mes lig šiol dar neturime pilnos baudžiamosios teisės istorijos apžvalgos net Europos literatūrose. Gi istorijos tyrinėjimas yra labai svarbus dabartinės teisės plitimo prasmei suprasti.

3. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Dabartinė visų kultūringųjų šalių teisė taip daug bendra turi, jog vieno krašto įstatymai dažnai daug turi įtakos kitų kraštų įstaty-

mams. Be to, naujieji statutai daug ką yra pasiskolinę iš kitų kraštų Statutų. Todel, dabar teisių lyginimas yra beveik neišvengiamas politikos ir dogmatikos atžvilgiais. Mes matome, kad mūsų metų juristai labai rūpinasi lyginamosios medžiagos rinkimu. Tuo atžvilgiu turtingiausia yra vokiečių literatūra.

4. Pasinaudodama dogmatikos, istorijos ir lyginamojo mokslo rezultatais, teorija gali nustatyt pagrindinius principus, kuriais remiama visuomenės kova su nusikaltimais. Šitie principai sudaro baudžiamosios teisės filosofiją. Filosofijos tyrinėjimas eina dviem linkmėm: bausmių teisės ir bausmių tikslų tyrinėjimas.

5. Baudžiamosios teisės istorija mums aiškiai rodo, jog baudžiamoji teisė nėra pastovi, nekeičiama, kad ji visuomet keičiasi, plėtojasi, kartais pamažu, kartais labai greitai. Beveik visada jaučiama visuomenėje kriminalinės teisės reformų reikalingumas, visada iš tos arba kitos pusės reikalaujama kriminalinių įstatymų pakeitimų. Klausimas, kaip pritaikinti kriminalinė teisė vsuomenės reikalams, sudaro kriminalinės politikos turinį. Mūsų laikų kriminalinė politika naudojasi, be minėtų mokslų: dar kriminologijos, arba nusikaltimų priežasčių mokslo, medžiaga.

6. Be bausmių, valstybė turi dar visą sistemą kitų priemonių kovai su nusikaltimais. Tos priemonės, kurios, bendrai imant, sudaro administracijos teisės dalį, galima pavadint profilaktikos, įspėjimo arba visuomenės apsaugojimo, priemonėmis. Paskutiniu laiku daug kas ėmė demėtis šitomis premonėmis, ir dabar jų gali matyti kiekviename naujame Statute. Todel, iš jų pamažu darosi atskiras visuomenės apsaugojamųjų priemonių mokslas.

7. Pagaliau, paskutiniu laiku, susidarė dar naujas ypatingas mokslas, vadinamas kriminalistika. Šito prof. Hans'o Gross'o įkurto mokslo tikslas yra ištirti priemonės kaltininkui rasti. Šitas mokslas yra artimiausias baudžiamajam procesui. Bet tas mokslas naudojasi įvairiais pradedamaisiais mokslais, pav. chimija, fizika, psichologija, ir nėra surištas su kokia nors veikiančiąja teisės sistema. Todel jis turi būti išskirtas atskiru mokslu. Tarp ko kita, čia reikia priskirti sistema ir kaltininkui pažinti (pav., Bertillon'o sistema)[1]).

8. Visai palyginti naujas mokslas yra kriminologija, tai yra nusikaltimų priežasčių ir faktorių mokslas. Dar prieš 50 metų mes vos būtume galėję rast šito mokslo pradžią. Pirmas

---

[1]) Hans Gross, Encyklopaedie der Kriminalistik. Derselbe, Handbuch für Untersuchungsrichter. Encyklopaedie der modernen Kriminalistik, Bd. I—XI.

nusikaltimų priežasčių tyrinėjimo svarbumą suprato statistikos mokslo įkūrėjas Kettle. Jis pirmas pastebėjo, jog nusikaltimų skaičius beveik kasmet yra toks pats („žmonės moka nusikaltimų mokestį ne prasčiau, kaip visus kitus mokesčius"). Bet sistematingas nusikaltimų priežasčių tyrinėjimas prasidėjo dar nesenai, daugiausia antropologiškos linkmės iniciatyva. Kriminologija dabar skiriasi dviem atskirom linkmėm:

a. Antropologiška linkmė stengiasi nusikaltimų priežastis rast biologiškuose nusikaltimo ypatumuose. Daugiausia šioj srity yra pasidarbavęs pats šitos linkmės įkūrėjas, gydytojas Lombroso.

b. Sociologiška linkmė ieško nusikaltimų priežasčių visuomenės sąlygose. Todel į savo tyrinėjimų pagrindą ji deda statistikos davinius. Jų rinkimas ir tinkama forma dar nėra visiškai išspręstas ir visų pripažintas dalykas, ir todel labai sunku sulyginti įvairių kraštų statistikos daviniai. Sociologiškas nusikaltimų tyrinėjimas, remdamasis faktų daviniais, nustato santykius tarp įvairių visuomenės reiškinių ir nusikaltimų. Taip susidaro visuomeninių nusikaltimų faktorių mokslas. Pirmieji pagrindiniai šitos srities darbai irgi priklauso antropologiškai linkmei.

Šito kurso dalykas yra dogmatiškas mūsų gyvenamųjų baudžiamųjų įstatymų tyrinėjimas. Bet, kiek reikalinga, bus naudojamasi ir kitų mokslų medžiaga, daugiausia istorijos. lyginamosios teisės ir sociologijos daviniais.

PIRMASIS SKYRIUS.

Baudžiamasis įstatymas.

Literatūra: Bierling, Juristische Prinzipienlehre. Binding, Die Normen und ihre Uebertretung. Bar, Gesetz und Schuld im Strafrecht. Bar, Das internationale Privat- und Strafrecht. Liszt, Grundsätze des internationalen Strafrechts, Zt., 1882. 1. Мокринскій, Новый законъ и старыя гарантіи, ЖМЮ, 1909 № 3. Демченко, Неясность, неполнота и недостаток уголовнаго закона, ЖМЮ, 1904 № 8.

Bendroji sąvoka ir sudėtis.

Apžvelgdami materialinės kriminalinės teisės įstatymus mes randame jų tarpe dvi grupes. Vieni iš jų apibrėžia nusikaltimą ir nustato už jį bausmę, kiti — tik paaiškina kitų įstatymų esmę, mintį arba turinį.

Anksčiau minėtos rūšies įstatymus galime vadinti kriminaliniais įstatymais tikra to žodžio prasme. Jie visada susideda iš dviejų dalių: viena apibrėžia nusikaltimą, o kita rodo to nusikaltimo padarinį, arba bausmę. Pirmoji vadinama **„dispozicija"**, antroji **„sankcija"**. Pav., BS-to 453 str. žodžiai: „Kas nusikalto nužudęs" sudaro dispoziciją, o žodžiai: „tas yra baudžiamas kalėti sunkiųjų darbų kalėjime ne trumpiau kaip aštuonerius metus" — sudaro sankciją.

Kiekviena dispozicija turi dvi prasmes. Visų pirma ji rodo, kad darbas, jos aptarimas, yra neteisus, kad jis prieštarauja teisei. Bet tai nereiškia, kad tas darbas, arba veiksmas, yra uždraustas tik baudžiamojo įstatymo. Draudimas gali būti jau pirmiau, nerašytoje teisėje (pav., „nežudyk") arba kituose įstatymuose. Šitas skyrimasis draudimo ir baudimo suprastas yra tik paskutiniu laiku, ir davė progos sustatyt naujai normų teorijai („Normenteorie"), kuri tvirtino, kad normos esančios tai elgesio taisyklės, ir nieko bendra neturinčios su baudžiamuoju įstatymu: jos visada esančios buvusios prieš baudžiamąjį įstatymą išleidžiant. Šitą teoriją sugalvojo garsusis vokiečių kriminalistas Binding'as, ir dar nesenai ji buvo labai populari Vokietijoje ir Rusijoje. Bet dabar jos įtaka labai sumažėjo, nes negalima neigti, kad baudžiamųjų įstatymų dispozicijų bendrumas geriausiai mums rodo, kokia iš tikrųjų yra gyvenamoji teisė: kiekvienas darbas, baudžiamojo įstatymo

minimas, yra draudžiamas; o daugeliu atsitikimų teisė nuo neteisės galima atskirti tik su baudžiamųjų įstatymų pagalba.

Bet tai tik viena dispozicijos reikšmės pusė. Dar yra antra, labai svarbios ir principialinės esmės pusė. Mūsų laiko nuomone tik minėtas kokioj nors dispozicijoj darbas gali būti baudžiamas. Visi kiti darbai, arba veiksmai, kad ir kokie jie būtų žalingi, pavojingi, gaištingi, pikti, vis delto pasilieka nebaudžiami, jei mes negalime nurodyti tam tikros, jiems tinkamos dispozicijos. Šitą mintį klasikiškai formuluoja posakis: „Nullum crimen, nulla poena sine lege" — nėra nusikaltimo, nėra bausmės, jei ji ne nustatyta įstatymu. Šita taisyklė, šita „nusikaltėlių Magna Charta Libertatum", kaip ją pavadino Liszt'as, yra didelės ir ilgos kovos vaisius, kovos piliečių, varytos su valdžios nuožiūra[1]). Mūsų protėvių baudžiamosios teisės praktika nežinojo šitos taisyklės, ir valdžia laikė savo teise baust pavojingus žmones, nežiūrėdama, ar bausmės už jų darbus buvo jau numatytos įstatymu, ar ne. Bet mūsų laiku būtų diddžiausias visų dabartinių teisių principų laužymas, jei koks nors darbas būtų nubaustas be tam tikro įstatymo. Todel, ir bausmės iš „analogijos" dabar yra pripažintos neteisingomis. Šiuo atžvilgiu labai įdomi buvo kova del elektros energijos vogimo baudimo. Suprantamas dalykas, jog šis nusikaltimas galėjo pasirodyti tik paskutiniais laikais, kada žmonės ėmė plačiau naudotis elektra ir tiest visur elektros tinklus. Todel seni statutai negalėjo numatyt šitos gamtos jėgos vogimo; ir Vokietijoj, Anglijoj, Prancūzijoj kilo klausimas, kas daryti su šituo nusikaltimu: ar jis galima baust, ar ne. Bet, pav., Vokietijoje buvo pripažinta, kad paprastoji vagystė apima tik kilnojamojo turto, tai yra kokio nors daikto pagrobimą, o čion daikto, įprasta to žodžio prasme, nėra, todel negalima tam reikalui taikinti ir vagystės sąvokos. Tatai Reichsgericht'ui pripažinus, vyriausybė tuojau išleido papildomąjį elektros energijos vogimo įstatymą. Ir tai yra ne tuščias teisininkų protavimas, bet tikras įstatymų gerbimas.

Pagal formos, kuria įstatymas apibrėžia nusikaltimą, dispozicija gali būt trijų rūšių:

1. **Apibrėžiamoji** dispozicija, yra tai tokia, kuri teikia visus svarbiausius nusikaltimo požymius. Tokia dispozicija dažniausiai sutinkama tiek BS, tiek kituose dabartiniuose sta-

---

[1]) Schottlaender, Die geschichtliche Entwicklung des Satzes: nulla poena sine lege (Lilient., H. 132). Mūsų teisėje jau Lietuvos Statutas 1529, VI, 1 nustatydavo: „Теж уставуем, иж кожды воевода наш и старосты и маршалки земские и маршалок дворный и державцы наши кожды у своем повете не мают нодданых наших иначе судити и правовати лечь тыми писаными правы, которыя есмо всимъ подданнымъ нашимъ великого Князства дали...

tuose. Paimkim, pav., 581 str., ir mes tenai rasim visą eilę vagystės pažymių: „Kas nusikalto 1. pagrobęs, 2. slapta arba atvirai, 3. svetimą, 4, kilnojamąjį, 5. turtą, 6. norėdamas pasisavinti, už tą vagystę"... Kiekvienas tų pažymių turi didelės reikšmės, ir kiekvienas teisininkas tuojau supranta visus kalbamojo darbo savumus. Tokių dispozicijų BS-te dauguma.

2. **Remiamoji** dispozicija yra tokia, kuri ne apibrėžia nusikaltimo sąvokos, gi tik sako, kur galima rasti jos apibudinimas, kokiuose įstatymuose yra tokia taisyklė, kurios trukdymas baudžiamas. Pav., BS 214 str.: „Kas nusikalto peržengęs nustatytas įstatymo arba privalomojo įsakymo taisykles margarinui, dirbtiniam sviestui, aliejui arba kitiems riebalams gaminti, laikyti arba pardavinėti, yra baudžiamas"... Koks yra baudžiamas darbas, iš šito straipsnio mes visiškai nežinom, nes čia įstatymas tik nurodo, kur galima rast atatinkamo darbo apibrėžimas.

3. Vis delto 214 str. nurodo, kad jame kalbama apie dirbtinių riebalų gaminimą, laikymą ir pardavimą. Bet gali būt ir tokių dispozicijų, kurios jokių pažymių nenurodo: tokios dispozicijos vadinamos **baltomis.** Pavyzdžiu mums gali būt 138 str.: „Kas nusižengė nelaikęs priverčiamojo įsakymo, jei už nelaikymą tam tikros bausmės įstatymo nepaskirta, tas yra baudžiamas"... Čia jau mes visai nežinome, kokios rūšies bus baudžiamasis darbas: visa tai pareina nuo to, koks privalomas įsakymas esti peržengtas[1]).

Antroji baudžiamojo įstatymo dalis — sankcija, irgi gali būt išreikšta trejopai.

1. Sankcija yra **visai neapibrėžta**, jei įstatymas gresia bausme, bet nenurodo, kokia. Tokių visiškai neribotų bausmių dabartinė teisė nežino. Bet seniau jos buvo labai išplitusios: pav., caro Petro įstatymuose mes dažnai randame tokių sankcijų, kuriose nenurodoma jokių bausmių ribų, užtat teisėjas pats turėjo jau nuspręst, kokia bausmė „be pasigailėjimo" čia turi būt pavartota.

2. **Visai apibrėžtos** sankcijos yra tokios sankcijos, kurios už nusikaltimą nurodo tik vieną tam tikrą jau visiškai apibrėžtą bausmę. BS-te tokia bausmė yra sunkiųjų darbų kalėjimas ligi gyvos galvos (o rusų laikų redakcijoje buvo ir mirties bausmė).

3. Beveik visos sankcijos dabartinėje teisėje yra **apibrėžtos tam tikromis ribomis**, būtent maksimumu ir minimumu, Tokios sankcijos vadinamos lyginamai apibrėžtomis. Pav., už nužudymą yra nustatyta bausmė — „sunkiųjų darbų kalėjimas ne trumpiau, kaip aštuonerius metus". Tai reiškia, kad čia bausmė gali būt paskirta iš 8 ir 15 metų tarpo. Bet

[1]) **Žiūr. irgi, pav., KBS-to 273[1], 273[2] str.**

atsimindami, kad sunkiųjų darbų kalėjimas galima dalyti iš pusmečių, mes galime čia išrinkt bausmę iš 15 laipsnių.

Dispoziciją ir sankciją turi kiekvienas baudžiamasis įstatymas tikra to žodžio prasme. Bet, kaip jau minėjome, yra dar kitos rūšies baudžiamieji įstatymai, paaiškinamieji įstatymai. Pavyzdžiui, kalbėdami apie sankciją už nužudymą, mes nustatome, kad sankcija „kalėti sunkiųjų darbų kalėjime ne trumpiau, kaip aštuoneri metai" reiškia, jog teismas gali paskirti bausmes už nužudymą „nuo 8 ligi 15 metų", ir dar priduriam, jog šitą bausmę galima dalyti iš pusmečių. Pačiam įstatyme apie nužudymą mes nieko panašaus nerandame. Atatinkamų paaiškinamų taisyklių mes randame BS pradžioje, jo bendroj daly. 16 str. sako: „Kalėti sunkiųjų darbų kalėjime skiriama arba ligi gyvos galvos arba nuo ketverių ligi penkiolikos metų laiko"; str. 22: „Kalimasis laikas sunkiųjų darbų kalėjime skaitomas metais ir pusmečiais"...

Tokie paaiškinimai galėjo būt pridėti kiekvienam BS straipsniui, kaip kad buvo daroma senovėje, kai statutai neturėdavo bendrosios dalies. Bet, žinomas dalykas, daug patogiau ir tikslingiau yra išskirt tokios taisyklės atskira dalimi, kaip statuto įvadu. Šitos taisyklės sudaro, sakytumėm, raktą statutui suprasti, ir jų analizas kaip tik sudarys mūsų kurso turinį.

Šitos taisyklės liečia:

1. Pačių baudžiamųjų įstatymų mintį ir bendrą turinį. Šitos rūšies taisyklių tyrinėjimas sudaro mokslą apie baudžiamąjį įstatymą.

2. Apibrėžia bendrą nusikaltimo sąvoką. Tai sudaro mokslą apie nusikaltimą.

3. Teikia bendrą bausmių ėsmės apibrėžimą. Tai sudaro mokslą apie bausmes.

4. Moko, kaip reikia pritaikint bausmės nusikaltimui. Tai sudaro mokslą apie nusikaltimų ir bausmių santykius.

Baudžiamųjų įstatymų šaltiniai.

1. Baudžiamasis Statutas 1903 m.

Pagrindinis, svarbiausias lietuvių baudžiamųjų įstatymų šaltinis yra rusų Baudžiamasis Statutas, 1903 metų „Уголовное Уложеніе".

Šito Statuto kūrimo istorija buvo gana ilga ir įdomi, todėl su ja mums reikia geriau susipažinti[1]).

---

[1]) Žiūr. „Обозрѣніе хода работ по составленію новаго уголовнаго уложенія", ЖМЮ, 1902 № 1.

Visų jau senai buvo pripažinta, kad senasis rusų bausmių Statutas[1]), taikomas nuo 1845 metų, jau visai nebeatatinka naujoms gyvenimo sąlygoms. Jau 50-tų metų pabaigoj tokia buvo bendra teoretikų ir praktikų nuomonė. Bet būklė pasidarė visai nepakenčiama, kai panaikinus baudžiavą ir įvedus bendrą teismų reformą, buvo išleisti nauji teismų įstatymai. Painiausia senojo statuto kazuistika, nusikaltimų sąvokų dalijimas ne iš svarbių ir esmingų, bet iš atsitiktinų pažymių, atskirų dalių nesuderinimas, didžiausias straipsnių ilgumas, kuris ne tiek aiškina, kiek temdo jų turinį, ir, bendrai, nepapratas Statuto ilgumas — jis turėjo daugiau straipsnių, nekaip prancūzų, belgų, vokiečių ir vengrų statutai, visi drauge paimti! — visa tai buvo didžiausia senojo Statuto yda. Gi įsteigus prisiekusiųjų posėdininkų teismus, pasirodė, kad senojo Statuto sąvokos visai yra nesuprantamos paprastiems. neišėjusiems teisininkų mokslo žmonėms. Be to, senoji Statuto bausmių sistema, sudaryta dar kūno bausmių buvimo laiku, buvo visai nepritaikinama naujo gyvenimo sąlygoms ir didelėms visuomenės atmainoms. Todel, jau šešiasdešimtų metų pradžioje valdžios viršuj jau nebe vieną kartą buvo keliamas naujo statuto kūrimo klausimas. Bet iš pradžių rusų vyriausybė vis dar tikėjosi pagerinsianti šį dalyką peržiūrėdama Statutą. Tuo tikslu iš Statuto pirmučiausia buvo išskirti visi mažesnieji nusikaltimai, kuriuos sprendžia taikos teisėjo teismas, ir iš jų buvo sudarytas atskiras Statutas[2]).

Po to iš naujo buvo perredaguotas visas bausmių Statutas, ir 1866 metais išleista jo nauja redakcija. Šita naujoji redakcija tik pašalino jo svarbiausias ydas ir sumažino straipsnių skaičių, ir todel naujojo Statuto ji negalėjo atstoti: naujas Statutas dar reikėjo sudaryti.

Bet iš tikrųjų, šitas dalykas buvo pradėtas vykdyti tik 1881 metais, kai buvo tam reikalui sudarytas komitetas, kurio uždavinys buvo sudaryti naujas Statutas. Tačiau komiteto plenumas pats šio darbo ne dirbo, tik išrinko iš savo narių tarpo vadinamąją redakcinę komisiją, kurią sudarė: Nekliudov'as, Foinickis, Slučevskis, Rozinas, Tagancevas ir jos raštininkas Nolde.

Redakcinės komisijos darbas buvo be galo platus ir rimtas. Užsieny sudarydami naują Statutą tik vokiečiai buvo plačiau užsimoję kaip rusai. Rusų komisijos darbams palengvinti buvo išversta į rusų kalbą visa eilė geriausių kitų tautų Statutų. Atskiriems klausimams svarstyti buvo kviečiami žymiausi įvairių mokslų sričių specialistai; pav., nepakaltinamu-

---

[1]) „Уложеніе о наказаніяхъ уголовныхъ и исправительныхъ".
[2]) „Устав о наказаніях, налагаемых мировыми судьями".

mo taisyklėms svarstyti buvo pakviesti geri Rusijos psichiatrai; del taisyklių baudžiamųjų įstatymų galiai nustatyti buvo pasiklausta nuomonės geriausių tarptautinės teisės žinovų, kaip antai Martenso. Be to, atskiros naujojo Statuto projekto dalys buvo išsiuntinėtos įvairioms įstaigoms, senatoriams, teismams ir universitetams. Galų gale projektas buvo išverstas į vokiečių ir prancūzų kalbas ir buvo išsiųstas į užsienį garsiausiems kriminalinio mokslo žinovams. Jų daugelis suteikė pastabų ir nurodė kai kurias projekto ydas ir netikslumus. Čia galime paminėt tokias pasaulines mokslo jėgas, kaip Holtzendorfą, Merkelį, Lisztą, Lukinį ir kt. Jų pastabos sudaro ištisą didelį tomą.

Tik 1895 metais, tai yra po 14 metų rimčiausio darbo, galų gale buvo išleista naujo statuto projekto pirma redakcija su plačiausiais pareiškimais, kurie ligi šiol yra labai svarbūs naujai kodekso prasmei suprasti. Bet tai buvo dar tik priruošiamieji darbai, ir kol projektas tapo įstatymu, jis dar turėjo pereit tas stadijas:

1. Teisingumo Ministerijos tam tikros komisijos (Совѣщаніе при министерствѣ юстиціи) svarstymas. Šita Taryba perdirbo projektą ir jį naujai perredagavo.

2. Valstybės Tarybos ypatingosios komisijos (Особое совѣщаніе при Гос Сов.) svarstymas. Šita Taryba dirbo nuo 1898 ligi 1901 metų.

3. Valstybės Tarybos Departamentų ypatingosios komisijos svarstymas.

4. Galų gale Valstybės Tarybos plenumo posėdyje svarstymas.

Tik 1903 metais kovo m. 22 d., po ilgesnio kaip dvidešimt metų darbo, šitas Statutas buvo galutinai patvirtintas ir tapo įstatymu.

Vis delto jis dar nebuvo visiškai baigtas. Tuo pat metu, kada Statutas buvo patvirtintas, buvo nuspręsta, kad kodekso įsiteisėjimo laikas bus dar vėliau paskirtas. Ir tatai buvo suprantamas dalykas. Naujas kodeksas turėjo tiek daug ypatumų ir savumų, kad jis griežtai skyrėsi nuo senojo veikiančio Statuto; todel būtinai reikėjo teisininkams, teisėjams ir advokatams duot laiko susipažint su nauju Statutu, apsiprast su juo. Be to, reikėjo pritaikinti naujam statutui visos kalėjimo įstaigos, išleist kai kurie papildomi įstatymai (pav., del nukentėjėlio skundo ir k. k.). Todel kodeksas buvo paskelbtas „Įstatymų ir vyriausybės įsakų rinkinyje“ (Sobranije uzakonenij i rasporiaženij Pravitelstva“), ir jo dėstymas buvo įtrauktas į teisių fakulteto programą universitetuose. kad juristai galėtų gerai su juo susipažint.

Bet 1904 metais prasidėjo karas su japonais, kuris sutrukdė visišką naujo Statuto įvedimą. Bet jau tais pačiais metais buvo pradėta jis gyvendyti dalimis. Pirmučiausia buvo įgyvendyti skyriai, kurie liečia nusikaltimus valstybei. 1906 metais buvo įvesti straipsniai apie nusikaltimus tikybai, bet jų redakcija, del paskelbtos tikybos laisvės, buvo jau daugeliu atžvilgių pakeista. Tais pat 1906 metais buvo įvesti dar kai kurie straipsniai apie kontrabandą, o galų gale kai kurie straipsniai apie kovą su prostitucija. Tuo būdu, užuot sutrumpėję, baudžiamieji įstatymai pasidarė dar painesni: tuo pačiu laiku buvo jau įsigalioję nebe du statutu, bet trys, kurių kiekvienas turėjo savo ypatingą sistemą, savo bendrąją dalį, savo bausmių tvarką ir k. k.; jie visi ne tik nebuvo suderinti, bet kartais tiesiog prieštaravo vienas kitam.

Taip buvo Rusijoje ligi pat revoliucijos, kada bolševikų valdžia išleido naują baudžiamąjį Statutą.

Bet Lietuvoje jau karo metu vokiečių okupacijos valdžia įvedė 1903 metų Baudžiamąjį Statutą. Paskum, kai jau buvo paskelbta Lietuvos nepriklausomybė, naujoji valdžia tuojau išleido įstatymą įvesti naują Statutą su kai kuriais pakeitimais. Šitas įstatymas buvo paskelbtas „Vyriausybės Žinių" antrajame numeryje (1919 m. sausio 16 d.). Be reakcinio pobūdžio pakeitimų, pav., žodžių „Rusija" ir „Rusijos valdinys" žodžiais „Lietuva" ir „Lietuvos pilietis", buvo padaryta dar tokių pakeitimų: mirties ištrėmimo, grasos kalėjimo ir tvirtovės kalėjimo bausmės buvo panaikintos, daugelis nusikaltimų tikybai ir visi nusikaltimai, numatyti trečiajame skyriuje (tai yra svarbesni nusikaltimai valstybei), išbraukti.

Baudžiamojo Statuto mintims suprasti, be oficialaus teksto, kuris yra rusų kalba parašytas, yra reikalinga dar gausinga jo medžiaga, kurioje išdėstyti visi motyvai ir paaiškinimai. Tokios medžiagos surinkta 33 didoki tomai, būtent:

1. Paaiškinamasis raštas del redakcinės komisijos sumanymo (8 tomai).

2. Aukštųjų įstaigų nuomonės (1 t.).

3. Pastebėjimų santrauka del redakcinės komisijos sumanymo (13 t.).

4. Baudžiamiesiems įstatymams pertvarkyti medžiaga (7 t.).

5. Teisingumo ministerijos komisijos sumanymas (1 t.).

6. Valstybės Tarybos tam tikros komisijos protokolai (1 t.).

7. Valstybės Tarybos departamentų tam tikros komisijos protokolai.

8. Valstybės Tarybos bendro susirinkimo (plenumo) protokolai[1]).

Suprantamas daiktas, visa šita medžiaga yra ne vienodos vertės. Didžiausios reikšmės turi materialiai, nurodyti sub 1, 5, 6 ir 7. Gaila, kad šitie materialai, labai svarbūs Statuto minčiai ir reikšmei suprasti, yra labai sunkiai prieinami. Praktikos reikalams galima naudotis Tagancev'o, vieno iš žymiausių Statuto autorių, labai gerai sutvarkytu komentaru[2]).

Be to, didžiausios svarbos taip pat turi Vyriausiojo Tribunolo sprendimai, kurie deda pamatus mūsų praktikai kriminalinės teisės srityje.

Svarstant Baudžiamąjį Statutą, reikia visų pirma galutinai nustatyt, kokia jo redakcija veikia Lietuvoje. Tai yra visai nepaprastas ir nelengvas išspręsti klausimas.

1. Rusijos valdžios laiku Statutas buvo išleistas 1903 metais, bet paskum kai kuriais atvejais liko pakeistas ir papildytas. Ar galima pripažint šituos pakeitimus galingus Lietuvoje? Čia, tur būt, reikia atskirt pakeitimai prieš Lietuvos okupaciją ir po okupacijos. Tik tie pakeitimai dabar yra įsigalioję, kurie jau buvo paskelbti Lietuvoje prieš okupaciją. Pripažint jie neturint galios nėra jokio pagrindo.

2. Ar galima pasakyt, kad kiti Rusijos baudžiamieji Statutai nė kiek neveikia Lietuvoje? Rodos. kad negalima. Kaip jau paskyta, visiškas naujo Statuto įvedimas reikalavo išleisti kai kuriuos papildomuosius įstatymus. Pav., naujame Statute visai nebuvo apibrėžta nukentėjėlio skundo tvarka ir reikšmė, ir šitas klausimas liko neišspręstas. Bet sename Statute šitas klausimas buvo numatytas. Todel, reikia pripažint, kad senojo Statuto (tikrai sakant, senų Statutų) atatinkamieji straipsniai turi galios tiek, kiek jie gali būt pritaikinti naujojo Statuto redakcijai. Tuo pat būdu turi galios ir tos dalys, kurios del kokių nors priežasčių nebuvo visiškai įtrauktos į naująjį Statutą. Pav., 1909 metų įstatymas konstitucijos laisvei ginti buvo kodifikacijos keliu įtrauktas ne į naująjį, gi į senąjį statutą. Reikia pripažint, kad šitos taisyklės turi Lietuvoje galios, žinomas daiktas, mutatis mutandis, kaip ir daugelis kitų Statuto straipsnių[3]).

---

[1]) 1. Объяснительная записка к проекту редакціонной комиссіи 2. Отзывы вѣдомств. 3. Свод замѣчаній на проект редакціонной комиссіи- 4. Матеріалы для пересмотра уголовнаго законодательства. 5. Представленіе совѣщанія при Министерствѣ юстиціи. 6. Журнал особаго совѣщанія при Государственном Совѣтѣ. 7. Журнал особаго присуствія департаментов Государственнаго Совѣта. 8. Журнал общаго собранія Государственнаго Совѣта.

[2]) Уголовное уложеніе 22 марта 1903. По изданіям Н. С. Таганцева, под. ред. П. Н. Якоби. Рига, 1922.

[3]) Kiek jos neprieštarauja naujems įstatymams, pav. Konstitucijai, „Rinkimų laisvės apdraudimo“ įstatymui ir tt.

3. Reikia pripažint neturint galios daugelį straipsnių, kurie numato dalykus, susietus su ypatingomis Rusijos sąlygomis (pav., jūros katinaičių, Dono miškų, Caro sargybos ir t.t. gynimą).

4. Be to, Lietuvoje yra išleista daug tokių įstatytmų, kurie vienu ar kitu būdu liečia, keičia, paaiškina, papildo Statuto redakciją. Tokių įstatymų yra daugiau šimto. Jų svarbesnieji bus nurodyti atatinkamose vietose, o pilnas jų sąrašas pridėtas šios knygos priedėliu.

Baudžiamasis Statutas yra išverstas į lietuvių kalbą, ir išleistas teisingumo ministerijos. Bet nieku būdu negalima laikyt tos redakcijos oficialiu privalomu tekstu. Joje trūksta bet kokios nors kodifikacijos pastangų; tai yra tik paprastas pirmosios Statuto redakcijos vertimas, ir norint žinoti, kokie straipsniai turi galios, kokie ne, reikia spręst visiškai neatsižvelgiant į šitą išleistąjį tekstą. Be to, vertime jau pastebėta daug neaiškumų, netikslumų ir paprastų klaidų. Šių klaidų galima nurodyt tokie ryškūs pavyzdžiai:

1. 48 str.: ...„Nusikalstamasis darbas laikomas neatsargiu ne tik tada, kai kaltininkas jo nenumatė, nors galėjo i r turėjo jį numatyti“ ... Reikia: „Galėjo a r b a turėjo“.

2. 460 str.: „Kas nusikalto nužudęs, nužudytojo įprašytas a r b a jo pasigailėjęs“... Reikia: „įprašytas i r pasigailėjęs“.

3. 636 str.: žodžiai „jei tai padarė tyčia arba del neapsižiūrėjimo, ir jei tuo didžiai pakenkė valdymo tvarkai“ ir t.t. reikia pakeist žodžiais: „jei tai padarė tyčia, arba jei tai padarė del neapsižiūrėjimo ir tuo didžiai pakenkė“... Ta pati klaida ir 639-me, 641-me, 642-me straipsniuose.

4. 667 str.: „Tarnautojas, kuris nusikalto: 1. Padirbęs dokumentą“... Reikia: „padaręs “. (виновный в составленіи документа).

Tokios klaidos verčia atsargiai naudotis vertimu ir visados palygint jį su originalu. Bet vis-gi šis vertimas yra didelis vertėjo teisės mokslui ir praktikai nuopelnas ir žymiai palengvina teisininkams kriminalinės teisės sryties darbą. Šis vertimas vartojamas kaipo pagrindas šios knygos citatose.

Baigdami svarstyt B. Statuto dalykus turim dar nurodyt, taip sakant, jo vietą kitų svetimų šalių statutų tarpe. Naujų minčių ir principų BS neįvedė. Beveik visa, ką gera turi, BS yra pasiskolinęs iš Vakarų Europos. Bet vis delto yra jau tikrai europiškas, gyvenamojo laiko Statutas: jis visiškai galima lyginti su vokiečių, belgų, italų ir kitų šalių Statutais. Bet jis remiamas tikro klasikinio mokslo pagrindais, kuriuos jis visiškai įvedė kaip tik tuo laiku, kada visų kraštų įstatymų leidėjai ėmė ieškot kitų kriminalinės teisės

pagrindų. Visi statutai, kuriuos BS kūrėjai laikė pavyzdžiu. jau yra pripažinti pasenusiais. ir visur eina rimtas naujų statutų kurimo darbas. Be to reikia atmint, kad kai kuriais atžvilgiais BS negalėjo tiek ištobulėti, kiek buvo ištobulėję kiti Europos statutai, nes politinis Rusijos sutvarkymas buvo labai atsilikęs. Reikia atsimint, kad BS-to priruošiamieji darbai buvo pradėti Aleksandro III viešpatavimo laiku; kad jo pilna redakcija buvo nustatyta Pleve režimo metu; kad jis buvo patvirtintas dar prieš konstituciją įvedant; kad jo tikslas buvo ginti neribotos monarchijos pamatą ir varžyti politinę piliečių laisvę. Tai turi atsiminti ne tik mūsų teorija, įstatymų leidėjai, bet ir teismo praktika.

2. Kiti baudžiamosios teisės šaltiniai.

Baudžiamasis Statutas net su visais papildymais ir pakeitimais, kuriuos mes jau minėjom, nėra vienintelis kriminalinės teisės šaltinis, ir greta jo veikia dar kiti įstatymai, kurie už tam tikrus nusikaltimus arba nusižengimus nustato tam tikras bausmes. Antai Statuto 5-am str. sako:

„Šitas Statutas nėra galingas: 1. nusikalstamiesiems darbams, kurie yra baudžiami iš bažnytinių, baudžiamųjų, kariuomenės bei karo jurininkų, drausmės, tremtinių ir iždo bei administracijos valdybų įstatymų, taip pat ir iš tam tikrų nuostatų, tose apybrėžose, kurios yra nustatytos šiais įstatymais ir nuostatais“.

Iš minėtų 5-am str. įstatymų jau nustojo galios tremtinių nuostatas, nes Lietuva nežino trėmimo bausmės.

Kad Statutas neturi galios drausmės peržengimams, yra aišku savaime, nes tokių darbų Statutas nenumatė. Be to, drausmės taisyklių peržengimą seka ne viešosios bausmės, bet ypatingi padariniai, kurių Statutas visai nenumato.

Visai kas kita yra bažnyčios ir karo statutai: ten mes randame baudžiamosios teisės šaltinių tikra to žodžio prasme.

Bažnyčios įstatymų statutas, arba, tikriau sakant, statutai, yra itin painūs ir paprastiems žmonėms beveik neprieinami. Jis yra dar veikiančios ir dabartinėms sąlygoms pritaikintos kanoninės teisės dalis. Jame mes randame tris kategorijas įsakų, liečiančių baudžiamąją teisę: drausmės peržengimus, tarnybos nusikaltimus ir kai kuriuos bendrus nusikaltimus (pav., kunigų savitarpio įžeidimą ir t.t.). Už šituos nusidėjimus bažnyčios teisė nustato ypatingas bausmės, kurios skiriasi ypatinga tardymo tvarka. Bažnyčios teisės įsakai dėl nusikaltimų tarnybai, garbei ir t.t. gali būt kolizijoje su BS įsakais, kurie numato tokius pats nusikaltimus. Šita kolizija sprendžiama iš 5 str., būtent: čia BS neturi galios, gi taikoma tik bažnyčios teisė. Reikia, be to, pabrėžt, kad tarnybinių nu-

sikaltimų srityje kolizija gali būt tik del bendrųjų nusikaltimų, būtent tuo kartu, kai dvasininkas ėjo paprastojo valstybės tarnautojo pareigas (metrikų išdavimas ir t.t.). Tikro dvasinių pareigų peržengimo Statutas nenumato, nes „tarnautojo" sąvoka neapima dvasininkų. Bet jeigu kunigas eina pareigas kokio nors paprastojo valstybės tarnautojo, kurio darbas visai nesusisiekia su dvasinėmis pareigomis, tad jis pagal BS atsako kaip kiekvienas kitas paprastas tarnautojas.

Beveik tas pat yra baudžiamajam karo Statutui. Mūsų karo baudžiamasis Statutas yra sustatytas dar 1868 metais, todel jis yra daug senesnis, negu BS., ir jame randame visai kitų pagrindų. Be to, atsižvelgdamas į savo ypatingus tikslus, karo Statutas remiasi savotiškų principų ir pažiūrų sistema. Jame mes randame visai kitą atmosferą, atmosferą griežtų pareigų, drausmės ir paklusnumo be pasipriešinimo, kas atatinka karo tarnybos santykiams. Todel, pav., visai kitaip yra nustatytos reikalingojo apsigynimo, būtino reikalingumo ir valdžios įsakymų pildymo ribos.

Taipogi griežtai skiriasi ir bausmių sistema. BS-įe mirties bausmė buvo tik išimtis, o Karo Statute ji yra beveik pirma bausmė.

Svarstydami šito Statuto santykius, turim pabrėžti, jog karo baudžiamojo Statuto dėsnius galime suskirstyt šitaip:

1. KS nustato bausmes už drausmės ir kariuomenės tvarkos peržengimą (pav., viršininko negerbimas ir t.t.). Tokiems nusikaltimams bausti vartojamas tik Karo Statutas, nes BS tokių nusikaltimų, bendrai imant, visai nenumato (Exklussivitätsprincip).

2. KS numato nusikaltimus tarnybai, bendrąja to žodžio prasme (pav., per didelės valdžios pasisavinimas arba valdžios neveiklumas). Tokius nusikaltimus numato ir BS. Bet pirmiausia taikomas KS. Jeigu nusikaltimas liečia ne vien kariuomenės dalykus ir, be to, nebūdamas numatytas KS-te, yra numatytas BS-te, tada taikomas BS (Subsidiaritätsprincip).

3. KS numato nusikaltimus, kurie gali būt padaryti paskelbtose karo būklės vietose (pav., KS, str. 270, 271, 279). Tokius pat nusikaltimus numato ir BS, bet karo būklė sudaro kvalifikacijos priežastį, ir kvalifikuota sudėtis pašalina bendrąją sudėtį, arba kitaip KS pašalino BS-tą (Specialitätsprincip).

4. KS numato tik bausmių kariams už kai kuriuos, numatytus BS-te bendruosius nusikaltimus didinimą arba pakeitimą (pav., KS, str. 273, 273[1] ir t.t.). Tais atsitikimais KS neduoda nusikaltimo apibrėžimo, bet tik sako, kokiu būdu pakeičiama bausmė kariams, kurie esti padarę tokius nusikaltimus. Čia kartu turi būt vartojamas BS (nusikaltimo apibrėžimas, bendros dalies taisyklės), ir KS (bausmės nustatymas). Abu statutai vartojami kartu (Kumulationsprincip).

Surištas su KS-tu yra dar vienas svarbus baudžiamosios teisės šaltinis: „Ypatingi valstybės apsaugos įstatai[1]". Šitų įstatymų bendras analizas priklauso administracijos teisės sričiai. Baudžiamąją teisę liečia tik 14 str., kuris nustato, kad už kai kuriuos nurodytus nusikaltimus, numatytus BS-to, tose vietose, kuriose esti paskelbta karo būklė, gali būt svarbesniais atsitikimais taikoma mirties bausmė. Šiais atsitikimais vėl vartojamas BS ir „Ypatingi įstatai" (Kumulationsprincip).

Be to, „Ypatingi Įstatai" numato ir savotiškas nusikaltimų sąvokas, arba sudėtis, kurios kai kuriais atsitikimais sudaro koliziją su analogiškomis BS-to sąvokomis. Tokiais atsitikimais vartojami tik „Ypatingi Įstatai" (Specialitätsprincip). Bet ir šiais atsitikimais turi galios bendroji BS-to dalis.

Reikia pabrėžti, kad vienoj Lietuvos valstybės daly yra visai savotiška baudžiamųjų įstatymų sistema. Klaipėdos Konvencios 1-ojo priedėlio 5 straipsniu Klaipėdos Teritorijos vietinių organų kompetencijai priklauso, tarp kit ko, kriminalė legislacija. Deliai to, kol kas, ten pasilieka seni vokiečių įstatymai, jų tarpe vokiečių Baudžiamasis Statutas — Strafgesetzbuch. Jo charakteristika bus duota baudžiamosios teisės istorijos apžvalgoje. Klaipėdos ir visos kitos Lietuvos teritorijos įstatymų santykiai turi būt sprendžiami tais pačiais pagrindais, kaip kad ir baudžiamųjų įstatymų atskirų šveicarų kantonų, šiaurės Amerikos Valstybių, arba, praėjusiu laiku. rusų ir Suomijos baužiamųjų įstatymų santykiai[2]).

Baudžiamųjų įstatymų jėgos pradžia ir pabaiga.

Baudžiamasis įstatymas tik tada gali būt taikinamas, kada jis jau veikia, jau yra įsigaliojęs, ir nėra dar pakeistas arba panaikintas kitu įstatymu.

Baudžiamojo įstatymo jėgos pradžia gali būt nustatyta arba bendrąja visiems įstatymams tvarka, arba kitu, pačiame įstatyme numatytu būdu. Bendroji įstatymų įsigaliojimo tvarka gali būt nustatyta įvairiais būdais. Rusijoje įstatymas įsigaliodavo visur tą pačią dieną, kurią būdavo gaunamas vietoje įstatymų ir vyriausybės įsakymų rinkinys. Vokietijoje, idant visame krašte įstatymai įsigaliotų vienu metu, įvesta tokia tvarka, kad kekvienas įstatymas įsigalioja po 14 dienų, kai jis esti paskelbtas; tuo laiku įstatymas, paskelbtas Berlyne, suspėja pasiekti visus Vokietijos kampelius.

---

[1]) Žiūr., V. Ž. 5 N 55, 10 N 126, 23 N 287, 49 N 487, 73 N 653 ir 156 N 1100. Be to karo stovio įvedimas ir panaikinimas: V. Z. 4 N 47, 20 N 265, 40 N 418, 41 N 430 ir 105 N 823.

[2]) Žiūr. „Die Strafgesetzgebung der Gegenwart".

Paskutiniu laiku tokia pat tvarka, kaip kad Vokietijoje, įvesta ir Lietuvoje. Paprastai kiekvienas įstatymas įsigalioja už 14 dienų, kai jis esti paskelbtas „Vyriausybės Žiniose", jei pačiam įstatyme kitaip nenumatyta[1]). O kitaip numatoma beveik visada, kai naujas įstatymas esti labai painus ir didelis, kai reikia daug laiko su juo susipažinti, arba reikia ypatingų priemonių jam įgyvendyti. Rusų teismo įstatymai buvo paskelbti 1864 m. lapkričio 20 d., o įsigaliojo, ir tai dar ne visur, tik nuo 1866 m. gegužės 1 d. Dabartinis BS buvo patvirtintas ir paskelbtas 1903 metų pradžioje, o įsigaliojimo diena buvo tik prižadėta paskirt, ir, kaip jau žinome, šis Statutas Rusijoj visiškai nebuvo įgyvendytas ligi šiol.

Įstatymai pakeičiami paskirtu terminu, arba nauju įstatymu. Paskutiniu atsitikimu naujasis įstatymas gali arba tiesiog nustatyt, kad senasis įstatymas yra jau nustojęs jėgos, arba pakeičia jį tuo būdu, kad iš naujo sprendžia tą dalyką, kuris buvo išspręstas sename įstatyme. Be to, Anglijoje įstatymai gali nustot jėgos atpratimo, nevartojimo keliu (dessuetudo). Toks dessuetudo gali turėt reikšmės ir Lietuvoje, nes joje taikinama svetima, nepritaikinta gyvenimui teisių sistema, ir daugelis taisyklių kad ir neprieštarauja tiesiog konstitucijai arba kokiems nors naujiems įstatymams, bet vis delto negali būt vartojamos.

Bendrai imant, teisėjas, spręsdamas bylą, taikina tik tokį įstatymą, kuris tuo laiku veikia. Bet iš šitos taisyklės baudžiamosios teisės srityje galima nurodyt dvi išimtis.

1. Pasak taisyklės „Nullum crimen sine lege", naujasis įstatymas negali turėt jėgos nusikaltimams, kurie esti padaryti prieš įsigaliojant šitam įstatymui (str. 14, d. 1).

2. Taipogi jei senasis įstatymas buvo švelnesnis, negu naujasis, tai teisingumo jausmas reikalauja, kad bausmė būtų sumažinta. Jinai gali būt sumažinta įvairiais būdais. Vokiečių Statutas reikalauja, kad tokiais atsitikimais būtų vartojamas senasis švelnesnis įstatymas. Kitaip sprendžia šitą klausimą mūsų įstatymas, kuris reikalauja, kad ir tokiais atsitikimais būtų taikinamas naujas įstatymas, tik bausmė tada turi būti lengvesnė. Tik nusikaltimo įsisenėjimo laikas skaitomas iš senojo įstatymo, jei šis nustato trumpesnį terminą (14 str. 2 ir 3 d.).

Reikia pabrėžti, kad šitos taisyklės turi reikšmės tik baudžiamiesiems įstatymams tikra to žodžio prasme, būtent tiems, kurie turi dispoziciją ir sankciją. Kai del paaiškinamųjų įstatymų, tai visada vartojamas tik naujasis įstatymas, vis vien, ar jis švelnesnis yra nusikaltėliui, ar žiauresnis.

---

[1]) V. Ž. 146 N 1049.

Baudžiamojo įstatymo jėgos teritorija.

1. Bendrieji dėsniai.

Kiekvieno krašto baudžiamieji įstatymai veikia kartu su kitų kraštų įstatymais. Todel kilo reikalas įstatymų kompetencijas atskirti, būtent apibrėžti jų jėga teritorijos atžvilgiu. Bendrai imant, šitas reikalas baudžiamosios teisės srityje yra sprendžiamas tokių pat būdu, kaip kad ir kitų teisių srityse. Bet baudžiamieji įstatymai turi tuo atžvilgiu ir kai kurių ypatumų; todel šitas klausimas reikia spręst atskirai.

Pagrindinis principas yra tas, kad išleistieji kiekvienos valstybės įstatymai turi galios tik jų šalies teritorijoje. Tik savosios teritorijos gyventojus valstybė gali priverst klausyt jos įstatymų, visvien ar tai esti jos piliečiai ar svetimašaliai: svetimašalis, atvykęs į valstybės teritoriją, naudojasi tos valstybės globa, bet už tai turi laikyti šitos valstybės įstatymus. Iš kitos pusės, valstybė negali priverst net savo piliečių, pildyti jos įstatymų užsieny; todel bendraja taisykle ji tuo visai ir nesirūpina.

Bet tai yra tik pagrindinis principas. Ištisa eilė priežasčių verčia kiekvieną valstybę iš vienos pusės susiaurint jos įstatymų jėgą, iš kitos pusės ją išleisti. Todel ir pagrindinis principas, tai yra teritorialumo principas, reikia papildyti dar kitais principais.

1. Iš eksteritorialumo principo, kurio ribas nustato tarptautinė teisė, šalies baudžiamieji įstatymai neplečiami kitų valstybių galvoms, jų apsilankymo laiku, kitų valstybių atstovams ir atstovybių ir pasiuntinybių oficialiems nariams. Taipo-gi vietos baudžiamieji įstatymai neliečia svetimos kariuomenės ir laivyno žmonių, kai jie esti legaliu būdu atsiradę (aplankymas, pagalba ir t.t.). Didesnės reikšmės iš šitų privilegijų turi tik atstovų privilegija. Bet reikia pabrėžt, kad šita privilegija yra tik vienasmeninio pobūdžio, būtent ji apsaugo tik patį atstovą arba atstovybės narius, bet ne jų butą, kaip kad būdavo senaisiais laikais. Atstovo butas arba atstovybė turi tik procesualinių (ypatinga tvarka kratai daryti ir k. k.), bet ne materialinių privilegijų. Svetimos valstybės atstovo šeimos nariai, kurie atvyksta ir gyvena su juo, irgi naudojasi eksteritorialumo privilegija. Konsulai tokios privilegijos neturi.

2. Realiniu, arba objektiniu tautybės principu kiekviena valstybė baudžia svarbius jai ir jos piliečiams padarytus sužalojimus, kad jie esti padaryti ir užsieny. Todel, jei padaręs tokią žalą asmuo atsiduria sužalotos valstybės teritorijoje, tai jis gali būt patrauktas tieson. Šitas principas yra išreikštas BS 9 str.: ... „Šitas Statutas turi jėgos taip gi sveti-

mašalių nusikalstamiesiems darbams padarytiems ne Lietuvoje, jei padarytas nusikaltimas yra didysis nusikaltimas arba toksai nusikaltimas, kuriuo kaltinamasis smerkėsi pakenkti Lietuvos valdinių teisėms arba Lietuvos valstybės iždo turtui arba pelnui"...

3. Subjektiniu tautybės principu yra baudžiamas valstybės pilietis, kuris esti padaręs užsieny kokį nors svarbesnį nusikaltimą. Toks baudimas gali būt pagrįstas įvairiomis priežastimis. a. Asmenys, kurie užsieny naudojasi eksteritorialumo teise, turi atsakyti už savo darbą savo įstatymams (BS-to 6 str.). b. Išdavimo principu valstybės neišduoda savo valdinių kitoms valstybėms. Užtat jos pačios baudžia savo valdinius, kad jie esti padarę nusikaltimą ir užsieny (9 str. 1 d.).

4. Dar toliau eina universalinis, arba kosmopolitinis principas, kuris reikalauja, kad visos valstybės baustų visus nusikaltėlius, kad ir kažin kur jie būtų padarę nusikaltimus. Bet toks principas, visa to žodžio prasme, nėra įkūnytas įstatymų leidimu, ir jis tėra vykdomas tik atskiromis tarptautinėmis sutartimis. Mūsų BS irgi palieka tokioms sutartims atvirą kelią (9 str. 1 d. 2 p. ir 2 d. 2 p).

Nusikaltimas, padarytas svetimoje valstybėje, nebaudžiamas:

1 jei tos valstybės įstatymai tokio darbo nedraudžia,;

2. jei kaltinamasis buvo svetimos šalies teismo pateisintas arba paliktas nebaustas;

3. jei nusmerktasis esti atlikęs visą svetimos šalies teismo paskirtą bausmę, ir

4. jei padarytasis svetimai valstybei nusikaltimas yra toks, kad kaltininkas negali būt išduotas.

Be to, jei nusikaltimas turi būt baudžiamas jo padarymo vietoje lengviau arba jeigu nusmerktasis esti atlikęs bausmės dalį, tai bausmė BS-tu turi būt lengvinama.

2. Išdavimas.

Išdavimas yra geriausia priemonė tarptautinio solidarumo dvasiai įkūnyti. Išdavimas — tai nusikaltėlio atidavimas valdžiai tos valstybės, kurioj nusikaltėlis esti padaręs savo darbą. Atskirų tokio išdavimo pavyzdžių mes randame jau senovės istorijoje, dar Aigipto laiku. Bet tai buvo tik atskiri faktai valdovų palankumo išreiškimo vieno kitam. Kaip nuolatinis tarptautinis paprotys, kaip pastovus institutas, išdavimas yra žinomas tiktai nuo XIX amžiaus pradžios, ir galime sakyt, kad tik paskutiniu laiku, plintant internacionaliniems nusikaltimams, įgijo jau didesnės reikšmės.

Išdavimo tvarka ir pagrindai gali būt nustatyti pačiame Statute, arba tarptautinių sutarčių keliu. BS eina, taip sakant, viduriniu keliu. Jis nustato (13 str.) išdavimui labai plačias ribas, o visišką sutvarkymą palieka apibrėžti sandoros keliu. Mūsų įstatymų išdavimo pagrindai tokie:

1. Išduoti galima tik svetimašaliai, bet ne savo, tai yra ne Lietuvos, piliečiai. Ši taisyklė yra bendra beveik visiems kraštams. Tik Anglija ir Amerikos Suvienytos Valstybės nemato nieko neleistiną savo valdiniams išduoti.

2. Nusikaltimas turi būti didysis arba šiaip nusikalstamasis darbas, ir turi būt baustinas ir nusikaltimo padarymo ir išdavimo vietoje.

3. Nusikaltimas neturi būt res judicata.

4. Su valstybe, kuri reikalauja išduoti, turi būt padaryta tam tikra šiam tikslui sutartis arba nustatytas savitarpio principas, būtent, kai abidvi valstybės viena antrai paprastai tą pat daro.

5. Išdavimo iniciatyva turi eit iš tos valstybės, kurioj nusikaltimas esti padarytas[1]).

Be to, visose Europos šalyse numatyta dar viena išdavimo sąlyga: nusikaltimas, del kurio esti reikalaujamas išduoti nusikaltėlis, negali turėt politinio pobūdžio. Šitas principas yra pripažintas visuose kultūringuose kraštuose, ir politinių nusikaltėlių neišdavimas, arba politinių veikėjų prieglaudos teisė, yra neginamas tarptautinės teisės obalsis. Šitas principas išplito del tos priežasties, kad devynioliktam amžiuj buvo daug revoliucijų, ir lenkų, vokiečių prancūzų, graikų, vengrų ir kt. emigrantų priplūdo kaimyninės šalys. Belgija pirma pripažino įstatymuose šitą principą.

Pradžioje šituo principu buvo neleidžiama išdavinėti ne tik tikri politiniai nusikaltėliai, bet ir asmenys, kurie būdavo padarę paprastus nusikaltimus, bet savo tikslu arba kitu būdu susietus su politiniais dalykais (délits connexes et complexes). Bet kovojančiojo anarchizmo išplitimas su jo pasikėsinimais ir žudymais ir sprogstamųjų įrankių vartojimu privertė valstybes iškelt išdavimo klausimą del nusikaltimų, susietų su politiniu darbu. Pirmučiausia tai buvo pripažinta del pasikėsinimo valstybės galvai. Tokio pripažinimo priežastim buvo broliai Jakin, kurie kėsinosi nužudyti Napoleoną III ir paskum pabėgo į Belgiją, kuri savo įstatymu negalėjo jų išduot. Pasidarė visai keistas dalykas, nes pasirodė, kad valstybės galvos gyvybė mažiau yra ginama, negu kitų paprastų žmonių. Todel Belgija pakeitė savo įstatymą ir nustatė, kad ateity tokiais atsitikimais išdavimas bus leistinas. Bet tuo pat metu buvo nustatyta, kad išdavimas leistinas tik tada, jeigu valstybė, kuri reikalauja

[1]) Be to žiūr. BPrS 852^{1-25} str.

išduoti, prižadės traukt nusikaltėlį tieson tik už paprastąjį nusikaltimą, bet ne už politinį. Užtat ir del valstybės galvos nužudymo gali būt taikinama tik paprasto žmogaus nužudymo sudėtis. Šita taisyklė yra dabar pripažinta daugumos valstybių (be Anglijos, Graikijos, Suvienytų Valstybių ir Šveicarijos), ir vadinasi „Attentatsklausel". Tuo pat būdu pripažinta, kad gali būti išduoti visi, kurie bendrai nusikalsta (nužudo, padega, sprogdina ir t.t.), kad šitie nusikaltimai ir esti susieti su politiniu tikslu, bet išduotasis atsako tik už bendrą nusikaltimą, o ne už savo politinį darbą.

Lietuvoje išdavimo tvarka tuo tarpu yra reguliuojama kas atsitikimas, be jokių sutarčių. Tik 1924 metų pradžioje Seimas ratifikavo nusikaltėlių išdavimo sutartį su Latvija ir Estija, o vėliau dar su Jungtinėmis Amerikos Valstybėmis. Šiose sutartyse plačiai nustatytos visos išdavimo sąlygos ir tvarka[1]).

---

[1]) Žiūr. V. Ž. 157 Nr. 1114 ir 1116 ir V. Ž. 172 Nr. 1194.

ANTRASIS SKYRIUS.

Mokslas apie nusikaltimą.

Bendras apibrėžimas.

Literatūra: E. Beling. Die Lehre vom Verbrechen, 1908. F. von Liszt. Lehrbuch, 1922. Senos sistemos: Н. С. Таганцев. Лекціи. 1902 г. Н. Д. Сергѣевскій, Русское уголовное право. 1904.

Baudžiamasis Statutas numato bausmes už įvairius nusikaltimus. Kiekvieno nusikaltimo sąvoka turi savo ypatingus pažymius: nužudymas skiriasi nuo kūno sužalojimo, suklastojimas nuo vagystės, lupikavimas nuo bankrutavimo ir t. t. Bet visi šitie nusikaltimai turi ir bendrų pažymių. Kiekvienas nusikaltimas yra žmogaus darbas, kiekvienas eina prieš teisės dėsnius, kiekvienas esti padarytas tokioj ar kitokioj kaltės formoj (tyčia arba neatsargiai), kiekvienas pagaliau, yra suformuluotas baudžiamajame įstatyme ir todel yra baudžiamas. Ir bendrai suimdami visus šitus pažymius, mes galime sudaryt, taip sakant, bendrą nusikaltimo sąvoką, ir pasakyt, jog kiekvienas nusikaltimas yra neteisėtas, nusikalstamas, baudžiamas darbas.

Nusikaltimo sąvoka stovi viso mūsų mokslo pagrinde. Ji įgalina mus suprasti visų dispozicijų mintį ir sudaro daugelio bendrosios dalies taisyklių ir apibūdinimų turinį. Ji varo visą painų ir sudėtinį mūsų dabartinio kriminalinio teisingumo aparatą, ir del šitos sąvokos supratimo išsiskaldo tarp savęs dabartinės mokslo teorijos ir linkmės. Pats dalykas del to ne kitėja, jei daugelis kodeksų, jų tarpe ir mūsų BS, ypatingoje dalyje sako: „Kas nusikalto" ir tuo būdu lyg iškelia į pirmąją vietą nusikaltėlio asmenybę. Smulkiau analizuodami mes pamatysim, kad žodis „nusikaltėlis" mūsų įstatymuose turi akivaizdoj tik tą asmenį, kuris nusikalto, ir pats posakis nieko neprideda tiems pažymiams, kurie apibrėžia nusikaltimo sąvoką. Asmenybės savumai, kad turėtų reikšmės bausmės didumui, turi būti pirmiau įtraukti, įnešti į kokį nors nusikaltimo pažymį. Tik naujasis italų kodekso projektas remiasi visiškai kitais pagrindais. Ten pirmoje vietoje mes matom visuomenei pavojingos asmenybės sąvoką, ir nusikaltimas tenai yra šito pavojaus vienas pažymys, bet toli gražu ne vienintelis. Bet šis projek-

tas dar nebaigtas, ir sunku pasakyt, ar jis galės būti pritaikintas dabartinės teisės bendrajai sistemai.

Kad ir visų kraštų kriminalistai jau daugelį amžių stengiasi galutinai apibrėžti nusikaltimą ir sutvarkyt tikrą, aiškią, logingą ir taisyklingą sąvoką, tačiau šitos pastangos pasiekė savo tikslo tik paskutiniu laiku, kaip tik tuo metu, kada nusikaltimo reikšmė jau ėmė svyruoti naujose baudžiamojo mokslo linkmėse. Tik naujų kriminalistų darbuose mes galime surast logingai sutvarkytą, taisyklingą, pabaigtą nusikaltimo sąvokos apibrėžimą. Ir tik naujuose vokiečių kriminalistų kursuose visa nusikaltimo mokslo medžiaga sutvarkyta aiškiu ir dernu pavidalu, kaip eilė atskirų, vienas prie kito pritaikintų vienintelės sąvokos pažymių. Visi senų laikų, tarp jų ir visi rusų, kursai duoda mums tik atskirų nusikaltimo sąvokos momentų analizą, nejungdami jų logingu vienetu. Pavyzdžiui, mokslas apie nusikaltimą suskirstomas nusikaltimo objekto, subjekto ir priežasčių sąryšio mokslais, ir pačių skaitytojų dalykas jau buvo iš šitų atskirų momentų padaryt nusikaltimo sąvokos vienumas. Net tokiuose loginguose ir dernuose raštuose, kaip Bindingo ir kitų klasikinio mokslo autoritetų, mes nusikaltimo apibūdinimo pagrinde randame sąvoką „Normwidrigkeit“ arba „antisocialinė valia“, ir todel sunku suprast, kuriai bendresnių apsireiškimų rūšiai priklauso nusikaltimo sąvoka.

Tik Belingo, Radbrucho, o vėliau ir Liszto darbuose mes randame bendrą pažymių sistematiką, ir nusikaltimo sąvoka dabar turi konstrukciją, kaipo bendras žmogaus darbų veikslas.

Analizuodami tam tikrus mūsų Statuto dėsnius, mes visiškai galime remtis naujo nusikaltimo mokslo pagrindais. Tiesa, Statuto terminologija rusų kalba vartoja vietoj „преступленіе“ biurokratišką terminą „преступное дѣяніе“ ir lietuvių kalba pavartotas terminas „nuskalstamasis darbas“ šiek tiek apsunkina mūsų uždavinį, nes trūksta aiškaus ir paprasto termino, kaip „Verbrechen“, „crime“. Bet iš kitos pusės tas lengvina naujos teorijos priėmimą, nes šita terminologija jau jungia nusikaltimo pažymius su sąvoka „darbas“, „деяние“ „Handlung“.

Darbas.

1. Bendroji darbo sąvoka.

Literatura: Bierling. Juristische Principienlehre. Bd. 3. Radbruch. Der Handlungsbegriff in seiner Bedeutung für das Strafrechtssystem.

Pagrindinė nusikaltimo sąvokos prasmė, pagrindinis jojo rūšies pažymys yra „darbo“ sąvoka, daiktavardis, su kuriuo

sujungti visi kiti nusikaltimo požymiai, būdvardžiai. Taip požymiai buvo apibrėžti tik paskutiniu laiku. Tačiau tai nereiškia, kad anų laikų juristai nebūtų pastebėję šio nusikaltimo požymio. Tik jis, darbas, nebuvo atskirtas nuo kitų požymių. ir jo ypatumai buvo svarstomi su kitais nusikaltimo momentais ir požymiais. Tenai, pav., moksle apie kaltę, buvo ištirti visi darbo sąvokos ypatumai. Bet kai šita sąvoka buvo išskirta, pasirodė ji jau visai yra ištirta, ir ji tuojau paėmė pirmą vietą visame nusikaltimo moksle; ten ji davė tinkamą vietą visiems atskiriems požymiams ir patogiai ir normaliai sujungė juos.

Išžiūrėkim dabar atskirus darbo sąvokos elementus.

I. Dabartinė teisė apima tik žmogaus darbus. Filologijos atžvilgiu būtų neaišku ir teisės atžvilgiu netikslinga kalbėt apie gamtos arba gyvulių jėgos darbus; visgi pirmykštė teisė žinojo, pav., gyvulių atsakomingumą[1]). Taip pat mes dar nesame įpratę kalbėt apie kolektyvų arba juridinių asmenų darbus, ir sakydami „darbas", mes visada turime galvoj tik fizinio asmens darbą. Bet matydami dabartinių įvairiausių kolektyvų darbus, kriminalistai reikalauja pripažinti dėsnį, jog ir juridinis asmuo gali būti darbo subjektas, imant juridine to žodžio prasme, juo labiau, kad nėra jokių kliūčių nustatyt ir visai savotiškai bausmių sistemai: piniginė pabauda, teisių susiaurinimas ir galų gale veikimo sulaikymas[2]).

II. Darbo sąvoka yra jungta ir susideda iš trijų atskirų momentų: iš 1) išorinio elgesio, 2) psichikos apystatų, atatinkančių šitam elgesiui, būtent, motyvo arba valios, ir 3) padarinio, arba rezultato, atatinkančio elgesiui. Pažvelkim arčiau į šituos atskirus momentus.

a) Dorovės srityje pakanka minties, paskatos arba noro, kad būtų išpildyti arba peržengti dorovės dėsniai, kad būtų dorybės žygdarbis arba sunykimas. Atsiminkim pamokslą ant kalno: „Bet aš jums sakau: kiekvienas, kas žiūri į moteriškę, kad jos įsigeistų, jau svetimoteriauja savo širdyje". Teisė, nuolat plėtodamasi, irgi artėja prie šito idealo. Bet visgi ji dar be galo toli nuo jo. Dabar ji tenkinasi tik išorine elgesio reglamentacija ir reikalauja iš piliečių tik atlikti arba susitūrėti nuo tam tikrų darbų ir veiksmų.

b) Mūsų teisė vis delto jau aukščiau yra pakilusi, negu objektiniojo pakaltinimo laikų teisė. Objektinysis pakaltinimas žinodavo ir suprasdavo tik išorinį elgesį, tik jam jungdavo savo sankcijas ir visai nesirūpindavo išvidine darbo puse. Bet dabar išorinis žmogaus elgesys mūsų akyse niekuo nesiskiria nuo

---

[1]) Žiūr., pav., В. Сергѣевич, Лекціи и изслѣдованія по древней исторіи русскаго права. 1903, стр. 344.

[2]) Žiūr. Н. С. Таганцевъ. Лекціи. 1902, стр. 370; Liszt, Lehrbuch, 1922, S. 124; Mestre, Les personnes morales et le probléme de leur responsabilité pénale.

gamtos jėgų veiksmo, jeigu šitam elgesiui neatatinka sielos motivacija. Apalpęs arba nustojęs sąmonės žmogus gali sužalot svetimą turtą, padaryt nuostolių ir nužudyt vaiką; bet visą tai dar nėra nusikaltimas ir, apskritai, teisės prasme kaip darbas neekzistuoja. Čia žmogaus jėgos yra tokios pat, kaip vėjo, vandens, ugnies arba kitų gamtos įvykių. Su darbo sąvoka būtinai turi būt suvienyta motyvo, tikslo ir valios sąvoka. Ir tasai vienumas gali būt išreikštas žodžiu: „valios apsireiškimas" (волепроявленіе, Willensbetätigung). Tai sudaro antrą darbo sąvokos momentą.

c) Bet šitie momentai darbo sąvokos dar neišsemia. Baudžiamosios teisės atžvilgiu žmogaus valios apsireiškimas tik tada turi teisei reikšmės, tik tada yra teisei „relevantinis", kada jis sudaro kokį nors rezultatą, kokį nors išorinį faktą, padarinį. Tokiu išoriniu faktu gali būt kokios nors žalos padarymas, pav., mirtis, kūno sužalojimas, turtui nuostoliai arba tik tokios žalos pavojus; be to, šis pavojus gali būti konkretinis (pav., palikimas pavojuje arba pasikėsinimas) arba abstraktinis (pav., statybos taisyklių peržengimas, smarkus važinėjimas po miestą ir t.t.). Bet vis delto toks ar kitoks rezultatas turi būti. Tik policiniai peržengimai, kurie tikrai yra formalinio pobūdžio, gali neturėt jokio išorinio rezultato (pav., padaryto nusikaltimo nepranešimas). Bet tokie peržengimai griežtai skiriasi nuo nusikaltimų, ir, todel, kriminalistai reikalauja išskirti juos iš baudžiamosios teisės srities.

2. Mokslas apie priežasčių sąryšį.

Literatura: Bar. Die Lehre vom Kausalzusammenhange. 1871. Buri. Die Kausalität und ihre strafrechtliche Beziehungen. 1885. Radbruch. Die Lehre von der adäquaten Verursachung. 1902. Н. Д. Сергѣевскій. О значеніи причинной связи в уголовномъ правѣ. 1880. Н. С. Тимашев. Проблема невмѣшательства в уголовном правѣ. Ж М Ю 1916, кн. 10.

Tarp valios apsireiškimo ir rezultato turi būt tam tikras priežasčių sąryšis. Valios apsireiškimas turi būt priežastim, rezultatas — padariniu. Šito santykio tyrinėjimas sudaro mokslą apie priežasčių sąryšį baudžiamosios teisės srityje.

Šitas mokslo uždavinys yra vienas iš painiausių. Romėnų juristai nesuprasdavo jo arba nematydavo reikalo statyt jį visa to žodžio reikšme, ir tik kai iš kurių pasakymų galime suprasti, jog ir jie kai kuriais atvejais buvo tikslingai įvertinę jo prasmę. Bet kaip romėnų juristai sprendė šį uždavinį, ar turėjo jie kokio nors pagrindo jam spręsti — visiškai neaišku. Tačiau šis uždavinys buvo svarbiausias romėnų teisės glosacijos ir recepcijos laiko juristams. Bet ir tuomet šis uždavinys būdavo statomas ne bendrai, o tik tokiems nusikaltimams, kuriems jis

turėdavo didžiausios reikšmės, būtent, nužudymui. Ir iš tikrųjų, nuo žmogžudžio darbo lig mirties dažnai praeina daug laiko. Visą tą laiką nusikaltimo auka pasiduoda visokių išorinio pasaulio veiksmų įtakai, ir mirtis tokiais atsitikimais visada esti visų šitų priežasčių rezultatu. Pav., žmogžudžio peiliu sužeistoji auka pasiliko visą naktį gatvėj; paskum neprityrę žmonės bet kaip sutvėrė žaizdą, nunešė sužeistąjį į ligoninę; po kurio laiko čia ištiko gaisras, ir sužeistasis, bėgdamas iš ligoninės, sudraskė tvarčius; del to jis užsikrėtė kraują ir mirė. Mes čia matom, kiek visokių priežasčių susidėjo, kol mirė sužeistasis. Tad ar galima ta mirtis primesti tik vienam kaltininkui?

Doktrina iš pradžių statydavo šitą klausimą labai siaurai, ir jo išsprendimo ieškodavo išorinėje srityje. Vieni mokslininkai, gindami įvairiausius terminus, nuo 7 dienų ligi metų ir vienos dienos, rasdavo esant svarbų tik tą terminą, kuriuo atėjo mirtis. Kiti mokslininkai nenorėdavo ieškoti priežasčių sąryšio, jei tarp sužeidimo ir mirties laiko būdavo įvykę tam tikri faktai: pav., jei auka būdavo išėjusi į prekyvietę arba į bažnyčią, tai tas, kuris sužeidė, jau nebeatsakydavo už sužeistojo mirtį[1]). Toliau, tyrinėdami klausimą vis giliau, ėmė ieškot klausimo išsprendimo jau pačiam sužeidimo būde, mėgindami rast skirtumą tarp letalitas absoluta ir relativa, in abstrakto et in concreto, per se et per accidens ir k. k. Bendrai imant, teisininkai stengdavosi kiek galima siauriau apibrėžti pakaltinimą ir plačiau apibrėžti priežasčių sąryšio nutrūkimą.

Bet XVIII amžiaus gale šita tendencija apkito, ir teisininkai ėmė stengtis teikt platesnę priežasčių sąryšio konstrukciją. Šitos naujos tendencijos, sujungtos su Feurbacho ir Štubelio vardais, viešpatavo visą XIX amžių. Ir tik paskutiniu laiku prasidėjo vėl reakcija prieš jų viešpatavimą, ką mes pastebėsim kalbėdami apie adekvatišką padarymą.

Ligi šiol mes kalbėjome apie nusikaltimo padarymą teigiamu darbu, veikimu. Dabar reik pasvarstyt nusikaltimo padarymas neigiamu darbu, neveikimu. Senų laikų juristai, būdami bažnyčios teisių įtakoje, labai plačiai apimdavo priežasčių sąryšį neveikimu. Bet praktikoj vis delto jie laikė šitą formą atskiru dalyku, ir todel sakydavo jį esant arba visiškai nebaudžiamą, arba, kad ir baudžiamą, bet lengviau, lyginant su rezultatu, nuveiktu veikimu. Visiškas sulyginimas padarymo veiksmu ir neveiksmu prasidėjo nuo to laiko, kai buvo pripažinta visų piliečių pareiga vieno kitam padėt; mokslininkai tuomet manė, kad šita pareiga yra paprastoji išvada iš visuome-

---

[1]) Žiūr. Lietuvos Statuta 1529 m. 7 skyrius 10 str.: „А коли бы который шляхтичъ битый або охромленый от того битья або ахромпенья ездившы по пивом або бывалъ в корчмахъ або в торгу, а потом вмер, хотя теж от того битья и лежал и вмер и от битья и от ран вмер; тогды оный, который его бил або ранилъ не мает головщины платити толко раны“.

nės sandoros. Tik šita teorija viešpatavo neilgai, ir buvo pakeista kita, būtent, kad minėtų bendrųjų pareigų nėra ir kad už neveikimo padarinį galima baust tik tada, kada galima įrodyti, jog teisė reikalauja veikimo. Bet ir šita teorija pasirodė netinkama. Kiti mokslininkai įrodinėjo, kad jeigu neveikimas buvo neleistinas, tai galima baust tik už šitą neveikimą, bet ne už padarytus rezultatus, įvykius. Už įvykius galima baust tik tada, kada esti įrodyta, jog neveikimo tikslas buvo padaryt kokią žalą. Pav., koks nors asmuo esti pastatytas įspėti praeiviams, jog bus sprogimas. Tas asmuo nueina į šalį. Už tokį pareigų nepildymą, už šitą apsileidimą jis bus nubaustas, vis vien, ar atsitiko kokia nelaimė, ar ne. Bet jeigu sargas, matydamas savo priešą ateinantį ir norėdamas jį nužudyt, jo neįspėtų, tai jis atsakytų už nužudymą. Kartu su pakaltinimo ribų apibrėžimu teorija ir mokslas ieškojo priemonių tokio padarymo mechanizmui išaiškint, mėgindamas nurodyt priežastingumo momentą. Vieni ieškojo šito priežastingumo elgesyje, kuris pakeitė kaltinamojo nuveiktinąjį veiksmą, kiti norėjo jį rast tuo laiku, kai nusikaltėlis apsiima nuveikti tam tikrą veiksmą; dar kiti ieškojo priežasties išvidinėje darbo dalyje tuo metu, kai nusikaltėlis užgniaužia savo vidaus paskatą savo pareigai atlikti. Bet visa tai dar nebuvo aišku, ir todel galų gale mes randame nuomonę, kad, bendrai imant, negalima rast visiškos ir tikros analogijos tarp padarymo veikimu ir neveikimu, ir kad priežasčių sąryšis kiekvienoj srity reikia apibrėžt tam tikru būdu.

Nagrinėdami priežasčių sąryšio dalyką baudžiamosios teisės srityje, privalom visų pirma atsiminti, kad čia nėra kalbos apie priežasčių sąryšį filosofine to žodžio prasme. Statydami klausimą filosofine prasme, mes negalim neprieit išvados, kad visa dabartinė pasaulio būklė yra visų buvusių būklių padarinys ir visų būsimųjų pasaulio būklių priežastis. Pav., universiteto auditorijoje ant stalo guli knygos. Kad tos knygos ten atsidurtų, reikėjo įkurti Lietuvoje universitetas, o universitetui įkurti reikėjo paskelbti Lietuvos nepriklausomybė, o nepriklausomybei — pasaulinis karas ir k. k. Mes matome, kad čia priežastims nėra galo, ir jų suma yra kosmos, pasaulis. Ir jeigu šitą priežasčių sąryšio sąvoką laikysime pagrindu žmonių darbams įvertinti, tai mes neišvengiamai prieisim fatalizmą.

Lygia taip pat reikia atskirti padarymo juridinė sąvoka nuo gamtos mokslo sąvokos. Gamtos mokslo prasme priežasties sąvoka remiasi tyrimo sąvoka. Bet tyrime mes visada turime tam tikrą jėgų sistemą, kuriai pridedam naują jėgą arba jėgų kombinaciją ir laukiam, koks bus tyrimo rezultatas. Be to, pareinamieji nuo tyrimo tikslo santykiai tarp jėgų kinta; pav., deguonies ir vadenilio jungiamame procese galime matyt deguonies prijungimą vandeniliui (vandenilio degimas deguonyje) arba

vandenilio prijungimą deguoniui (deguonies degimas vandenilyje) arba temperatūros atmainos įtaka vandenilio ir deguonies mišiniui (sprogstamosios dujos). Jeigu šitą priežasčių sąryšio sąvoką laikysime reikšminga mūsų mokslui, tai mes prieisim skepticizmą arba indiferentizmą.

Baudžiamosios teisės srityje priežasčių sąryšio sąvoką reikia visai kitaip laikyti. Čia priežasties sąvoka turi tokios pat reikšmės, kaip kad ir paprastame gyvenime. Baudžiamąja teise žmonių darbai įvertinama taip pat, kaip kad ir kasdieninis gyvenimas. Kad toji teisybė būtų įmanoma ir artima žmonėms, šitas vertinimas turi remtis tokiais pat pagrindais, kaip kad ir kiekvienas kitas žmonių darbų ir elgesių vertinimas. Mokslininkas savo kabinete gali ir dažnai privalo nusikratyti įprastiniais vaidiniais, kad suprastų tikrą pasaulio reiškinių esmę. Tik tuo būdu Kopernikui galėjo ateiti į galvą drąsi mintis, kad žemė, tas nejudriausias visų žmonių supratimu pasaulio daiktas, sukasi nuolat erdvėje su neapsakomu greitumu. Tik taip atsižadėdamas įprastinių pažiūrų galėjo šiais laikais Einšteinas pagrįst savo garsiąją relativizmo teoriją. Bet kriminalistas turi atsižvelgti aplinkinių žmonių nuomonės. Tokia prasme sprendžiamas ir priežasčių sąryšio klausimas: veikimas arba neveikimas tik tada sudaro tam tikrą rezultatą, kada paprastu supratimu, žinomas daiktas, ne prietarais pagrįstu, mes galim pasakyt, kad be to darbo, tai yra veikimo arba neveikimo, rezultato nebūtų buvę.

Šita prasme baudžiamosios teisės priežasčių sąryšio sąvoka yra iš vienos pusės siauresnė, negu padarymas gamtos mokslo prasme, ir todel mes negalime kiekvieną padarymą, net sumanytą, pripažint priežastimi. Mūsų minčiai paaiškinti paimsim du pavyzdžiu: 1) Jeigu nusikaltėlis šaudo prastu menku revolveriu į minią, tai jis atsakys už nužudymą, jei revolveris ir būtų toks prastas, jog nužudymas reiktų pripažint beveik stebuklingu atsitikimu. 2) Bet jeigu kas kokiu nors tikslu, pav., norėdamas patikrinti galimumų teorijos reikšmę, pastatys dirbtuvę tik tam, kad sužinotų, kiek įvyks nelaimingų atsitikimų, ir jeigu iš tikrųjų tokie nelaimingi atsitikimai įvyks, tai vis del to jis neatsakys už tą padarymą, nors čia galimumas buvo beveik tikras. Taip pat nebus priežasčių sąryšio, jeigu kas sapnuos savo priešą išvažiavus į Berlyną ir tenai mirus, ir, paskum, šito sapno įspūdžio veikiamas, įkalbinės priešą važiuot į Berlyną, ir tasai tenai iš tikrųjų mirs. Todel kriminalistai ir sako, kad nusikalstamas darbas turi būt padarytas tinkamomis, adekvatinėmis priemonėmis, tai yra tokiomis, kurios, aplinkinių žmonių nuomone, sudaro tikslingus nusikaltėlio planus, arba kurių vartojimo baudimas yra tikslingas įstatymo leidėjo ir teisėjo manymu.

Iš kitos pusės mūsų priežasčių sąryšio sąvoka yra platesnė, negu gamtos moksle. Gamtos mokslo manymu kokios priežasties išnykimas gali būti tik rezultato išnykimo priežastim, ir todel būtų visai netikslinga, nelogiinga ir nekorektinga sakyt, kad priežasties nebuvimas gali leist kokį nors rezultatą. Bet žmonių veikimo srityje reikią turėti akivaizdoj žmonių santykiai; todel mes turime galvoje ne tik tokią būklę, kuri yra buvusi iš tikrųjų, bet ir tokią, kurios laukti mes turėjom tvirtą pagrindą arba teisę. Todel neveikimas žmogaus, kuris privalo veikt, yra mums visai lygus veikimui žmogaus, kuris turėjo nuo šito veikimo susilaikyt. Ir praktikos atžvilgiu žmogaus darbams įvertinti, juridiniu būdu įkainoti mes turim visišką teisę sulygint neveikimą, kuriame jokio padarymo nėra, su veikimu, kuriame yra tam tikras padarymas.

Bet neveikimas gali būti pripažintas rezultato preižastimi tik tam tikroms sąlygoms esant.

1. Neveikimas turi būti kokios nors teisės pareigos nepildymas: kad jis galėtų būti *delictum commissionis,* jis turi būti dar *delictum ommissionis* plačia to žodžio prasme.

2. Šita pareiga turi būti tokia, kad kiti žmonės galėtų laukti šitos pareigos atlikimo. Šitam reikalavimui neatatinka, pav., neveikimas, nurodytas BS-to 491 str. (pagalbos neteikimas), arba 162 str. (nepranešimas apie kito žmogaus sumanytą nusikaltimą), ir tokie neveikimai nieku būdu negalima sujungt priežasčių sąryšiu su rezultatu (pav., su kito žmogaus padarytu nusikaltimu, arba mirtimi žmogaus, kuris buvo pavojuje). Bet globėjo, giminiečių, prižiūrėtojo pareigų neėjimas gali būti tokia priežastimi, nes iš jų laukiamas tam tikras veikimas (pav., jeigu nebūtų tarnaitės, tėvai ne leistų vaiką į mišką ir t.t.).

3. Pareigos nepildymui pripažinti rezultato priežastimi nepildymas turi būti priemonė šitam rezultatui. kaipo tikslui, pasiekti. Kitaip sakant, kaltininkas turi norėti rezultato arba sąmoningai leisti jam įvykti. Paprastas pareigų nepildymas, nors kaltininkas suprastų koks del to yra pavojus, baudžiamas tam tikrais atsitikimais tik kaip *delictum sui generis* (pav., palikimas pavojuje). Todel tarnaitė, kuri palieka vaiką miške del apsileidimo, atsako už palikimą pavojuje; bet jei ji palieka vaiką tikslu, kad vaikas žūtų, ji atsako už nužudymą, padarytą neveikimu.

Neteisėtumas.

1. Bendroji sąvoka.

Literatūra: Graf zu Dohna. Die Rechtswidrigkeit als allgemeingültiges Merkmal im Tatbestande strafbarer Handlungen. 1905. Bar. Gesetz und Schuld im Strafrecht. Bd. 3. Binding. Normen und ihre Uebertretungen.

Kad darbas galėtų būti nusikaltimu, reikia, kad jis būtų neteisėtas, kitaip sakant, kad jis būtų draudžiamas teisės darbo padarymo metu. Nuo neteisėtumo skiriasi:

1. Nedorovingieji veiksmai. Teisės ir dorovės santykiai yra tokie, kad šitie svarbiausi žmonių dvasios apsireiškimai dažniausiai sutinka vienas su kitu, bet ne retai skiriasi, o kartais ir tiesiog prieštarauja vienas kitam. Ir šitas skirtumas neišvengiamas. Įstatymų leidėjas turi tik žiūrėti, kad nebūtų aiškaus prieštaravimo šitų dviejų sistemų dėsnių, vadovaujančių žmonių elgesiui. Bet teisė neprivalo stengtis, kad įstatymų statutai visiškai įkūnytų dorovės dėsnius. Tokių pastangų pavyzdžius mes jau žinome iš istorijos, ir dabartinis bolševikų viešpatavimas aiškiausiai mums rodo, kad tokios pastangos visada baigiasi didžiausiu žiaurumu ir nežmoniškumu. Ir tai suprantamas daiktas. Teisė tik padeda žmonėms, o dorovė jiems vadovauja. Ir kaip tik teisė suminša su dorove, tuojau įstatymų leidėjas ima tarytis galįs daryt žmonėms visa, ką tik nori, ir kaip tinkamas elgtis su žmogaus asmenybe. Duok Dieve daugiau dorovingų žmonių, bet saugok mus nuo dorovės įstatymų leidėjų. Laisvė — tai didžiausias dorovės pagrindas, ir teisė niekados negalės įkūnyt nepastovių, nuolat kintančių dorovės reikalavimų. „Ciesoriaus ciesoriui, Dievo Dievui“,— tai turi visada eiti pagrindu skiriant dorovę nuo teisės.

2. Nuodėmingi veikiniai irgi skiriasi nuo neteisėtų veikinių. Tie laikai, kai kiekvienas teisių sutrikdymas būdavo laikomas nuodėme, praslinko, ir dabartinė civilinė ir bažnyčios teisė eina kiekviena savo keliu — vienos ir kitos naudai.

3. Visuomenei žalingi veikiniai. Pirmykštis absoliutizmas stengėsi reglamentuoti visą gyvenimą, visus jo reiškinius policijos ir administracijos taisyklėmis. Aiškiausias istorijos pavyzdys — tai rusų „Arekčejevo posielenija“. Bet paskum tos pažiūros buvo pakeistos priešingąja jų puse, būtent, principiniu visiškos kiekvieno žmogaus laisvės pripažinimu naudotis jo teisėmis (laissez faire, laisser passer). Nors šito principo, tikra to žodžio prasme, dabar irgi jau niekas nebegina, bet vis delto dabartinė teisė suteikia kiekvienam žmogui didelės teisės naudotis jo gerove. Todel valdžia nesikiša, kai koks pilietis savo teisėmis naudojasi netikslingu būdu, net žalingu jam pačiam ir visuomenei (pav. girtuoklavimas ir t.t.).

Neteisėtumas yra teigiamas nusikaltimo pažymys. Kiekvienas darbas, kad būtų nusikaltimu, turi būt neteisėtas.

Nėra neteisėtumo — nėra nusikaltimo. Bet daugelis darbų, numatytų ypatingoj statuto daly, yra beveik visada neteisėti, ir kad šito neteisėtumo nebūtų, reikia nors kokių ypatingų aplinkybių. Todel, praktikos atžvilgiu kalbama ne apie neteisėtumo buvimą, bet apie neteisėtumo pranykimą. Todel ir baudžiamieji įstatymai nekalba apie neteisėtumą, kaip teigiamą sąvoką, bet nustato sąlygas, kada neteisėtumas nyksta. Technikos ir pedagogikos atžvilgiais teorija irgi eina tuo keliu. Bet šitas pedagogikos metodas nekeičia tam tikros dalykų esmės, ir mes turime atsiminti, kad neteisėtumas yra visada reikalingas, teigiamas nusikaltimo pažymys.

Teorija atskiria tokias svarbiausias neteisėtumo nykimo priežastis: 1. nukentėjėlio sutikimą, 2. reikalingąjį apsigynimą, 3. neišvengiamąjį reikalingumą, 4. įstatymų vykdymą, 5. drausmės teisės naudojimą, 6. gydomųjų priemonių vartojimą, 7. seimo posėdžių protokolų platinimą, 8. nusikaltėlio suėmimą nusikaltimo vietoj, 9. tarnybos pareigų ėjimą, ir k. k.

2. Nukentėjėlio sutikimas.

Literatūra: Kessler. Die Einwilligung des Verletzten. Розинъ. Къ вопросу о согласіи пострадавшаго, Вѣстн. Права, 1899.

Daugelyje kėsinimųsi asmens gerovei nukentėjėlio sutikimas naikina neteisumą, tuo būdu naikina ir nusikaltimo buvimą. Jeigu savininkas turi teisę savo valia naudotis savo turtu, tai nėra nusikaltimas šito turto pasisavinimas, kai savininkas jį dovanoja, nes volenti non fit iniuriia. „Šis principas“, — rašo statuto paaiškinamojo rašto autoriai, — „eina iš juridinės atskirų nusikaltimų prigimties ir nereikalauja jokios įstatymų sankcijos. Todel, nors statuto bendroji dalis ir nemini nukentėjėlio sutikimo, tačiau toks nebaudimas turi būt pripažintas, kaip bendroji taisyklė visiems nusikaltimams prieš turtą ir asmenį“.

Kad nukentėjėlio sutikimas galėtų panaikinti neteisėtumą, reikia, šių sąlygų:

1. Nukentėjėlis turi turėt teisę valdyti ir naudotis šita gerove. Susižeidimas, paprastaisiais atsitikimais nebaudžiamas, esti nusikalstamas dalykas, jeigu kūnas esti sužalotas tam, kad nereiktų eiti karo tarnybos. Tokiais atsitikimais baudžiamas kiekvienas to darbo bendrininkas. nors sužalotasis ne tik būtų davęs savo sutikimą, bet ir būtų prašęs padaryti tą žalojamąjį darbą; tačiau jis atsako ne už kūno sužalojimą, o už nusikaltimą, numatyta BS 188 ir 189 str.

2. Sutikęs tur būt savaimingas asmuo, būtent-toks, kuris turėtų teisės naudotis savo gerove. Turto teisei šitas savaimingumas nustatytas civiliniuose įstatymuose, kitais atsitikimais — baudžiamuose įstatymuose (pav., 520 str.)[1]).

3. Sutikimas, kad jis turėtų reikšmės, turi būti laisvas, bet nepriverčiamas. Jeigu nusikaltėlis esti privertęs auką duot sutikimą, imdamasis grasomų priemonių, smurto arba apgavimo, tai toks sutikimas neturi vertės.

4. Sutikimas turi būti duotas aukščiau, prieš padarant nusikalstamąjį darbą. Pav., svetimo kilnojamojo turto pagrobimas pasilieka vagystė, kad savininkas paskum ir dovanotų pavogtąjį daiktą vagiui.

Bet ir šitose ribose nukentėjėlio sutikimas ne visada daro darbą teisėtą. Kai kurias išskirtinas asmens geroves įstatymai gina neatsižvelgdami į savininko valią. Tokios gėrovės mūsų įstatymuose yra žmogaus ir gemalo gyvybė.

3. Reikalingasis apsigynimas.

Literatūra: Baumgarten. Notstand und Notwehr. Фельдштейн. О необходимой оборонѣ, ЖМЮ 1899 № 6.

Reikaligasis apsigynimas yra gynimasis nuo neteisėto užpuoliko kėsinimosi.

Kiekvieno žmogaus teisė gintis yra tokia naturali, pirmoji prigimta teisė, jog, galima pasakyt, ji yra atsiradusi anksčiau, negu valstybė, vienu laiku su teise. Reikalingojo apsigynimo instituto valstybė nekūrė, bet tik patvirtino. Todel, galima sakyt, reikalingasis apsigynimas nežino istorijos: jis ekzistuoja visur ir visada.

Bet tatai galima tik bendrai pasakyt apie šitą institutą: jo atskiri ypatumai ir konkretūs pažymiai ilgainiui kitėja, ir dabar jau turi sudarę gana įdomią ir pamokomą istoriją. Romėnų teisė žinojo reikalingąjį apsigynimą ir jo reikšmę juristai apibrėžė gana plačiai. Jie atrado, jog tai esąs ne sąmoningas įstatymų leidėjų kūrybos padarinys, bet stovįs aukščiau įstatymų ir sudarąs vieną iš prigimtųjų (naturalių) teisių, juris gentium, dėsnių. Reikalingasis apsiginimas buvo leistinas ne tik nuo pasikėsinimų gyvybei ir sveikatai, bet ir turtui, tiek savo, tiek ir kitų asmenų.

---

[1]) Šiuo atžvilgių kriminalistų nuomonės skiriasi. Vieni randa sutikime paprastąjį juridinę transakciją (Rechtsgeschäft, правовая сдѣлка, teisės sutartis), ir sprendžia jo reikšmę iš civilinės teisės taisyklių; o kiti šį klausimą sprendžia ne formaliniu būdu, gi iš esmės, ir kad sutikimas turėtų reikšmės, reikalauja pakankamo proto subrendimo.

Senovės germanų teisė neskirdavo reikalingojo apsigynimo nuo keršto teisės[1]). Ir kai valstybė ėmė griežtai kovoti su keršto papročiais, tada nukentėjo ir reikalingojo apsigynimo teisė. Jos sąvoka, kad ir atskirta, buvo kartais labai siaurai imama, ypač XVIII amžiuje, kai, pav., nebuvo pripažinta teisė savo garbei ginti reikalingojo apsigynimo keliu. Užtat XIX amžius ne tik atgaivino reikalingojo apsiginimo teisę, bet pripažino ją platesne riba, negu kada nors. Ypač plačias nustato reikalingojo apsigynimo ribas vokiečių ir mūsų statutai. Bet teorijoj dabar vėl jau prasidėjo reakcija prieš tokį formališko teisėtumo principo viešpatavimą, ir vis daugiau pradedama kalbėti, kad apsigynimo teisė reikia riboti kokiais nors etikos postulatais ir reikalaut, kad gynimosi priemonės tiktų ne tik puolimo jėgoms, bet ir gerovės didumui (ar galima, pav., žudyti žmogus uogyną ginant?). Šitoj linkmėj mokslas ir įstatymų leidimas ieško vidutinės plitimo linijos.

Reikalingojo apsigynimo teisė gali būt pripažinta dviejomis formomis. Senoji sistema, kuri lig šiol viešpatauja Prancūzijoj, nežino bendrųjų taisyklių ir duoda nurodymus tik kai kuriems nusikaltimams ir palieka teorijai ir praktikai daryt iš šitų taisyklių bendrojo mokslo pagrindus. Priešingai, nauja vokiečių sistema reguliuoja reikalingąjį apsigynimą bendrojoj daly, ir tenai teikia taisyklių, taikinamų visiems nusikaltimams.

Mūsų baudžiamasis Statutas laikosi naujos vokiečių sistemos irduoda bendrojoj daly reikalingojo apsigynimo salygų apibrėžimą (44 str.):

„Nelaikomas nusikalstamu darbas, kuri žmogus padaręs priverstas gintis nuo neteisaus kėsinimosi įžeisti jo paties arba kurio kito žmogaus asmenį arba turtą. — Gynimosi apybrėžų peržengimas, besiginant pernelyg smarkiai arba ne laiku, yra baudžiamas tik tam tikrais įstatyme nurodytais atsitikimais“.

Reikalingojo apsigynimo esmę apibrėžia du momentai: p u o l i m a s ir g y n i m a s i s.

P u o l i m a s turi būt neteisus. Todel neleistinas yra reikalingasis apsigynimas nuo veiksmų, kad ir žalingų to ar kito asmens interesams, bet leidžiamų įstatymais; pav., negalima ginti savo laisvės, jei valstybės organai teisiai tą laisvę varžo, pav., nusikaltėlis negali gintis nuo arešto.

Antra vertus nereikalaujama, kad kėsinimasis arba puolimas būtų baudžiamas, kad tai būtų nusikaltimas. Todel leidžiama būtinai gintis nuo žmogaus, kuris nebaudžiamu būdu

---

[1]) Bet jau „Русская правда“ (пространный список) nustatydavo „Оже оубиють кого оу клѣти или оу которые татьбы, то оубиють и въ пса мѣсто, оже ли додержать до свѣта, то вести и на княжь дворъ; аже ли оубиють и, а боудоуть люди видели связана, то платит въ томъ 12 гривенъ“ Žiūr. irgi Lietuvos Statutas. 1529 VII, 4 ir 26 ir XIII 20 ir 21.

sužaloja turtą arba daro ką del būtino reikalo (jeigu čia nėra „vargo teisės", Notrecht, žiūr. toliau).

Puolimas turi būti neteisėtas tik išorine to žodžio prasme. Nereikia, kad tai būtų subjektinė neteisė, kad puolikas būtų kaltas, kad jis būtų pakaltinamas arba pultų tyčia arba neatsargiai. Todel būtinai gintis leidžiama ir nuo nepakaltinamųjų vaikų, pamišėlių, girtuoklių užpuolimo. Tačiau reikia pabrėžti, kad toks šio klausimo sprendimas yra abejotinas, ir daugelis kriminalistų laiko gynimąsi nuo nepakaltinamų žmonių būtinu reikalingumu (žiūrėk tol.), kaip gynimąsi nuo gyvulių puolimo arba nuo pavojaus, kuriuo gresia negyvi daiktai, ir, todel, reikalauja, kad žala, padaryta ginantis, nebūtų didesnė už gresiančią žalą.

Puolamosios gerovės esmė jokios reikšmės neturi. Skirtingai nuo kai kurių senų įstatymų, bet visai atatinkamai dabartinėmis pažiūromis, būtinai ginti yra leistina ne tik gyvybė, kūno neliečiamumas, sveikata, bet dar turtas ir garbė.

Be to, galima ginti interesai ne tik savo paties arba ir artimų žmonių, bet ir kiekvieno fizinio arba juridinio asmens. Bet įstatymas kalba tik apie asmens ir turto teises. Todel, reikia pripažinti, kad visuomenės teisių tuo būdu ginti negalima.

Kad reikalingojo apsigynimo teisė būtų pagrįsta, kėsinimasis turi būt esamasis ir pavojus tikras. Negalime sakyti, kad mes gintumės mušdami žmogų, taip sakant, avansui, „чтобы не повадно было„, kad sumuštasis ir grėsė pulti, bet nieko dar nepadarė tam savo gresiamajam tikslui įvykdyti. Vis-gi negalime irgi reikalaut, kad tas, kuris ginasi, lauktų puolimo pradžios: priemonių gintis galima griebtis ir puolančiojo prisiruošimo metu. Taipo-gi leidžiama griebtis ir atsargos priemonių prieš būsimąjį puolimą. Tokia prasme reikia spręst automatinių ginamųjų preimonių, sląstų, automatinių šautuvų ir kt., reikalas, ir žala, padaryta tokiomis priemonėmis, turi būt įvertinta taip, lyg kad ginantysis ją pats būtų padaręs.

G y n i m o s i teisė prasideda nuo ruošimosi pulti ir baigiasi drauge su puolimu. Todel, šita teisė neapima keršto už padarytą žalą arba savarankišką baudimą, tai yra leidžiama tik gintis, bet ne pulti. Pav., negalima pripažint reikalinguoju apsigynimu nuodų įmaišymą į vyną, kuris gali būt pavogtas; čia kaltininkas atsakys už nunuodijimą, jeigu vynas bus pavogtas ir vagis juo nusinuodys.

Gynimosi žala turi būt nukreipta puolikui, bet ne pašaliečiams, puolime nedalyvaujantiems asmenims. Paskutiniu atveju gali būti pripažinta tik būtinas reikalingumas.

Puolimas apibrėžia gynimosi ribas. Neleistinas yra asmenybės smurtas arba kūno sužalojimas ten, kur užtenka paprastojo šauksmo arba uždraudimo. Bet, sulygindamas gynimąsi su puolamomis jėgomis, Baudžiamasis Statutas nežino jo sulygi-

nimo su gresiančiąja žala, ir menkiausia, mažiausia teisė gali būt ginama griežčiausiomis ginamomis priemonėmis, jei tik puolamoji jėga verčia tatai daryti. Todel, pav., miško savininkas, pasak mūsų įstatymo raidės gali šauti į asmenį, kuris renka uogas, jeigu tik kitaip jis negali ginti savo turto (pav., tarp jo ir puoliko yra upė). Ir negalima nepripažint, jog mūsų teisė eina per toli teisių gynimo dalyke. Juo labaiu, kad ginamosios priemonės gali būt taikinamos ir nepakaltinamiems ir tokiems žmonėms, kurie esti įsitikinę savo teisumu.

Gynimosi teisė nėra subsidiarinė, būtent nereikalaujama, kad nebūtų galima pasišaukt pagalbą kitų žmonių, kreiptis į policiją ir k. k.

Gynimosi apibrėžų peržengimas. Gynimasis, kuris praneša puolamąsias jėgas, yra gynimosi ribų peržengimas, arba gynimosi ekscesas. Turėdami galvoje ypatingą užpulto žmogaus padėtį, dauguma įstatymų leidėjų lengvina bausmę už žalą, padarytąją peržengiant gynimo apibrėžas, o kartais, kai eksceso priežastimis esti ta aplinkybė, kad ginantysis esti susijaudinęs ir išsigandęs, jie visiškai jo nebaudžia. Daug toliau eina mūsų Statutas, kuris pripažįsta tokį peržengimą bendrąja taisykle, nebaudžiamą: baudimui reikia nurodyti tam tikras įstatymas. Tokių nurodymų mes randame įstatyme tik du kartu — nužudymo ir kūno sužalojimo skyriuose. Net tenai randame apibūdinimą, suformuluotą gynančiosi naudai. Tuo būdu užpuolikas (neužmirškim, kad pastarasis gali būt visai nekaltas!) yra lyg visai nustojęs teisių.

Ginančiosi veiksmas yra ne tik nebaudžiamas, bet ir ne neteisėtas, taigi jis yra teisėtas. Todel, negali būt reikalingojo apsigynimo nuo priverstinai ginančiosi. Bet ekscesas, arba gynimosi apibrėžų peržengimas, yra tik nebaudžiamas, bet jis pasilieka neteisėtas. Todel nuo eksceso užpuolikas gali jau pats gintis — jis tada jau pats turi teisės būtinai gintis.

Nuo gynimosi apibrėžų peržengimo reikia atskirti gynimąsi nuo puolimo, kurio iš tikrųjų visai nebuvo (Putativnotwehr). Į šitokį dalyką reikia žiūrėti kaip į klaidą (žiūr. toliau).

4. Būtinas reikalingumas

Literatūra: Goldschmidt. Der Notstand. Janka. Der strafrechtliche Notstand. Moriaud. Du delit necessaire et de l'état de nece'sitė. Tobler. Die Grenzgebiete zwischen Notstand und Notwehr. Розин. О крайней необходимости.

Būtinas reikalingumas yra tai asmens ir turto teisėms pavojus, kurio negalima pašalinti kitaip, kaip tik kėsinantis kitų asmenų gerovei.

Pagrindinis reikalingojo apsigynimo pažymys — yra tas, kad gynimasis atkreiptas esti prieš neteisėtą kėsinimąsi; todel,

gynimasis visados esti teisus darbas. Daug painesnis yra būtinas reikalingumas. Čia žala esti daroma ne pavojaus kaltininkui, ne užpuolikui, bet kitiems, nekaltiems asmenims, ir todel toks gynimasis negali būt visada pripažintas teisėtu darbu. Paimkim kai kuriuos paprastesnius pavyzdžius: skęsta du asmenys, ir kiekvienas jų, norėdamas išsigelbėti, stumia vienas antrą nuo sienojo; degančiam namui išgelbėti laužo kas nors svetimą tvorą arba daržinę; norėdamas mirštančiam tėvui atvežti gydytoją, sūnus ima svetimą arklį be savininko leidimo; norėdamas išsisukti nuo bado mirties, elgeta vagia duonos kąsnelį. Ar galima visais šitais atvejais pasakyti, kad čia buvo teisėtai arba neteisėtai darcma? Ar galima visur pripažinti, kad trečiasis asmuo, sužalotojo gerovės savininkas, turi teisę būtinai gintis?

Romėnų juristai žinojo atskirus būtino reikalingumo atsitikimus, bet nenustatė jokių bendrųjų taisyklių šitam klausimui spręsti. Kanonų teisė nurodė principą „nececcitas non habet legem", bet neišplėtė juridinės to obalsio minties. Tik paskutiniu laiku būtino reikalingumo mokslas išplito, bet dar toli gražu nepasiekė savo galo. Tai galima matyt ir vokiečių teisėje, kuri žino būtiną reikalingumą civiliniuose ir baudžiamuose įstatymuose, bet šitie įstatymai nelabai pritaikinti vienas kitam.

Būtino reikalingumo juridinė esmė remiasi šiais pagrindais: 1. impossibilium nulla obligatio (smurtas, rimtas grėsimas, didis susijaudinimas del pavojaus); 2. savisaugos principo pripažinimas; 3. pripažinimas, jog tikslinga yra mažesnės vertės gerovė paaukoti didesnės vertės gerovei išgelbėti. Pagal šitų principų įvairumą, rodos, reikia nustatyti įvairios būtino reikalingumo juridinės kategorijos: 1. nėra baudimo, bet tik civilinė atsakomybė ir, leistinas yra reikalingasis apsigynimas (pav., arklio paėmimas gydytojui atvežti, kai arklys buvo rimtai reikalingas pačiam savininkui); 2. nėra baudimo, nėra civilinės atsakomybės, bet yra reigalingojo apsigynimo teisė (pav., į minią mesta bomba, ir kiekvienas stumia ją nuo savęs); 3. nėra baudimo, yra civilinė atsakomybė, bet reikalingojo apsiginimo teisės ne tik nėra, bet dar gali būt pripažinta trečiųjų asmenų pareiga padėti tam, kas atsidūrė nelaimingoj padėty (Nothilfe, žiūr. BGB, 491 str. vadinamąjį „Liebesparagraph", pav., svetimos tvoros laužymas namui su žmonėmis nuo gaisro išgelbėti). Tik nustatymas ribų šitoms kategorijoms yra labai sunkus ir painus klausimas, kuris negali būti išspręstas be suglausto kriminalistų ir civilistų bendradarbiavimo. Reikia pabrėžt, kad šito klausimo sprendimas turi labai didelės principinės reikšmės istorijos ir politikos atžvilgiu, nes yra susietas su individualizmo ir kollektivizmo klausimu.

Mūsų Baudžiamasis Statutas žino ne vieną, bet dvi būtin. reikalingumo rūšis (46 str.):

„Nelaikomas nusikalstamu darbas, kurį žmogus yra padaręs savo paties ar kito žmogaus gyvybę gelbėdamas nuo pavojaus, kilusio del grąsymo, neteisios prievartos arba del kitos priežasties, kurios negalima buvo tuo patim metu kitokiu būdu pašalinti.

Nelaikomas taip pat nusikalstamu darbas, kurį žmogus yra padaręs, gelbėdamas savo paties arba kito žmogaus sveikatą laisvę, skaistybę, arba kurį kitą asmens turto gėrį nuo pavojaus, kilusio del grasimo, neteisios prievartos arba del kitos priežasties, kurios negalima buvo tuo patim metu kitokiu būdu pašalinti jei padaręs tai žmogus turėjo pakankamo pagrindo laikyti jo daromąją žalą menka, palyginus su ginamuoju gėriu".

Šiame būtino reikalingumo suskirstyme mes randame atbalsį senų teorijų ir įstatymų, kurie pripažindavo būtiną reikalingumą tik gyvybei išgelbėti. Mūsų Statutas labiau išplėtė būtiną reikalingumą, bet kitai, be gyvybės, gerovei jis labai susiaurino nebaudimo sąlygas.

Pirmu atsitikimu nėra reikalo, kad žala kuri esti padaryta gelbimai gerovei, būtų mažesnė už gresiantį pavojų. Čia įstatymų leidėjas turėjo galvoje obalsį „necessitas non habet legem". Ir jeigu savo arba trečiųjų asmenų gyvybei apginti kas nužudo trečiąjį asmenį, tai jis nesti baudžiamas už nužudymą. Bet jeigu kokia nors žala esti padaryta ne gyvybei, gi kokiai nors kitai gerovei ginti, tai nebaudimas remiamas jau gerovės šakų lyginimo pagrindais. Bet reikia pripažint, kad kai kurios gerovės šakos, priskiriamos antrajai rūšiai, ne visados galima įkainot mažiau už gyvybę (pav., sveikata, akys, merginos neliečiamybė ir k. k.).

Redakcinės komisijos paaiškinamasis raštas visai aiškiai pabrėžia, kad būtino reikalingumo atsitikimais jokiu būdu negalima kalbėt apie darbo teisėtumą: savo gerovę ginąs žmogus daro žalos tretiesiems, visai nekaltiems žmonėms, kurie nebuvo pavojaus priežastim; čia neteisumas ne nyksta, bet įgyja, taip sakant, kitą linkmę, ir vienos gerovės vietoje žala padaryta kitai, kurios irgi yra teisės ginamos... Tik vargiai galėsim visiškai sutikt su šita, kad ir labai autoritetinga, nuomone. Paimkim vieną iš aukščiau minėtų pavyzdžių: ar gali savininkas tvoros, kuri laužoma kovai su gaisru, priešintis reikalingojo apsigynimo keliu,, būtent griebtis griežčiausių priemonių, net šaudyt? Todel būtino reikalingumo teisėtumas reikia laikyt atviru, dar neišspręstu dalyku, ir mūsų teorija ir praktika dar turi nustatyt tam tikrus pagrindus šitam klausimui spręsti.

Pavojus, kuris gimdo būtiną reikalingumą, gali eiti nuo negyvos gamtos (vanduo, ugnis, žemės griuvimas arba drebė-

jimas ir t.t.) nuo gyvulių (pasiutusio šuns sekiojimas) ir nuo žmonių, vis vien — kaltų ar nekaltų.

Senesnių laikų statutai laikė neleistinu dalyku taikinti būtino reikalingumo taisykles, jeigu pats veikėjas savo kaltė padarė pavojų. Mūsų Statutas tokios sąlygos nežino, ir žmogus padegęs savo arba svetimą namą, turi tokią pat teisę laužyti tvorą savo namui galbėti, kaip kad ir kiekvienas kitas žmogus.

Negali remtis būtino reikalingumo dėsniais tas, kuris turi ypatingų pareigų ir kuriam pats pavojaus vengimas sudaro pareigų peržengimą, pav., ugniagesys, policininkas, kareivis.

Atskirai nuo reikalingojo apsigynimo, būtinam reikalingume gynimosi priemonės yra subsidiarinės — pavojus turi būt del priežasties, „kurios negalima buvo tuo patim metu kitokiu būdu pašalinti". Žodžiais „tuo patim metu" reikia laikyt veikimo, gynimosi, bet ne pavojaus priežasčių padarymo metą. Negalėjimą pašalinti kitokiu būdu reikia suprast visai subjektingu būdu, tai yra pagal veikėjo manymą.

Kalbamojo būtino reikalingumo (Putativnotstand) klausimą reikia spręsti kaip klaidos klausimą. Gynimosi apibrėžų peržengimas būtiname reikalingume yra baudžiamas bendromis taisyklėmis.

5. Įsakymo vykdymas.

Visas valstybės aparato sutvarkymas yra paremtas tuo, kad viršininkai turi teisės duoti įsakymus, o pavaldiniai turi juos pildyti. Todel, jei pavaldinys vykdo jam privalomą įsakymą, jis neatsako už tą savo darbą, o atsako tik tas viršininkas, kuris davė įsakymą. Bet įsakymas gali pašalinti pavaldinio atsakomybę tik tokioms sąlygoms esant:

1. Įsakymas turi būti duotas kompetentingo asmens. Pav., įsakymą policijai padaryti kratą gali duoti tik taikos teisėjas arba teismo tardytojas (BPrS 106, 107, 254, 357—368 str.) [1]).

2. Įsakymas turi būt duotas to asmens kompetencijos ribose. Pav., ne bus teisėtas įsakymas, jei taikos teisėjas liepia padaryti kratą del bylos, kurios jis negali spręsti.

3. Įsakymas turi būti duotas tam tikra forma, nustatyta įstatymo arba tarnybos tvarkos. Pav., taikos teisėjo įsakymas policijai padaryti kratą, turi būt duotas raštu, kaipo motyvuotas nutarimas (BPrS 107 str.).

Jei įsakymas atitinka visiems šitiems reikalams, jis pašalina pavaldinio atsakomybę. Jei įsakymas būna iš esmės neteisėtas, tai už šitą darbą atsako jau ne pavaldinys, o viršininkas, kuris davė įsakymą, jei tik įsakymu nėra liepta kas aiškiai nusikalstama padaryti (žiūr. BS-to 44 str.).

---

[1]) Be atsitikimų, nurodytų BPrS 258 str.

Kaltė.

1. Bendroji sąvoka.

Literatūra Frank, Aufbau des Schuldbegriffes. Bar, Gesetz und Schuld im Strafrecht, B 2. Пусторослев, Преступность, виновность, вмѣняемость, ЖМЮ 1907 № 4 и 5. Хейфиц, Цѣлесообразная наказуемость или „индивидуальная" вина, ЖМЮ 1906 № 5.

Analizuodami darbo sąvoką, mes jau esam nurodę, kad išoriniam žmogaus elgėsiui turi atatikt tam tikras psichinis atspindulis — motyvas ir valia. Kad elgesys būtų darbu, nesvarbu, koks motyvas arba kokia valia ten esti ir ar jie turi kokį nors sąryšį su padarytu rezultatu. Bet kad darbas būtų nusikaltimu, reikia, kad išorinė darbo dalis tam tikru būdu būtų sujungta su išvidine jo dalimi. Šito sąryšio esmę galime išreikšti formule: darbas turi būti nusikalstamasis.

Šitas pažymys sudaro logingą vienybę. Bet vis-gi teorija tokios vienybės negali apimt vienu apibrėžimu[1]) ir, sekdama įstatymdavybės nustatymų, ji aprašo kaltės sąvoką aplinkiniu būdu, arba, tikriau sakant, aplinkiniais būdais. Šitos linkmės baudžiamuose įstatymuose mes randame: 1. kaltės neigiamąsias sąlygas, arba nurodymą tokių nusižengėlio savumų, kurie šalina kaltės sąvoką ir kurių analizas sudaro nepakaltinamumo mokslo turinį; 2. teigiamų kaltės pažymių nurodymą, kurie sudaro kaltės formų turinį, arba tyčios ir neatsargumo mokslo turinį.

Tikrai sakant, nepakaltinamumo ir kaltės formų sąvokos tyrinėjimas turi būti tik priruošiamas darbas tolesnei logikos operacijai, bendros vienodos kaltės sąvokos konstrukcijai. Bet tokia konstrukcija praktikai reikšmės neturi, ir ji visai nėra reikalinga įstatymų pritaikinimo atžvilgiu. Todel praktikinė teorija, arba dogmatika, palieka ją šaly ir paveda ją baudžiamosios teisės filosofijai. Šitame kurse to dalyko, būtent aukščiausios kaltės sąvokos abstrakcijos, irgi netyrinėjame.

2. Pakaltinamumas.

Literatūra: Berner, Grundlinien der kriminalistischen Imputationslehre. Glaser, Zurechnugsfähigkeit, Willensfreiheit, Gewissen und Strafe. Gretener, Die Zurechnungsfähigkeit als Gesetzgebungsfrage. Hamon, Déterminisme et responsabilité. Крафт Эбинг, Психопатологія. Сербскій, Психопатологія. Заменгоф, Преступность стариков, ЖМЮ 1915 № 4. Бринкман, Имущественная отвѣтственность сумасшедших за убытки, ЖМЮ 1909 № 6.

Bendroji pakaltinamumo sąvoka yra, palyginti, jau naujos teisės vaisius. Senų įstatymų leidėjai žinojo tik atskirus ne-

[1]) Liszt'as savo kurse kaltę taip apibrėžia: „Schuld im weitestem Sinne ist die Verantwortlichkeit des Täters für die von ihm bagangene rechswidrige Handlung". Bet kaltė yra atsakomingumo priežastis arba sąlyga, bet ne pats atsakomingumas.

pakaltinamumo atsitikimus, o bendrosios sąvokos konstrukcija yra įkurta tik ilgo teorijos ir praktikos darbo keliu.

Romėnų teisė žinojo tik proto ligas, kurias ji sujungdavo vienu vardu: furor. Ir romėnų juristai mokė: furiosi nulla voluntas est. Todel jie visai korektingai prilygindavo nusikaltimą, padarytą proto liga sergančio žmogaus, nusikaltimui, padarytam atsitiktinai. Priešingai, germanai nesuprasdavo proto suirimo reikšmės ir labai žiauriai bausdavo bepročių nusikaltimus.

Žymų žingsnį pirmyn žengė kanonų teisė ir romėnų teisės recepcijos laikų juristai. Bendra taisykle buvo pripažinta, kad bepročiai nėra atsakomingi baudžiamąjai teisei, bet jų padarytą žalą turį atlyginti asmenys, kurių jie buvo globojami. Labai plačiai buvo svarstomas šitas klausimas valios laisvės atžvilgiu. Ir kiek psichinio žmonių pasaulio pažinimas žengė pirmyn, galima suprast iš to, kad glosatoriai jau žinojo klausimą apie vadinamą „lucida intervalla“, arba apie nusikaltimus, padarytus bepročių ligos priepolių tarpais.

Tik didelį žingsnį atgal žengė burtininkavimo persekiojimo laikas. Tada kiekviena proto liga buvo laikoma velnių valdžios žyme. Ir tik šitam persiekiojimui pasibaigus, prasidėjo toliau plėtotis pakaltinamumo sąvoka. Tam daug padėjo psichiatrijos pažanga. Drauge su proto ligomis, dėmesys buvo atkreiptas ir į kitus nepakaltinamumo atsitikimus, pav., į nenuovoką, laikinius proto suirimus, proto nesubrendimus ir taip toliau. XIX-tame amžiuje nepakaltinamumo mokslas gavo tokią formą, kokioj mes jį dabar matom.

Įstatymdavybė gali apibrėžt pakaltinamumą trimis būdais. 1. Prancūzų sistema, seniausia ir netobuliausia: įstatymas duoda tik kai kuriuos nepakaltinamumo pavyzdžius ir palieka teorijai ir praktikai bendros sąvokos sutvarkymą ir nustatymą. 2. Išskaičiavimo sistema : įstatymas plačiai ir išsemiamu būdu stengiasi išskaičiuot visus nepakaltinamumo atsitikimus. Tos sistemos laikėsi senovine partikuliarinė vokiečių teisė ir rusų „Уложенie о наказанiяхъ“. 3. Galų gale naujieji statutai, kaip antai vokiečių, teikia bendrą nepakaltinamumo sąvokos apibrėžimą, kas nepašalina galimumo ir tikslingumo nurodyt šiek tiek pavyzdžių.

Šitos sistemos laikėsi ir mūsų Statutas. 39-me str., skyriuje „apie darbų pakaltinimą ir jų kaltingumą“, mes randame tokį nepakaltinamumo apibrėžimą:

„Žmogus, kuris ką nusikalstamą darydamas, negalėjo numanyti savo darbų savumo ir reikšmės arba valdyti savo elgesio del nesveiko savo dvasios suirimo arba nenuovokos arba proto nesubrendimo nuo kūno ydos ar ligos, nepakaltinamas tuo darbu“.

Šiame apibrėžime mes randame dvi dalis. Pirmoje dalyje įstatymas teikia bendrą nepakaltinamumo charakteristiką arba kriterijų. Antroje dalyje išskaičiuojamos priežastys, kuriomis šis nepakaltinamumas pagrindžiamas.

Nepakaltinamumo bendrasis kriterijus irgi skirstomas dviemis pažymiais. Pirmasis pažymis yra nesugebėjimas „numanyti savo darbo savumo ir reikšmės". Žodžiais, „savumas" ir „reikšmė" reikia laikyti tokie darbo ypatumai, kurie sudaro pagrindą jam įkainoti gyvenimo („savumas") ir teisės („reikšmė") atžvilgiu, kurie pagrindžia darbo leistinumą arba neleistinumą. Drauge su visišku nesugebėjimu vertinti padarytą dalyką, tokios pat įtakos pakaltinamumo nebuvimui daro ir nesugebėjimas tinkamai darbą vertinti. Todel nepakltinamas esti tas, kurio veiksmas visai nesiremia kokiais nors motyvais (pav., blaškąsis epilepsijos priepuoliuose arba mirštąs nuomaru); bet irgi nepakaltinamai veikia tikybos, dorovės ir teisės motyvų įtakoje, jeigu tik šitie motyvai aiškiai yra nenormalūs, liguisti (didybės manija, persekiojimo manija).

Rusų įstatymas kalba apie savumą ir reikšmę „совершаемаго", ir neatsitiktinai vengia žodžio „darbas", „дѣяніе". Ir tai visai suprantama. Kai žmogus veikia nepakaltinamas, tada, gali būti, visai jokio darbo nėra: darbas reikalauja, kad būtų ir psichinė dalis, o čia tokios dalies gali visai nebūti (pav., nenuovokos atsitikimu). Žodis „совершаемаго" lietuvių kalbon išverstas „darbas", kas yra ne visai taisyklingas[1]).

Antras nepakaltinamumo pažymys yra nesugebėjimas vadovautis savo veikiniais. Įstatyme šitie bendro kriterijaus pažymiai nurodyti alternatyvių būdu, kai išreikšta žodžiu „arba". Apie tą redakcinės komisijos paaiškinamajam rašte randame tokių paaiškinimų: „Pirmoji nepakaltinamumo sąlyga, — tai asmens sugebėjimas suprast savo veikinius; bet šitas vienas sugebėjimas dar neišsemia nepakaltinamumo sąvokos. Nusikaltimas priklauso ne galvojimo, bet veikimo sričiai, ir darbo pakaltinamumui yra reikalinga, kad kaltinamasis suprasdamas tai, ką jis daro, vadovautųsi arba galėtų vadovautis suprastu dalyku, kitaip sakant, nepakaltinamumui reikia, kad, drauge su sugebėjimu suprast, kaltinamasis sugebėtų ir vadovautis suprastu dalyku".

Žodžiu „veikinys" reikia suprasti motyvas ir išorinė darbo pusė, tai yra darbas, neturįs nieko bendra su rezultatu. Tuo

[1]) Vokiečių statutas sako: „Eine strafbare Handlung ist nicht vorhanden, wenn der Taeter zur Zeit der Begehung der Handlung sich in einem Zustande von Bewustlosigkeit oder krankhafter Stoerung der Geistestaetigkeit befand, durch welchen seine freie Willensbestimmung ausgeschlossen war"? Tai verčia duot darbo sąvokai tokią konstrukciją, kad jis galėtų būt padarytas ir pamišusio žmogaus, būtent verčia pripažint darbą tenai, kur jokio „darbo" nėra.

yra tikslingai nurodyta svarstomojo pažymio esmė. Asmuo gali vertinti rezultatą, bet šitas vertinimas nevirsta normalių motyvų sistema, nedaro elgesiui normalios įtakos. Tačiau, tai neturi nieko bendra su valios laisvės klausimu. Šį pastarąjį klausimą kriminalistai gali ramiai palikti filosofijai ir teologijai, nesitikėdami rasti sau ką nors įdomu ir naudinga. Ne metafizinė absoliutinė valios laisvės sąvoka yra pagrindinė kriminalistams, bet realus, praktiškas supratimas psichologinio mechanizmo tų žmonių, kurie turi normalų gabumą savo elgesiui valdyti. Iš kitos pusės reikia pabrėžti, jog kiekvienas žmogus turi savo ypatumų ir savumų savo elgesio motyvacijai. Bet šitie paprasti nukrypimai sudaro turinį žmogaus būdo mokslui ir nieko bendra neturi su pakaltinamumo mokslu.

Išnagrinėtieji pažymiai, kaip reikiant, apibrėžia nepakaltinamumo sąvoką. Antroji 39 str. dalis naujų pažymių neduoda ir nieko neprideda logingam šitos sąvokos turiniui. Nurodytasis tenai išskaičiavimas teikia tik nepakaltinamumo priežasčių pavyzdžius. Tokios priežastys yra:

1. Nesveikas proto suirimas. Psichiatrijos mokslas žino daug proto ligų rūšių. Bet įstatymas vengia juos išskaičiuoti ir duoda tik bendrąjį nurodymą. Kiekvienu atsitikimu reikia, kad ligos rūšį, bendradarbiaudami apibrėžtų teisėjas ir gydytojas. Kadangi ligos apibrėžimas reikalauja specialių žinių, tad teisėjas esti verčiamas išklausyti gydytojo nuomonės (Baudž. Proc. St. 112 ir 692 str.). Bet gydytojo ekspertiza, arba nuomonė, teikia teisėjui tik medžiagos, paaiškina faktinę atsitikimo būklę. Gi šitos būklės reikšmę ir nepakaltinamumo buvimo klausimą išsprendžia pats teisėjas: tai yra visiška jo kompetencija.

2. Antrąja priežastimi, pašalinačia pakaltinamumą, įstatymas mini nenuovoką. Nenuovoka gal atsitikti del ligos arba del kitos kurios priežasties, pav., apalpimas iš silpnumo, jausmų nustojimas nuo smūgio arba nuo nuodingų dujų (chloroformas), nuo nuovargio, nemiego, bado arba troškulio. Tarp nenuovokos atvejų reikia atskirai paminėti apsvaigimas. Visiškas apsvaigimas, be abejoijmo, yra toks dalykas, kad žmogus negali suprasti savo veikinių reikšmės. Bet tai 'dar neišsprendžia galutinai darbo pakaltinamumo klausimo: jeigu kas tyčia pasigeria nusikaltimui padaryti, pav., sargas, kad kam vogti netrukdytų, arba darbininkas, kad nuversdintų nuo bėgių traukinį, tai tas atsako už padarytą nusikaltimą, kaip vienintelis nusikaltėlis arba bendrininkas. Nevisiškas nusigėrimas nepašalina pakaltinamumo ir gali būti tik bausmės palengvinamąja priežastimi.

3. Proto nesubrendimas laikomas nepakaltinamumo priežastim. tik tuo atvėju, kai jis esti kilęs del kūno ydos ar ligos.

Paaišk. raštas mini keletą tokių kūno ydų pavyzdžių. Visų pirma čia pridera idiotizmas, kuris gali būti prigimtas arba įgimtas gyvenime, visiškas arba nevisiškas. Pakaltinamumą pašalina tik visiškas idiotizmas, o ne visiškas gali tik sumažinti atsakomybę. Idiotizmo reikšmės klausimą teisėjas privalo spręsti atsižvelgdamas į faktinę medžiagą, kurią patiekia jam gydytojai-ekspertai, ir iš bendro kriterijaus, kuris numatytas įstatymu. Nebyliai sudaro antrąją proto nesubrendėlių rūšį. Šita yda iš mažens daro žmogų svetimą visai visuomenės aplinkumai; nebylys taip ypatingai ir savotiškai įsivaizduoja visą pasaulį, jog visada reikia spėti nesugebėjimas darbo savumui ir reikšmei suprasti.

Čia baigiasi paaišk. rašto išskaičiavimas. Bet vargiai galima pripažtinti, kad šitas išskaičiavimas yra visai pilnas. Pav., hipnotizmas nepatenka nė į vieną minėtų kategorijų, bet jis, be abejojimo, sudaro nepakaltinamumo priežastį: hipnotizuotojo auka veikia be jos valios; ji yra tik kito žmogaus įrankis, ir už darbą atsako hipnotizuotojas. Todel reikia šitą išskaičiavimą laikyti tik pavyzdžiui, kaipo bendrą nurodymą, kad nepakaltinamumo priežastys — vis tiek, laikinos ar nuolatinės — turi būti nepaprastu iškrypimu iš normalios žmogaus būklės.

Juridinis nepakltinamumo padarinys — tai kaltės negalimumas, o tuo būdu ir nusikaltimo ir jo visų padarinių nebuvimas. Todel Statuto pasakymas (39 str. pradžioje) „ką nusikalstama darydamas“ yra ne visai taisyklingas, nes jeigu nėra kaltės, tai nėra ir nusikalstamojo darbo.

Nepakaltinamumas — tai bendras nesugebėjimas kaltu būti. Todel, kas esti pripažintas nepakaltinamas vienam darbui, turi būti jau būtinai pripažintas nepakaltinamu ir kitiems tuo pat metu padarytiems darbams.

Nepakaltinamasis asmuo teisės atžvilgiu yra tas pat, kaip aklos gamtos jėga. Todel kiti asmenys, naudojąsi savo tikslams šita jėga, atsako už padarytą darbą taip, kaip jie lyg patys tatai būtų padarę (pav., hipnotizuotojas arba proto liga sergančio prižiūrėtojas ir t.t.).

Nepakaltinamumas pašalina galimumą bausmei vartoti. Bet tai nereiškia, kad visuomenė visai neturi teisės gintis nuo nepakaltinamojo, jeigu tas asmuo sudaro pavojaus ateičiai. Statutas numato tokias visuomenės gynimosi priemones: 1. atidavimą giminių ir kitų asmenų globai ir 2. atidavimą į gydyklą. Pastaroji priemonė yra privaloma, jeigu toks žmogus „būtų ką nužudęs, labai sunkiai kam kūną sužeidęs, ką iššaginęs, padegęs arba kėsinęsis šių nusikaltimų kurį padaryti“. Bet šitos priemonės labai skiriasi nuo bausmės. Apie tą skirtumą mes plačiau dar kalbėsime skyriuje apie visuomenės apsaugomąsias priemones. Dabar tik pastebėsim, kad bausmė turi būti pa-

skirta tam tikram terminui ir be šito termino pabaigos nusikaltėlio negalima paleisti. O apsaugomosios priemonės tuojau krinta, kritus pavojaus priežasčiai. Kai sergąs proto liga pasveiksta, tai jis tuojau gali būti paleistas iš gydyklos. Jų laikymo sistema irgi labai skiriasi nuo kalinių laikymo: ne drausmės dėsniai, bet medicinos taisyklės vadovauja ir apibrėžia šitą sistemą.

Mūsų Statutas, kaip kad ir dauguma kitų gyvenamųjų statutų, žino tik visišką ir absoliutinį prieštaravimą „arba — arba". Tatai yra labai charakteringas klausinio mokslo pobūdis. Čia mes randame laisvos žmonių valios teorijos atbalsį, kuris žinojo tik du galimumu: arba laisva valia buvo, arba jos nebuvo. Bet šitas metafizinis formalumas visai neatatinka gyvenimo būklei. Gyvenime mes matome, kad nepakaltinamumas turi savo laipsnius: gali būti visiškesnis, ir priešingai. Todel, nauja teorija reikalauja, kad drauge su visišku nepakaltinamumu būtų dar nustatyta sąvoka sumažintajam nepakaltinamumui, („уменьшонная вмѣняемость", „verminderte Zurechnungsfaehigkeit"). Bet ir čia klausimas ne visiškai aiškus. Būtent tokiais atsitikimais tokiems žmonėms galima dažnai pripažint. kad jie mažiau jaučia bausmę, negu kiti žmonės. Ar galima iš to padaryti išvadą, kad žmonės, mažiau pakaltinamieji, reikia bausti smarkiau? Žinomas daiktas, ne. Atvirkščiai: visi projektai, kurie pripažino sumažintą pakaltinamumą, numato tokiais atsitikimais didesnį ar mažesnį bausmės palengvinimą. Todel jie numato dar kitų priemonių (pav., gydomųjų) vartojimą. Mūsų Statuto sumažintas pakaltinamumas gali būt tik bausmės palengvinamąją priežastim.

3. Nepilnamečių pakaltinamumas.

Literatūra: Grimm, Jugendliches Alter als Schuldausschliessungsgrund. Toliušis, Mažamečių nusikaltimai ir kova su jais Lietuvoje. Teisė Nr. 2. „Дѣти-Преступники", сборник статей под ред. М. Н. Гернета. Богдановскій, Молодые преступники. Ифлянд, Постановка вопроса о вмяняемости малолѣтних, ЖМЮ 1915 № 8

Kategorijai asmenų, nepakltinamų del jų proto nesubrendimo, reikia dar priskirti mažamečiai ir nepilnamečiai. Bet įstatymai siunčia juos į ypatingą grupę ir sudaro jiems atskirą, komplikuotą sistemą. Toks išskyrimas yra visai suprantamas dalykas. Vaikų nusikaltimo priežastis dažniausiai yra ta, kad daug vaikų mūsų visuomenėje atsiduria tokioj būklėj, kurioj niekas nesirūpina jų auklėjimu, ir pavyzdžiai, kurios jie aplink save mato, gali stumt juos į nedorovės kelią. Bet jeigu visuomenė negali atlikti savo pareigų vaikų atžvilgiu, tai ar gali ji reikalaut, kad nebūtų naturalių to visuomenės apsileidimo pa-

darinių? Ar gali visuomenė baust nusikaltėlį vaiką už tai, kad jis ne kaip reikiant yra išauklėtas? Ir drauge su pripažinimu, kad auklėjimas yra ne tiek tėvų, kiek visuomenės pareiga, dabar laikoma aksioma, tas principas, kad vaikai reikia ne baust, bet auklėt, arba visokiais atvejais ne tiek baust, kiek auklėt. Todel vaikų nepakaltinamumo klausimas statomas visai kitoniškai, negu pilnamečių. Jeigu kiekvieną pilnametį nusikaltėlį mes laikome pakaltinamu, — norint pripažinti jis nepakaltinamu, reikia rasti tam tikrų priežasčių, — tai, atvirkščiai, reikia manyti, kad kiekvienas vaikas paprastai yra nepakaltinamas ir, norint pripažinti jis pakaltinamu, reikia gauti įrodymų. Jeigu del pilnamečių mes klausiame: ar tikslinga yra šitas žmogus nubausti, tai del vaiko klausimas taip skamba: ar galima jis išauklėt? Ir normalus vaikas yra toks, kuris galima išauklėt.

Dabartinė teisė skiria dvi nepilnamečių rūšis: absoliučiai nepakaltinamus ir lyginamai nepakaltinamus. Mūsų įstatymai laikosi tos pačios sistemos ir skiria mažamečius nuo nepilnamečių.

Ligi 10-ties metų vaikas laikomas visiškai nepakaltinamų, tatai yra jo absoliutaus nepakaltinamumo metai. Šituo atžvilgiu įstatymas kalba visai kategoriškai ir nė kiek nesvyruoja: iškelti kriminaline mažamečių byla yra visiškai negalimas procesualinis dalykas. Reikia pabrėžti, kad 10-ties metų ribos dabar beveik visur pripažintos per siauromis, per mažomis. Vokietijoj absoliutus vaikų nepakaltinamumas pripažintas ligi 12-kos metų, o naujieji projektai ir statutai didina šitas ribas dar daugiau, ligi 14-kos metų.

Antroji amžiaus riba yra tarp 10-ties ir 17-kos metų. Čia nepakaltinamumas yra palyginamo pobūdžio. Darbas, kurį padarė šito amžiaus vaikas, nesti pakaltinamas, jeigu jis „negalėjo numanyti savo darbo savumo ir reikšmės arba valdyti savo elgėsio". Tuo būdu nepilnametis gali būt pakaltintas. Bet šitas pakaltinimas skiriasi nuo suaugusių pakaltinimo. Del kiekvieno šito amžiaus nepilnamečio turi būt būtinai statomas „išmanymo" klausimas. („вопрос о разумѣніи", Baudž. Proc. Stat. 759 str.). Tuo būdu, ginant suaugusį, reikia įrodyti, kad jis nepakaltinamas, o del vaiko, atvirkščiai, jį kaltinant, reikia įrodyt, kad jis pakaltinamas. Pirmu atsitikimu onus probandi krinta gynėjui, antru — kaltintojui. Pati nepakaltinamumo formulė pažodžiui yra panaši į pilnamečių nepakltinamumo formulę.

Reikia pabrėžti, kad naujoji teisė plinta tokiu keliu, kad „išmanymo" klausimas, kuris esti statomas vaikų bylą sprendžiant, nustoja reikšmės. Iš vienos pusės vaikai, pripažinti nepakaltinamais, irgi atiduodami į tam tikras auklėjamas įstaigas. Iš kitos pusės bausmė vaikams, pripažintiems pakaltinamais,

irgi pakeičiama auklėjamomis priemonėmis. Apie šitas priemonės mes kalbėsim visuomenės apsaugomųjų priemonių skyriuje.

4. Kaltės formos.

Literatūra: Löffler, Die Schuldformen des Strafrechts. Kohlrausch, Irrtum und Schuldbegriff im Strafrecht Mirička, Die Formen der Strafschuld und ihre gesetzliche Regelung. Frank, Vorstellung und Wille in der modernen Doluslehre. В. Станкевич, К ученію о формах виновности ЖМЮ 1915 № 5.

a) Istorija.

Žmogaus atsakomybei pagrįst neužtenka jis pripažint pakaltinamu, arba sugebančių bendrai „numanyti savo darbo savumą ir reikšmę ir valdyti savo elgesį". Reikia dar išspręst klausimas, ar jis tam tikru atsitikimu išnaudoja savo bendrą gabumą, ar šitas konkretus darbas gali būti jam pakaltintas. Šito psichikos ir rezultato santykio tyrinėjimas sudaro kaltės formų mokslą.

Šito mokslo yra apypainė ir įdomi istorija.

Romėnų teisė besiplėtodama perėjo visas evoliucijos stadijas — nuo grynai objektinio ligi grynai psichologinio, net etikinio pakaltinimo. Senovės objektinio pakaltinimo pėdsakus mes randame tik seniausiuose romėnų įstatymuose. Bet jau nuo XII lentelių laiko buvo pradėta reikalauti, kad kaltinamasis bent žinotų, ką jis daro, kad jis veiktų „sciens", „sciens prudensque", „sciens dolo malo" ir t.t. Dėlei to atsakomybės pagrindu buvo laikoma kaltinamojo sąmonė. Bet imperatorių laiko pradžioje vėl viskas pakitėjo, ir intelektualinio momento vietoje vis aiškiau buvo iškeliamas nusikaltėlio valios, jo noro momentas, kuris tai buvo išreikštas žodžiais: „In maleficiis voluntas spectatur non exitus".

Žlugus romėnų civilizacijai, visoj Europoj ėmė viešpatauti laukinių germanų tautų pažiuros, kurios stovėjo nė kiek ne aukščiau už objektinį pakaltinimą. Bet nuo romėnų teisės recepcijos drauge su šitomis pažiūromis atsirado ir romėnų juristų formulių, kurios reikalavo nusikaltėliui nubausti jo piktos valios. Todel buvo pradėta mėginti sutaikinti šitos dvi sistemos, ir viduramžių juristai visą laiką stengėsi duoti romėnų formulėms svetimą ir pašalinį turinį. Tuo atžvilgiu labai pamokamas yra vadinamosios netiesioginės tyčios („dolus indirectus") mokslas. Pasak šito mokslo, nusikaltėlis turėjo atsakyt, be to, ką jis norėjo padaryt, dar ir už tai, ko ne tik nenumatė, bet ir negalėjo numatyt. Taip pakaltinama būdavo įvairiais būdais: prezumcijų sistemos nustatymu, priežasčių sąryšio mokslo iškreipimu, obalsiu, kad padaręs ką neteisų turi atsakyti už visus to darbo padarinius ir k. k. Kai kuriuos šito mokslo

pėdsakus randame ir šių laikų teisėje, pav., tais atvejais, kai vieno arba kito padarinio buvimas didina atsakomybę už darbą, vis vien ar tasai padarinys buvo nusikaltėlio numatytas, ar ne.

Tik XIX amžiaus pradžioje žlugo netiesioginės tyčios mokslas, kuris kontrabandos keliu įnešdavo į baudžiamąją teisę objektinį pakaltinimą jau atmestą teorijos. Jo vietoj buvo iškeltas naujas vadinamosios eventualinės tyčios (dolus eventualis) mokslas. Padarinys, kurio nusikaltėlis nenorėjo, galėjo būti jam tyčia primestas, jei tik jis jį numatė ir leido jam įvykti.

Tai buvo žymus žingsnis pirmyn, palyginant su netiesioginės tyčios mokslu. Bet pasilieka neaišku, kaip reikia suprast žodžiai „leido įvykti", „допускал" „billigte". Literatūroje nuomonės susiskirstė dviem svarbiausiom linkmėm: valios teorija ir vaizdinių teorija. Pirmoji teorija tvirtina, kad tyčioje visados turi būt valia. Eventualinė tyčia nesudaro išimties, nes jeigu nusikaltėlis numato rezultatą, tai jis ir nori šito rezultato. Vaizdinių teorija (теория представления, Vorstellungsteorie) ėmė prieštarauti, kad ieškoti valios ten, kur jos nėra, — reiškia žodžiais žaisti, ir todel ji nieko daugiau nereikalavo, kaip tik to, kad nusikaltėlio vaidinys apimtų tai, ką jis daro. Be to, jei padariniai būdavo nebūtini, gi tik galimi, įtikimi, tai klausimui išspręsti būdavo vartojama vadinamoji „Franko formulė": darbas laikomas tyčios darbu, jei nusikalstamojo padarinio būtinumas nesulaikytų nusikaltėlio nuo šito darbo padarymo.

Taigi šita teorija ieško klausimo išsprendimo ne realiame, faktiniame, bet galimame problematiniame nusikaltėlio elgesy. Todel ji negalėjo patenkinti doktrinos, kuri vis ieško naujų, geresnių formulių: vokiečių mokslininkas Mayer'is sudarė „motyvų teoriją", kuri padėta naujo vokiečių kodekso pagrindan; Lefler'as ir Mirička pasiūlė visos kaltės sritį dalyti ne į dvi, bet į tris formas — tyčią, sąmoningumą (сознательность, Wissentlichkeit) ir neatsargumą. Radikališkiausiu būdu šitą klausimą pastatė šveicarų kodekso projekto sumanytojas prof. Karolis Stossas. Pirmose redakcijose Stossas pats buvo dar viešpataujančios teorijos, tai yra eventualinės tyčios teorijos šalininkas. Bet jau antroje redakcijoje jis jau priėmė kitą sistemą, labai panašią į romėnų juristų pažiūras. Principo atžvilgiu buvo pripažinta, kad tyčia laikoma tik tai, ką nusikaltėlis sąmoningai norėjo padaryti. Kai del tokių rezultatų padarymo, kurių pats nusikaltėlis nenorėjo, tai jiems bausti buvo nustatyti tam tikri specialūs „pavojingų darbų" sudėtys, ir nusikaltėlis vėl atsako tik už tai, ką jis norėjo padaryt, būtent, už pavojingą darbą.

Reikia pabrėžt, kad tik germanų literatūra žino plačiai išdirbtą kaltės formų teoriją. O, pav., prancūzų jurisprudencija mums jau visai ką kitą rodo. Code pénal neduoda savo bend-

roje dalyje jokių kaltės formų dėsnių ir palieka šį klausimą teorijai ir praktikai. Bet ir tenai mes randame labai maža medžiagcs, ir seni baudžiamosios teisės traktatai, tiesą sakant, beveik nežinojo kaltės formų klausimo. Tik pastaraisiais dešimtmečiais del betarpiškos vokiečių raštų įtakos ir Prancūzijoje imta domėtis šituo dalyku.

Dar menkesnė yra anglų literatūra, kuri, be atskirų pastebėjimų, visai nežino kaltės sąvokos vokiečių mokslo prasme.

b) Tyčia.

Literatūra: Gessler, Ueber Begriff und Arten des Dolus. Krug, Dolus urd Culpa. Klee, Zur Lehre vom strafrechtlichen Vorsatz. Hippel, Die Grenzen von Vorsaz und Fahrlässigkeit. Raoul Duval, Du dol éventuel.

Mūsų Baudžiamasis Statutas, apskritai imant, priėmė vokiečių mckslo, arba, tikriau sakant, XIX amžiaus pabaigos vokiečių mokslo sistemą.

Baudžiamasis Statutas šitaip apibrėžia tyčią: „Nusikalstamasis darbas laikomas tyčios darbu ne tik tada, kai kaltininkas norėjo jį padaryti, bet ir tada, kai jis sąmoningai leido įvykti tokiam įvykiui, kuris darbą daro nusikalstamą"[1] (48 str.).

Tai-gi įstatymas teikia ne vieną tyčios esmės apibrėžimą, bet apibūdina dvi tyčios formas. Pirmoje pagrindinis momentas yra „norėjo", o antroje — „sąmoningai leido įvykti"[1]). Vienintelė bendroji tyčios sąvoka įstatymu neįkūnyta, ir jos esmę mes galime suprast tik iš redakcinės komisijos paaiškinamojo rašto, kuris sako, kad tyčios esmė apibrėžta dviem pažymiais: daromojo sąmone („сознанieм совершаемаго") ir valios linkme, noru („хотѣнie"), ir kad šitie abu momentai — sąmonė ir noras — yra abiejose tyčios rūšyse.

Norint geriau suprasti tyčios esmę, reikia išanalizuoti veikančio žmogaus sielos mechanizmas. Cia mes randame: 1) veikimo motyvą, norėjimą gauti kokio nors pamėgio, išvengti piktenybei; 2) veikimo tikslą, tai yra įsivaizdavimą tam tikros priemonės šitam norui įvykdyti; 3) pasirinkimą konkretaus kelio šiam tikslui pasiekti ir, galų gale 4) planą tikslui pasiekti šituo keliu. Šitas stadijas mes galime atskirti kiekviename paprastame veiksme. Pav., asmuo, kuriam skauda galvą, eina į mišką pasivaikščioti. Čia motyvu bus norėjimas, kad pereitų galvos skaudėjimas; konkreti priemonė — vaikščiojimas gryname ore bet ne trauklapis, ne vaisto priėmimas; konkretus kelias — pasivaikščiojimas pėsčiomis, planas — nusprendimas ką nors pakviesti eiti drauge, važiuoti pro miestą tramvaju, pasiekt mišką ir k. k.

Toks yra psichinis tyčios darbų mechanizmas, kuris apsireiškia visuose mūsų veikiniuose. Reikia pastebėti, kad šita

[1]) Rusų kalba: „желал", „сознательно допускал".

tyčios sąvoka teisės atžvilgiu yra visiškai bespalvė ir gali būti pritaikinta neteisiems ir teisiai neutraliems veikiniams. Tyčia tampa kaltė tik tada, kada ji yra susieta su neteisiu darbu. Bet teisė draudžia ne sielos reiškinius (motyvo, tikslo, plano sudarymą ir pasirinkimą), net ne patį elgesį, bet tokių ar kitokių neteisėtų rezultatų padarymą. Todel, klausiama, kada galima pripažint, kad šitie padariniai yra tyčios apimti? Į tą klausimą atsakoma dviem tyčios pažymiais: sąmone ir noru. Todel, kad tyčia būtų, yra reikalingos šios sąlygos:

1. Kaltinamasis turi žinoti, kad jo veikinių padariniais gali būti tam tikri nusikalstamieji rezultatai: kur nėra sąmonės, kur veikančiojo žmogaus mintis neapima šitų rezultatų, kur šitų rezultatų įsivaizdavimas neina kokios nors sprendimo veikti stadijos elementu, —ten nėra kalbos apie tyčią, ir darbas gali būti tik neatsargus arba atsitiktinas.

2. Bet neužtenka vienos sąmonės arba rezultato įsivaizdavimo. Kad tyčia būtų, reikia dar naujo momento — noro. Bet tyčios apibrėžime mes randame du noro sąvokos pažymiu. Iš vienos pusės tenai yra nurodyta, kad norą „хотѣние" reikia skirti nuo noro „желанiе". Todel nėra reikalo, kad neteisėtas rezultatas būtų nusikaltėlio motyvu arba tikslu. Iš kitos pusės reikia, kad jis leistų juos įvykdyti (допускал их). Tais atsitikimais, kai rezultatas esti nenutraukiamu būdu susietas su veiksmu, kai jo padarymas esti ne tik galimas ir įtikimas, bet tikras ir būtinas (neišvengiamas), tai žmogus, tatai žinojęs ir vis veikęs, tuo patim leidžia šiam rezultatui įvykti. Painesnis yra klausimas, kai rezultatas, arba padariniai esti tik galimi. Ir čia sunku apsieiti be Franko formulės pagalbos: tada turi būti pripažinta nusikaltėlį leidus rezultatui įvykti, arba tyčia veikus, jeigu jis neatsisakytų, nesusilaikytų nuo veiksmo net ir tada, kai neteisėtas rezultatas būtų tikras ir neišvengiamas.

Kaip jau buvo minėta, vienos tyčios sąvokos tarpe įstatymas skiria dvi formas: tiesioginę tyčią, kai be nusikalstamų padarinių sąmonės buvo dar ir noras, t. y. šitie padariniai buvo pasiryžimo arba plano tikslas, arba sudėtinė dalis, ir netiesioginę arba eventualinę tyčią, kai kaltinamasis tik sąmoningai leido rezultatui įvykti, bet šis rezultatas nebuvo nei motyvas, nei tikslas ir nebuvo nenutraukiamu būdu susietas su nusikaltėlio planu.

Daugumoj nusikaltimų, kuriuose neteisėto rezultato buvimas sudaro nusikalstamumo sąlygą, yra galimos abi tyčios formos. Bet jeigu nusikaltimo sudėty esti minimas tam tikras nusikalstamasis tikslas, pav., pasisavinimo tikslas vagystėje (581 str.), tai šis nusikaltimas gali būti padarytas tik tiesiogine tyčia, eventulinės tyčios čia negali būti. Taip pat negali būti

eventualinės tyčios tuomet, kai nusikaltimą sudaro tik pats veiksmas arba neveiksmas, neatsižvelgiant į rezultatą, nes kas sąmoningai veikia arba neveikia, tas tuo patim jau nori šito veiksmo arba neveikimo.

Teorija žino dar kelias tyčios rūšis: 1) dolus alternativus, jei kaltinamasis numato, kad vienas keleto neteisių rezultatų įvyks ir vienodai leidžia jiems įvykti; 2) dolus indirectus, arba dolus generalis, jei kaltinamasis numato keletą rezultatų ir leidžia jiems visiems įvykti ir k. k. Bet šitie skirtumai jokios praktikinės reikšmės neturi.

c) *Neatsargumas.*

Literatūra: Exner, Das Wesen der Fahrlässigkeet **Storch,** Ueber den Begriff, die Arten und die Bestrafung dr. Kulpa. **Bruch,** Zur Lehre von der Fahrlässigkeit.

Lygiai kaip dvi tyčios formas, Statutas žino ir dvi neatsargumo rūšis.

„Nusikalstamasis darbas laikomas neatsargiu ne tik tada, kai kaltininkas jo nenumatė, nors galėjo arba turėjo jį numatyti bet ir tada, kai jis, numatydamas įvyksiant tokį įvykį, kuris daro šį darbą nusikalstamą, nepagalvojęs tarėsi tokį įvykį pašalinsiąs“.

Pagrindinė neatsargios kaltės rūšis, kuri vadinama „apsileidimas“ arba „nerūpestingumas“, apibūdinama dviem pažymiais: neigiamu „nenumatė“ ir teigiamu — „galėjo arba turėjo numatyti“. Pirmu pažymiu apsileidimas skiriasi nuo tyčios, kuriai rekalingas rezultato numatymas. Antru jis skiriasi nuo klaidos ir atsitiktinumo, kai žmogus visiškai negalėjo numatyti neteisėto rezultato. Pasakymo dvejopumas „galėjo arba turėjo“ pareina nuo to, kad apsileidimas savo aplinkybėmis gali būti dvejopas. Iš vienos pusės jis gali būti pagrįstas faktine aplinkybe; pav., žmogus, žaisdamas šautuvu, tik tada atsako už netikėto šūvio padarinius, kai jis galėjo numatyti šautuvą esant užtaisytą. Bet kitais atsitikimais veikiančiajam guli tam tikra atsargumo pareiga; pav., architektorius, statęs trobesį, ne tik negali nežinoti, bet ir turi žinoti, kad netaisyklingai pastatytas skliautas gali nugriūti.

Antra neatsargumo rūšis — tai pasitikėjimas savim arba neapgalvojimas, kai kaltinamasis numato įvykį, kuris daro darbą nusikalstamą, bet nepagalvojęs tarėsi tokį įvykį pašalinsiąs. Numatymo pažymiu pasitikėjimas savim prieina arti prie netiesioginės tyčios. Bet nuo tyčios jis skiriasi tuo, kad kaltinamasis, matydamas rezultatą, neleidžia jam įvykti, bet pagalvojęs tariasi jį pašalinsiąs, ir jei jis žinotų rezultatą įvyksiant, tai nedarytų (Frank'o formulė). Žodžio „nepagalvojęs“, „лег-

комысленно" nebuvo pirmoje Statuto projekto redakcijoje, ir šis žodis buvo įdėtas tik teisingumo ministerijos tarybos, nes jeigu kaltinamasis sąžiningai ir gerckai pagalvojęs randa, kad nusikalstamasis rezultatas negali atsitikt, jis neprivalo atsakyti, kad šitas rezultatas del kokios nors nelaimės ir įvyktų.

Už neatsargumą lygiai su tyčia baudžiami tik nusižengimai. Nusikaltimai, už kuriuos numatytos bausmės didesnės, negu areštas arba piniginė pabauda, paprastai baudžiami tik tada, kad jie esti tyčia padaryti. Neatsargus tokių darbų padarymas įstatymu numatytas atskirai (didžiausia bausmė — kalėjimas už neatsargų nužudymą).

Apskritai imant, reikia pripažint, kad mūsų Statuto kaltės formų apibrėžimas yra paveikslingas ir nė kiek neprastesnis už užsienio Statutų apibrėžimus. Bet vis del to vargu rasim dar kitą tokią sritį, kurioj atsirastų tiek painių neišspręstų klausimų, kaip kaltės formų moksle. 1) Kaip mes jau matome, Statute yra ne dvi, bet ištisos keturios kaltės formos — dvi tyčios ir du neatsargumo. 2) Pažymiai, kurie skiria tyčios formas vieną nuo kitos ir neatsargumo formas, yra ryškesni ir aiškesni, negu pažymiai, kurie perskiria dvi pagrindinės kaltės formas, tai yra tyčią ir neatsargumą. „Norėjo" ir „nenorėjo" (pažymiai, kurie skiria tiesioginę tyčią nuo netiesioginės) ir „numatė" ir „nenumatė" (pažymiai, kurie skiria pasitikėjimą savim nuo apsileidimo) perskiria aiškiau, negu pažymiai „leidžia įvykti" ir „nepagalvojęs taręsi pašalinsiąs" (skirtumas tarp netiesioginės tyčios ir pasitikėjimo savim). Bet už šituos visus trukumus atsako bendroji teorija, gi ne Statuto autoriai.

Jeigu darbas turėjo ne vieną, bet keletą padarinių, tai gali atsitikt, kad del vienos padarinių dalies nusikaltėlis dirbo tyčia, o del kitos — neatsargiai. Tokius atsitikimus vadiname mišriąja kalte. Daugeliu atsitikimų mišrosios kaltės baudžiamumas sprendžiamas iš susidėjimo taisyklių, jei tik pačiame įstatyme nenumatyta kitaip. Mišrąją kaltę reikia pripažinti ir visais tais atsitikimais, kai tam tikri rezultatai didina nusikaltimo bausmę, pav., mirtis sužalojus kūną. Čia pagrindinis nusikaltimas, kūno sužalojimas, turi būt padarytas tyčia, o atsakomybės didinamas rezultatas, mirtis, — neatsargiai. Jeigu nebuvo ir neatsargumo, tai toks padarinys visai negali turėt įtakos atsakomybei[1]).

d) Atsitiktinumas ir klaida.

Žemesnės kaltės formos pažymių „nenumatė, bet galėjo arba turėjo numatyti" visa kaltybės sritis skiriasi nuo nekaltybės srities, arba nuo atsitiktinumo ir klaidos.

---

[1]) Išvada abejotina, nes literatūroje yra nuomonė, kad čionai mes turim paskutinius objektinio pakaltinimo pėdsakus, būtent, kad rezultatas didina atsakomybę, kad jis esti įvykęs ir visai atsitiktinai.

Atsitiktinumu vadinamas toks rezultato padarymas, kurio žmogus negalėjo numatyti. Tokių darbų nebaudžiamumas, aiškus jau pats savaime, nustatomas dar įstatymu, 42 str. Šito straipsnio taisyklė yra nustatyta del to, kad senas rusų bausmių įstatymas (Уложеніе о наказаніяхъ) davė labai neaiškų apibūdinimą, ir įstatymo apibrėžimas turėjo padaryti galą visiems abejojimams ir svyravimams praktikoje. Negalimumas numatyt nusikalstamus rezultatus paprastai pareina nuo nelaimingų aplinkybių, nuo išorinių jėgų įsimaišymo, nuo netikėto sąlygų apkitimo. Atsitiktinumo momentas gali liesti patį veikimą (praeivis paslydęs sužeidė savo bičiulį) arba padarinius (lengvas pastumimas žaidžiant buvo puolimo ir kūno sužalojimo priežastim).

Labai artimas atsitiktinumui yra nežinojimas, apsirikimas arba klaida. Nuo atsitiktinumo jie skiriasi tuo, kad čia neteisėto rezultato padarymas pareina ne nuo išorinių aplinkybių, bet nuo netaisyklingo faktų įsivaizdavimo. Pav., kas nors, norėdamas paimti savo daiktą, ima klaidingai svetimą, norėdamas įdėt cukraus, įdeda nuodų ir t.t.

Nesvarbu, kokį nusikaltimo pažymį liečia klaida: nebus vagystės vis vien, ar žmogus ima svetimą daiktą, manydamas tą daiktą jam priklausant, arba manydamas savininką leidus jį tą daiktą paimti. Klaida del kokio nors vieno nusikaltimo pažymio trukdo tuo nusikaltimo pakaltinti žmogų. Taip pat nedidina atsakomybės ir ta aplinkybė, kurios nusikaltėlis visiškai nežinojo (pav., nežinojo, kad pavogti daiktai yra bažnyčios). Bet toks nežinojimas pašalina tik tyčią; neatsargumas yra pašalinamas tik tada, kada pats nežinojimas nebuvo nusikaltėlio apsileidimo padarinys.

e) Kaltės ir neteisėtumo santykiai.

Ginčijamas yra klausimas, kokios įtakos bausmei turi teisės nežinojimas arba juridinė klaida, arba, kitais žodžiais tariant, ar kaltinamasis turi žinoti savo darbo neteisėtumą. Communis opinio doctorum nustatė tokius šiam klausimui įspręsti pagrindus:

1. Nereikalaujama, kad kaltinamasis žinotų, jog jo darbas yra baudžiamas. Baudžiamųjų įstatymų nežinojimas arba klaida neturi jokios įtakos nusikaltėlio atsakomybei.

2. Pasak obalsio: ignorantia juris semper nocet, irgi nereikalinga, kad nusikaltėlis žinotų darbą esant uždraustą įstatymu. Todel, kiekvienas pasikėsinimas svetimiems teise apgintiems interesams baudžiamas, kad veikiąs žmogus ir manytų, jog tai bendrai, arba šiuo atsitikimu, yra leistina. Šitas obalsis buvo išreikštas 62 str. rusų pagrindinių įstatymų, kurių buvo nustatyta, kad niekas negali atsikalbinėti nežinąs įstaty-

mų.. Bet nuo bendrųjų įstatymų nežinojimo reikia skirti nežinojimas tokių ypatingų normų, kurios turi galios tik tam tikrose srityse, pav., valdžios privalomieji įsakymai ir k.k. Šitais atsitikimais kaltinamasis nenustoja teisės remtis tuo, kad jis ne tik nežinojęs, net ir negalėjęs šitų įsakymų žinoti. Taipos gi kaltinamasis turi teisės remtis ir tuo, kad jis nežinojęs neteisėtumo tokiais atsitikimais, kai šitas neteisėtumas esti vienas iš nusikaltimo sudėties pažymių; tokių straipsnių daug yra VII—XVIII. Baudž. Statuto skyriuose. Taip pat turi reikšmės ir juridinė klaida, pagrįsta klaidingu aplinkybės įsivaizdavimu (bet ne klaidinga aplinkybės kvalifikacija), kuris duoda žmogui teisės veikti (pav., tariamasis būtinas gynimasis, klaidingas įsivaizdavimas, kad viršininkas liepė, kad veikiąs asmuo turėjo drausmės teisės ir k. k.) — pašalina galimumą pakaltinti šitą darbą, kaip tyčios darbą.

Bendrai imant, klausimas, kiek tyčia turi apimt, be išorinės nusikaltimo sudėties, dar ir jo neteisėtumą, yra labai ginčijamas teorijoje. Kartu su išdėstyta nuomone literatūroje randame dar tokių pažiūrų: 1) Tyčia veikiąs asmuo turi mažiausia žinot, kad jo darbas prieštarauja kokiom nors normoms, jeigu ne teisės, tai nors dorovės, kultūros ir t.t., kad jis žinotų einąs prieš pareigą (pflichtswidrig)· 2) Kad žmogus galėtų būti patrauktas tieson už tyčios darbą, jo teisės nežinojimas turi būti pagrįstas neatsargumu, tai yra jis turi ir gali žinoti tam tikrą teisės dėsnį. 3) Logingesnė ir tikslingesnė teorija sako, kad tyčia galima pripažint tik tada, kai veikiąs asmuo kartu su išoriniais nusikaltimo pažymiais žino ir jo neteisėtumą (arba prieštaravimą normoms, kaip mokė Bindingas).

Baudimas.

1. Bendroji sąvoka.

Ne kiekvienas nusikalstamasis ir neteisėtas darbas yra jau nusikaltimas. Kad darbas būtų nusikaltimas, reikia, kad jis būtų baudžiamas.

Šitą pažymį reikia aiškinti ne kaip konkrečios tam tikros bausmės reikalavimą, bet kaipo formalų momentą, kuris teikia valstybei neteisėto ir nusikalstamojo darbo baudimo teisę.

Baudimo sąvoką sudaro tokie momentai:

1. Tam tikro atatinkamo apibrėžimo buvimas įstatyme, sudėties buvimas, darbo sudėtingumas, (составность, Tatbestandmässigkeit), tipingumas, (Typizität,типичность). Šitas pažimys yra minties „Nullum crimen sine lege“ formalinis, technikinis išreiškimas. Bet čia yra ir kita mintis: dabartinis baudžiama-

šis įstatymas, bendrai imant, nežino tokių neribotų nusikaltimo sąvokų, kurias žinojo senovės teisė, pav., crimen laesae majestatis divinae; nežino minčių arba sapnų baudi..., tik mūsų Statute skyriuje apie sąmyšį mes randame beveik visai neribotų sąvokų, kaip antai „atskiros gyventojų dalies sukiršinimą“, kurį galima be galo plačiai aiškinti, arba „nuvertimą esamosios valstybėje visuomenės santvarkos“, vėl labai plačią, beveik neribotą sąvoką, į kurią galima įdėti ką norime, kiekvieną pažangos sąjudį. Bet ir mūsų Statutas tokių apibrėžimų teturi visai maža. Daugelis nusikaltimų turi tik tam tikrą apibrėžimą. Tas apibrėžimas pasiekiamas tokiu būdu: 1. kėsinimosi objekto apibrėžimu ir konkretumu (pav., „žmogaus gyvybė“, „kilnojamasis turtas“, „asmens neliečiamybė“, ir t.t.); 2. veikimo ir padaryto rezultato apibrėžimu („nužudymas“, „pagrobimas“ ir t. t.); 3. subjekto apibrėžimu (visi pakaltinami arba tik apibrėžtos kategorijos, pav., tarnautojai); 4. nusikaltimo tikslo apibrėžimu (kiekvienas tikslas, arba tam tikras tikslas, pav., pasisavinimo, pasipelnymo tikslas).

Tuo būdu šitas pažymys, arba „sudėtingumas“ (Tatbestandmässigkeit, составность), turi didžiausios reikšmės ir stovi, galima pasakyt, mūsų dabartinio įstatymų leidimo technikos vidury. Bet šita reikšmė pripažinta ir kaip reikiant suprasta tik paskutiniais laikais, labiausiai Belingo raštuose.

2. Objektingų baudimo sąlygų buvimas. Daugelis nusikaltimų tokių sąlygų nežino. Bet kai kurie nusikaltimai baudžiami tik tada, kai esti išpildytos šiokios arba tokios sąlygos, kurių žmogaus kaltė gali ir neapimt. Pav., tokia sąlyga yra 599-tame str. „Teismo apskelbtas nusigyvenusiu, kuris nusikalto... baudžiamas ir t.t. Šitas apskelbimas nusigyvenusiu yra visai išorinis faktas, ir gali nieko bendro su kalte neturėt. Bet be jo negali būt baudimo.

3. Neigiamų baudimo sąlygų nebuvimas. Kai kuriais atvejais įstatymų leidėjas nusprendžia, kad darbas yra neteisėtas, nusikalstamas, ir įstatymas laiko jį nusikaltimu, bet vis delto lieka nebaudžiamas. Mes jau žinome tokius pavyzdžius. Kalbėdami apie reikalingąjį apsiginimą, mes pastebėjom, jog gynimosi apibrėžų peržengimas yra neteisėtas ir prieš jį galima gintis būtino gynimos keliu, bet vis delto toks peržengimas pasilieka dažniausiai nebaudžiamas. Taip pat darbai, padarytieji del būtino reikalo, irgi labai dažnai; o redakcinės komisijos nuomone visados — yra neteisūs, bet vis delto lieka nebaudžiami. Be to, daug yra tokių atsitikimų ir ypatingoje daly, pav. nebaudimas kai kurių dvikovų bendrininkų ir t t. Visais šitais atsitikimais mes turime darbą, neteisėtumą, kaltę ir nusikaltimo apibrėžimą įstatymu, kitaip

sakant, turime visus nusikaltimo pažymius. Bet čia yra dar nebaudimo sąlyga. Ir tatai naikina baudimą, būtent naikina nusikaltimo sąvoką.

Be šitų sąlygų, reikia pažymėt procesualinės sąlygos, jų tarpe ir nukentėjėlio skundas, be kurio negalima iškelt bylos del kai kurių nusikaltimų. Tokio skundo nebuvimas visai neliečia materialinės baudimo teisės ir sudaro tik proceso prieš-mones(предпосылки,Voraussetzungen). Todel, mes išskyrėme jas iš mūsų kurso, kadangi jos atskiros nuo baudžiamojo Statuto ir turi būt numatytos BPrS-te.

2. Kriminalinė netiesa ir kitos netiesos rūšys.

Pažymiu „baudimas“ kriminalinė netiesa skiriasi nuo visų kitų netiesų (Unrecht, nepravda), arba nuo drausmės, policinių ir civilinių netiesų. Bet, be šito formalaus skirtumo, šitos netiesos skiriasi tarp savęs dar ir iš esmės. Šitas skirtumas reikia turėti galvoje dar ir delto, kad administratiniai nusižengimai savo forma labai primena nusikaltimo apibrėžimus, o savo padariniais — kai kurias bausmių rūšis.

Svarbiausias baudžiamosios netiesos pažymys yra tas, kad joje visada iš vidaus pusės randame kaltę, iš išorės — žalą arba žalos pavojų, o padarinio pavidalu — bausmę, kurią skiria valstybė savo vardu savo interesams ginti. Drausmės netiesa neturi paskutinio momento. Tenai drausmės bausmės skiriamos ne valstybės, bet tarnybos arba korporacijos vardu, už tarnybos arba korporacijos interesų sutrikdymą.

Administratinėje netiesoje nėra reikalingo kaltės momento. Piniginė pabauda už muitinės įstatymų peržengimą reikia mokėti ir tam žmogui, kuris visai nėra kaltas nei tyčia, nei neatsargumu. Šitą pabaudą galime pavadint ypatinga nuostolių sumokėjimo forma.

Tokio pat pobūdžio turi ir daugelis policijos arba administracijos įsakymų neišpildymas. Bet reikia pažymėt, jog mūsų Statutas, kaip kad ir visi kitų šalių Statutai, įtraukia šituos nusikaltimus į baudžiamųjų netiesų skaičių (pav., 138 str.).

Bet teorija, kuri visą kriminalinę kovą su nusikaltimais nori paskutiniais laikais pagrįst pavojingų asmens ypatumų sąvoka, reikalauja pašalinti tokius nusikaltimus iš baudžiamojo Statuto.

Daug painesnis yra klausimas, kaip atskirt baudžiamoji netiesa nuo civilinės, kur rasti materialinių pažymių tokiam atskyrimui. Šios linkmės susidarė daugybė visokių teorijų, kurias visas galime suvesti į tris grupes. 1. Subjektinės teorijos stengėsi atskirti nusikaltėlio sąmoningumą ir kaltumą.

Pasak šitos teorijos, kriminalinė netiesa visados yra sąmoninga, padaryta su asmens valia. Šitos teorijos silpnumas aiškėja jau iš to, kad iš vienos pusės civilinė netiesa gali būt visai sąmoninga, pav., skolos nesumokėjimas tyčiomis. Iš kitos pusės baudimo priežastim gali būti ir nesąmoningas neatsargumas, pav., jeigu kaltininkas nenumatė, bet tik galėjo arba turėjo numatyt savo darbo rezultatą. 2. Objektinės teorijos ieškojo tvirtesnių pažymių, skirdamos sutrukdymą privačių, atimamų ir atlyginamų teisių nuo visuomeninių, neatimamų ir neatlyginamų teisių. Bet šitos teorijos tik vieną klausimą pakeičia kitu, vieną nežinomą dalyką — kitu nežinomu. Nes tuojau kyla klausimas: kokios teisės yra atimamos, o kokios ne, — klausimas, kurį mes jau buvom palietę moksle apie nukentėjelio sutikimo reikšmę. 3. Mūsų laikų teisininkų dauguma pripažino, jog negalima priešais viena kitai statyti civilinės ir kriminalinės netiesų. Netiesa viena, tik padariniai įvairūs. Padarinių atžvilgiu iš netiesos, imamos bendra to žodžio prasme, seka:

1. Prievarta, jeigu netiesa yra kokios nors pareigos nepildymas, pav., jeigu iššauktas liudininkas neateina teisman, jeigu naujokas neatvyksta į karo tarnybą, jeigu kas nesugrąžino svetimo turto ir t.t.

2. Pareiga atlyginti už netiesos nuostolius, jei tik šitie nuostoliai galima sumokėti. Tai yra, taip sakant, civilinė netiesos pusė.

3. Bausmė, jeigu tik valstybė pripažįsta, kad šita netiesa, yra toki svarbi, jog jos uždraudimą reikia pabrėžt bausmėmis.

Todel ta pati netiesa gali kartais būti visų šitų padarinių priežastim. Pav., pagrobęs svetimą turtą gali būt priverstas sugrąžint paimtą daiktą, užmokėt nuostolius ir atlikt nustatytą už šitą darbą bausmę. Tuo būdu galima pasakyt, jog civilinė netiesa — tai ne atskira netiesos rūšis, bet tik tam tikras netiesos momentas, t. y. galėjimas atlyginti padarytą žalą. Ir bendrai imant, kriminalinės ir civilinės netiesos tokie yra santykiai: ką kriminalinė teisė baudžia, civilinė teisė negali pripažint tiesa; ką civilinė teisė pripažįsta tiesa, to kriminalinė teisė negali baust; vadinas, netiesos ribos yra bendros.

3. Nusikaltimų suskirstymas į tris rūšis.

Baudimas, kaipo vienas iš bendrų nusikaltimo pažymių, yra grynai abstraktinio pobūdžio ir neatatinka nei konkrečiai bausmei už konkretų darbą (žiūr. mokslas apie bausmę), nei konkrečioms bausmės riboms, kurias įstatymas nustato už konkrečią nusikaltimo formą (žiūr. mokslas apie nusikaltimo

formas). Be tos reikšmės, apie kurią jau buvo kalbama, abstraktinis baudimas aukščiau išdėstyta prasme turi dar reikšmės, kaipo pagrindas nusikaltimams suskirstyti į tris rūšis. Pasak BS-to 3 str. nusikaltimai, už kuriuos įstatymas nuskiria didžiausią bausmę: nužudyti, kalėti sunkiųjų darbų kalėjime arba nutremti, vadinasi didieji nusikaltimai; kalėti grąsos, tvirtovės arba paprastajame kalėjime — šiaip nusikaltimai; areštą arba baudą — nusižengimai.

Toks nusikaltimų suskirstymas buvo visų pirma įvestas prancūzų code pénal (crime, délit et contravention). Paskum šita sistema buvo paskolinta kitų kodeksų (pav., vokiečių StrGB — Verbrechen, Vergehen und Uebertretung). Toks suskirstymas turi daug patogumo technikos atžvilgiu (žiūr., pav., BS-to taisyklės apie kaltės formų, pasikėsinimo ir bendrininkavimo baudimą).

TREČIASIS SKYRIUS.

Nusikaltimo formos.

Bendroji sąvoka.

Literatūra: Beling, Die Lehre vom Verbrechen Overbeck, Die Erscheinungsformen des Verbrechens.

Įstatymas ypatingoje Baudžiamojo Statuto daly už tam tikrus nusikaltimus skiria tam tikras bausmes. Ir pav., mes skaitydami įstatyme: „Kas nusikalto nužudęs, tas yra baudžiamas kalėti sunkiajame kalėjime ne trumpiau, kaip aštuonerius metus", turime loginiu ir juridiniu atžvilgiais pripažint, kad įstatymo nustatytoji bausmė gali būt paskirta tik asmeniui, kuris neteisėtai nusikalstamai padarė žmogui galą. Tai yra pagrindinė, pirmoji nusikaltimo forma. Ir jeigu įstatyme nebūtų specialių nurodymų, tai mes galėtume baust tiktai šitą formą.

Pagrindinė forma susidaro iš tokių momentų:

1. Nusikaltimas turi būt baigtas, tai yra neteisėtas ir nusikalstamasis darbas turi atatikt visiems požymiams, įstatymo nustatytiems. Todel, pav., norint ką bausti už nužudymą, reikia, kad įvyktų mirtis, padaryta neteisėtu nusikalstamu būdu.

2. Nusikaltėlis turi padaryt tą darbą vienas. Įstatymas sako vienaskaitoj: „Kas nusikalto", darbo ir kaltės sąvoka turi pagrinde vieno asmens elgesį, ir jeigu mums reikėtų jungt vienas rezultatas su keleto asmenų darbais, tai mes nežinotume, kaip šitas rezultatas galima padalyti, kaip pagrįst kaltė ir atsakomybė.

3. Nusikaltėlis turi padaryt tik vienintelį nusikaltimą. Jeigu jis būtų padaręs keletą panašių (pav., keletą žmonių nužudęs) arba keletą įvairių (pav., ką nužudęs ir kam kūną sužalojęs) nusikaltimų, tai jis būtų nusipelnęs keletą bausmių, ir kiltų klausimas, kaip šitos bausmės pritaikinti viena kitai.

Bet juridinis ypatingosios dalies dėsnių turinys yra platesnis, negu logingasis. Tam tikros bedrosios dalies taisyklės leidžia mums vartoti įstatymą ne tik pagrindinėje for-

moje, bet ištraukti iš jos dar antraeilės nusikaltimo formos. Šitų taisyklių mokslas sudaro nusikaltimo formų mokslą, kuris suskirstomas mokslu apie nusikalstamojo darbo stadijas (rengimas ir pasikėsinimas), apie bendrininkavimą ir apie darbų vienumą ir daugumą. Bet svarstant nusikaltimo antrines formas, reikia atsiminti, kad tos formos nėra savaimingos. Jų apibrėžimas yra tik paprastoji išvada iš pagrindinės formos apibrėžimo: jos prieštarauja tai pačiai teisės normai, jos yra nukreiptos į tą pačią gerovę ir jų bausmė nustatoma iš bausmės už pagrindinę formą. Matematikos terminais tariant, jos yra paprastosios pagrindinės formos funkcijos.

Nusikalstamojo darbo stadijos.

Literatūra: Graf zu Dohna. Der Mangel am Tatbestand. James Goldschmidt. Die Lehre vom unbeenigten und beendigten Versuch. Klee. Wille und Erfolg in der Versuchslehre.

Pasak logingos įstatymo minties, tik tas žmogus yra baudžiamas, kuris savo darbu padarė visus nusikaltimo požymius. Pav., už nužudymą galima baust tik toks žmogus, kuris padarė kitam žmogui galą. Bet būtų permaža, jeigu įstatymas gintų ką tik nuo pabaigtų sutrikdymų. Svarbiausiai gerovei apginti reikia, kad įstatymas būtų taikinamas ir tokiais atsitikimais, kada, kad žalos gerovei ir nebuvo, bet buvo padarytas jai pavojus. Kartu su pabaigtu kėsinimusi reikia baust ir nepabaigti kėsinimaisi. Šitų nepabaigtų kėsinimųsi esmę galime šitaip apibrėžti.

Žmogaus nusikalstamasis darbas padirbamas ne vienu momentu. Tarp darbo pradžios ir rezultato padarymo beveik visada pereina daugiau ar mažiau laiko. Jeigu nusikaltimas pabaigtas, tuomet šitas darbas, sudėtas iš visos eilės atskirų momentų, tapo juridiniu vienetu: rezultatas sujungia visus atskirus momentus. Bet šitas darbas gali pasilikt nebaigtas, gali pasilikt be rezultato. Pav., nusikaltėlis, sumanęs ką nors nužudyti, perka sau tinkamą ginklą, pasislepia netoli nuo priešo gyvenimo, ir galų gale šaudo, bet ne pataikina. Visa eilė atskirų veiksmų. Visi šitie veiksmai turėjo vieną tikslą: padaryti nusikaltimą, nužudyt. Bet rezultato nėra. Tad ar galime iš to daryt išvadą, kad nebebus ir bausmės. Jeigu mes turėtume tik ypatingąją baudžiamojo kodekso dalį, tai turėtume pripažint, kad jeigu nėra numatyto įstatyme rezultato, tai nėra ir bausmės. Bet bendroji dalis ateina mums pagalbon, ir savo tam tikromis taisyklėmis ji įgalioja mus bausti už nepabaigtą kėsinimąsi. Šitų taisyklių analizas sudaro mokslą apie rengimą ir pasikėsinimą.

Senovės žmogus, žinodamas tik objektinį pakaltinimą, sugebėdavo vertinti tik rezultatą, o į priruošiamuosius darbus visiškai nekreipdavo dėmesio. Bet juo daugiau išmoko žmogus suprast kito žmogaus sielos mechanizmą, juo daugiau įgijo reikšmės išvidinė darbo pusė. Romėnų teisėje mes jau matėm, jog paskutiniais laikais juristai reikalavo, kad pasikėsinimas būtų baudžiamas tokiu pat būdu, kaip kad ir pabaigtas nusikaltimas, nes „in maleficiis voluntas spectatur, non exitus“. Sunykus romėnų civilizacijai, aukštieji principai buvo užmiršti, ir tik nuo Karolinos laikų prasidėjo romėnų formulių atgavimas ir gyvenimui ir viešpataujančioms pažiūroms jų taikinimas. Pamažu mokslas apie pasikėsinimą išplito visoj Europoj, ir kiekvienas Statutas žinojo tam tikrus dėsnius.

Bet čia prasidėja nauji teisininkų abejojimai. Negineijama, jog esti pasikėsinimas, jeigu kas šaudo ir nepataikina. Bet jeigu nusikaltėlis tik paima šautuvą, bet nesuspėja iššauti, arba jeigu jis tik perka šautuvą, arba tik pasiskolina pinigų šautuvui pirkti, tad ar jau visa tai bus pasikėsinimas? Kitais žodžiais sakant, kylo klausimas, kur prasideda pasikėsinimas? Ir nuo Karolinos laikų teisininkai vis stengiasi rasti tam tikrą kriterijų, atskirt conatus proximus nuo conatus remotus ir taip toliau: šitos pastangos pasibaigė prancūzų kodekso apibūdinimu, kuris apibrėžia pasikėsinimą kaip commencement d'execution, formulė, su kuria mes susipažinsim arčiau, kalbėdami apie mūsų Statutą.

Dabartinė teorija žmogaus nusikalstomojo darbo procese skiria tris stadijas: tyčios iškėlimą aikštėn, rengimą ir pasikėsinimą.

1. Tyčios iškėlimas aikštėn.

Paprastoji tyčia, nudo cogitatio, kad ir iškelta aikštėn, bet neįkunyta jokiu darbu, nėra baudžiama, nes „cogitationis poena nemo patitur“. Toks tyčios iškėlimas aikštėn gali būt baudžiamas, bet tik kaipo nusikaltimas sui generis. Pav., 510 str. baudžia tą, „kas nusikalto tyčia grasęs padaryti galą arba atimti laisvę grasomajam, arba jo šeimos žmogui, arba smurtu smerktis padaryti žalą jo asmeniui, arba padegti, išsproginti, arba paskandinti jų turtą, jei toks grasymas galėjo sukelti grasomajam jo įvykdymo baimės“. Bet šitas grasymas yra delictum sui generis, ir yra baudžiamas kaipo toks, kaipo taikos ardymas, bet ne kaip tyčios iškėlimas aikštėn, ir, pav., jeigu nusikaltėlis norėjo tik išgąsdinti, bet visai nenorėjo daryt žalos, kuria jis grėsė, tai jis vis delto atsako už šitą nusikaltimą.

2. Rengimas.

Antroji nusikalstamojo darbo plėtojimosi stadija yra įsigijimas arba taikinimas priemonių nusikaltimui vykdyti. Šita stadija vadinama rengimu. Mūsų Statutas duoda tokį rengimo apibrėžimą (50 str.):

„Įsigijimas arba tinkinimas priemonės nusikalstamajam tyčios darbui vykdyti yra laikomas rengimu. Rengimas yra baudžiamas tais atsitikimais, kurie įstatymu yra tam tikrai nurodyti, ir jei, be to, dar jis buvo sustabdytas del aplinkybės, kuri neparėjo nuo kaltininko valios". Statutas žinojo tik keturis rengimo baudimo atsitikimus: kėsinimąsi viešpataujančiai šeimynai, sukilimą prieš aukščiausiąją valdžią, nužudymą ir pinigų padirbimą. Dabartinė BS-to redakcija nežino pirmųjų dviejų atsitikimų, bet užtat BSPP nustato baudimą už rengimą padaryti ginkluotą sukilimą. Visais šitais atsitikimais rengimas baudžiamas kaip priruošiamoji nusikaltimo stadija. Todel, jei nebuvo manoma padaryt galutinio rezultato, pav., nužudyti, tai tokie darbai negali būt baudžiami, kaip rengimas, — jie gali būt tik delictum sui generis, pav., grasymas.

Statutas apibrėžia rengimą labai siaurai. Ne visa kas randasi tyčios iškėlimo aikštėn ir pasikėsinimo tarpe yra jau rengimas, imant technikinę to žodžio prasmę. Tik priemonių įsigijimas ir tinkinimas yra rengimas. Todel rengimu nelaikomas aukos sekiojimas, aplinkybių tyrinėjimas, kliučių pašalinimas, nusikaltėlio pasislėpimas tinkamoje ir nusikaltimui padaryti patogioje vietoje, arba priruošimas priemonių bausmei išvengti arba nusikaltimui išnaudoti. Pav., nebus rengimas popierinių pinigų paveikslų tyrinėjimas, popieriaus sudėties slėpinių sužinojimas; bet atatinkamų dažų, popierio arba kitos medžiagos pirkimas, tai jau yra priemonių įsigijimas ir kaip tik sudaro baudžiamą rengimą 431 straipsnio prasme.

Toliau Statutas numato dar vieną pažymį, kuris ne apibrėžia rengimo sąvokos, bet apriboja jo baudimą. Rengimas baudžiamas tik tada, kai jis esti sulaikytas del aplinkybės, nepareinančios nuo kaltininko valios. Apie šitą pažymį bus plačiau kalbama pasikėsinimo moksle. Čia reikia pastebėt, kad šitas reikalavimas liečia tik baudimo dalyką. Todel dalyvis tokio rengimo, kuris buvo sulaikytas kaltininko valia, gali būt baudžiamas už šitą darbą. Rengimas buvo, faktas yra, baudimo teisė jau yra ir baudimo teisė nyksta tik tam žmogui, kuris pats, savo valia metė dirbęs savo darbą. Bendrininkas, to nepadaręs, gali būt nubaustas. Kaip matysim, pasikėsinime, savavališkas sulaikymas turi visiškai kitokios juridinės reikšmės.

3. Pasikėsinimas.

Tyčios iškėlimas aikštėn baudžiamas tik išimties keliu ir tai tik kaipo delictum sui generis; rengimas baudžiamas tik keliais ypatingais atvejais, o pasikėsinimas kokiam nors svarbesniam nusikaltimui padaryt baudžiamas, ir tatai yra bendroji taisyklė.

Pasikėsinimo apibrėžimas, kurį duoda mums mūsų Statutas, yra beveik visiškai paveikslingas (49 str.):

„Veiksmas, kuriuo pradedama vykdyti nusikalstamasis darbas kaltininko norėtas padaryti ir nepabaigtas del aplinkybės, kuri neparėjo nuo kaltininko valios, laikomas pasikėsinimu".

Šitame apibrėžime mes randame prancūzų kodekso principą, nes formule „veiksmas, kuriuo pradedamas vykdyti nusikalstamasis darbas", yra ne kas kita, kaip tik formulės, „comencement d'execution" vertimas.

Bet šita formulė savaime gali būt įvairiais būdais aiškinama, ir Vakarų Europos literatūroje mes pastebime tuo atžvilgiu subjektinių ir objektinių teorijų priešinigumą. Čia galima bendrai paminėt, kad, be naujų ir senų pažiūrų šalininkų skirtumo, mes beveik visose mūsų teisės srityse randame dar skirtumą tarp subjektinių ir objektinių pažiūrų šalininkų. Bendrai imant, objektinių pažiūrų šalininkai stengiasi visas mūsų mokslo sąvokas išvest iš objektinės, išorinės nusikaltimo pusės, tai yra iš išorinio rezultato ir jo svarbumo. Todel šitoj linkmėj jaučiama objektinio pakaltinimo tendencija, ir mes ją galime laikyti konservatiška linkme. Subjektinių teorijų šalininkai, priešingai, visas savo išvadas daugiausia remia išvidinio nusikaltimo puse; jiems bausmė yra reagavimas ne į rezultatatą, bet į kaltininko dvasios savumą. Todel šitos teorijos, vėl bendrai imant, galima laikyti progresingų pažiūrų, pažangos tendencijų formulavimu. Bet, kaip mes pamatysim, kai kuriais atvejais objektinių teorijų šalininkai daro išvadų, daug palankesnių nusikaltėliui, negu subjektinių teorijų šalininkai.

Grįždami prie pasikėsinimo mokslo, mes galim pabrėžti, kad subjektinių teorijų šalininkai „vykdymo pradžios" arba „comencement d'execution" kriteriumi laiko momentą, iš kurio mes galim suprast, pažint nusikaltėlio valią. Kitaip ir siauriau apibrėžia šitą momentą objektine teorija, kurios „comencement d'execution" kriterijum yra nustatymas priežaščių, apimančių nusikalstamąjį rezultatą. Todel, pav., jeigu vagis prieina svetimą butą ir ištraukia iš kišenės laužamąjį įrankį, tai subjektinių teorijų šalininkai čia randa tik pasikėsinimą, nes nusikaltėlio valia tuo atsitikimu esti visiškai aiški; o objektinių teorijų šalininkai čia įžiūri tik rengimą, nes pasikėsinimas, jų nuomone, prasideda tik tada, kai laužiamasis įrankis esti pridėtas prie užraktų, kai vagis pradeda duris laužt.

Klausimas, ką manė šituo dalyku mūsų Statuto ruošikai? Atsakymą randame redakcinės komisijos paaiškinamajam rašte, kuriame šitaip yra nupiešta nusikalstamojo darbo pradžia: pav., jei norėdamas ką varu nunuodyti, kaltinamasis įsigyja nuodų, prirengia juos, patepa jais ginklą ir galų gale nueina į tą vietą, kurioj turi sutikt auką, jis nuveikia tik rengiamuosius veiksmus; bet lig tik jis ima pulti auką, smaugia ją nuodingu ginklu arba kitu kokiu būdu įleidžia jai nuodų po oda, — tada jis jau pradeda puolimą, ir jo veiksmas virsta jau pasikėsinimu. Tuo metu, kai, ką slaptai nuodijant, reikia dar apgaut auka, pasikėsinimu laikoma visi veiksmai, kurie apgavimą padaro galimą. Kaltinamasis įsigyja arba prirengia nuodų, įpila jų į stiklinę kavos ir nuneša stiklinę aukai — visa tai yra dar rengimas; bet pats nuodų perdavimas vaistų, arba gėralo vietoje sudaro tokį veiksmą, kuriuo prasideda jau piktos valios vykdymas: auka ima stiklinę su apnuodytu gėralu, prideda jį prie burnos ir geria — visa tai jau yra pasikėsinimas. Tedel mes matom, kad mūsų Statutas laikosi objektinės teorijos: pasikėsinimo buvimui įrodyti neužtenka pažint nusikaltėlio piktą valią, tyčią, bet reikia dar nuveikt toks veiksmas, kuris sudaro kokį nors nusikaltimo sudėties momentą.

Išvidinės pusės atžvilgiu pasikėsinti galima tik ką tyčia darant su tiesioginiu sumanymu („darbas kaltininko norėtas padaryti"); bet visiškai negalima kėsintis ką darant su eventualiniu sumanymu arba su neatsargumu. Sumanymas (tyčia) paskėsinime yra visiškai tolygus pabaigto darbo sumanymui. Sumanymas padaryt tik pasikėsinimą, be darbo galo, nėra pasikėsinimas juridine to žodžio prasme.

Vienu pasikėsinimo juridinės sąvokos pažymiu yra dar savavališko sulaikymo nebuvimas. Pasikėsinimu gali būt laikomas tik toks darbas, kuris „nepabaigtas del aplinkybės, kuri nepareio nuo kaltininko valios". Beveik visų kraštų įstatymų leidėjai jau senai pripažino savavališko sulaikymo (добровольное оставление, der freiwillige Rücktritt) reikšmę. Bet jo ribos, juridinė konstrukcija ir reikšmė baudimui statomi labai įvairiai.

Motyvai, kuriais vadovaujasi įstatymų leidėjai, pripažindami savavališkai sulaikyto pasikėsinimo nebaudžiamumą, aiškūs: įstatymų leidėjai nori, kad nusikaltėlis kuo ilgiau turėtų atvirą kelią grįžt nuo sumanyto neteisaus darbo. Jeigu tokio atviro kelio nebūtų, jeigu nusikaltėlis žinotų, kad jį, šiaip ar taip, laukia bausmė, tai jis turėtų dar vieną motyvą pradėtam darbui baigti. Pav., davęs nuodų, bijotų įspėti savo auką, jei šitas įspėjimas būtų sujungtas su reikalingumu nubaustam būti; nusikaltėlis vis galėtų turėt vilties, kad, pasibaigus nusikaltimui, jo kaltė nebus surasta, nebus iškelta aikštėn. Be to, įstatymų

leidėjai atsižiūri daugelio žmonių dvasios ypatumus: kiekvienas esti drąsus, kai nesti dar pradėjęs sumanytąjį darbą vykdyti, bet lig tik pradeda ką nors veikti, tuojau įmano grįžti atgal, realiu, konkrečiu būdu supratęs savo darbo savumą.

Sulaikymas turi būt savavališkas, padarytas nusikaltėlio laisvu noru; kitaip sakant, sulaikymas turi būti padarytas tokiose aplinkybėse, kuriose nusikaltėlis norėdamas galėtų savo darbą baigti. Sulaikymas nebūna savavališkas, jeigu jo priežastis — aukos šauksmas, policijos pasirodymas, sukeltas triukšmas, net šunų lojimas arba automatiškų saugyklų, pav., signalinių lempučių arba skambelių veikimas. Bet jeigu sustabdymas būna savavališkas, tai jau vis vien, kokiu motyvu nusikaltėlis vadovaujasi: atgaila, bausmės pavojumi, bailumu ir t.t.

Formaliniu atžvilgiu imant, savavališkai sulaikyto pasikėsinimo nebaudimas gali būti nustatytas dviejaip. Iš vienos pusės įstatymų leidėjas gali padaryt iš tokio sulaikymo priežastį, kurį pašalina pasikės nimo baudimą, kaip tat pav., yra padaryta su rengimu; arba jis gali savavališkąjį sulaikymą paversti neigiamu pasikėsinimo sąvokos pažymiu kitaip sakant tarti, kad savavališkas sulaikymas pašalina pasikėsinimo buvimą, panaikino pasikėsinimo sąvoką, ir nustatyt, kad tik darbas, sulaikytas, nepabaigtas ne savo valia reiškia pasikėsinimą. Mūsų Statutas priėmė antrąją sistemą. Juridiniu atžvilgiu šitos sistemos padariniai yra tokie:

1. Savavališko sulaikyto nusikaltimo bendrininkai (kurstytojai, padėjėjai) nebaudžiami;

2. Kas kaltina pasikėsinimu, tas turi įrodyti, kad nebuvo savavališko sulaikymo, čia onus probandi yra suverčiamas kaltintojui. Jeigu savavališkas sulaikymas būtų tik bausmės atmetimo priežastimi, tai onus probandi būtų suverčiamas gynėjui.

Pasikėsinimas padaryti didįjį nusikaltimą baudžiamas visada, o pasikėsinimas padaryti šiaip nusikaltimą — baudžiamas tik tais atsitikimais kurie yra nurodyti tam tikruose įstatymuose. Bausmė už pasikėsinimą lengvinama 53 str. taisyklėmis.

4. Aktingoji atgaila.

Literatūra: Hertzog, Rücktritt vom Versuch und Tätige Reue. Baeer, Rücktritt und Tätige Reue bei untauglichen Versuch.

Savavališko sulaikymo mokslui yra labai artimas vadinamasis aktingosios atgailos (дѣйственное р[illegible], tätige Reue) mokslas. Bet šita sąvoka apima ištisą eilę visiškai įvai-

rių reiškinių. Iš vienos pusės čia įterpiami tokie nusikaltėlio veiksmai, kuriais jis pašalina nusikalstamąjį rezultatą. Tokia aktingosios atgailos rūšis visai apima savavališko sulaikymo sąvoką, nes savavališko sulaikymo nereikia laikyti tik neveikimu arba veiksmo nutraukimu (pav., įpylė nuodų bet dar nedavė stiklinės aukai), bet tai gali būti ir pastatytų priežasčių pašalinimas (nusikaltėlis, davęs stiklinę, atima ją iš aukos, arba padegęs namą, tuojau jis pats gesina ugnį). Anot mūsų Statuto tokios aktingosios atgailos formos sudaro visišką nusikaltėlio nebaudžiamumą.

Visai kitokios reikšmės turi aktingoji atgaila jau po nusikaltimo padarymo. Čia gali turėt vietą jau ne baudimo atmetimas, bet tik bausmės pakeitimas arba sušvelninimas; vokietis pasakytų, kad čia yra ne „Grund der Verneinung der Strafe“, bet „Strafaufhebungsgrund“. Naujieji kodeksai ir projektai taip ir sprendžia aktingosios atgailos klausimą ir plačiai pritaikina jį atskirų deliktų kategorijoms. Pasak mūsų teisės, aktingoji atgaila po nusikaltimo padarymo gali turėt reikšmės tik kaip bausmės (53 str.) sušvelninimo priežastis. Be to, tokia atgaila numatyta kai kuriuose ypatingos dalies straipsniuose. Tik vienu atsitikimu įstatymas suteikia aktingajai atgailai bausmės naikinamosios priežasties reikšmę: str. 569 nustato, kad neatsargus daiktų sužalojimas nelaikomas nusikaltimu, jei paties nusižengėlio arba jo nurodymu yra pašalintas padarytas jo darbu pavojus, arba jei ugnis, sprogimas arba skendimas yra sulaikytas pačioj pradžioj.

5. Netinkamasis pasikėsinimas.

Literatūra Lammasch, Moment objektiver Gefährlichkeit im Begriffe des Verbrechensversuche. Delaquis, Der untaugliche Versuch Kriegsmann, Wahnverbrechen und u tauglicher Versuch.

Kylantieji del netinkamojo pasikėsinimo klausimai, arba klausimas apie pasikėsinimą netinkamam objektui ir apie pasikėsinimą su netinkamomis priemonėmis, yra Vokietijoje daugiausia svarstomieji klausimai. Bendrai sakant, galima pastebėt, kad jeigu pasikėsinimo mokslo priešaky stovi objektinės teorijos, tai čia šito mokslo srityje, beveik pirmojoj eilėj yra subjektinės teorijos, kurios stengiasi kiek galėdamos susiaurinti objekto ir priemonių netinkamumo reikšmę.

Priemonių netinkamumas gali kilti del dviejopų priežasčių. Arba esti netinkamas visas nusikaltimo planas, arba, kad planas esti ir geras, bet, jį vykdant atsiranda klaida. Pav., nusikaltėlis nori duoti aukai nuodų ir įberia į gėrimą sodo. Jei-

gu jis žinojo, kad tai yra sodas, ir del kokių nors priežasčių sodą laikė nuodais, tai čia bus plano klaida. Bet jeigu nusikaltėlis norėjo įdėt strichnino, ir tik per apsirikimą paėmė ne tą yaisto maišėlį, tai čia bus vykdymo klaida. Communis opinio doctorum dabar pripažįsta, kad vykdymo klaida nepašalina, nenaikina pasikėsinimo baudžiamumo, o plano klaida naikina baudžiamumą tik tada, kai šitos klaidos priežastim esti nepaprastas nusikaltėlio tamsumas arba prietarai (pav., pasikėsinimas nužudyti būrimo keliu). Tuo pat būdu ir BS nustato, kad: „Pasikėsinimas padaryti nusikalstamąjį darbą aiškiai netinkama priemone, kuri buvo pasirinkta del visiško neišmanymo arba prietaro, nebaudžiamas" (4 d. 49 str.).

Objekto netinkamumas gali kilti del trijų priežasčių rūšių: 1. Objekto visiškai nėra, (pav., pasikėsinimas negyvėliui arba nenėščios moters vaisiaus nunuodijimas). 2. Objektas kad ir esti, bet neturi tam tikrų savumų, kurie daro darbą nusikaltimu (pav., kas nors, norėdamas vogt, ima savo daiktus). 3. Objektas pats savaime esti, bet tik tokioje būklėje, kuri neleidžia pasikėsintojams pasiekti savo tikslo (pav., kas smeigia peilį apsišarvavusiam žmogui). Neabejojama, kad trečiuoju atsitikimu mes turim visiškai aiškų baudžiamąjį pasikėsinimą. Kai del pirmųjų dviejų atsitikimų, tai įstatymas laiko juos nebaudžiamais, nes 47 str. taip sako: „Nelaikomas nusikalstamu darbas, kurio dalykas esti koks nebūtas daiktas arba aiškiai netinkamas daryti tokiems nusikalstamiems darbams, kaip sumanytasis".

Kad šis klausimas yra painus, gali parodyti tokia kazuistika: 1. vagis įkišo ranką į tuščią kišenę — baudžiamas; 2. vagis, imdamas tam tikrą daiktą, per apsirikimą paėmė savo daiktą — nebaudžiamas; 3. vagis, vogdamas nakties tamsumoj svetimame bute, paėmė savo daiktus — baudžiamas; 4. padirbtų pinigų vogimas, jeigu žinojo, kad pinigai padirbti — baudžiamas; jeigu nežinojo ir pinigai jokios vertės neturėjo — nebaudžiamas.

De lege ferenda galima laikyt tikslingu tą Liszt'o principą, pasak kurio tik toks netinkamas pasikėsinimas nėra baudžiamas, kuris neturi pavojingų visuomenei pažymių.

6. Pabaigtasis nusikaltimas.

Klausimas, kas yra pabaigtasis nusikaltimas, ne visada esti paprastas, ir kai kada esti labai painus. Pagrindų šitam klausimui spręsti negalim ieškot nusikaltėlio planuose arba

sumanyme: labai dažnai jau pabaigtas nusikaltimas nusikaltėliui yra tik stadija jo planams vykdyti, tik priemonė pasiekt tam tikram, tolesniam nusikalstamajam arba teisiam tikslui; pav., viso kaimo padegimas vogimui sukeltam triukšme padaryti, savo žmonos nužudymas norint kitą moteriškę vesti: čion nužudymas arba padegimas yra pabaigtas nusikaltimas, nors tikslas dar nepasiektas. Tuo pat būdu reikia pripažint, kad ne visada nusikaltimo pabaigimas atatinka tam tikros gerovės sutrikdymui. Reikia pabrėžt, jog kartais įstatymas priartina baigimo momentą ir iš darbo, materialiniu atžvilgiu nebaigto, tai yra kai dar nėra interesų sutrikdymo, sužalojimo, sudaro pabaigtą nusikaltimą. Pav., pinigų padirbimas sudaro materiališką žalą tik tada, kai padirbtieji pinigai jau esti išleisti apyvarton. Bet įstatymų leidėjai pripažino šitą nusikaltimą formaliniu atžvilgiu baigtą, lig tik esti baigta nors vienas piniginis ženklas dirbti; tokių pavyzdžių ypatingoje BS daly yra daug. Ypatingas tokių materialiniu atžvilgiu nebaigtų, o formaliniu atžvilgiu jau pabaigtų nusikaltimų pobūdis turi reikšmės tik tuo atveju, kai savavališkas sulaikymas juose yra galimas ir po formališko baigimo.

Tuo pat būdu negalima pripažint tikslingu ir taisyklingu toks formališkas pabaigto nusikaltimo apibrėžimas, kurį, pav., duoda mums Liszt'as: pabaigtasis nusikaltimas yra toks darbas, kuris atatinka visiems nusikaltimo sudėties pažymiams. Jeigu mes taip apibrėšim pabaigtąjį nusikaltimą, tai nepabaigtu, arba pasikėsinimu, reikės pripažint toks darbas, kuriam trūksta kokio nors sudėties pažymio, pav., neteisėtumo arba kaltės. Todel pabaigtu nusikaltimu reikia laikyt toks darbas, kuris įgyvendo numatytąjį įstatymo rezultatą.

Bet ir tai ne visados pašalina abejojimus. Pav., žmogžudys šaudo ir nepataikina: tai yra aiškus pasikėsinimas; bet jeigu auka miršta nuo išsigandimo, arba norėdama gelbėtis įšoka į upę ir tenai nuskęsta? Galas žmogui esti padarytas kad ir ne tokiu keliu, kaip sumanė nusikaltėlis. Teorija pripažįsta tokius atsitikimus pabaigtais nusikaltimais iš aequivalento principo.

Bendroji BS dalis numato daug tokių sudėčių, kai vienas nusikaltimas esti tikslas kitam padaryti, pav., asmens smurtas ką plėšiant; be to, vienas pabaigtas nusikaltimas gali būti stadija kitam padaryti, pav., kūno sužalojimas žudant. Tokiais atsitikimais pasikėsinimas vienu atžvilgiu esti jau pabaigtas nusikaltimas kitu atžvilgiu. Toks pasikėsinimas vadinamas kvalifikuotu (qualifizierter Versuch).

Bendrininkavimas.

Literatūra: Birkmeyer, Die Lehre von der Teilnahme. Bauer, Die akzessorische Natur der Teilnahme Berolzheimer, Die Akzessorische Natur der Teilnahme. Daniel, Mittäterscheft, gemeinschaftliche Begehung und Begehung mit vereinten Kräften. Goetz, Grenzziehung zwischen Mittäterschaft und Beihilfe. Ibach, Die Anstiftung· Redslob, Die persönlichen Eigenschaften und Verhältnisse. Колоколов, О соучастіи в преступленіи. Жиряев, О стеченіи нѣскольких преступников. Шайкевич, О подстрекательствѣ (ЖМЮ, 1865, ноябрь). Фейницкій, Уголовно-правовая доктрина о соучастіи, Ю. В, 1891. Gretener, Begünstigung und Hehlerei.

1. Bendroji sąvoka.

Priežasčių sąryšio tarp nusikaltėlio veikimo ir rezultato nustatymas nesudaro didelio sunkumo, jeigu tasai rezultatas esti padarytas vieno žmogaus jėgomis. Taip pat nekyla abejojimas tuo atsitikimu, kai nusikaltėlis savo tikslui pasiekt pasinaudoja kitų nepakaltinamų arba nekaltų asmenų jėgomis. Pav., nesunku yra nustatyti priežasčių sąryšis, jei kas įkalbinėja vaiką ką nors nužudyti, arba beprotį padegti namą, arba perduoda nuodingą gėrimą ne pats, gi per tarnaitę, kuri ničnieko apie nuodus nežino. Šitais atsitikimais trečiųjų asmenų tarpininkavimas turi tokios pat prasmės, kaip kad ir negyvos gamtos jėgų pajungimas, pav., kaip šaudant parako sprogimas, kulkos lėkimas ir t.t. — visa tai nenaikina, nenutraukia rezultato ir nusikaltėlio veikimo priežaščių sąryšio.

Bet visai kas kita esti, kai koks nors rezultatas esti padarytas ne vieno kalto žmogaus, bet keleto žmonių, kurių veiksmai vienas kitą papildo. Pav., vienas sumano nužudymo planą, kitas paruošia atatinkamas priemones, pav.,perka šautuvą, trečias nuveda auką į pavojingą vietą, o ketvirtas, pasislėpęs krūmuose, šauna. Čia yra vienas nužudymas, bet patį žudomąjį darbą daro ne vienas, gi keturi žmonės. Tokiais atsitikimais kyla klausimas, kaip reikia suskirstyti atsakomingumas už vieną rezultatą keliems žmonėms, ir šitas klausimas sudaro bendrininkavimo mokslo turinį.

Dabartinis bendrininkavimo mokslas yra, lyginant paskutinių laikų rezultatas. Iš tikrųjų, jau romėnų teisė žinojo įvairias bendrininkavimo formas, kaip antai „actores", „socii", „ministri", „fautores", participii" ir t.t. Bet romėnų juristai nenustatė aiškių šitų formų pažymių. Taip pat ir senoji germanų teisė žinojo tik kurstytoją (Anstifter), ir baudė jį kartais žiauriau, negu vykdytoją; kartais ji dar minėdavo

tuos asmenys, kurie padėdavo žodžiais arba darbais[1]). Vis-gi bendrininkavimo formų skaičius pamažu didėjo. Ir bendrosios germanų teisės teorija ir praktika jau mėgino atskirti bendrininkavimą prieš nusikaltimo padarymą nuo bendrininkavimo po nusikaltimo padarymo, bendrąjį ir ypatingąjį, pirmaeilį nuo antraeilio, fizinį nuo psichinio, teigiamą nuo neigiamo ir k. k.; bet nepasiekė šitame moksle nei aiškumo, nei vienybės. Labiausia išplito bendrininkavimo mokslas tada, kai prie jo buvo prijungtas dar įvairių komploto (sąmokslo) formų mokslas, tai yra mokslas apie gaujas ir visas prisidėjimo formas.

Bet pamažu teorijos darbas ėmė aiškint ir tvarkyt visą šitą medžiagą. Pirmučiausia buvo pripažinta, kad bendrininkavimo mokslas reikia pagrįst priežasčių sąryšio principu. Tuo būdu tuojau buvo nustatytos pagrindinės bendrininkavimo ribos.

1. Iš bendrininkavimo sąvokos buvo išbrauktos visos veiksmo rūšis, kurios gauna vietos tik po nusikaltimo padarymo. Delei to visos gausingos prisidėjimo formos, kaip antai daiktų arba nusikaltėlio paslėpimas, nepranešimas, įvairios nusikaltimo vaisių naudojimo formos (pav., pavogtų daiktų pardavimas ir pirkimas) — tuojau atsirado anapus bendrininkavimo sąvokos ribų. Ir dabartiniai statutai, kad ir baudžia tokį prisidėjimą, tai tik kaipo delictum sui generis, numatytą ypatingoje dalyje.

2. Iš bendrininkavimo sąvokos buvo išbraukta visa, kas sudaro tik nuda cogitatio, gryną tyčios aikštėn iškėlimą. Todel buvo pripažinta, kad paprastas susikalbėjimas, susitarimas, jei jis neapsireiškia kokiu nors rengimu arba pasikėsinimu negali būti baudžiamas, kaip bendrininkavimas. Tuo būdu tuojau nyksta visas mokslas apie sąmokslą ir plėšikų gaujas. Asmuo, kuris dalyvavo sąmoksle, arba kuris buvo gaujos narys, negali būti patrauktas tieson už nusikaltimą, kurį padarė koks nors kitas sąmokslininkas arba gaujos narys, jei tik pirmasis asmuo pats nepadarė ko nors, kas gali būt priežasčių sąryšio sujungta su šito darbo rezultatu.

2. Akcesorybės principas.

Priežasčių sąryšio principo vyravimas vis delto atsiėjo gana brangiai. Už šitą vyravimą reikėjo tas principas iš es-

[1]) Karaliaus Kazimiero Lietuvos Teisinas 1468 m. 7 str. nustatydavo „А коли чій человѣкъ у злодѣйство упадеть, а. будеть осподарь его тое вѣдалъ, а любо съ нимъ удѣлъ имѣлъ, а будеть на то доводъ: и тотъ такъ терьпи, какъ который злодѣй". Pirmajame Lietuvos Statute (1529) šiuo atvėju įdomus yra 4 str. VII skyriaus, kuris turi tokį titulą: „Хто бы забилъ кгвалтевника в дому своемъ або на кгвалте помочниковъ его".

mės iškreipti, nes buvo pripažinta, kad bendrininkavimo srity priežasčių sąryšis reikia aiškinti kitaip, negu kitose srityse jis yra aiškinamas. Šitas iškreipimas įgijo akcesorybės principo formą (Akzessoritaetsprinzip). Jei pakaltinimui reikia, kad kaltinamasis asmuo savo jėgomis kokį rezultatą padarytų, tai bendrininkavimo moksle priežasčių sąryšio ribos buvo daug platesnės, būtent, buvo pripažinta, kad bendrininkai atsako ne tik už tai, ką jie esti padarę, bet ir už tai, ką esti padaręs vykdytojas. Kad supratus, ką tai reiškia, reikia parodyti šito principo išvados. Pav., paimkim žmogų, kuris pakurstė kitą žmogų ką nors nužudyti. Jis jau nuštojo kurstęs, ir dabar jau visiškai pasingai laukia to savo kurstymo rezultato. Ar mes galime pasakyt, kokią bausmę jis yra nusipelnęs? Nieku būdu, nes ta bausmė pareina dar nuo to, ką padarys vykdytojas. Jei vykdytojas nužudė, tai kurstytojas atsako už visišką nužudymą. Jei vykdytojas šovė, bet nepataikino, tai kurstytojas atsako už pasikėsinimą; jei vykdytojas buvo sustabdytas dar rengimo stadijoje, tai ir kurstytojas atsakys tik už rengimą, o jei vykdytojas pradėjo pasikėsinimą, bet paskum nustojo veikęs, tai kurstytojas, kad jis ir kažin ką darytų, kad veikimas būtų baigtas, irgi bus laisvas nuo bausmės, nes čia savavališkas sulaikymas, kaip mes žinome, pasak BS, naikina pasikėsinimo buvimą, taigi naikina nusikaltimo savumą vykdytojo darbe[1]). Delei to mes matome, kad kurstytojas (ir padėjėjas) gali būt patrauktas tieson už didįjį nusikaltimą, už paprastą nusikaltimą arba gali būt visiškai nebaudžiamas — ir visa tai pareina nuo to, ką esti padaręs kitas žmogus.

Del akcesorybės principo dėsnio, kad žmogus atsako ne už savo, bet už kitų žmonių darbą ir kaltę, atsirado teoretikų mokslininkų, kurie neigiamai žiūri į visą bendrininkavimo mokslą; jų tarpe yra žymiausi: norvegas Goetz, rusas Foinitzki ir italas Nicoladoni. Šitų teorijų, vienų ir kitų sutampa kritika, bet jos labai skiriasi pozitingų pageidavimų ir pasiūlymų srity. Viena jų, būtent Goetz'o teorija, buvo įstatymų leidėjų pripažinta, ir yra įkūnyta norvegų kodekse. Tasai kodeksas nežino jokių bendrininkavimo taisyklių tik savo ypatingoje daly svarbiausiųjų nusikaltimų apibrėžimuose vartoja tokį pasakymą: „Kas padarė arba dalyvavo padaryme". Bendrininkavimo mokslo reikalas buvo pastatytas tarptautinės kriminalistų sąjungos suvažiavimo dienotvarkėje. Šitas suvažiavimas priėmė rezoliuciją, kuri pripažino taisyklinga senai veikiančią konstrukciją.

---

[1]) Kituose statutuose savavališkas sulaikymas naikina tik baudžiamumą, ir tuomet kurstytojas gali būti nubaustas už pasikėsinimą, kad vykdytojas savavališkai darbą sulaikęs ir nebūtų baudžiamas.

3. Bendrininkavimas Baudžiamajame Statute.

BS, bendrai imant, remiasi viešpataujančiojo mokslo pamatais, bet pažymėtinas del kai kurių ypatumų.

„Nusikalstamajame darbe, kelių žmonių padarytame, kurie susitarė jį dirbti arba žinodami dirbo drauge, bendrininkais laikomi tie, kurie. 1. patys įvykdė nusikalstamąjį darbą arba dalyvavo jį vykdant; 2. pakurstė ką kitą būti nusikalstamojo darbo bendrininku; 3. buvo padėjėjais, kurie stato priemones, arba šalino kliūtis, arba padėjo nusikalstamąjį darbą įvykdyti patardami, nurodydami arba pasižadėdami nedaryti kliūčių jam vykdyti arba paslėpti jį“ (51 str.).

Bendrininkavimo pagrinde stovi bendroji visų dalyvių valia. Jei vienas bendrininkų norėjo vieno rezultato, o kitas — kito, tai kad jie ir bendrai veikia, vis delto kiekvieno kaltė ir atsakomingumas esti pagrįsti atskirai.

Bet BS reikalauja dar daugiau, negu bendroji valia; tatai yra išreikšta pažymiu „susitarimas“ arba „žinojimas“. Šitas rekalavimas yra BS ypatumas; kitų kraštų įstatymų leidėjai tokio pažymio nežino. Juridiniai šito pažymio daviniai yra tokie: 1) krinta neatsargaus bedrininkavimo galimumas — „susitarimas“ arba „žinojimas“ reikalauja, kad bendrininkavimas būtų tyčia sumanytas; 2) del to krinta ir bendrininkavimo galimumas neatsargiame nusikaltime[1]); 3) paprastos tyčios (tiesioginės arba eventualinės) neužtenka: bendrininkavimui reikalinga yra ypatinga kvalifikuota tyčia, tyčia ne tik padaryt nusikaltimui, bet padaryt drauge, bendromis jėgomis.

„Susitarimas“, paprastaja to žodžio prasme, reikalauja abipusiškumo. Bet šituo atsitikimu abipusiškumo gali ir nebūti, — pakanka jei viena šalis, darydama kokį nusikalstamąjį darbą, nori veikt drauge su kita, pav., prisidėti prie pradėto nusika'i:mo. „Susitarimas“ nereiškia aiškaus formulavimo ir nėra tam tikra sankalba ar sandara: jis gali būti padarytas patylomis arba išreikštas vadinamaisiais konkliudentiškais veiksma:s. Svarbu tik, kad imant kiekvieną bendrininką galima būt įrodyti, jog jis žinojo apie kitų bendrininkų veikimą ir sąmoningai prie jų prisidėjo.

Bet, laikydami susitarimą reikalingu ir būtinu bendrininkavimu pažymiu, mūsų įstatymų leidėjai nieku būdu nesitenkina tokiu susitarimu bendrininkavimo buvimui pripažinti: reikalauja dar, kad kiekvienas bendrininkas kokiu nors būdu

---

[1]) Apie tai žiūr. Wuttig. Flrhlassige Teilnahme am Verbrechen. Lil., 40.

nusikalstų, nuveiktų kokį nors veikimą, kuris duoda rezultatų. Šita mintis tiesiog išreikšta įstatyme apie dalyvavimo baudimą sąjungoje.

„Kas sutiko dalyvauti sąjungoje nusikaltimui padaryti ir neatsisakė toliau dalyvauti joje, bet nebuvo to nusikaltimo bendrininkas, tas atsako tik už dalyvavimą sąjungoje" (jeigu tokio dalyvavimo baudimas yra numatytas ypatingoje BS-to daly). Bet jeigu valia padaryti nusikaltimą bendromis jėgomis apsireiškia kokiu nors veiksmu, kuris turi priežasčių sąryšį su rezultatu tai jau vis vien, kokioj stadijoj bendrininkas nustoja veikęs: visas rezultatas bus jam dedamas. Dargi savavališkas susilaikymas nuo bendrininkavimo naikina atsakomingumą tik tada, kai bendrininkas: 1. padaro visa, ką gali, kad nusikaltimas nebūtų padarytas (aktingoji atgaila) ir 2. kai jis šitų priemonių griebiasi laiku, tai yra pasirūpina, kad nusikalstamasis rezultatas iš tikrųjų būtų pašalintas. Šita mintis įstatyme taip išreikšta: „Bendrininkas atsisakęs dalyvauti dirbant nusikalstamąjį darbą ir laiku ėmęsis visų galimų priemonių jam neleisti, paliekamas nebaustas". Tatai liečia ne tik kurstytoją ir padėjėją, bet ir vykdytoją: vieno vykdytojo savavališkas atsisakymas nepašalina jo baudimo, jei kiti vykdytojai tęsia nusikaltimą toliau.

4. Bendrininkavimo rūšys.

Atatinkamu teorijai būdu įstatymas suskirsto bendrininkus vykdytojais, kurstytojais ir padėjėjais.

Vykdytojai. Mažiausia sunkumų sutinkama statant vykdytojų atsakomingumą, būtent tokių asmenų, kurie betarpiškai esti padarę nusikaltimą arba prie jo prisidėję. Vis vien, ar buvo vienas vykdytojas arba keli: kiekvienas iš jų atsako už visą rezultatą, jei tik jo veiksmas turi priežasčių sąryšį su tuo rezultatu.

Ginčų gali būti tik del klausimo, kur baigiasi vykdytojo veiksmas ir prasideda kitos bendrininkavimo formos — kurstymas, padėjimas. Subjektinės teorijos ieškojo atsakymo vykdytojo sumanyme: vykdytojas yra tas, kas žiūri į nusikaltimą kaip į savo darbą, nors jo paties veiksmas ir buvo tik ruošiamasis (pav., priemonių įsigijimas). Delei to šitos teorijos labai plačiai apima vykdymą. Daug siauriau konstruoja šitą sąvoką objektinių teorijų šalininkai. Jie reikalauja, kad vykdytojo veiksmas turėtų pasikėsinimo pažymių (negana, pav., nuodo pirkimo, reikia dar pačiam paduoti nuodingą gėrimą aukai, arba įkalbėti ją išgert šitą gėrimą ir t.t). BS vyk-

dymo apibrėžime vartoja tokius pasakymus: kas „patys įvykdė nusikalstamąjį darbą arba dalyvavo jį vykdant"; tai labai primena mums pasikėsinimo apibrėžmą („veiksmas, kuriuo pradedama vykdyti nusikalstamasis darbas"). Todel reikia pripažinti, kad ir čia įstatymas laikosi objektinės teorijos, ir bendrininkas tik tada gali būti pripažintas vkdytoju, kai jis nuveikia tokį veiksmą, kuris jau savaime sudaro pasikėsinimą.

Ką esti padaręs vykdytojas, tatai yra visų kitų bendrininkų atsakomingumo pagrindas: vykdytojo bausmės ribos, vykdytojo nusikaltimo juridiniai ypatumai pamatuoja visų bendrininkų bausmę ir bendrai atsakomingumo ypatumą. Be tų išvadų, kurias mes jau pabrėžėm kalbėdami apie akcesorybės principą, reikia pasakyt, kad vykdytojo veiksmas apibrėžia:

1. Nusikaltimo padarymo laiką arba momentą. Tatai yra svarbu, pav., naujo arba seno įstatymo vartojimo arba pasenėjimo klausimui spręsti.

2. Nusikaltimo padarymo vietą. Tatai yra svarbu spręsti klausimui, kokioje teritorijoje nusikaltimas yra padarytas. Pav., kurstytojas veikia vienos apygardos teritorijoje, o vykdytojas nusikalto kitos apygardos teritorijoje: bylą spręs tas teismas, kurio teritorijoje veikė vykdytojas.

3. Vykdymu sprendžiamas nusikaltimų vienumo arba daugumo dalykas. Kas vienu žodžiu pakurstė padaryti keletą nusikaltimų, atsako už keletą nusikaltimų iš realinio viseto taisyklių; kas keletu atskirų veiksmų pakurstė keletą asmenų padaryti vieną nusikaltimą, atsako už vieną nusikaltimą.

4. Vykdytojo darbu sprendžiamas kvalifikacijos ir privilegijos aplinkybių dalykas, būtent aplinkybių, kurios didina arba mažina bausmę, pav., nakties laikas, pavogtų daiktų vertė, būsto ypatumas (pav., gyvenamas ar ne).

Akcesorybės principas šita prasme turi galios nę tik kurstymui ir padėjimui, bet ir pačiam vykdymui: kiekvienas vykdytojas atsako ne tik už savo darbą, bet ir už kitų bendrininkų darbą. Todel, pav., vieno vykdytojo savavališkas atsisakymas nuo nusikaltimo nepašalina jo atsakomingumo, jeigu kiti padarė pabaigtą nusikaltimą arba buvo sustabdyti del aplinkybės, „kuri neparėjo nuo kaltininko valios".

Antroji bendrininkavimo forma — k u r s t y m a s. Kad šita forma būtų, reikia, kad kurstytojas veiktų kurstytojo sumanymu, tai yra, sąmonongai norėtų nusikalsti kitą žmogų kurstydamas. Bet vis vien kieno interesais kurstytojas veikia:

savo paties arba vykdytojo, arba trečiųjų asmenų. Vienos grynos tyčios neužtenka, — reikia kad tyčia dar būtų išreikšta kokiu nors kurstymo veiksmu, būtent, kad 1) kurstytojas iš tikrųjų kurstytų vykdytoją, kad 2) vykdytojas nusikalstų del šito kurstymo.

Kurstymo tikslu turi būti aiškus nusikaltimas. Nebus kurstymu bendras patarimas padaryt ką nors nedorą, pav., bendras nurodymas, kad „teise eisi niekur nenueisi" arba patarimas sunaikint priešą. Reikia, kad tokiam patarimui būtų pridėtas dar konkretaus nusikaltimo planas.

Kai vykdytojas pats nusikalsta ir tik pasinaudoja kurstytojo patarimu, tai pastarasis gali būti nubaustas tik kaipo intelektualinis padėjėjas, bet ne kaipo kurstytojas. Šita mintis itin aiškiai išreikšta tokiu BS pasakymu: „Kas pakursto ką kitą". Šitas pasakymas vartojamas vietoj pasakymo „kas kurstė", kaip buvo pirmajam projekte.

Trečioji ir paskutinė bendrininkavimo rūšis yra padėjimas. Išvidinė padėjėjo veikimo pusė yra tokia pat, kaip kad ir kitų bedrininkų, todel padėjėjas turi veikt su tikslu nusikalsti susitarimo ribose. Išorinės pusės atžvilgiu padėjėjo veikimas turi neigiamų ir teigiamų pažymių.

Viena, padėjėjas padeda nusikalsti. Šitas padėjimas gali būti padarytas įvairiausiais būdais. Pirmučiausia čia reikia paminėti visą rengimosi sritis plačiausia to žodžio prasme, — ne tik priemonių įsigijimas arba tinkinimas. Be to, padėjimas gali turėt patarimo formų, kaip nurodymas priemonių arba būdo nusikaltimui padaryti, arba kaipo žadėjimas nesipriešinti darbui arba nusikaltimui paslėpt — vadinamasis intelektualinis padėjimas.

Antra, padėjėjo veikimas neturi vykdymo arba kurstymo pažymių. Jei vieno žmogaus veikime mes randame padėjimo ir kurstymo arba vykdymo pažymių, tai pastarosios dvi formos pašalina padėjimą. Kitais žodžiais tariant, padėjimas yra, palyginant su vykdymu ir kurstymu, subsidiarinė forma.

5. Sudėtinės bendrininkavimo formos.

Akcesorybės principas sprendžia klausimą, ar yra galimas pasikėsinimas kurstymui arba padėjimui. Kadangi kurstytojo ir padėjėjo atsakomingumas apibrėžiamas tuo, ką esti padaręs vykdytojas, tad jeigu čia nėra priežasčių sąryšio, (jeigu būtų, tai būtų ne pasikėsinimas, gi paprastas kurstymas arba padėjimas), tai negali būti ir atsakomingumo. Todel, tokio pasikėsinimo baudžiamumas pasak BS yra negalimas dalykas.

Kitaip reikia spręsti bendrininkavimo bendrininkavime klausimas[1]), ir tokios formos, kaip, pav., kurstymas kurstyti arba kurstymas padėt arba padėjimas kurstyti yra baudžiamos. Kurstymas kurstyti yra baudžiamas kaip kurstymas, o kitos formos — kaipo padėjimas.

Dauguma nusikaltimų gali būti padaryti tiek vieno žmogaus tiek ir keleto žmonių. Bet yra ir tokių nusikaltimų, kurie gali būti padaryti tik keleto bendrininkų (pav., visi atsitikimai, kai įstatymas mini kaipo sudėties pažymį, kad nusikaltimas yra padarytas gaujos arba keleto žmonių, pav., BS str. 455, p. 6, 512, b. 2 ir t.t.). Toks bendrininkavimas vadinamas reikalingu. Jei toks reikalingas keleto žmonių dalyvavimas nusikaltime neremiama susitarimu (pav., sambūrio neapleidimas, 121 str.), tai tokie nusikaltimai vadinami Konvergenzdelikten.

6. Bendrininkų atsakomingumas.

Akscesorybės principu seka visi objektiniai darbo ypatumai, kaip antai: pavogtų daiktų vertė, padarymas nusikaltimo naktį, nepaprastas žūdymo žiaurumas ir kt. apsunkina visų bendrininkų atsakomingumą, kad vykdytojai ir esti peržengę susitarimo ribas. Bet jei galima matyt, kad kiti bendrininkai ne tik nenumatė, bet ir negalėjo numatyt šitų bausmės didinamųjų aplinkybių, tai jie neatsako už jas.

Kitaip reikia spręst subjektinių aplinkybių klausimas. Čia įstatymas sako: „Ypatingi asmens santykiai ir sąlygos, kurios sprendžia, didina arba mažina kurio bendrininkų baudimą, kitų atsakomybės neliečia“. Šita taisyklė turi galios ne tik toms aplinkybėms, kurios didina atsakomingumą, bet ir toms, kurios šitą atsakomingumą mažina. Todel, kitų bendrininkų atsakomingumo neliečia kokio nors bendrininko ypatumai: jaunystė, aktingoji atgaila, recidivas arba nusikaltimų pakartojimas, ėjimas tarnybos, giminystė su auka ir kitos panašios aplinkybės, kurios liečia tik tam tikro bendrininko atsakomingumą.

Be šitų asmeninių aplinkybių bendrininkų atsakomingumas yra vienodas, jis apibrėžiamas vykdytojo bausmės ribomis. Tik bausmė padėjėjui „kurio pagalba buvo nesvarbi“, lengvinama iš 53 straipsnio taisyklių.

Bendrininkavimo taisyklės taikinamos tik didiesiems ir šiaip nusikaltimams. Nusižegimuose baudžiami tik vykdytojai, jei pats įstatymas kita ko nenumato.

[1]) Bongen, Die Teilnahme an der Teilnahme, Lilient., H. 97.

Nusikaltimų vienumas ir daugumas.

Literatūra: Buri: Einheit und Mehrheit der Verbrechen. Heinemann: Die Lehre von der Idealkonkurrenz. Wachenfeld: Theorie der Verbrechenskonkurrenz. Höpfner: Einheit und Mehrheit der Verbrechen. B. 1—2. Köhler: Die Grenzlinien zwischen Idealkonkurrenz und Gesetzkonkurrenz. Dyckhoff: Fortdauerndes, fortgesetztes und Gesamtdelikt. Lent: Die Gesetzeskonkurrenz. Rosenblatt: Die Strafkonkurrenz. Фон-Резон: О продолжаемом преступленіи, ЖГр. и Уг. Права, 1875, № 1. Бардзскій: Ст. 89 уголовнаго Уложенія и погасительная давность, ЖМЮ 1913, № 6.

1. Darbo vienumas.

Jei keletas žmonių gali padaryti vieną nusikaltimą, tai ir atvirkščiai, vienas nusikaltėlis gali padaryti daug nusikaltimų. Tokių atsitikimų tyrinėjimas sudaro mokslą apie nusikaltimų vienumą ir daugumą.

Išsprest klausimas, ar nusikaltėlis yra padaręs vieną arba daugelį nusikaltimų, ne visada lengva. Pav., tarnas vogė per ištisus metus knygas iš šeimininko knygyno. Ar tai yra viena vagystė, ar keletas? Nuo šito klausimo išsprendimo daug kas pareina: klausimas apie nuskaltimo vietą (jeigu, pav., butas buvo permainytas), laiką, pavogtųjų daiktų vertę ir k.k.

Nusikaltimų vienumo ir daugumo klausimas reikia pagrįsti darbo vienumo ir daugumo sąvoka, tik, žinomas daiktas, ne filosofijos, bet paprasto gyvenimo atžvilgiu. Filosofijos atžvilgiu visas žmogaus gyvenimas, kur kiekviena pirmesnioji aplinkybė apibūdina paskesniąją, sudaro kintantį vienetą. Pav., nusikaltėlio pietūs sudaro reikalingą jo nusikaltimo dalį, nes pietūs suteikia jam jėgų jo sumanymui įvykdyti. Bet baudžiamosios teisės klausimams spręsti reikia imt darbo vienumo sąvoka taip, kaip mes ją įsivaizduojam paprastame gyvenime. Čia mes randam, jog veiksmai, suvienyti išorinėmis vienumo sąlygomis (pav., laiku, vieta, aplinkybe) arba išvidinėmis (būtent: nusikaltėlio sumanymo arba plano vienumu), arba objekto vienumu, sudaro vieną darbą. Vienas šitų momentų laikyti svarbesniu už kitus būtų ne tiesa. Todel, vieno žmogaus sužeidimas keliais šūviais sudaro darbo vienumą taip pat, kaip ir keleto žmonių sužeidimas vienu šūviu, arba keleto žmonių sužeidimas keliais šūviais, jei tik tie šūviai sujungti sumanymo vienumu ir sudaro vieną įvykį paprasta to žodžio prasme.

Vienas darbas — vienas nusikaltimas, yra tai tik vieno nusikaltimo sudėties pritaikinimas. Bet kartais atrodo, kad tas pats darbas atatinka ne vienai, bet keletui sudėčių iš įstatymų. Bet čionai yra ne nusikaltimų, ne darbų, tik įstatymų

susidėjimas. Pastarasis vėl gali būti fiktyvinis įstatymo susidėjimas arba tikras (idealinis nusikaltimų arba įstatymų susidėjimas).

2. Fiktyvinis įstatymų susidėjimas.

Fiktyvinis įstatymų susidėjimas (мнимая совокупность законов, scheinbare Verbrechenskonkurenz), kaip rodo jo pavadinimas yra fiktyvinis dalykas: paprastas įstatymų aiškinimas visai jį pašalina. Dažniausia tenka sutikti tokių fiktyvinio įstatymo susidėjimo atsitikimų:

1. Specialybės principas (начало специальности, Specialitaetsprincip): specialus įstatymas visai pakeičia bendrąjį įstatymą. Todel privilegiructa arba kvalifikuota nusikaltimo sudėtis pakeičia bendrąjį įstatymą. Pav., bendrąją taisyklę apie baudimą už nužudymą būtent, 453 straipsnį pakeičia 454 str., kuris numato motinos arba tėvo nužudymą ir skiria už tai sunkesnę bausmę, ir 458 straipsnis kuris numato nužudymą, padarytą didžiai susijaudinus, ir nustato lengvesnę bausmę. Tokių pavyzdžių randame labai daug kekviename Statuto skyriuje.

2. Konsumpcijos principas (начало консумціи или поглощенія, Konsumptionsprincip): pabaigtojo nusikaltimo baudimo taisyklės visiškai naikina rengimosi ir pasikėsinimo baudymo taisykles; vykdytojo baudimo taisyklė visiškai naikina ir todel pakeičia kurstytojų ir padėjėjų baudimo taisyklių vartojimą; baudimas už gerovės sutrikdymą pakeičia taisykles apie padarymą pavojaus šitoms gerovėms.

3. Subsidiarybės principas (начало субсидіарности, вспомогательности, Subsidiaritaetsprincip): įstatymas, nustatydamas bausmę, dažnai sako, kad šita bausmė vartojama tik tada, kai negalima pavartoti sunkesnės bausmės kitais įstatymais ir straipsniais. Pav., BS str. 146 d. 2, 469, 508 d. 2, 138.

4. Alternativiškumo principas (начало альтернативности, Alternativitaetsprincip): įstatymai, kurie turi vienas kitą pakeičiančių pažymių, pakeičia vienas kitą. Todel pav., įtikėto turto pasisavinimas (574 str.) yra alternativiškas pagrobtojo turto pasisavinimui (581 str.). Čia, tikrai sakant, nėra ir fiktyvinio įstatymų susidėjimo. Jei nebūtų tinkamo įstatymo, negalima būtų vartoti alternativinio įstatymo; pav., jeigu nebūtų straipsnio apie įtikėtojo turto pasisavinimą, tai tokiu atsitikimu negalėtume vartoti straipsnio, kuris numato pagrobtojo turto pasisavinimo baudimą.

3. Idealinis nusikaltimų susidėjimas.

Visais fiktyvinio įstatymų viseto atsitikimais pačioje įstatymų logikoje mes randame išsprendimą klausimo, koks įsta-

tymas turi būt pavartotas šiuo ar tuo atsitikimu. Įstatymai taip sakant, konkurucja tarp savęs tik tol, kol jie nėra vienas prieš kitą pastatyti. Tuos įstatymus vienus prieš kitus statant, įstatymų aiškinimo taisyklės automatiškai padaro tai, kad visi įstatymai, be vieno tik, turi kristi.

Painesnis esti klausimas, kai vienam darbui galima pritaikint keletas įstatymų, kurių logikinė reikšmė neišskiria viena kitos, arba, tariant redakcinės komisijos paaiškinamojo rašto žodžiais, kai „nusikaltėlis vienu veiksmu, kuris vieno nusikalstamojo sumanymo įkūnijimas, prieštarauja keletui įstatymo įsakymų: tokius atsitikimus vadiname idealinių nusikaltimų susidėjimu.

Reikia skirt:

1. Įvairių nusikaltimo formų susidėjimas (pav., rengimo ir kurstymo, rengimo ir intelektualinio padėjimo susidėjimas).

2. Veikslinių nusikaltimo pažymių susidėjimas, pav., keleto bausmių, didinančių arba švelninančių arba didinančių ir švelninančių aplinkybių susidėjimas (pav., teisėto tėvo nužudymas didžiam susijaudinime str. 454 ir 458).

3. Atskirų rūšių nusikaltimų susidėjimas. Pav., vienu šūviu nusikaltėlis nužudė vieną žmogų ir sužeidė keletą kitų. Kartais, kai vienas nusikaltimas yra, taip sakant, tipinga priemonė kitam nusikaltimui padaryti, pats įstatymas nustato bendrą bausmę už tokį idealinį susidėjimą. Pavyzdžiui, paimkim plėšikavimą, tai yra kūno sužalojimo ir vagystės susidėjimą (str. 589 arba str. 455 p. 13, 508 p. 2 ir tt.), bet daugeliu atsitikimų įstatymas negali numatyti visų painių ir komplikuotų gyvenimo derinių, ir juridinis vienumas pasiekiamas kiekvienu atsitikimu idealinio susidėjimo taisyklės keliu.

Šita taisyklė nėra paini: idealiniame susidėjime bausmė skiriama remiantis tuo įstatymu, kuris numato sunkesnę bausmę. Šita taisyklė nevartojama tik vienu atsitikimu, būtent. kai turime lengvinančių aplinkybių susidėjimą, tada bausmė turi būti paskirta iš švelnesnio įstatymo (pav., 458 ir 459 str.[1]).

BS neduoda atskirų taisyklių ir nenumato idealinio susidėjimo. Bet šita taisyklė yra kumuliacijos principo išvada realiame susidėjime, ir gali būt paremta paaškinamojo rašto tekstu.

Juridinė idealinio susidėjimo esmė — bausmė esti skiriama viena iš sunkesniojo įstatymo. Visas darbas turi būt ištirtas viename teisme ir sudaro vieną bylą. Sprendimas paverčia šitą bylą „res judicata", ir kad paskum ir būtų rasta

[1]) Ginčijama, kaip reikia spręsti klausimas apie lengvinančių ir didinančių aplinkybių susidėjimą. Būtų pageidaujama, kad įstatymas pats spręstų šitas klausimas, kaip tai daro šveicarų projektas (1896): „Trift ein Strafmilderungsgrund mit einem Straferhöhungsgrund zusammen, so wird die Strafe nicht gemildert. der Richter kann aber von Straferhöhung absehen".

dar naujų šito darbo aplinkybių, vis delto jos negali būt naujo teismo sprendimo dalykas. · Bet šitas kriminalinis vienumas nesudaro dar visų kitų juridinių padarinių vienumo, ir, pav., kiekvienas nukentėjėlis turi atskirą nuostolių ieškinį.

4. Tolydiniai ir kartotiniai nusikaltimai.

Idealinio ir realinio nusikaltimų susidėjimo tarpe mes randame tokių nusikaltimo formų, kuriose vienas nusikaltimas pratęstas ilgam laikui. Čionai randame:

1. Tolydinius nusikaltimus. Įstatymo peržengimas, nuo jo peržengimo laiko virsta, taip sakant, tam tikro asmens nusikalstamąja būkle, kuri tęsiasi be pertraukos ligi pat galo. Tokių nusikaltimų pavyzdžiai: titulo arba pavardės pasisavinimas, neteisėtas laisvės atėmimas, neteisėtas susituokimas. ir k. k.

2. Kartotiniai (arba tęsiamieji) nusikaltimai. Nusikaltėlis per trumpesnį ar ilgesnį laiką daro keletą neteisėtų darbų, kurių kiekvienas apima visą nusikaltimo sudėtį, bet visi šitie darbai sujungti vienu sumanymu ir sudaro vieno plano vykdymo etapus. Pav., mušimas per ilgą laiką, buto išvogimas ne vienu kartu, bet pamažu, kasos išvogimas keleto padirbimų ir suklastojimų kelių ir t.t.

Tolydiniai ir kartotiniai nusikaltimai sudaro juridinį vienumą, ir jų sprendimas yra vienintelis nusikaltimo sudėties pritaikinimas.

5. Realinis susidėjimas.

Realinis susidėjimas yra vieno asmens keleto nusikaltimų padarymas. Priešingai idealiam susidėjimui, čia yra ne vienas nusikaltimas, gi keletas vienodų arba įvairių nusikaltimų. Priešingai recidivui, visi šitie nusikaltimai turi būt padaryti prieš atliekant bausmę nors už vieną jų.

Nusikaltimų yra keletas. Bet nusikaltėlis yra vienas, ir todel bausmė gali būt tik viena. Klausimas, kaip šitą bausmę paskirt? Tuo atveju gali būt įvairių sistemų.

1. Sudėties arba kumuliacijos sistema (система сложенія, Haeufungsprincip). Šitąja sistema visos bausmės mechanišku būdu reikia sudėt viena su kita.

2. Naikinimo arba absorbcijos sistema (система поглощенія, Absorbtionsprincip). Kaltasis baudžiamas tik sunkesne bausme, kuri išskiria visas lengvesnes bausmes.

3. Mišrioji sistema: skiriama tik viena, sunkesnė bausmė, kuri tam tikromis taisyklėmis gali būt padidinta, arba, kita

mišriosios sistemos rūšis — bausmės sudedamos, tik tuo būdu gautoji suma lengvinama, mažinama tam tikromis taisyklėmis.

Tikslingiausia yra mišrioji sistema. Bet ji turi būt įstatyme teigiamai apibrėžta, nes kitaip negalima išvengti sudėties principo, kurio padariniai esti labai sunkūs nusikaltėliui. Juk daug lengviau yra trimis kartais po metus kalėti, negu iš eilės, vienu laiku, trejis metus būti kalėjime. Todel, pav., Anglijoje, kurioj įstatymas neduoda jokių šiuo atveju taisyklių, praktika pirmučiausia priėmė sudėties principą. Bet paskum matydama, kad tai yra labai neteisinga, ji griebėsi sofizmo ir pripažino, kad paskirtosios už įvairius nusikaltimus bausmės gali būti atliktos vienu laiku, ir tuo būdu nuo vieno kranto ji peršoko į kitą, nuo sudėties sistemos į naikinimo sistemą.

BS, kaip ir vokiečių Statutas, priėmė mišriąją sistemą, būtent, bendrąja taisykle vartojama tik sunkesnė iš paskirtų bausmių, bet teismas, atsižvelgdamas į kitų bausmių sunkumą, turi teisę šitą bausmę padidinti. Šitas padidinimas numatomas įvairiais būdais, kas pareina nuo to, ar visi nusikaltimai padaryti „ligi paskelbiant sprendimą, rezoliuciją arba kaltumo nutarimą“, arba po tokio kurių nors bylų sprendimo. Bet galutinai paskirtoji padidintoji bausmė nieku būdu negali būti didesnė už visų paskirtų bausmių sumą (60—63 ir 66 str.).

Juridiniai realinio susidėjimo padariniai: nusikaltimai sudaro ne vieną bylą, bet tiek bylų, kiek esti nusikaltimų. Todel šitos bylos galima spręst atskiru laiku, atskirose vietose ir atskiruose teismuose. Už kiekvieną nusikaltimą skiriama tam tikra bausmė. Ir tik šitos, konkrečios bausmės jungiamos susidėjimo taisyklėmis.

Iš susidėjimo atsitikimų BS skiria padarymą „dviejų arba daugiau tolygių arba vienodų nusikalstamųjų darbų del to, kad yra pajunkęs nusikalstamai elgtis, arba del to, kad šitais darbais vertėsi“. Šitais atsitikimais bausmė, kuri skiriama iš realinio susidėjimo taisyklių, gali būti dar padidinta (64 str.).

6. Recidivas, arba nusikaltimo pakartojimas.

Literatura: Olivecrona, Des causes de la écidive. Sacker, Der Rückfall. André, La récidive. Таганцев, О повторенiи преступленiй. Ширяев, О вопросу о рецидивѣ, ЖМЮ 1903, № 5. Черкасскiй, О повторенiи преступных дѣянiй, ЖМЮ 1910, № 4.

Greta susidėjimo mokslo stovi dar recidivas. Recidivas — tai nusikaltimo pakartojimas, kai esti atlikta bausmė.

Naujo nusikaltimo, kai atlikta bausmė už seną, padarymas aiškiai rodo, kad pirmoji bausmė savo tikslo nepasiekė. Todel, recidivas iškelia aikštėn visą priemonių netinkamumą kovoje su nusikaltimais. Įstatymų leidėjas ir sociologas atsidėjęs

tyrinėja pakartojimo klausimą[1]). Didelis pakartojimų skaičius yra visada naujų teorijų, linkmių ir, bendrai imant, reformų reikalavimų svarbiausias argumentas. Bet iš kitos pusės teisėjas irgi negali nepažiūrėt atydžiau į nusikaltėlį ir tokiais atsitikimais, kai nusikaltėlis del savo ypatumų pasidaro nebepataisomas, pavartot sunkesnę bausmę, arba, jeigu bausmė jau nebegali turėt reikšmės, tai griebtis ir visuomenės apsaugomųjų priemonių.

Ne kiekvieną naują nusikaltimą po vienos bausmės atlikimo tuojau turi sekti sunkesnė, padidinta bausmė. Jeigu, pav., asmuo, ką nors nužudė tyčia, paskum padarė kokį nors neatsargų nusikaltimą, tai aišku, kad čia tarp šitų dviejų nusikaltimų nieko bendra nėra, ir bausmė už naują nusikaltimą būna paskirta visiškai normaliu būdu, kaip asmeniui kuris nė vieną kartą nebuvo teisman patrauktas. Bet visai kas kita yra, jeigu asmuo, atlikęs bausmę už vieną nužudymą, vėl ką nors nužudo arba sužaloja kieno kūną. Tatai rodo, kad tas asmuo pasižymi tokiais ypatumais, kurie daro jį pavojingą visuomenei, ir todel jis reikia nubaust dar žiauriau, negu pirmą kartą kad buvo nubaustas. Be to, daugelis nusikaltimų, kurie daromi iš įpratimo, esti virtę profesija arba, kaip BS sako, nusikaltėlis nusikalsta del to, kad „tais darbais vertėsi". Naujas nusikaltimas, kai esti atlikta bausmė už seną nusikaltimą, yra svarbiausias tokios nusikaltamosios profesijos pažymys.

Recidivo baudimo bendrasias sąlygas BS nustato 67-ame straipsnyje:

„Padaręs nusikalstamąjį darbą po to, kaip atliko bausmę, yra baudžiamas kaip paprastai. O jeigu nusmerktasis padaro nusikalstamąjį darbą, tolygų pirmajam arba tos pačios rūšies, tai naujai skiriamoji bausmė, išskyrus tuos atsitikimus, kur įstatymu yra nustatytos tam tikros bausmės už nusikalstamųjų darbų pakartojimą, yra didinama nustatytomis 64 straipsnyje taisyklėmis, jei ligi padarius naują tolygų arba vienodą nusikalstamąjį darbą, perėjo nuo to laiko, kaip atliko bausmę už pirmesnį: didįjį nusikaltimą, — ne daugiau kaip penkeri metai, šiaip nusikaltimą — nedaugiau kaip treji metai, ir nusižengimą — ne daugiau kaip vieni metai".

Sąvokos „tolygios arba tos pačios rūšies" aiškiai galima nustatyt tik kalbant apie ypatingosios dalies dalykus. Dabar, pav., nurodysim, jog tolygūs bus du nužudymai, padaryti būtino gynimosi apibrėžų peržengimo keliu, arba du paprastieji nužudymai, arba dvi vagystės, du sukčiavimai. Tos pačios

[1]) Jau Karaliaus Kazimiro Lietuvos 1468 m. Teisinas 8 str. nustatydavo „Чтобы и на посадѣ покрадется, ино дважды и пожаловати, а изличив казнити по его винѣ; и в третій рядъ, изличивъ, живота ему не дати". — tai yra: antrą kartą nubausti tik piniginė bauda, o trečią kartą — pasmerkti mirtin.

rūšies — paprastas nužudymas ir nužūdymas būtino gynimosi ekscese, vagystė ir sukčiavimas, vagystė ir plėšikavimas ir t.t. Ypatingoje daly numatytos yra bausmės už vagystės, plėšikavimo, sukčiavimo ir šantažo pakartojimą.

Nusikaltimų formų mokslu baigiasi nusikaltimo mokslas. Dabar mes galim pasakyti, kad nusikaltimas yra neteisėtas nusikalstamasis darbas, numatytas įstatyme ir padarytas tokioj formoj, kuri yra baudžiama.

Juridinis taip apibrėžto nusikaltimo padarinys yra bausmė. Bet tai dar nėra konkreti bausmė, — tai yra tik bausmės ribos tarp nustatyto įstatyme maksimumo ir minimumo. Konkrečios bausmės paskyrimas pareina nuo momentų, kurie iš dalies jau nebetelpa nusikaltimo sąvokoje, — tai aiškiausiai matyt Amerikos reformatorių sistemoje[1]). Konkrečios bausmės nustatymas yra jau bausmės paskyrimo dalykas, ir todel sudaro bausmės mokslo dalį.

---

[1]) Žiūr. toliau.

KETVIRTASIS SKYRIUS.

Bausmės mokslas.

Bendroji bausmės sąvoka.

Literatūra: A. Жижиленко. О наказаніи. Beling, Die Vergeltungsidee. Liszt, Der Zweckgedanke im Strafrecht. Liszt, Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge. Prins, La défense sociale et les transformations du droit pénal. Vergeltungsstrafe, Rechtsstrafe, Schutzstrafe, Vier Voiträge gehalten von Liszt, Birkmeyer, Kraepelin, Lipps.

1. Bausmės sąvokos apibrėžimas.

Bausmė yra valstybės daromoji piktenybė nusikaltėliui.

1. Bausmė yra piktenybė, kentėjimas, nustojimas. Šitas pažymys yra svarbiausias, ir jis skiria bausmę nuo auklėjamųjų, pataisomųjų, gydomojų ir apsaugomųjų priemonių, kuriose piktenybės momentas yra antraeilis, atsitiktinas dalykas, ir todel gali ir turi būti kiek galint sumažintas. Tačiau daugelis kriminalistų neigia piktenybės bausmės neišvengiamumą, ir pagrindiniu bausmės sąvokos pažymiu jie laiko nusikaltėlio paniekinimą. Istorijos ir sociologijos atžvilgiais toks bausmės piktenybės neigimas yra tuščias žaidimas žodžiais.

2. Bausmę deda valstybė. Šituo pažymiu bausmė skiriasi nuo privatinio keršto, kuris buvo įsigalėjęs senovėje ir kai kuriose šalyse dar ligi šiol nėra visiškai išnykęs.

3. Bausmė yra skiriama visuomenės, bet ne atskirų asmenų interesams ginti. Tiesa, ji kartais nukentėjusį gali moraliniu atžvilgiu patenkinti. Bet tai nesudaro bausmės tikslo, ir jei nukentėjėlis dovanotų kaltę ir dar prašytų nebausti nusikaltėlio, vis delto tai, kaipo bendra taisyklė, neskaitant privatinių nusikaltimų, neturi įtakos baudimui. Tuo bausmė skiriasi nuo nuostolių ir padarytosios žalos atlyginimo.

4. Bausmė yra skiriama tik už nusikaltimą, tai yra už nusikalstamąjį, neteisetą, baudžiamąjį darbą, ta formaline prasme, kurią mes jau aukščiau esam nustatę. Tuo bausmė skiriasi nuo drausmės ir administracijos bausmių.

5. Bausmė yra piktenybė nusikaltėliui. Dabartinė teisė nežino trečiųjų asmenų atsakomybės ir stengiasi, kad nusikaltėlio bausmė neliestų jo šeimos ir artimų asmenų interesų.

2. Bausmės teorijos.

Istorijos atžvilgiu bausmė atsirado anksčiau ne tik už valstybę, bet ir už teisę, nes, be abejojimo, pirmosios teisės emocijos buvo ne kas kita, kaip tik pateisinimas instinkto mokėti pikta už piktą. Nuo tų laikų bausmės institutas pergyveno ištisą eilę painių evoliucijų ir perleido privatinio ir giminių keršto epochą, kompozicijų (tai yra piniginių atlyginimų už nusikaltimą) sistemą ir pagaliau dabartinę valstybinės bausmės sistemą. Bet visais šitais laikais tiek atskiri asmenys, tiek ir jų šeimos, tiek ir valstybės vartojo bausmes visai negalvodami apie bausmių pradmenį ir pirminį pagrindą. Tik paskutiniais amžiais prasidėjo teisininkų ir filosofų baudimo teisės tyrinėjimas, ir nuo Hugo Grociaus laikų specialistai žino jau daugiau kaip 100 atskirų kriminalistų atskirų bausmės teisės teorijų, neskaitant tų teorijų atspalvių. Bet šitų teorijų apstumas nesuteikė jokios įtakos konkrečioms nusikaltimų apybraižoms, ir jeigu bausmė ilgainiui kitėjo, evoliucionavo, tai beveik išskirtinai praktikos, gi ne teorijos įtaka. Todel nesigilindami į šitų teorijų smulkmenas, mes pasitenkinsime nurodę jų svarbiausias linkmes.

1. Absoliutinės teorijos stengiasi pagrįst bausmę kokiu nors ir racionaliniu arba metafiziniu principu. Tokios yra teologinės teorijos (Štalio), dialektinės pagiežos teorija (Hegelio), kategorinių imperatyvų teorija (Kanto) ir kt. Visos šitos teorijos dabar yra įdomios tik istorijos atžvilgiu. Jų bendras pažymys yra tas, kad jos visos matė bausmėje neišvengiamą nusikaltimo padarinį, bausmė esanti skiriama quia peccatum est. Absoliutinės teorijos, bendrai imant, yra konservatizmo, paliovos reiškinys.

2. Relativinės teorijos, priešingai absoliutinėms, ieškojo bausmės pagrindų ne praeity, bet ateity, ir jos esmę rasdavo ne tame, kad ji seka jau padarytu nusikaltimu, bet tame, kad ji privalo ginti visuomenę nuo būsimųjų nusikaltimų, įspėti nusikaltimus: bausmė skiriama tikslu „ne peccetur". Tačiau šitų teorijų tarpe randame didelių skirtumų. Bendro įspėjimo teorijos ieškojo bausmės esmės jos psichinėj įtakoj visuomenei, įspėjimo teorijos (теорiи частнаго предупрежденiя) ieškojo baudimo prasmės nusikaltėlio pataisyme arba išgąsdinime. Bendrai imant, šitos teorijos buvo progreso, reformų reiškėjai. ir reikalavo įkūnyti bausmėse tikslingumo principą.

3. Mišrosios teorijos. Kaip absoliutinės, taip ir relativinės teorijos, pagrįsdamos bausmę vienu siauru principu, tikrai sakant, nutraukė ryšius su tikrumu, kur bausmė glaudžiausiai yra susieta su abiem — pagiežos ir įspėjimo — momentais: įstatymų leidėjas daugiau vadovaujasi principu „ne peccetur", o teisėjas „quia peccatum est". Į tai atsižvelgdamos, mišro-

sios teorijos stengiasi padėti bausmei tokį logikos pagrindą, kuris sutiktų su tikrumu ir nekliudytų bausmei toliau plisti. Reikia pabrėžti, kad dabar beveik visi kriminalistai laikosi mišrųjų teorijų ir skiriasi vieni nuo kitų tik atspalviais. Tokio progresingo sintetizmo pavyzdžiu gali būt nurodyta kriminalinė politinė Liszto filosofija.

3. Bendrieji bausmės savumai.

Konkretinės bausmių formos pasižymi dideliu kitėjimu; dabartinė bausmių sistema, pav., labai skiriasi nuo bausmių sistemos, kuri buvo prieš šimtą metų. Bausmių įvairiumo ir kitėjimo priežastys yra šios:

1. Visuomenės papročiai. Visiems žinoma, kad daugelis bausmių, kurios dabar sukeltų visoje žmonijoje pasibiaurėjimo ir pasibaisėjimo, seniau rodėsi visiškai normalus ir paprastas dalykas.

2. Visuomenės ir teisės tvarkos pastovumas. Juo patikimesnė ir tvirtesnė visuomenės tvarka, juo retesni ir mažiau pavojingi nusikaltimai, ir juo švelnesnė ir palankesnė gali būti nusikalteliui visuomenė ir valdžia. Bet vos tik ima judėti teisės pamatai, tuojau visuomenė pradeda nerimaut del nusikaltimo didėjimo, ir bausmės atatinkamai tampa žiauresnės ir smarkesnės.

3. Dar didesnę rolę šitam dalyke (tai yra konkretinės bausmės dalyke) vaidina valstybės finansai. Pasmerkt nusikaltėlis, nužudyti, nubaust rykštėmis arba kančiumi yra daug lengviau, negu ilgai jis laikyti kalėjime. Laikyt nusikaltėlis bendrajame kalėjime apsieina pigiau, negu vienutiniame kalėjime. Pastatyt kalėjimai iš naujų pažiūrų ir reikalavimų, pav., iš darbo sistemos reikalavimo, apsieina daug brangiau, negu senieji paprasti kalėjimai statyti. Naujesnės Amerikos tipo reformatorijos visai neįmanomos mažoms valstybėms su mažais ištekliais. Todel finansų dalykas labai dažnai trukdo ir sulaiko bausmių reformų įvedimą, ir šitą faktorių irgi reikia turėti galvoj vertinant naujus projektus ir sumanymus.

Bausmėms sulyginti ir vienai prieš kitą statyti reikia turėti tam tikrų kriterijų. Šie bausmių ypatumai gali savo visete būt kriteriumi bausmėms vertinti:

1. Bausmė turi būt individuali, būtent ji turi smerkt tik nusikaltėlio asmenybę ir nė kiek nekliudyti šiokiu ar tokiu būdu su juo susijusių asmenų.

2. Bausmės turi būti visiems lygi. Jos didumas turi pareit nuo nusikaltimo didumo, bet ne nuo nusikaltėlio vietos visuomenėje. Tuo atžvilgiu, pav., tinka kalėjimo bausmė, bet netinka paprastoji piniginė pabauda, nes turtuoliui piniginė bausmė daug lengviau užmokėti, negu beturčiui.

3. Bausmė turi būt tolydinės, nuosecklios (polaipsninės), būtent visa bausmių sistema turi būt taip sutvarkyta, kad žemesnės bausmės virstų didesnėmis palaipsniui, tolydžio.

4. Kiekviena bausmė turi būt dalytina, kitaip sakant kiekvienas bausmių veikalas turi didėti mažais laipsniais, kad kiekvieną bausmę galėtume pritaikinti kiekvienam konkrečiam nusikaltimo svarbumui. Visos dabartinės bausmės, išskyrus mirties bausmę ir ištrėmimą, atatinka šitam reikalavimui, nes kalėjimo ir piniginę bausmę galime dalyti, kaip tik norime.

5. Bausmė turi būt paskirta ir atlikta trumpu, greitu laiku. Šitas reikalavimas turi daugiau proceso, negu materialinės teisės pobūdžio. Materialinės teisės atžvilgiu šitam reikalavime galima rast tik nurodymas, kad perdaug ilgos bausmės yra netikslios: nusikaltėlis dar neatliko bausmės, o nusikaltimas jau visų senai užmirštas...

6. Baudimo ekonomijos delei bausmės turi būt kiek galint švelnesnės. Jau Bekarija nurodė, jog bausmių greitumas ir neišvengiamumas daro didesnio įspūdžio ir įtakos, negu jų žiaurumas. Skirdama bausmes, valstybė niekados neprivalo užmiršt Bindingo žodžių, jog bausmė — tai kalavijas be rankenos, kuris žeidžia ne tik pasmerktąjį, bet ir smerkėjo ranką.

7. Bausmės neprivalo visiškai naikint nusikaltėlio kaipo visuomenės nario, ir daryt jo bejėgio kovoje del būvio. Todel bausmės neturi naikint jo moraliniu atžvilgiu (nusikaltėlių atskyrimas vienų nuo kitų kalėjime, teisių atėmimo susiaurinimas, reabilitacija).

8. Pagaliau paskutinis reikalavimas, bausmė, jeigu tik galima, turi pataisyti nusikaltėlį. Dabartiniai kriminalistai toli gražu nemano, kad laisvės suvaržymo keliu — šita bausmė yra įsigalėjusi dabaratinėje bausmių sistemoje — galima išmokyti žmones laisvai, dorovingai gyventi. Bet vis delto kalėjimo bausmės atlikimo laiku galima išmokyti nusikaltėlis kokio nors amato, ir, bendrai imant, gali būt papildytas jo auklėjimas. Šitas uždavinys daugiausia apibrėžia dabartinį kalėjimų režimą.

Mirties bausmė.

Literatūra: Liepmann, Die Todesstrafe. Guizot, De la peine de la mort en matiére politique. Verhandlungen de 30 und 31 deutschen Juristentages. Кистяковскій, О смертной казни. Миттермайер, Смертная казнь. Гернет, Смертная казнь. Лонгиновъ, Смертная казнь в удѣльный періодъ исторіи русскаго права ЖМЮ 1916 № 7 и 8.

Mirties bausmės istorija mums aiškiai atvaizduoja tų atmainų reikšmingumą, kurių mes randame baudžiamosios teisės srityje per paskutinius du šimtu metų. Senovėje mirties baus-

mė buvo paprasčiausia ir natūraliausia bausmė. Pav., garsusis Karpcovas (žiūr. toliau) begyvendamas pasmerkė nužudyti tiek žmonių, jog kiekvienai jo pergyventai dienai išeina daugiau, negu po vieną mirties bausmę. Dar ir po Karpcovo. beveik šimtu metų vėliau, viename tik Milane vidutiniškai kasdien būdavo pasmerkiama nužudyti po šešis žmones. Be to. reikia paminėt, kad mirties bausmės pasižymėjo jų formų įvairumu, ir todel, norint turėti šiokio tokio supratimo apie šitas bausmes, reikia peržiūrėt bausmių istorija arba senų baudžiamųjų įstatymų iliustracijos. Pav., buvo viena iš daugiausia vartojamų mirties bausmių — baudimas ratu. Tai iš tikrųjų buvo velniškas išgalvojimas. Gyvą žmogų pririšdavo prie medinio, raidės X formos kryžiaus, kurio kiekvienoje šakoje būdavo įdubimų, ir budelis geležinės dalbos smūgiais laužydavo nusikaltėlio sąnarius. Paskum nelaimingąjį nusikaltėlį sulaužytais visais sąnariais pririšdavo prie rato ir pririštą palikdavo, ligi jis numirdavo. O odos engimas gyvam nusikaltėliui. jo virinimas katile, smilkymas dūmais, arba gyvo rūkymas. sąnarių piaustymas į gabalėlius, sudeginimas ir k. k. Ir mes žinome, kad dažniausiai taip būdavo baudžiama už tokius nusikaltimus, kuriuos dabar pripažįstam visiškai leidžiamais darbais arba nesvarbiais nusižengimais.

Iš baudžiamosios teisės istorijos apžvalgos mes sužinosime, jog pirmas pradėjo kovot prieš mirties bausmes Bekaria[1]). Ir jis ne tik pirmas pradėjo kovot su šita bausme, bet šitai kovai dar rado tokių argumentų, kuriems ligi šiol mes nieko negalime pridėt.

„Ar galima kalbėt apie mirties bausmės teisėtumą?" klausė Bekaria ir, remdamasis visuomenės sutarties teorijos pamatais, jis atsako neigiamai. Ta sutartimi kiekvienas pilietis atiduoda visuomenei vieną savo laisvės dalį, kad galėtų ramiai naudotis kita dalimi, ir todel negalima manyt, kad kas nors atiduotų visuomenei savo gyvybę. Tai prieštarautų sutarties minčiai ir tikslui.

Bet, gali būt, mirties bausmė yra būtiniausias reikalas kaip, pav., žudymas karo laiku Gali būt, ji yra nepakeičiama del savo baisumo? Ne, trumpas mirties bausmės reginys veikia minią mažiau, negu ilgai sėdinčio kalėjime nusikaltėlio vaizdas. O tuo tarpu bausmių žiaurumas yra teisus tik tol, kol tas žiaurumas yra reikalingas kam nugąsdinti. Todel mirties bausmė galima pakeist kalėjimo bausme. Bet mirties bausmė ne tik nereikalinga, ji tiesiog žalinga, kaip užkrečiamas žiaurumo pavyzdys. Ir toliau jis sako:

„Jeigu įgeidžiai ir karo būtinumas verčia mus lieti kraują, tai įstatymai turi dirbti švelniai ir turi neduoti naujų barbariš-

[1]) Beccaria, Dei delitti e delle pene. 1476, žiūr. toliau.

kumo pavyzdžiu, kurie visus gaištingai veikia, nes įstatymais žudant prisilaikoma tam tikrų iš anksto nustatytų formalumų. Ką gali manyti piliečiai matydami, kad išmintinga valdžia ir aukštieji teisybės tarnai, iškilmingai žengdami, su abejingu ramumu veda nusikaltėlį mirtin ir tuomet kaip pasmerktas mirtinam išgąstyje drebėdamas laukia paskutinio smūgio — teisėjas, į visą šaltai, lygiomis žiūrėdamas, arba net pasitenkindamas savo galingumu, nueina į šalį, išdidžiai džiaugdamasis gyvenimo gerove. ...A, — pasakys jie, — šitie įstatymai yra tik smurto pridengimas, o apsvarstytos, žiaurios apeigos — tik priemonė be pavojaus padaryti iš mūsų auką prie nepasotinančio despotizmo aukuro"...

Bekaria dažnai pats sakydavosi noręs sakyti tiesą, bet nė kiek nenoręs tapti tiesos kankiniu. Tačiau aišku, kad, rašydamas apie mirties bausmę, jis negalvojo apie padarinius ir savo likimą, ir savo naujas, revoliucines mintis jis sakė visiškai aiškiai, neslėpdamas.

Bet Bekaria nenukentėjo už savo drąsumą. Atvirkščiai, tuo laiku, apšviesto absoliutizmo laiku, jis savo drąsumu įgijo daugelio viešpataujančiųjų asmenų palankumo. Del betarpiškos jo raštų įtakos mirties bausmė buvo panaikinta visoje eilėje valstybių. Taip pat ir carienė Elzbieta panaikino Rusijoje mirties bausmę už visus paprastus nusikaltimus, ir nuo to laiko Rusijos statutai jau nebežinojo šitos bausmės už paprastus, nepolitinius ir nekarinius, nusikaltimus. Bet vis delto tie laikai dar nebuvo tinkami Bekarios pažiūroms įvykdyti. Tame Paryžiuje, kuriame enciklopedistai taip iškilmingai sveikino apsilankusį Bekarią, dar autoriui knygos „Apie bausmes ir nusikaltimus" tebesant gyvam, su neregėtu žiaurumu ėmė veikti giljotina, tam tyčia išgalvota mašina žmonių galvoms kapoti.

Bet sėklos, Bekarios pasėtos, neišnyko: per visą devynioliktąjį amžių ėjo tolydinė kova del mirties bausmės sumažinimo ir panaikinimo. Dabar šios valstybės yra panaikinusios mirties bausmę: Italija, Olandija, Norvegija, Rumunija, Portugalija, Austrija, daugelis šveicarų kantonų, Brazilija, Venecuela, Nikaragua, Gvatemala, kai kurios žiemių Amerikos Valstybės, o iš naujų valstybių Latvija. Belgijoje ir Suomijoje mirties bausmė, įstatymu kad ir nepanaikinta, nevartojama: Belgijoje nuo 1863 metų, Suomijoje nuo 1826 metų. Šveicarų projektas nenumato mirties bausmės savo bausmių sistemoje. Prieš mirties bausmę buvo nusistačiusi visa Rusijos visuomenė. Bet Vokietijos daugelis juristų stovi už mirties bausmės palikimą, ir šitą bausmę mes randame vyriausybės projekte ir sociologinės linkmės kontrprojekte.

Svarstydama BS-to projekto pagrindus, redakcinė komisija pripažino, jog Rusija galėtų padaryti dar žingsnį pirmyn

istorijos nurodytu keliu, pradėtu nuo XVIII amžiaus, nuo carienės Elzbietos viešpatavimo, ir ne tik sumažinti mirties bausmės vartojimo atsitikimus, bet visiškai pašalinti ją iš sistemos bausmių, numatytų bendruose įstatymuose. Bet atsižvelgdama į tai, kad šitas dalykas yra ne vien juridinis bet ir politinis, komisija pripažino būsiant teisingiau išdėstyt mirties bausmės panaikinimo argumentus motyvuose, nepašalinant jos iš bausmių sistemos ir paliekant šitą klausimą pabaigtinai Valstybės Tarybai spręsti. Bet Valstybės Taryba nerado reikalinga išskirti šitos bausmės iš bausmių sistemos, ir ji, ši bausmė, liko numatyta už sunkesnius nusikaltimus valstybei. Pagaliau mirties bausmė Rusijoje buvo trumpą laiką panaikinta laikinės vyriausybės.

Lietuvoje BS-to įsigaliojimo įstatymas išbraukė mirties bausmę iš normalių bausmių sistemos ir pakeitė ją sunkiųjų darbų kalėjimu. Bet jau 1919 m. vasario m. 7 d. „Ypatingi Valstybės Apsaugos Įstatai“ įvedė mirties bausmę už visą eilę nusikaltimų, padarytų vietose, kur paskelbta karo stovis. Dar plačiau numatyta mirties bausmė BSPP-me ir jau už nusikaltimus, padarytus ne tik karo stoviui esant. Steigiamajam Seimui susirinkus, vienu iš jo pirmų žingsnių buvo mirties bausmės sustabdymas. Tam tikslui išleistas įstatymas sako: „Kol bus priimtas amnestijos įstatymas ir laikinoj konstitucijoj bus išrištas mirties bausmės klausimas, vikinimas mirties bausmių sustabdomas“ (V. Ž. 35 N 396). Laikinoji Lietuvos Valstybės Konstitucija 1920 m. išsprendė mirties klausimą neigiamai ir 16-ame § nustatė: „Mirties bausmė naikinama“. Bet dar tais pačiais metais liepos m. 23 d. įstatymas karo stoviui įvesti tarp kit ko nustatė: „Nuo šio įstatymo vietose gavimo dienos konstitucinės garantijos sustabdomos ir įvedama mirties bausmė“. Šio įstatymo juridinė mintis nėra ganėtinai aiški, bet reikia pripažinti kad mirties bausmė jeigu ir gali būt taikoma tai tik karo stoviui esant ir tik jei tai yra numatyta pačiu įstatymu, kuriuo karo stovis įvedamas.

Laisvės atėmimo bausmė.

Literatūra: Handbuch des Gefaengniswesens hrsg. von Holtzendorff und Jagemann. Krohne, Lehrbuch des Gefängniskunde. Aschrott, Strafensystem und Gefaengniswesen in England. Verhandlungen der internationalen Gefaengniskongresse (London 1872, Stockholm 1878, Rom 1885, Petersburg 1890, Paris 1895, Brüssel 1900, Budapest 1905, Waschington 1910). Mittelstaedt, Gegen die Freiheistrafe. Фойницкій, Ученіе о наказаніи. Фойницкій, Ссылка на западѣ.

1. Prieš Hovardą.

Nykstant kūno ir mirties bausmėms, bausmių sistemos priešaky atsirado įvairių formų laisvės atėmimo bausmių, ku-

rių evoliucija sudaro, tikrai sakant, visą XIX amžiaus bausmių istoriją.

Senovinė teisė nežinojo laisvės atėmimo bausmės šiandienine prasme. Dažnas nusikaltėlių kišimas į požemius arba bokštus buvo tiktai sulaikomoji, įspėjamoji priemonė, bet ne bausmė tikra to žodžio prasme. Tik tuo metu, kai bausmės teisę visiškai perėmė valstybė, pasirodė kalėjimas, kaip viena bausmių rūšis. Ir tik nuo to laiko buvo pradėta sąmoningai rūpintis kalėjimais ir kreipti daugiau dėmesio į kalinių likimą, kurie drauge su ligoniais ir elgetomis jau buvo sudarę tam tikrą nuskriaustųjų žmonių kategoriją.

Pirma kalinių gyvenimu ėmė rūpintis bažnyčia, atlikdama labdarybės ir krikščioniškos dorovės pareigas. Pirmieji kalėjimai, kurių santvarkoje mes randame rūpinimos kaliniais, buvo vienuolių kalėjimai. Be to, dar viduramžio laiku kai kuriuose Italijos miestuose (Florencija, Genua, Milanas, Venecija) del krikščionių mokslo įtakos buvo pradėti tvarkyti ir pasauliniai kalėjimai.

Bet stiprėjant valstybės valdžiai ir didėjant kalinių kategorijoms, buvo pradėta stengtis naudoti kalinių, kaip valstybės darbininkų arba, tikriau kalbant, belaisvių vergų jėgos. Ispanijoje, Portugalijoje, Prancūzijoje, Italijoje plačiai prasidėjo kalinių darbo vartojimas, daugiausia laivuose, vadinamuose galeromis. Tai baisiausia buvo kriminalinės vergijos forma: belaisviai būdavo grandinėmis pririšami prie galeros suolo, iš kurio juos galėdavo išvaduoti tik viena mirtis.

Švelnesnė kalinių darbo vartojimo forma buvo pradėta vartoti Olandijoje. 1595 metais Amsterdame buvo įkurtas pirmas sunkiųjų darbų kalėjimas vyrams, o kitais metais — ir moterims. Šitie sunkiųjų darbų kalėjimai ilgą laiką buvo kalėjimų organizacijos pavyzdžius visai Europai, nes jie pasižymėjo didžiausiu organizacijos tikslingumu. Bet tai buvo tik išimtis bendrojo kalėjimų žiaurumo ir nežmogiškumo skraite. Ne be reikalo tad anų laikų juristai sako, kad kalėjimas esąs sunkiausia bausmė, poena omnium miserrima atque molestissima, ir kad nusikaltėliai, pasmerkti kalėti, ex taedio carceris et instinctu diaboli savižudybėje matydavę vienintelę priemonę išvengti kančių, kadangi kalėjimams dažniausiai buvo vartojamos visai netinkamos gyventi vietos, dažniausiai požemiai ir pogrindžiai, kur visada būdavo drėgna, ir kartais grindose telkšodavo vanduo.

Draugėn būdavo sugrūsti be jokios atodairos visi kaliniai: pasmerktieji pavojingi nusikaltėliai, tardymui sulaikyti asmenys. nusigyvenę skolininkai, ligonys sergą neišgydomomis ligomis, bepročiai ir k. k. Be to, valstybė, laikydama kalinius, visiškai nesijausdavo esanti priversta rūpintis jų maitinimu.

ir kaliniai misdavo tik tuo, ką gaudavo iš namų arba elgetaudami. Todel prie kiekvieno kalėjimo sėdėdavo grandinėmis pririštas kalinys ir prašydavo aukų arba parduodavo kalinių dirbinius. Taip pat nebuvo jokios kalbos ir apie higienišką laikymą. Gerai, kad kalinys dar gaudavo šiaudų glėbį pasikloti. Lovą galėjo jis gaut tik už didelius pinigus iš kalėjimo prižiūrėtojo. Labai dažnai kaliniai būdavo taip sukimšti, jog karštomis dienomis jie tiesiog mirdavo nuo karščio ir blogo oro. Bet kas turėdavo pinigų. galėdavo, papirkęs sargybą, daryt, ką tinkamas.

Negalima pasakyt, kad valdžia visiškai nebūtų kreipusi dėmesio į kalinių būklę. Nemaža buvo išleista griežtų įsakymų kalinių būklei gerinti ir juos grupėmis dalyti. Bet šie įsakymai liko neįvykdyti, nes kalėjimų administracija neturėjo lėšų kam padaryti, o vyriausybė tokių lėšų irgi neduodavo. Be to, tam reikalui nebuvo ir tinkamo personalo. Ir tik XVIII amžiuje tikrai jau buvo pradėta reformuoti kalėjimai. Iš pradžių kaliniai buvo skirstomi tik kategorijomis. Tuo atžvilgiu toliausia buvo nužengę vokiečiai (Viena, Hamburgas, Berlynas), nors ir tenai kalinių klasifikacija ne visur buvo kaip reikiant sustatyta. Tuo pat laiku prasidėjo ir atskirų kalėjimų rūšių diferenciacija, ir iš pradžios praktikoje, o paskum ir įstatymus leisdami, ėmė skirti sunkiųjų darbų, tvirtovės, arešto ir paprastus kalėjimus.

Tuo pačiu XVIII amžiu buvo pradėta stengtis visiškai reformuoti kalėjimai ir dėti jiems nauji pamatai. Daugiausia tokios pastangos buvo padaryta Romoje: 1703 metais popiežius Klementas XI įkūrė pirmą specialų kalėjimą nepilnamečiams. Įkūrimas to kalėjimo, kurio duryse ligi šiol matyti labai įdomus įrašas: „Parvum est coercere improbos poena. nisi efficias disciplina“, galima laikyt naujos epochos pradžia.

Kitas žingsnis pirmyn buvo žengtas, kai buvo pastatytas garsusis Gento kalėjimas. Jį pastatė Marijos Terezijos laikais inžinierius ir filantropas Vilenas ir paskyrė jį visų rūšių nusikaltėliams. Nuskaltėlių laikymo reglamentas buvo pavyzdingas aniems laikams savo išmintingumu ir pažangumu. Kalėjimui ne tik buvo visiškai įvestas nusikaltėlių skirstymo kategorijomis principas, bet ir nustatytos priemonės tam, kad nusikaltėliai negalėtų daryt vienas kitam žalingos įtakos, ir šituo tikslu visi nusikaltėliai buvo priversti tylėti, — tai taisyklė, kuri buvo nustatyta puse amžiaus pirmiau, negu Oburno sistema, ir kuri paskum grįžo į Europą iš Amerikos, kaipo niekam nežinoma naujiena.

Bet visos šitos pastangos kalėjimų reformai padaryti buvo atskiros ir viena su kita nesujungtos. Bendras reformos klausimas dar nebuvo iškeltas Europos visuomenei. Tokį

bendrą klausimą pirmas iškėlė Jonas Hovardas, kurio vardas, greta su Bekarios vardu, yra vienas žymiausių baudžiamosios teisės istorijoje (žiūr. istorijos apžvalgą). Hovardas nestatė sau per didelių reformos tikslų: jo pirmučiausias uždavinys buvo rinkti medžiaga, ir visą savo gyvenimą jis tik aprašinėjo Anglijos ir Europos kalėjimus[1]). Jis tiktai parodė visuomenei, kokių esama kalėjimų, ir to buvo gana, kad visuomenė išsigąstų tokio reginio ir imtų rūpintis kalėjimų būklės gerinimu. Bet paties Hovardo pasiūlymai buvo labai trumpi ir realūs. Jis nebuvo perdaug veiklus — tik norėjo, kad kalėjimai netvirkintų kalinių, o apie jų pataisymą jis beveik ir nekalbėjo. Ir reikalaudamas gerinti kalinių būklę, jis turėjo galvoje ne kalinių, bet visuomenės reikalus, nes kalėjimai tuomet ne kartą būdavo didžiausių epidemijų ligų priežastimi. Bet Hovardo raštuose mes randame dar daugybę minčių, kurios buvo suprastos tik vėliau. Pavyzdžiui, jis buvo vienutinio kalėjimo šalininkas, ir siūlė tokias priemones, kurios labai primena vėlesnę progresingąją sistemą, — geriausią sistemą, kurią mes ligi šiol žinome.

2. Vienutinio kalėjimo ir tylėjimo sistema.

Dideli karai, revoliucijos ir politinės atmainos XVIII amžiaus gale ir XIX amžiaus pradžioje netiko naujoms mintims ir idealams plisti Europoje. Todel šitų idėjų vaisių mes randame ne Europoje, bet Amerikoje.

Šitas idėjas įkūnijo Amerikoje garsusis Viljamas Penas ir Benjaminas Franklinas, ir tenai jos kvakerių įtakoje gavo religinio pobūdžio. Franklino iniciatyva Filadelfijoje buvo įkurta pirmoji draugija kaliniams šelpti, Philadelphia Prison Society (1776), su kurios vardu yra sujungta vienutinio kalėjimo sistema. Iš pradžios vienutinis kalėjimas turėjo tik pakeist mirties bausmę. Paskum jis buvo vartojamas kaip drausmės priemonė, o pagalios liko išplėstas ir visiems kaliniams. Vienutinio kalėjimo sistemos pagrinde buvo mintys, kad kiekvieno žmogaus siela iš prigimties yra gera, ir tik gyvenimo ir nedorų žmonių įtaka varžo šitą prigimtą gerumą. Bet palikite žmogų vieną, kad niekas nekliūdytų jam ramiam būti ir į save gilintis, ir blogi jo ypatumai, neturėdami maisto ims silpnėti, o geri gaus viršų ir vėl ims viešpataut žmogaus dvasioje. Ir juo didesnė ir nuoseklesnė vienuma, tuo pilnesnė esanti nusikaltėlio dvasios atgimtis, Todel buvo nustatytos labai griežtos vienutinio kalėjimo taisyklės, vadinamosios solitary system, kurios reikalavo vienumos be sušvelninimo (most rigid and unremitted solitude), be jokių santykių su žmonėmis, be knygų ir net be darbo. Šita sistema, įkurta mistiško žmogaus

[1]) John Howard, The state of prisons in England and Wales, 1777.

dvasios supratimo pagrindais, vadinasi, pagal jo atsiradimo vietą, Filadelfijos arba Pensilvanijos sistema.

Bet ir kitos Amerikos valstybės neatsiliko nuo Pensilvanijos. New Yorke buvo įgyvendytas kitas idėjų ciklas.

Oburno mieste buvo pastatytas kalėjimas, kurio reglamentas reikalavo, kad kaliniai tik naktį būtų atskirti vieni nuo kitų. Dieną jie grupėmis būdavo jungiami bendriems darbams. Bet kadangi buvo manoma, jog nusikaltėliai galima pataisyti visišku atskyrimu nuo kitų nusikaltėlių, tai buvo įvesta privalomojo tylėjimo sistema, kuri veikiai ėmė konkuruot su Filadelfijos sistema. Bausmių istorijoje turi didelės reikšmės ir yra atmintinas ginčas tarp Filadelfijos ir Bostono kalėjimų draugijų, del to, katra sistema yra geresnė. Šitas ginčas turėjo gerų padarinių abiem draugijom. Savitarpio kritika parodė, kad geriausios idėjos praktikoje ne visuomet duoda tokių rezultatų, kokių laukiama iš jų įkūnijimo. Pav., buvo nurodyta, kad absoliutinės vienumos sistema nepataiso, nepadaro nusikaltėlio dvasios sveikos, bet pasirodo dar labai sunki, ir kartais net visiškai sugriauna nusikaltėlio dvasios sveikatą. Kaliniai, patekę tokiam režimui, darosi ne geresni, bet dažnai arba pamišа, arba pasidaro dar mažiau tikę gyvenimui, kaip prieš pakliūdami į tokį kalėjimą. Todel visiškos vienumos sistema pamažu buvo pakeista relatyvinės vienumos sistema, kitaip sakant nusikaltėlis savo kameroje nebūdavo paliekamas vienas, bet jį aplankydavo kunigas, gydytojas, mokytojas, ir tuo būdu jis gaudavo progos kokiam nors amatui išmokti; be to, dar buvo leidžiama dirbti bendras darbas kalėjime, sode, kieme, mokykloje arba bažnyčioje. Žodžiu, izoliacijos sistemą (solitary system) pakeitė vienutinio kalėjimo sistema (separate system). Iš šitos sistemos buvo pradėta laikyti kaliniai naujuose kalėjimuose Eastern Penitentiary ir Cherry Hill, kur mes pirmą kartą randame racionališkai nustatytą nusikaltėlių suskirstymo sistemą. Taip pat Oburno sistema praktikoje buvo priversta atsisakyt nuo savo kraštutinumų ir visiško savo principų įvykdymo. Pasirodo, kad tylėjimo įsakymas galėjo būti įkūnytas tik su didžiausiu personalo dėmesiu ir žiaurumu ir vartojant griežtas drausmės bausmes. Šita sistema įpykdydavo kalinius, pripratindavo juos meluoti, apgavinėti ir visaip gudrauti, ir visame kalėjime eidavo slapta kova. Todel pamažu imta ta sistema lengvinti, leist visokias modifikacijas, pav., kalbėt pašnibždomis. Be to, kiekvienas kalinys, pradėdamas atlikti savo bausmę, turėdavo dar būti kurį laiką vienutiniame kalėjime. Tuo būdu XIX-tam amžiui įpusėjus, smarki kova tarp tų dviejų sistemų šalininkų nurimo, ir ginčas buvo pabaigtas. Abi sistemos paliovė dogmatiškai vykdžiusios savo principus ir ėmė viena kitai nusileisti.

3. Vienutinio kalėjimo sistemos popularumas Europoje.

Abi sistemos, pasiskolintos iš Amerikos, pasirodė Europoje beveik vienu laiku. Bet pradžioje, matyti, populaaresnė buvo tylėjimo sistema, nes ji nereikalavo perdirbti kalėjimų, ir lengvai galėjo būti įvesta kiekviename kalėjime. Pirmučiausia šita sistema pasirodė Prancūzijoje, nuo 1830 metų buvo padėta didžiausių pastangų įvest ji Belgijoje, Šveicarijoje. Ženevoje, buvo pastatytas specialus kalėjimas su reglamentu, panašiu į Oburno kalėjimo reglamentą.

Drauge su tuo ėmė plisti ir vienutinio kalėjimo sistema. Jos populiarumą daugiausia padidino Anglija. Reikia atsiminti, kad anų laikų Anglijai reikėjo labai rūpintis savo kalėjimų reformomis. Del didėjančio kolonijų savarankiškumo Anglija nebegalėjo daugiau į jas siųsti savo nusikaltėlių, ir todel lig tol vartota baudžiamosios vergijos sistema buvo panaikinta 1837 m. Reikėjo rasti koks nors įkaitalas šitai bausmei. Ir Villiamas Kraffordas ir pastorius Russelis iškeliavo į Ameriką kalėjimų būklės tyrinėt. Iš Amerikos jie grįžo sušvelnintos Filadelfijos sistemos šalininkais. Jų nurodymu Londone buvo pastatytas garsusis kalėjimas Pentoville. Tiesa, vienutinis kalėjimas buvo iš pradžios ne vienintelė bausmė, bet tik bausmės stadija prieš ištremiant. Bet geri rezultatai ir pažangumas tuojau atkreipė kitų šalių dėmesį ir paskatino kitus jai panašauti. Pav., 1841 metais Prūsų karalius būdamas Anglijoje, visą dieną praleido šitam kalėjime, ir šis taip jam patiko, jog pargrįžęs namo jis tuojau liepė pastatyti panašų kalėjimą Prūsuose: tuo būdu buvo pastatytas Moabit Berlyne ir paskum Bruchsal Badene.

Tokio tipo kalėjimus imta tuojau statyti Belgijoje, Šveicarijoje, Prancūzijoje. Ir abi sistemos, kovojusios Amerikoje, betęsė savo kovą ir Europoje, juo labiau, kad daug lengviau, kaip Amerikoje, buvo galima lyginti jų gerosios ir blogosios pusės, nes kartais kalėjimai, pastatyti abiem principais, budavo greta vienas kito, pav., Ženevoje.

Kovai dviejų sistemų spręsti buvo sušauktas 1846 metais Frankfurte tarptautinis penitenciarinis kongresas, kuriame dalyvavo visi penitenciarijos žinovai: Prancūzijos, Anglijos, Vokietijos, Šveicarijos, Belgijos ir kitų Europos kraštų. Išklausęs gausingų ir turtingų visų kraštų pranešimų apie vadinamąją to meto „kalėjimų reformos būklę", kongresas beveik vienu balsu pripažino, kad tikslingiausia yra vienutinio kalėjimo sistema. Didžiausio įspūdžio padarė Russelio pranešimas apie Pentoville pažangumą. Iš davinių anketos, padarytos tarp kalinių, kalėjimo administracijos, tarp laivininkų, gabenusių tremtinius į Australiją, ir pagaliau tarp vietinių Australijos gyventojų-kolonistų, kurie prašydavo kiek galint daugiau jiems siųsti nusikaltėlių, buvusių Pentoville kalėjime, pasirodė, kad Pentoville sistema ne tik visiems gera, bet beveik stebuklinga.

4. Progresingoji sistema.

Bet šito kongreso nutarimai, galima pasakyt, buvo didžiausio pasitikėjimo vienutiniu kalėjimu metas. Kitų kraštų praktika parodė jog vienutinis kalėjimas, kaip sistema, turi didelių ydų ir negali priruošt nusikaltėlio laisvai gyventi. Pentoville geri padariniai teko suprast kaip jo kūrėjų, Russelio ir Kraffordo, asmeninių gabumų ir talentų vaisius. Todel prasidėjo naujas tyrinėjimas ir bandymas, daugiausia toje linkmėje, kurią jau buvo nurodęs Hovardas, būtent — buvo norima, kad, taisantis nusikaltėliui, būtų pamažu lengvinamas ir jo laikymo rėžimas.

Jau anksčiau Amerikoje ir Ženevoje buvo daromos pastangos šitai minčiai praktikoje įkūnyti. Bet šitos pastangos neprigijo, ir naują sistemą įkūrė kapitonas Kroftonas, kuris pirmą kartą ją įgyvendė Irlandijoje (1854). Tos vadinamosios progresingosios, arba irlandiškosios, sistemos pagrinde glūdi trys idėjos:

1. Bausmė, teismo paskirta, jeigu nusikaltėlis gerai elgiasi, gali būt sutrumpinta pasigailėjimo ir sąlygingo arba net visiško nusikaltėlio paleidimo keliu.

2. Pats laikymas kalėjime buvo padalytas laipsniais, kuriuose kiekvienam nusikaltėliui taikinamas režimas iš pradžios esti sunkesnis, o paskum švelnesnis. Tas režimas švelninamas atsižvelgiant į nusikaltėlio elgesį (bet praslinkus tam tikram laikui).

3. Nebudavo nustojama rūpintis nusikaltėliu, kad ir bausmę atlikusiu: jis ir paleistas būdavo dar globojamas ir prižiūrimas.

Tokie tad yra pagrindiniai progresingosios sistemos elementai, kurie šiokiose ar tokiosę ribose yra žinomi visiems kraštams. Irlandijoje, be to, buvo dar įkurti vadinamieji pereiginiai kalėjimai, kuriuose nusikaltėliai būdavo laikomi prieš pat paleidimą ir kur jie galėjo laisvai dirbti, tik kasnakt turėdavo grįžt atgal į kalėjimą.

Pamažu progresingoji sistema gavo tokią formą. Kalinimas prasideda vienutiniame kalėjime, kurio tikslas yra pažinti nusikaltėlis, išmokyti jis ir kiek galint daryti įtakos jo psichiniams ir fiziniams ypatumams. Antra stadija — draugės darbas. Be to, šita stadija pagal rėžimo detalių dalijasi trimis atskirais periodais. Ir pagaliau, paskutinė stadija, protarpinė stadija — kalėjimas-prieglauda, panašus į valomąjį nakvynės namą. Po to seka jau visiška arba sąlyginga laisvė globėjo arba patronato priežiūroje.

5. Reformatorijos Amerikoje.

Taip išplito kalėjimų reforma Europoje. Bet Amerikoje kurį laiką buvo beveik visiškai nustota domėtis šituo dalyku. Tik XIX amžiaus gale vėl šitas dalykas buvo iškeltas aikštėn ir išspręstas daug radikališkiau, kaip Europoje. Jeigu Europoje pasidarė popularus reikalavimas, kad nusikaltėlis galėtų savo elgesiu sutrumpinti kalėjimo laiką, tai Amerikoje buvo pastatytas visiškai radikalus klausimas, ar nereikėtų pripažint, jog bendrai kalėjimo laikas būtų apibrėžiamas nusikaltėlio elgesiu. Pirmas žingsnis šitoje linkmėje buvo padarytas New-Yorke — jame buvo pastatytas tam tikras Elmiro kalėjimas-reformatorija. Šito kalėjimo yra toks ypatumas, kad, tą kalėjimą kuriant, buvo išleistas įstatymas, įgaliojąs teisėją, pripažinus nusikaltėlį esant kaltą, ne skirt jam tam tikrą bausmę, bet skelbt neribotą nusprendimą, jog nusikaltėlis būsiąs padėtas į Elmirą. Kalėjimo laiką bausmės minimumo ir maksimumo ribose skiria jau kalėjimo administracija. Tokia tvarka jau buvo įvesta 1869 metais. Bet ilgai niekas dar nedrįso sekt šituo radikališku pavyzdžiu. Bet toks bandymas pasirodė vykęs, ir Amerikos visuomenė dabar jau visiškai palankiai sutinka tokį klausimo sprendimą. 1884 metais po New-Yorke sekė Massatschusset, bet prieš karą jau 11 Amerikos valstybių turėjo panašius kalėjimus[1]).

6. Dabartinė kalėjimų sistema.

Dabartinė teisė žino tokias kalėjimo rūšis, kurios skiriasi viena nuo kitos sunkumu, darbo priverčiamumu ir reikšme pilietinei garbei.

1. Sunkiųjų darbų kalėjimas. Toks kalėjimas gali būt vieno tipo, kaip antai Vokietijos Zuchthaus, arba dviejų tipų: sujungtas su ištrėmimu ir su juo nesujungtas. Tokius dviejų tipų kalėjimus žinojo Rusija, kurioje buvo skiriama katorga, sujungta su ištrėmimu ir pataisomasis namas (grasos kalėjimas, исправительный дом). Sunkiųjų darbų kalėjimas yra sujungtas su teisių ir garbės atėmimu.

2. Paprastasis kalėjimas. Vidutinio sunkumo bausmė. Teisių ir garbės atėmimas arba suvaržymas yra nebūtinas dalykas. Dažniausiai vienutinis kalėjimas. Jeigu darbas priverčiamas, tai tik pačiam kalėjime, o ne anapus jo sienų. Toks yra vokiečių Gefängnis ir rusų тюрьма.

3. Tvirtovės kalėjimas. Sunki ilgalaikė bausmė niekados nejungiama su teisių suvaržymu ir priverstinu darbu. Senų

---

[1]) Žiūr. literatūrą: Kraepelin, Abschaffung des Strafmasses. Gautier, Pour et contre les peines indeterminées (Rev. Pénitentiaire 1893). Люблинскій, Неопредѣленные приговоры. ЖМЮ 1904 № 2.

laikų likučiai yra „garbės kalėjimas“, „custodia honesta“. Festunghaft vokiečių teisės ir „заключеніе въ крѣпости“ rusų teisės.

4. Areštas, švelniausia kalėjimo bausmė, trumpam laikui, be darbo priverčiamumo, be teisių atėmimo. Haft vokiečių teisės ir арест rusų teisės.

Sunkiųjų darbų ir paprastame kalėjime gali būt dar įvesta progresinga sistema su kalinių skirstymu kategorijomis.

Naujoji baudžiamoji teisė vis stengiasi sumažinti kalėjimo tipų skaičių ir, be to, įsteigti tam tikras laikymo įstaigas, pastatyti darbo namus nusikaltėliams, kurie padarė nusikaltimą del dykinėjimo arba tinginiavimo, auklėjimo įstaigas mažamečiams ir nepilnamečiams, alkoholizmo gydyklas girtuokliams. Šituo keliu eina, pav., šveicarų projektas, kuris numato tik dvi kalėjimo rūšis (Zuchthaus ir Gefängnis) ir norvegų kodeksas (kalėjimas ir areštas), bet jie žino visą eilę tam tikrų įstaigų.

BS, kuris veikia Lietuvoje, skiria šias laisvės atėmimo bausmes: sunkiųjų darbų kalėjimą, paprastą kalėjimą ir areštą. Šitos bausmės skiriamos ir numatytų BS kitų bausmių vietoje, būtent sunkiųjų darbų kalėjimas skiriamas mirties bausmės, ištrėmimo ir grasos kalėjimo vieton, o paprastasis kalėjimas skiriamas tvirtovės vieton. Be šito pakeitimo, reikia dar atsiminti BS 63 straipsnis, kuris nustato tam tikras taisykles vienai bausmei su kitomis bausmėmis lyginti.

Be to, BS mini darbo namą (str. 32) ir įstaigas nepilnamečiams auklėti (str. 55).

Del atatinkamų rūmų ir įrengimo stokos mūsų kalėjimų praktika dar negalėjo visiškai įkūnyti įstatymų numatytos sistemos. Daugiausia jaučiamas nepilnamečių auklėjamųjų įstaigų trūkumas ir negalėjimas atskirti sunkiųjų darbų kalinių nuo kitų kategorijų kalinių.

TURTO SRITY BAUSMĖS.

Literatūra: Gutmann, Die Natur der Geldstafe und ihre Verwendung. Mohr, Die Bemessung der Geldstrafe. Stoos, Zur Natur der Vermoegenstrafe. Rosenfeld, Regelung der Geistrafe.

Turto srity bausmės — tai viso arba dalies nusikaltėlio turto atėmimas valstybės naudai. Nuo turto srities bausmių reikia skirt:

1. Turto, teisių atėmimas, kuris arba sulaiko naudojimą turtu arba perduoda jį nusikaltėlio įpėdiniams.

2. Mokesčiai nukentėjėlio naudai (atlyginimas padarytų nuostolių, teisėtos būklės atstatymas nusikaltėlio lėšomis), ku-

rie negalima laikyti bausmėmis, ir del kurių yra negalimas pasigailėjimas.

Bausmių istorijoje turto bausmės visada ėjo didelę rolę. Pirmučiausia jos turėjo išmokėjimo (komposicijų) formą, kuri pakeitė privatinį kerštą. Vėliau jos labai plačiai buvo vartojamos valstybės, kuri tuo būdu stengdavosi papildyti savo tuščią iždinę, todel jos visada būdavo jungiamos su mirties bausme ir ištrėmimu.

Savo didumo atžvilgiu turto bausmės gali būti dvejopos: turto konfiskavimas ir piniginė pabauda.

Turto konfiskavimas yra nusikaltėlio turto atėmimas. Jis gali būt visiškas, jeigu atimamas visas turtas, arba dalinis, jeigu atimami tik tam tikri daiktai. Visiško konfiskavimo dabartinė teisė nežino, nes toks konfiskavimas liečia daugiau nusikaltėlio šeimą, negu jį patį. Dalinis konfiskavimas vartojamas labai dažnai. Čia priklauso konfiskavimas: 1) priemonių nusikaltimams daryti (instrumenta sceleris), 2) daiktų, kurie draudžiama gaminti, pardavinėti, platinti, laikyti arba turėti, 3) įvairių kitų įstatyme nurodytų daiktų (pav., turtas, gautas uždraustos sutarties keliu). Šitie daiktai, jei įstatyme nėra nurodytas tam tikras būdas jiems suvartoti, naikinami arba eina iždo naudai (str. 36 ir 37).

Reikia pažymėti, kad šitos konfiskacijos rūšys nėra bausmės tikra to žodžio prasme, nes gali būt skiriamos nežiūrint kaltės pripažinimo (pav., pavojingi įrankiai gali būt atimami nuo nepakaltinamojo, arba padirbti pinigai atimami iš nekalto jų laikytojo ir k. k.); jos yra veikiau policijos priemonės, ir kaipo tokios negali būti pasigailėjimo, amnestijos arba sąlyginio nuteisimo dalykas.

Tikra to žodžio prasme piniginė bausmė dabartinėje teisėje yra tik bauda. Negalima neigti šitos bausmės gerų pusių. Ji ne tik nieko nekainuoja iždui, bet duoda dar jam pelno. Be to, ji yra ideališkai skaldoma, ji ypač tinka kovoti su savonaudiškais nusikaltimais. Bet šita bausmė turi ir didelę ydą: ji yra netolydinė: kas beturčiui yra didelis nuostolis arba net sunykimas, pragaištis, tai turtuoliui yra visai nejaučiama žala. Todel teorija ir įstatymų leidėjai dabar ieško būdų skirt tą baudą atsižiūrint materialinės nusikaltėlio padėties (pav., metiniam uždarbiui). Bet, šiaip ar taip, piniginė bauda yra labai populiari tarp kriminalistų, jei ne savo verte, tai bent tuo, kad ji leidžia išsivaduot nusikaltėliui nuo kalėjimo bausmės. Šiuo atvėju yra įdomi vokiečių 1921 m. gruodžio 21 d. novelė. Šituo įstatymu kiekviena bausmė, kuri yra mažesnė, kaip 3 mėnesių kalėjimas, turi būt pakeista bauda, jeigu tik teisėjas pripažins, kad bausmės tikslas gali būt pasiektas pinigine bauda. Šitas įstatymas nustato principą, kad, apibrėžiant baudos diumą, rei-

kia atsižvelgti į materialinę nusikaltėlio padėtį, į tai, kad ji būtų jaučiama turtuolio ir pakenčiama beturčio. Neįmokėta bauda išieškoma civilinių teismų sprendimų vykdymo taisyklėmis. Jeigu matyt, kad toks išieškojimas nieko gera negali duot, tai bauda pakeičiama laisvės atėmimu. Bet organai, kurie vykdo teismo sprendimą, gali pakeist laisvės atėmimą priverčiamu darbu laisvėje. Jeigu nusikaltėlis yra nusigyvenęs, ir skolų išmokėjimas negalima pakeisti laisvu darbu, tad teismas gali visiškai atsisakyt pakeisti baudą laisvės atėmimu, bet nusikaltėliui vis delto lieka sumokėti bauda kad ir ateity.

BS atskiria piniginę baudą (денежная пеня), kuri skiriama pagrindine bausme, nuo piniginio ieškinio (денежное взысканie), kuris skiriamas papildomąja bausme, ir galų gale nuo mokesčio, kuris neturi tikros bausmės pobūdžio.

Bauda yra lengvesnė mūsų kriminalinės sistemos bausmė. Jos minimum yra 50 k., tai yra 2½ litų. Maximum nėra nustatytas įstatyme, bet BS ypatingoji dalis nežino baudų, didesnių per 10.000 litų (2.000, 330 str.). Paprastai bauda įstatyme yra numatoma su maximum ir minimum, kaipo vienintelė bausmė arba alternativinė areštui. Bet yra atsitikimų, kur įstatymas numato absoliučiai apibrėžtą baudą (pav., medžioklės nusikaltimuose, 250 str. ir kt.). Kartais ji nustatoma paprasta arba keleropa nuostolių arba nusikaltimo pelno verte (255, 343 str.). BS duoda teisėjui teisės baudos mokėjimą atidėti arba išskaidyti, bet ne ilgiau, kaip vieneriems metams (24 str.). Jeigu bauda nebus sumokėta per mėnesį, tai ji turi būt išieškoma civiliniuose įstatymuose nustatyta tvarka (BPrS 974 str. ir CPrS 1223 ir kt. str.). Šituo būdu įsitikinus, kad pasmerktasis neturi lėšų išsimokėti, bauda pakeičiama areštu tam tikromis taisyklėmis (59 str.). Arešto laiką, kuriuo pakeičiama nesumokėta bauda, teismas privalo paskirt savo nusprendime.

Nuo piniginės baudos reikia skirt piniginiai mokesčiai (ieškiniai), kurie prijungiami prie pagrindinės bausmės, kaip jos papildiniai. Jų didumas nustatomas įstatyme (maximum 15.000 litų, 322 ir 320 str.) arba skiriamas pagal kiekvienos bylos aplinkybės. Tagancevo komentaras sako, kad šitos bausmės irgi pakeičiamos 59 str. taisyklėmis. Bet tai ginčijamas dalykas, nes 59 str. mini tik „baudą".

Nuo baudos reikia skirt irgi mokesčiai, kurie yra išieškomi už nuostolių padarymą iždui, ir kurie, be kriminalinio pobūdžio, turi dar civilinio atpildo pobūdį. Kitų kraštų įstatymuose tokie mokesčiai gali būti gana dideli (ligi 500.000 G. Mk. Vokietijoje). Jų išskaičiavimo taisyklės nurodytos pačiam Statute (pav., 627 str.) arba atskiruose įstatymuose.

Baudos pinigai, jei įstatymu nenustatyta, kam jie yra suvartotini, eina kalinamiesiems namams statyti (24 ir 33 str.).

Lietuvoje piniginių baudų sistema yra žymiai pakeista, baudos vartojama daug plačiau, ir tai yra ne kaipo kalėjimo bausmės pakeitimas, bet kaipo jos priedėlis. Dar 1919 m. buvo nustatyta, kad nusikaltimus, už kuriuos BS-te yra paskirtas tik areštas arba kalėti kalėjime, gali būt paskirta dar piniginė pabauda: taikos tesėjo — ligi 2.500 litų, apygardos teismo — ligi 25.000 litų[1]).

Be baudos ir piniginių mokesčių BSPP (5 §) žino dar viso turto konfiskaciją, kuri būtinai jungiama su bausme už ginkluotą sukilimą (ir už pasikėsinimą ir rengimą padaryti ginkluotą sukilimą). Dar toliau eina žemės reformos įstatymas, kuris numato žemės atėmimą nuo asmenų, „kurie tarnavo Bermonto ar Virgoličo ginkluotuose būriuose, tarnavo ar tarnauja lenkų kariuomenėje, dirbo arba dirba prieš Lietuvos nepriklausomybę, ką nustato žemės reformos valdyba“[2]). Tokiu būdu šita konfiskacijos rūšis vykdoma administrativiniu keliu. Kaip mes jau minėjom, dabartinė Europos teisė turto konfiskacijos nebežino, o konfiskacija administrativiniu keliu išnyko Europoje jau prieš 100 metus.

Garbės ir teisių atėmimas.

Literatūra: Brunner, Abspaltungen der Friedlossigkeit. Marcuse, Die Ehrenstrafe, Lil. 19. Kiesslich, Die Ehrenstrafen.

1. Teisių atėmimo istorija.

Garbės ir teisių atėmimo bausmės istorija laipsnis po laipsnio rodo mums jos išnykimą. Valstybinės santvarkos pradžioje beveik visos tautos žinojo visišką teisių atėmimą, kuris turėjo visiško nusikaltėlio iš visuomenės tarpo išvarymo formą. Nusikaltėlis būdavo pripažįstamas be jokios teisių globos, jis būdavo prilyginamas tėvynės priešams, laukiniams žvėrims arba paukščiams, kuriuos kiekvienas gali žūdyt, kuriems niekas neprivalo duot pagalbos arba paramos. Tokia reikšmė buvo senovės romėnų „aquae et ignis interdictio“, kuri buvo išreiškiama formule „sacer esto“. Taip pat suprasdavo ir germanai formulę „Friedlosigkeit“ ir „Vogelfreiheit“. Tur būt, toks pat turinys buvo ir senovės rusų bausmėje „потоК и разграбленie“.

---

[1]) V. Ž. 4 ir V. Ž. 159 Nr. 1126.

[2]) Žiūr. „Žemės reformos įstatymo pakeitimas“, V. Ž. 158, Nr. 1118.

ilgainiui griežta visų žmogaus teisių atėmimo tvarka buvo pakeista švelnesne civilinės (pilietinės) mirties (mort civile) forma. Civilinė mirtis buvo ypač plačiai vartojama senovės prancūzų teisėje. Ji būdavo visada jungiama su už akių (per contumaciam) pasmerkimu žudyti ir kalėjimu lig gyvos galvos. Pasmerktasis nustodavo viso savo turto, kuris, jei nebūdavo konfiskuotas, pereidavo įpėdiniams, negalėdavo įsigyt kokio nors turto, arba gaut ką nors testamentu arba ką paveldėti; jis negalėdavo daryt jokių sutarčių, būt ieškovu, atsakovu arba liudininku teisme, nustodavo visų politinių teisių, luomo, privilegijų, titulų ir tarnybos teisių. Civilinė mirtis buvo panaikinta Prancūzijoje įstatymais tik 1850 ir 1854 metais; tada jos vietą užėmė teisių atėmimas dabartine to žodžio prasme. Gyvenamoji prancūzų teisė žino tris teisių atėmimo rūšis: 1) Degradation civique — visų politinių, tarnybinių, luominių, kai kurių profesionalinių ir kai kurių šeimyninių teisių nustojimas; šita rūšis pritaikinama visoms aukštesnėms bausmėms ir skiriama visada lig gyvos galvos. 2) Interdiction legale — atėmimas teisių turtui valdyti ir juo naudotis sunkesnių rūšių kalėjimo atlikimo laiku. 3) Interdiction des certains droits — kai kurių atskirų teisių atėmimas, skiriamas fakultatyviniu būdu įstatymo nurodytais atsitikimais.

Daug siauriau teisių atėmimas yra pritaikinamas vokiečių įstatymuose, kurie visiškai nežino turto teisių atėmimo, labai siaurai numato šeimynių teisių atėmimą (tik kai kurių globos teisių). Ir, bendrai imant, daugeliu atsitikimų teisių atėmimas yra fakultatyvinis dalykas. Tuo pačiu keliu eina visi naujeji statutai ir projektai.

Toks dabartiniuose įstatymuose teisių atėmimo siaurinimas yra labai suprantamas dalykas, nes dabar bausmių tikslu laikomas ne nusikaltėlio asmenybės naikinimas, bet, atvirkščiai, jo pataisymas, pritaikinimas visuomenės gyvenimui, ir todel teisių varžymas, kuris kliudytų jam kovoti del būvio, gali tik paskatinti nusikaltėlį dar daugiau nusikalsti.

2. Teisių atėmimas BS-te.

Mūsų BS laikosi dar senų pažiūrų ir, sutinkamai su rusų bausmių ypatumais (ištrėmimas į Sibirą), senomis gyvenimo sąlygomis (visuomenės dalijimas luomais) ir šeimos įstatymų savumais (persiskyrimo sunkumas), numato teisių atėmimą labai plačiai, tiek atsitikimų skaičiaus, tiek atimamųjų teisių didumo atžvilgiais.

Teisių atėmimas yra papildomoji bausmė, ir jo skyrimas yra privalomas, būtent, nepareina nuo teismo nuožiūros.

Sunkiausia teisių atėmimo forma, kuri artimiausia senovės civilinei mirčiai, yra šeimos ir turto teisių atėmimas. Tokio atėmimo priežastimi visada esti mirties bausmė ir sunkiųjų darbų kalėjimas (29 str.). Šeimos teisių atėmimas apima: 1) vedybų panaikinimą, jeigu nusikaltėlio žmona (arba vyras) juo nepasekė; šitų teisių panaikinimas gali būti tik faktiškas arba juridiškas, jeigu vienas iš susivedėlių to nori. „Nepasekė" buvo labai suprantamas dalykas Rusijoje, kurioj sunkiųjų darbų kalėjimas buvo atliekamas Sibire. Dabar Lietuvoje tatai reikia aiškint tiktai kaipo paprastas nekaltos žmonos arba vyro pareiškimas. 2) Panaikinimas tėvų valdžios vaikams, kurių susilaukė ligi įsigaliojant nusprendimui, jeigu vaikai nepasekė pasmerktuoju arba vėliau jį apleidžia. Nepilnamečiams šitą klausimą sprendžia jų motina (arba tėvas, jeigu pasmerkta motina), arba globėjai. Iš paskutinės taisyklės matyt, kad pasmerktojo žmona, jeigu ji juo pasekė, nebegali jo vėliau apleisti.

Turto teisių atėmimas apima: 1) nustojimą turto teisių, iš giminystės ir apskritai įgytų kol' įsigalioja sprendimas, 2) nustojimą teisių paveldėti tiems palikimams, kurie iškyla jau įsigaliojus sprendimui. Statuto projekto sumanytojai norėjo tik susiaurint nusikaltėlio turto teisės globos steigimu. Bet teisingumo ministerijos taryba grįžo prie senosios turto teisių atėmimo sistemos. Šiais atsitikimais pasmerktasis savo turto teisėms lyg numiršta: jo turtas pereina jo įpėdiniams. Nusikaltėlis nustoja teisių paveldėt įstatymu (bet ne testamentu), ir paliktasis turtas pereina arba tolimesniems giminėms, arba esti pripažįstamas išmirtuoju.

Kitas laipsnis yra luomo teisių atėmimas. BS numato tokių teisių atėmimą: „bajorai netenka paveldimosios arba asmeninės bajorystės ir visų privilegijų, kurios su ja yra sujungtos, kunigai, vienuoliai netenka dvasininkų teisių prievardės ir visų privilegijų, kurios su jomis yra sujungtos, pirkliai ir kitų luomų žmonės netenka teisių ir privilegijų, kurių šių luomų kiekvienas pats turi įsigijęs". Luomo teisių atėmimas visų luomų asmenims prijungiamas pasmerkimui nužudyti, kalėti sunkiųjų darbų kalėjime ir ištremti; bajorams, kunigams, vienuoliams ir iš viso dvasininkams, garbės piliečiams ir pirkliams — kalėti grasos kalėjime, o anksčiau minėtų luomų asmenims, be pirklių, nurodytais įstatyme atsitikimais net kalėti paprastajame kalėjime (25, 26 ir 27 str.). Reikia pabrėžti, kad Lietuvoje šitų teisių atėmimas nustojo savo didelės reikšmės, kadangi luomų teisės panaikintos (žiūrėk Liet. Valst. Konst. 10 str.), ir Lietuva yra paremta demokratizmo, ne luomų principu.

Nusikaltimai, kurie yra luomo teisių atėmimo priežastim, taip pat yra priežastim ir visos eilės kitų teisių (visų luomų

žmonėms) atėmimo: 1) būti rinkikais arba renkamaisiais į Seimą, į savivaldybių, miestų arba visuomenės įstaigas; 2) eiti valstybės, savivaldybių, miestų arba visuomenės tarnybą; 3) eiti tarnybą kariuomenėje arba laivyne; 4) eiti bažnytines pareigas; 5) imti verslu žyminius prekybos ir pramonės įmonėms; 6) būti rūpintoju arba globėju; 7) būti viršininku, auklėtoju arba mokytoju visuomenės arba šiaip kieno mokykloje, taip pat naudotis namų mokytojų teisėmis; 8) būti trečiųjų teismo teisėju, taip pat konkurso valdybos arba administracijos nariu, prisiekusiuoju globėju, prisiekusiuoju sprendėju, prisiekusiuoju advokatu arba įtikėtiniu byloms, kurios eina valstybės, luomų, savivaldybių, miestų arba visuomenės įstaigose; 9) būti liudininku sandoroms arba aktams, kurie reikalingi liudininkų sąvaržos (30 str.). Be to, pasmerktasis netenka pagarbos laipsnių, ordenų ir kitų vyriausybės teikiamų, pasižymėtinių ženklų, pagarbos prievardžių ir pensijų, ir yra pašalinamas nuo valstybės, bažnyčios, luomų, savivaldybių, miestų ir visuomenės pareigų (28 str.). Be to, jei tarnautojas už nusikaltimą, padarytą valstybės arba visuomenės tarnybos ėjimo metu esti nusmerktas kalėti paprastajame kalėjime ir luomo teisės jam nesti atimtos (27 str.), tai teismui leidžiama pašalinti nusikaltėlis iš jo tarnaujamos vietos nuo vienerių ligi penkerių metų (65 str.).

Pagaliau tos pačios bausmės, kurios esti luomo teisių atėmimo priežastim, turi dar vieną administracinio pobūdžio padarinį, kuria įsigalioja automatiškai ir neminint jo nusprendime, būtent, gyvenamosios vietos pasirinkimo laisvės suvaržymą (34 ir 35 str.). Šitų straipsnių mintis, jei ją taikint Lietuvos sąlygoms, neaiški yra.

Teisių atėmimo sistema baigiasi tuo, kad visa nusikaltimų eilė yra priežastim tam tikrų teisių susiaurinimo, numatyto ypatingoje BS dalyje.

Teisių atėmimas daugeliu atsitikimų skiriamas ligi gyvos galvos. Bet kai kurios teisės susiaurinamos tik laikinai. Be to, tarnybos ir visuomenės teisės, praslinkus kuriam laikui (30 str.), ne tik atgaunamos automatiškai, bet, jei nusmerktasis gerai elgiasi, jos gali būt grąžintos ir prieš nustatytą terminą (reabilitacija).

Greta šitų teisių atėmimo atsitikimų, BS žino vieną atsitikimą, kai teisių susiaurinimas yra ne papildomoji, bet savaiminga pagrindinė bausmė, būtent, jei tarnautojas yra pasmerktas kalėti už nusikaltimą tarnybai, tai teismui leidžiama pakeisti areštas paleidimu iš tarnybos (arba, be arešto, dar paleisti iš tarnybos, 65 str., 2 punktas).

Apžodimas.

Literatūra: Bocks. Wesen und Vollstreckung des gerichtlichen Verweises.

Paprastas nusikaltėlio apžodimas valdžios vardu yra lengviausioji bausmė.

Seniau apžodimas buvo viena iš nešlovingiausių bausmių, atliekamų labai iškilmingai. Senąja rusų teise būdavo kas apžostamas tik už nusikaltimus tarnybai ir garbei. Apžodimas būdavo rašomas teismo sprendimo akte arba atskirame rašte (грамота), o tarnautojams būdavo dar įrašomas į tam tikras „skyriaus knygas" (разрядныя книги). Apžosdavo tuomet nusikaltėlius paprastai šiurkščiais, keikiamais žodžiais: tokie žodžiai, kaip šmeižikas, vagis ir kt., būdavo dar per švelnūs to meto apžodžiamojo leksikono pasakymui.

Dabartinė teisė pažįsta apžodimą be jokio šlovės nuplėšimo, ir yra taikinama mažesniems nusikaltimams. Bet tiek teorija, tiek praktika yra nusistačiusi prieš šitą bausmės formą ir skiria ją tik tarnautojams už pareigų neatlikimą. Baudžiamojoje teisėje ji turi labai maža vietos: BS pašalino ją visiškai iš bendrosios bausmių sistemos, ir tik nepilnamečiams nuo 10 ligi 17 metų arešto ir baudos vietoje baudžiami teismo pabarimu. Bet šitas pabarimas tokiais atsitikimais yra tikra bausmė, ir ji reikia turėti galvoje, pav., sprendžiant recidivo ir viseto klausimą.

Kitokios reikšmės įgyja apžodimas naujose baudžiamosios teisės institucijose, pav., sąlyginiam nusmerkime: jame visas nusprendimas, jeigu nusikaltėlis gerai elgiasi, panašus yra į apžodimą, susietą su bausmės grasymu.

Bausmės ribos.

Literatūra: Lippman, Historisch-dogmatische Darstellung der Lehre von der richterlichen strafaenderungsbefugnisse. Koerner, Die Frage der Gleichmaessigkeit der Strafzumessung Lichtenstein, Die Strafzumessung im Anschluss an das russ'sche Strgb von 1903. Morris, Geschichte und System der milderden Umstände im deutschen Strafrecht und Process.

1. Bausmės ribų istorija.

Dar visuomenės gyvenimo pradžioje kolektyvas ėmė varžyt privatų kerštą ir statyt jam tam tikras ribas, o vėliau, kai keršlas buvo pakeistas kompozicijų sistema, paprotys ir įstatymas nustatydavo tam tikrą kainoraštį su „tvirtomis kainomis" kiekvienai gerovei, kurią galėdavo sutrukdyti nusikaltė-

lis. Šita tendencija dar sustiprėjo, kai baudžiamoji teisė pasidarė valstybės privilegija. Tada buvo ieškomas tvirtas principas, kuris kiekvienu atsitikimu galėtų apriboti bausmę. Tokiu principu buvo taliono ir atspindinamųjų bausmių sistema. Taliono sistema reikalavo, kad nusikaltėliui būtų padaryta ta pati piktybė, kurią jis buvo padaręs kitam. Savo elgesiu nusikaltėlis pats skiria sau bausmę, nes „akis už akį, dantis už dantį", kaip sako Senasis Įstatymas. Bet visai neteisinga būtų manyti, jog šita taisyklė yra žiauri ir barbariška, nes talionas statė bausmei ribas: tik viena akis už vieną akį, tik vienas dantis už vieną dantį, bet ne daugiau.

Kitokia mintis glūdi atspindinamųjų bausmių pagrinde: kvalifikuota mirties bausmė už kvalifikuotą nužudymą, paprastas nužudymas už paprastą nužudymą, sudeginimas to, kas padegė, rankos nukirtimas už priesaikos laužymą, lydyto metalo pylimas į gerklę už pinigų padirbimą, liežuvio nupiovimas už dievybės įžeidimą ir k. k. Čia bausmė tarytum atspindina nusikaltimą, rodo, kaip jis yra padarytas. Taigi mes matome, kad senovės baudžiamoji teisė visada būdavo linkusi riboti bausmę. Romėnų teisė tik imperatorių laikais išplėtė pagailos institutą, kuris įgaliodavo teisėją išvengti jau iš anksto nustatytus žiaurių bausmių jų keitimo arba sušvelninimo keliu.

Romėnų pagailos teisė buvo naujos tvarkos pradžia: nuo to laiko ne tik įstatymas, bet ir teismas ėmė nustatinėti bausmių ribas. Šita tvarka buvo naujųjų tautų pasiskolinta ir virto šaltiniu įvairių piktų naudojimų, kuriems lyginamos nyksta absoliutinių sankcijų ydos. Del šitos priežasties švietimo amžiaus veikėjai reikalavo absoliutiniu būdu apibrėžtų sankcijų įstatyme ir jų vykdymo be jokio sušvelninimo. Bet platus kalėjimo bausmių vartojimas ir bausmėmis taisymo idėja privertė vis labiau skaitytis su nusikaltėlio asmenybe ir skirti bausmę, atsižvelgiant ne tik į nusikaltimą, bet ir į nusikaltėlio ypatumus. Šitų priešingų tendencijų padariniu buvo nustatytas, taip sakant, vidutinis kelias: įstatymų leidėjas nustato tam tikrą bausmės minimumą ir maximumą, ir šitose ribose teisėjas gali skirti konkrečią bausmę, atsižvelgdamas į nusikaltimo sunkumą, sutrikdytos gerovės svarbumą ir nusikaltėlio ypatumus. Čia galima pastebėti tris įstatymų leidimo grupes:

1. Romanų: įstatymas nustato bausmes su labai siauromis ribomis, ir teisėjo nuožiūra turi maža reikšmės. Tokia yra gyvenamosios prancūzų teisės sistema.

2. Germanų sistema: įstatymas suteikią teisėjui plačias ribas.

3. Anglų sistema: įstatymas nurodo tik bausmės maximumą, jokiu minimumų teisėjas nėra suvaržytas.

Bausmių ribų siaurumas galų gale buvo pripažintas netikslių, ir net Prancūzijoje buvo pripažinta teisėjui teisė peržengti nustatytąjį įstatymo minimumą, jeigu teismas pripažįsta bausmės mažinamąsias aplinkybes, (circonstances attenuantes). Bet pastaroji sistema, nors buvo sugalvota tik prancūzų code pénal ydoms išvengti, pasirodė labai patogi, labiausiai prisiekusiųjų sprendėjų teismuose, nes juos, posėdininkus, įgaliodavo spręsti ne tik bendrąjį kaltybės klausimą, bet ir prisidėti prie bausmių skyrimo, nes lengvinamų aplinkybių pripažinimo teisė buvo atiduota jiems (posėdininkams). Todel lengvinamų aplinkybių sistema yra dabar visur priimta.

2. Bausmių ribos BS-te.

BS, suteikdamas pakankamai plačias bausmių ribas įstatyme, dar yra priėmęs prancūzų bausmės švelninamųjų aplinkybių sistemą.

Kaip jau buvo sakyta, dauguma BS-to sankcijų yra lyginamai apibrėžtos, būtent, jos yra apribotos maximumu ir minimumu. Be to, maximumas ir minimumas gali arba sutapti su didesne arba mažesne tam tikros bausmės riba, arba gali skirtis nuo jos. Pav., už kvalifikuotą plėšikavimą baudžiama kalėti sunkiųjų darbų kalėjime ligi laiko, t. y. maximumu čia bus 15 metų, o minimumu 4 metai (sul. 589 ir 16 str.); už nužudymą baudžiama kalėti sunkiųjų darbų kalėjime ne mažiau, kaip aštuoneris metus, t. y. maximumu bus 15 metų, o minimumu — 8 metai (sul. 454 ir 16 str.), už kūno sužalojimą baudžiama kalėti sunkiųjų darbų kalėjime ne ilgiau, kaip aštuonerius metus, t. y. minimumu 4 metai, o maximumu 8 metai (467 ir 16 str.). BS-to sankcijose faktinai visados maximumas arba minimumas arba maximumas ir minimumas sutampa su tos bausmės rūšies maximumu arba minimumu.

Nustatyto maximumo ir minimumo ribose teisėjas skiria konkrečią bausmę. Formaliu atžvilgiu jis kad ir yra visiškai laisvas, parinkdamas bausmę, bet vis delto turi vadovautis ne savo įgeidžiais arba savo simpatijomis ir antipatijomis, bet visa dalyko būkle, būtent tais pačiais samprotavimais, kuriais vadovaujasi įstatymų leidėjas, nustatydamas savo bendrąsias sankcijas, tai yra padarytosios žalos didumu, visomis darbo aplinkybėmis, bendrąją nusikaltėlio charakteristika. Pareidama nuo šitų aplinkybių, konkrėti bausmė skiriama arčiau minimumo arba maximumo.

Teisėjas, šitą uždavinį spręsdamas, yra varžomas tik bausmių laipsnių taisyklėmis. Sunkiųjų darbų kalėjimo laikas skaitomas tik metais ir pusmečiais, paprasto kalėjimo-metais, mė-

nesiais ir savaitėmis, o arešto laikas — mėnesiais, savaitėmis ir dienomis (22 str.). Todel, sunkiųjų darbų kalėjimo bausmė ligi laiko gali būti paskirta 23 laipsniais (nuo 4 m., 4½ m., 5 m., ir t. t. iki 15 m.), kalėjimas — 51 laipsniais (nuo 2 savaičių iki 1 metų). Taip pat galima nustatyt kiekvienos sankcijos laipsniai.

Reikia pastebėt, kad BS žino dar grasos kalėjimą ir tvirtovę, kurių laikas buvo skaitomas kiekvienai bausmei skyrium. BS-to įvedimo įstatymas panaikino šitas bausmes ir pakeitė jas sunkiųjų darbų kalėjimu (grasos kalėjimą) ir paprastu kalėjimu (tvirtovę). Bet įstatyme nebuvo nurodyta, kaip reikia skaityt naujos bausmės. Todel, čia reikia atsiminti 63 str., kuriame sakoma, kad, sudedant ir įskaitant bausmes, šeši mėnesiai sunkiojo kalėjimo yra tolygus metams grasos kalėjimo, metams ir šešiems mėnesiams paprastojo kalėjimo, dvejiems metams tvirtovės kalėjimo ir ketveriems metams arešto.

3. Atsakomingumo didinamosios arba mažinamosios aplinkybės.

Įstatymu nustatytos bausmės už kiekvieną nusikaltimą nėra nepaliečiamos teisėjo: įstatymas įgalioja jį išplėsti bausmių ribas.

Maximumas peržengti leidžiama tik retkarčiais ir tas peržengimas visados yra fakultatīvus, neprivalomas dalykas. Toks peržengimas yra leidžiamas:

1. Kvalifikuotame susidėjime, būtent, jeigu nusikaltėlis padaro du arba daugiau tolygių arba vienodų nusikalstamųjų darbų del to, kad yra pajunkęs nusikalstamu būdu elgtis, arba del to, kad tokiais darbais vertėsi. Šiais atsitikimais teismas, skirdamas skaudžiausiąją bausmę, gali dar padidinti ją tam tikromis taisyklėmis (64 str.). Tokiomis pat taisyklėmis bausmė gali būti padidinta:

2. Valdžios tarnautojui, kuris nusikalto padaręs arba dalyvavęs prie bendro nusikalstamojo darbo: ar sutrikdydamas tarnybinės paklusnybės santykius, ar neteisėtai naudodamasis savo pareiga arba galiojimu ar grasydamas spausti arba kaip kitaip neteisėtai naudotis valdžia, ar peržengdamas tarnybos pareigą šiaipjau žmonėms, jei už tokį peržengimą, naudojimąsi arba grasymą tam tikrų bausmių įstatymu nenustatyta (65 str.).

3. Nusikaltėliui, kuris padaro kokį nusikalstamąjį darbą, kai esti paskelbtas nusprendimas, rezoliuciją arba kaltumo nutarimas, arba atlikdamas bausmę, už kitą nusikaltimą (66 str.).

4. Recidivistui (64 str.).

Dar painesnė yra bausmės mažinamųjų aplinkybių sistema. Tos aplinkybės suskirstomos bendromis, kurių įstatymas neišvardijo, ir ypatingomis, kurias įstatymas mini atskirai.

I. Ypatingosios aplinkybės, kurias įstatymas apibrėžia atskirai ir kurios eina privalomo bausmės sumažinimo priežastim, yra šios:

1. Bausmės dalies atlikimas užsieny (10 str. 2 d.).
2. Lengvesnis nusikaltimo baudimas jo padarymo vietoj, jeigu nusikalsta užsieny (10 str. 2 d.).
3. Lengvesnis nusikaltimo baudimas jo padarymo metų (14 str. 2 d.).
4. Pasikėsinimas (49 str. 2 d.).
5. Padėjimas, jeigu pagalba buvo nesvarbi (51 str. 2 d.).

II. Bendrosios įstatymu neapibrėžtos aplinkybės, lengvinančios bausmę fakultatyviniu būdu.

Senesnieji įstatymų leidėjai nedrįsdavo teisėjui duoti bendro įgaliojimo švelninti bausmei del atsakomingumo mažinamųjų aplinkybių. Pirmučiausia prancūzų įstatymų leidėjai sugalvojo bendrų švelninančių aplinkybių sąvoką, circonstances attenuantes, jų neišvardydami (1832). Tos sistemos laikėsi ir BS. 53 str. teikia bendrą nurodymą, kad kaltininkui, kuris, kaltybės mažinamoms aplinkybėms esant, esti atrastas vertas malonės, bausmė lengvinama einant šiomis taisyklėmis: 1) negalima skirti aukščiausio bausmės laipsnio, kuris įstatyme yra nustatytas už padarytą nusikaltimą, 2) jei įstatyme yra nustatytas už padarytą nusikaltimą žemiausias bausmės laipsnis, tai teismui leidžiama pamažinti bausmė ligi mažiausio tos rūšies bausmės didumo įstatymu, ir 3) jei įstatyme nėra tam tikro nustatymo del žemiausio bausmės laipsnio už nusikaltimą, teismas gali tą bausmę numažinti ligi mažiausio tos rūšies bausmės didumo, nustatyto įstatymu, arba (išskyrus kai kuriuos įstatymu nurodytus atsitikimus) pereiti ir prie kitokios bausmės, tokia eile: nuo mirties bausmės — prie sunkiųjų darbų kalėjimo ligi gyvos galvos arba nuo dešimties ligi penkiolikos metų laiko, nuo sunkiųjų darbų kalėjimo ligi gyvos galvos — prie sunkiųjų darbų kalėjimo ligi laiko, nuo to — prie grasos kalėjimo, nuo ištrėmimo — prie tvirtovės kalėjimo ne trumpiau kaip vienerius metus, nuo grasos kalėjimo — prie paprastojo kalėjimo, ir nuo to — prie arešto.

Iš šitos schemos yra lengvinamos bausmės ir ypatingais įstatymu nurodytais atsitikimais, kada lengvinimas yra privalomas.

III. Prie kaltybės mažinamų aplinkybių reikia priskirti ir atsargos kalėjimo įskaita. Atsargos kalėjimas gali būt laikomas bausme ištisai arba iš dalies, jei kaltininkas pasmerkiamas

kalėti grasos, tvirtovės arba paprastajame kalėjime arba arešto (54 str.). Šitas bausmės mažinimas turi pažymių, bendrų abiem grupėm, nes jis yra specialiai apibrėžtas įstatymu, bet yra fakultatyvinis.

4. Bausmių pakeitimas.

Nuo bausmių lengvinimo arba mažinimo reikia skirt bausmių vienos kita pakeitimas del faktinių arba juridinių aplinkybių. Čia pridera:

1. Nesumokėtos laiku baudos pakeitimas areštu. Šito pakeitimo taisyklės yra tokios: bauda ligi 125 litų pakeičiama areštu ligi savaitės, nuo 125 ligi 500 litų — areštu nuo savaitės ligi mėnesio, nuo 500 litų 2500 litų — areštu nuo vieno ligi trijų mėnesių, nuo 2500 ligi 5000 litų — areštu nuo trijų ligi šešių mėnesių, nuo 5000 litų — areštu nuo šešių mėnesių ligi metų (59 str.).

2. Mirties bausmės ir sunkiųjų darbų kalėjimo pakeitimas ištrėmimu vyrui arba moteriškei, sukakusiems 70 metų amžiaus (58 str.). Šitos taisyklės reikšmė Lietuvoje neaiški, nes Lietuva nepažįsta ištrėmimo bausmės. Todel tokiais atsitikimais klausimas turi būti išspręstas pasigailėjimo keliu.

3. Mirties bausmės pakeitimas moteriškei (nesukakusiai 70 metų) sunkiųjų darbų kalėjimu (58 str.).

4. Bausmių pakeitimas nepilnamečiams (55, 56 ir 57 str.). Nepilnamečiams BS žino dvi bausmių pakeitimo sistemas: vienos bausmės pakeitimas kita, švelnesne ir bausmių pakeitimas auklėjamomis priemonėmis.

A. Bausmių mažinimas yra nepilnamečiams nustatytas nuo 17 ligi 21 metų amžiaus, kuriems 1) mirties bausmė pakeičiama sunkiųjų darbų kalėjimu ligi gyvos galvos, 2) sunkiųjų darbų kalėjimas ligi gyvos galvos pakeičiamas sunkiųjų darbų penkiolikos metų kalėjimu, 3) kalinamasis laikas sunkiajame, grasos, tvirtovės arba paprastajame kalėjime trumpinamas viena trečiąja dalimi, 4) teisės atėmamos ir aprėžiamos tėra tiktai pasmerkus kalėti sunkiųjų darbų kalėjime arba ištrėmti. Taip pat yra paprastai pakeičiama viena bausmė kita, švelnesne nepilnamečiams nuo 14 ligi 17 metų amžiaus, kurie mirties bausmės arba sunkiųjų darbų kalėjimo ligi gyvos galvos vietoje baudžiami kalėti paprastajame kalėjime nuo 8 ligi 12 metų, o laikinio sunkiųjų darbų kalėjimo vietoje — kalėti paprastajame kalėjime nuo 3 ligi 8 metų.

B. Visais kitais atvejais BS principingai pakeičia visas bausmes auklėjamomis priemonėmis, būtent: areštą arba baudą pakeičia teismo apžodimu, o visas kitas bausmes — ati-

davimu į auklėjamąją drausmės įstaigą. Ši priemonė yra pagrindinė nepilnamečiams nuo 10 ligi 17 metų. Savo ypatumais ji yra dvejopa. Iš vienos pusės ji turi daugelį bausmės ypatumų, skiriama yra tik teismo, bet gali būt pagailos ir amnestijos dalyku (ginčijama), turi reikšmės recidivo klausimą sprendžiant ir k. k. Tačiau iš kitos pusės atidavimas į auklėjamąją drausmės įstaigą skiriasi iš esmės nuo bausmių tuo, kad jo laiką nustato ne teismas, bet pedagoginė tam tikros įstaigos taryba tam tikro minimumo ir maximumo ribose. Toks minimumas yra vieneri metai, o maximumas — 21 metų amžiaus sukaktuvės.

Toks bausmių pakeitimas auklėjamomis priemonėmis yra dabar visų pripažintas. Kriminalistai jau senai rado, kad, kovojant su nusikaltimais, svarbiausias uždavinys yra kovoti su nepilnamečių nusikaltimais; bet čia geriausia priemonė yra auklėjimas. Tačiau tam tikros įstaigos negali būt įkurtos tik įstatymų leidimo keliu. Yra labai daug įvairiausių tokių auklėjamųjų įstaigų tipų, ir jos reikia kurti ne iš anksto nustatytu šablonu, bet atskirų asmenų iniciatyva ir bendromis pačios visuomenės pajėgomis. Todel anglų-saksų kraštuose teismo praktika visada pranešdavo įstatymą. Taip pat net biurokratinėje Rusijoje visi atsimena taikos teisėjo Okunevo veikimą Petrapily, kur jis galėjo administratiniu būdu be įstatymų pagalbos įvest atskirą teismą mažamečių byloms spręsti ir pritraukt prie savo darbo daug jaunų ir talentingų padėjėjų.

Bet BS-tui reikėjo skaitytis su tokių įstaigų trūkumu Rusijoje. Todel įstatymas, pakeisdamas bausmes auklėjamomis priemonėmis, iš kitos pusės turėjo numatyt ir tokių auklėjamųjų priemonių pakeitimą tada, kada tokių priemonių negalima pavartot. Jeigu už nusikaltimą didžiausia bausmė buvo grasos kalėjimas, auklėjamosios priemonės pakeičiamos atidavimui į tam tikrai įtaisytą nepilnamečiams būstą prie kalėjimo arba arešto namų. Bet tai neturi būt nei kalėjimas, nei arešto namai, ir kalinamasis laikas nustatomas kaip auklėjamose įstaigose. Jeigu nusikaltimas buvo mažesnis, tai nepilnametis galima atiduoti tėvams arba globėjams, arba kitiems ištikimiems žmonėms, sutikusiems jį paimti savo priežiūron. Be to, nepilnametė galima atiduoti į jos tikybos moterų vienuolyną, jei to vienuolyno įstatais jame neginama gyventi pašaliečiams.

Bendrai imant, reikia pripažint, kad BS-to dėsniai apie nepilnamiečius, nors jie ilgi ir painūs, yra gana tikslingi ir gali būt pagrindu rimtai kovai su nepilnamečių nusikalstamumu. Bet, norint šitas taisykles įgyvendyti, reikia, kad įstatymas būtų vykdomas ne tik valdininkų, tarnautojų, teisėjų, bet ir pačios visuomenės, daugiausia pedagogų.

BAUDIMO PAŠALINAMOSIOS APLINKYBĖS.

Literatūra: Treude, Die Verjaerung nach Reichsstrafgesetzgebung. Salomon, Der Beginn der Verfolgungsverjaehrung. Саблер, О давности в уголовном правѣ. Попович, Оправданіе давности.

1. Pasenėjimas.

Kad ir kažin kokios būtų mūsų pažiūros į bausmių tikslą ir pagrindą, vis delto turime pripažint, kad bausmė turi būt greit skiriama po nusikaltimo. Juo veikiau nusikaltėlis yra baudžiamas, juo didesnės įtakos turi bausmė tiek pačiam nusikaltėliui, tiek ir aplinkiniams žmonėms. Ir atvirkščiai, bausmė, kuri toli esti atlikusi nuo nusikaltimo ir esti vykdoma tuo metu, kai visi jau esti užmiršę piktadarybę, nustoja įtakos, ir. užuot patenkinusi, sukelia nusikaltėliui užuojautos ir pagailos Šitais samprotavimais yra pagrįstas pasenėjimo institutas, arba pripažinimas, kad laikas gali išlyginti bausmės.

Pirmykštė senų laikų teisė, kai ginčai veikiai kylo ir veikiai rimo, kraujo keršto pasenėjimo terminas buvo labai trumpas, dažniausiai metai ir viena diena. Tuo laiku nukentėjėlis galėjo keršyti, o nusikaltėlis turėjo slapstytis užsienyje, ne savo krašte. Bet šiam laikui praslinkus, nusikaltėlis galėdavo grįžti namo ir taikintis su nukentėjėliu, kuris nebeturėdavo teisės keršyti. Kitaip žiūrėdavo į šitą dalyką romėnų teisė, kuri nustatydavo ilgą pasenėjimo laiką nuo 5—20 metų, o kai kuriems nusikaltimams visiškai neleisdavo pasenėjimo. Taip pat nepalankiai į pasenėjimo institutą buvo žiūrima ir viduramžy, kai valstybė ėmė laikyt baudžiamąją teisę savo privilegija ir nenorėjo varžyt savo laisvės elgtis su nusikaltėliais savo nuožiūra. Taip pat ir švietimo amžiaus rašytojai nematydavo jokių pasenėjimo pagrindų ir, vaduodamies savo racionalėmis absoliučiomis teorijomis, sakydavo, kad laikas negalįs turėt kokios nors bausmės naikinamos reikšmės. Vis delto pasenėjimo institutas, remiamas praktikos reikalavimais, pasirodo stipresnis už teorijas ir yra žinomas ir pripažintas visų kraštų įstatymų leidėjų. Tik Anglija nežino pasenėjimo. Bet ir ten yra buvę atsitikimai, kada teisėjai atsisakydavo spręsti bylas, jei nuo nusikaltimo padarymo meto būdavo praėję daug laiko.

Dauguma įstatymų leidėjų žino dvi pasenėjimo rūšis: tardymo iškėlimo pasenėjimą ir bausmės vykdymo pasenėjimą. Mūsų BS, be to, žino dar trečią pasenėjimo rūšį— pasmerkimo pasenėjimą. Šitas pasenėjimo rūšis BS taip apibrėžia (68 str):

Nebaudžiama del pasenėjimo:

1) jei nuo tos dienos, kurią buvo padarytas nusikaltimas, ligi tos dienos, kurią prieš kaltinamąjį iškeltas nustatytąja

tvarka kaltybinis tardymas, perėjo: padarius didįjį nusikaltimą, už kurį įstatyme aukščiausią bausmė yra nustatyta nužudyti, — penkiolika metų; kitokį didįjį nusikaltimą — dešimtis metų; šiaip nusikaltimą, už kurį įstatyme aukščiausia bausmė nustatyta kalėti grasos kalėjime, — aštuoneri metai; kitokį šiaip nusikaltimą — treji metai, ir nusižengimą — vieni metai (**tardymo pasenėjimas**);

2) jei nuo tos dienos, kurią buvo padarytos didysis arba šiaip nusikaltimas, ligi tos dienos, kurią kaltininkas yra nusmerktas, perėjo dveja tiek, o nuo tos dienos, kurią buvo padarytas nusižengimas, ligi tos dienos, kurią buvo nusmerktas, — treja tiek laiko, kiek yra nurodyta 1-jame punkte (**pasmerkimo pasenėjimas**);

3) jei nuo tos dienos, kurią buvo padarytas nusmerkimas, ligi tos dienos, kurią jis imta vykdyti, išėjo 2 punkte nustatyti terminai, kurie šiais atsitikimais yra skaitomi pagal bausmę, paskirtą teismo nusprendimu (**bausmės vykdymo pasenėjimas**).

Pirmųjų dviejų pasenėjimo rūšių pradžia yra ta diena, kurią buvo padarytas nusikalstamasis darbas, arba kada buvo įvykdyta įstatymo numatyta nusikaltimo sudėtis. Įstatymas atskirai nustato, kad nusikaltimui, kuris susidaro iš kelių veiksmų, pasenėjimo laikas yra skaitomas nuo tos dienos, kurią buvo nuveiktas paskutinis veiksmas, o nusikaltimui, kuris tolydžiai tęsiasi, — nuo tos dienos, kurią jis buvo pabaigtas.

Akcesorybės principu bendrininkavime pasenėjimo laiko pradžia yra vienoda visiems bendrininkams ir sutampa su vykdymo diena. Bet pasenėjimo eigos likimas kiekvienam bendrininkui gali būti atskiras, ir kiekvienam atskirai gali nutrūkti, pasibaigt ir taip toliau. Trečios pasenėjimo rūšies pradžia yra pasmerkimo diena. Čia turima galvoj kiekvienas nusprendimas, rezoliucija arba kaltumo nutarimas. Pasmerkimo įsigaliojimas nėra reikalingas.

BS-tu nustatyti pasenėjimo terminai yra gana trumpūs ir stovi tarp prancūzų labai trumpų (maksimumas 10 ir 20 metų) ir ilgesnį vokiečių terminų (maksimumas 20 ir 30 metų).

Terminai nustatomi einant sunkumu nusikaltimo, kuriuo kaltininkas yra kaltinamas arba už kurį jis yra pasmerktas. Bet bausmės mažinimas arba lengvinimas del bausmės mažinamųjų aplinkybių (vis viena ar buvo šis mažinimas privalomas arba fakultatyvus) pasenėjimo terminams reikšmės neturi. Jeigu už pagrindinį darbą skiriamoji bausmė yra sunkiųjų darbų kalėjimas, tai tardymo ir pasmerkimo įsisenėjimo terminas yra 10 ir 20 metų, nors kaltinamasis del lengvinamų aplinkybių būtų pasmerktas kalėti tik (grasos) kalėjime.

Tardymo pasenėjimo eigą nutraukia kiekvienas valdžios veiksmas, kurio tikslas yra patraukti kaltinamąjį tieson,

Tokia nuotrauka yra subjektinė ir individuali. Todel, pav., jeigu nusikalstamasis darbas esti padarytas keleto nusikaltėlių tai: 1) bylos tyrinėjimas nenurodžius kaltininkų, nenutraukia pasenėjimo eigos; 2) vieno bendrininkų persekiojimas, net jo pasmerkimas nenutraukia pasenėjimo eigos kitiems bendrininkams. Bet kiekvienas valdžios veiksmas daromasis kvotos arba tardymo keliu, kuris esti nukreiptas į tam tikrą kaltinamąjį, nutraukia pasenėjimo eigą, ir naujas pasenėjimo laikas esti skaitomas nuo paskutinio veiksmo, kitaip sakant visas pasenėjimo terminas prasideda nuo šito naujo momento. Todel pasenėjimo eiga gali būti nuolat nutraukiama, ir nusikaltėlis gali būti pasmerktas kelioms dešimtims metų praslinkus po nusikalstamo darbo padarymo. Taip iš tikrųjų yra visuose kraštuose. Bet mūsų BS įvedė pasmerkimo pasenėjimą, kuris nežino jokių pertraukų; užtat tardymo pasenėjimo eiga, vieną kartą nutraukta, sustabdoma visiškai ir negali būti atnaujinama.

Be pasenėjimo nuotraukos, BS žino dar pasenėjimo eigos sulaikymą, jeigu yra sulaikyta bylos tardymo eiga. Toks sulaikymas gali būti del visokių priežaščių, pav., del prejudicialinių klausimų išsprendimo (civiliniame teisme del savybės teisės klausimo bažnyčios teisme — del jungtuvių teisėtumo). Toks tardymo sulaikymas sulaiko ir pasenėjimo eigą, ir terminas reikalingas tokiems klausimams išspręsti, neįskaitomas pasenėjimo laiku.

Jeigu viso pasenėjimo laiko praslinkimas naikina baudimą, tai kokios reikšmės gali turėti ne viso laiko, bet tik jo dalies praslinkimas? Argi teisinga yra visiškai nebaust, pav., po 10 metų ir bausti po 9 metų ir 364 dienų? Kai kurie įstatymų leidėjai nustato, kad ilgo laiko praslinkimas turi lengvinti bausmę. Mūsų BS tokio įstatymo nežino, bet šiais atsitikimais visiškai gali būti pritaikintas 53 str. apie bendras bausmės lengvinamas aplinkybes.

2. Pasigailėjimas.

Literatūra: Fritzsehen, Das landesherrliche Abolitionsrecht. Adolph, Das landesherrliche Begnadigungsrecht. Beyerle, Von der Gnade im deutschen Recht. Люблинский, Право амнистии. Ифлянд, Указ 21 февраля 1913 г. и дѣла частнаго обвинения.

Pasigailėjimas vadinasi bausmės dovanojimas, kurį suteikia aukščiausia valstybės valdžia, kaip atleidimą nuo paskirtos bausmės, arba nuo persekiojimo teismu.

Jau romėnų teisė žinojo pasigailėjimą. Šitas institutas naujų tautų buvo paskolintas, ir pasidarė viso pikto šaltiniu, nes, galima pasakyt, aukštesni luomai būdavo beveik visiškai atleidžiami nuo baudžiamojo atsakomingumo. Todel pasigailėjimo teisė buvo smarkiai puolama XVIII amžiaus vei-

kėjų (Beccaria, Montesquieu) ir kai kuriose šalyse buvo panaikinta. Bet dabar vėl ji yra žinoma visiems įstatymų leidėjams, nes teismų sprendimai negali visada atatikt gyvenimo reikalavimams ir teisėtumui, ir tada pasigailėjimas yra vienintelis kelias šitam teisėtumui pasiekti.

Pasigailėjimas gali būti bendras arba atskiras. Bendrasis pasigailėjimas teikiamas kokių nors iškilmingų įvykių arba valstybinės tvarkos atmainų atsitikimais. Toks pasigailėjimas paprastai turi įstatymo formą (amnestija). Jo ribos gali būti labai įvairios, bet, bendrai imant, jis apima tam tikras plačias nusikaltėlių grupes, ir numato tiek jau išspręstas bylas, naikindamas visas bausmes arba tik mažindamas jas, tiek ir neišspręstas dar tardomas. atsisakydamas nuo teisės persekioti teismu.

Mūsų įstatymai jau žino du tokio bendrojo pasigailėjimo atsitikimus, būtent amnestiją 1920 m., kuri žymi Steigiamojo Seimo susirinkimą[1]), ir amnestiją 1922 m., kuria Steigiamasis Seimas pažymėjo Lietuvos Valstybės Konstitucijos priėmimą[2]). Šios amnestijos buvo Steigiamojo Seimo apsvarstytos ir priimtos, ir visais atžvilgiais turėjo įstatymo formą. Tokia amnestijos forma yra dabar tiesiog nustatyta Konstitucijoje, kurios 65 str. sako: „Amnestija teikiama įstatymų keliu“.

Atskiras (privatus) pasigailėjimas yra teikiamas visada tam tikram asmeniui aukščiausios valdžios vardu ir teisingumo (arba vidaus reikalų) ministerio pranešimu. Teorijos atžvilgiu atskiras pasigailėjimas gali išvaduoti ir nuo teismo sprendimo, bet tada kaltinamasis negalėtų išrodyti savo nekaltumo; todel tokiam pasigailėjimui yra reikalingas kaltinamojo sutikimas. Dažniausiai atskiras pasigailėjimas visiškai arba iš dalies naikina bausmę jau paskirtą įsigaliojusiu pasmerkimu. Toks pasigailėjimas gali atleisti visą bausmę arba tik sumažinti arba pakeisti ją.

Pasigailėjimas naikina tik bausmę. Kitų nusikaltimų padarinių jis neliečia. Taip pat pasilieka ir pats nusikaltimo faktas, gi tatai turi didelės recidivo klausimui spręsti reikšmės.

BS-to 72 str., suteikiąs aukščiausiam valdovui neaprėžtos ir absoliutinės teisės bendram ir paskiram pasigailėjimui, dabar Lietuvai neturi jokios galios: joje šiuo atveju yra įsigaliojęs Konstitucijos 51 str.: „Respublikos prezidentas turi bausmės dovanojimo teisę. Dovanoti bausmę ministeriams, kurie yra nusmerkti del tarnybos nusikaltimų, Respublikos prezidentas gali tik Seimui sutikus“.

---

[1]) V. Ž. 35, Nr. 397.
[2]) V. Ž. 107, Nr. 831.

3. Sąlyginis nuteisimas.

Literatura: Ugriumovas, Sąlyginis nuteisimas teorijoje ir įstatymuose, „Teisė", Nr. 4. Тимашев, Условное осужденіе. Піонтковскій, Об условном осужденіи. Любlinскій, Условное осужденіе и попечительный надзор в Америкѣ, ЖМЮ 1912 № 9-10

Sąlyginio nuteisimo pagrinde glūdi dvi idėjos. Iš vienos pusės, pradedant 1870 metais, visur buvo girdėti kalbant, jog ir naujas, reformuotas kalėjimas vis delto nesąs visagalė priemonė, kad tai veikiau esanti neišvengiama piktenybė, negu pataisomoji priemonė. Todel, visuomenė visada palankiai sutikdavo kiekvieną pasiūlymą kokiu nors būdu išvaduoti iš kalėjimo nusikaltėlį, ypač atsitiktiną, neįpratusį.

Iš kitos pusės sąlyginis nuteisimas įgalioja ne tik veikti nusikaltėlį išoriniu būdu, bet ir sudaryti jame išvidinius stiprius gero elgesio motyvus.

Sąlygingai teisti buvo pradėta Anglijoje praėjusio amžiaus vidury. Jau tuomet tenai galėjai pastebėt atskiras pastangas praktikos keliu nustatyti tokią tvarką, kad kaltinamiesiems, padariusiems nežymius nusižengiamuosius darbus, ypač mažamečiams, bausmė būtų dovanojama, kai jie tam tikru laiku gerai elgiasi. Tokią sistemą vykdė teisėjas *Hill* Birmingham'e nuo 1842—1854, vėliau *Kox* Portsmuth'e. Ir tik 1879 metais buvo išleistas įstatymas, kuris įgaliojo teisėjus atleisti bausmes tokiems žmonėms, kurių nusikaltimai baudžiami ligi 2-jų metų kalėjimo: išmėginimo tikslu jie už kauciją arba kieno nors laidavimą, gali būti paleisti; jei nusikaltėlis gerai elgdavosi, bausmė būdavo jam visiškai dovanojama, o jei ne, tai jis bausmę turėdavo visą atlikti. Be to įstatymas numatydavo du galimumu: išmėginamąjį paleidimą ligi pasmerkus ir pasmerkus.

Iš Anglijos sąlyginio nuteisimo idėją pasiskolino Amerika. Iš pradžių šita sistema buvo vartojama Massatschussete (nuo 1869 m.), kur sąlygingai būdavo teisiami tik vaikai. Bet vėliau, ypač vieno teisėjo, vadinamo dėdė *Kuk'as*, įtakoje šita sistema buvo išplėsta ir suaugusiems. Po Massatchussett'o ėjo kitos valstybės, ir dabar ta ar kita forma yra įvesta daugelyje Amerikos valstybių. Amerikiečių sistemos ypatumą sudaro globėjų institutas. Teisėjas tenai nepalieka paleisto nusikaltėlio vieno kovoti su gyvenimo sunkenybėmis, kliūtimis ir pagundomis, bet duoda dar jam globėją *(probation oficer)*, kurio pareiga yra žiūrėti, kaip paleistasis elgiasi, padėti jam patarimais ir darbu. Šitas sąlyginio nuteisimo papildinys buvo priimtas ir Anglijoje nuo 1907 m., ir dabar globėjų institute gali matyti vieną iš svarbiausių anglo-saksų sąlyginio nuteisimo sistemos pažymių.

Anglų-saksų kraštuose praktika ėjo įstatymų leidimo priešaky. Kitaip buvo Europos žemyne, kuriame iniciatyva visada priklasydavo įstatymų leidėjui, ir tai sudarė ypatingą atspalvį visai jo struktūrai.

Pirmoji Europos šalis, kuri ėmė sąlygingai teisti, yra Belgija (1888, tuo patim laiku, kuriuo ji ėmė sąlygingai paleisti kalinius). Po jos eina visa eilė kitų kraštų — Francūzija (Beranger'o įstatymas 1891 m.), Italija, Norvegija, Šveicarija.

Kontinento sistema skiriasi nuo anglų-saksų sistemos savo juridiniu apdirbimu bei ryškumu ir teisėjo laisvės suvaržymu. Pav., 1888 m. belgų įstatymas leido ką sąlygingai teisti tik tų nusikaltimų atžvilgiu, už kuriuos kaltinamasis yra pasmerktas kalėti ne ilgiau, kaip šešis mėnesius. Mėginamasis laikas — 5 metai. Mėginimas laikomas sėkmingu, jei paskirtuoju laiku kaltinamasis nebus pasmerktas už kokį nors naują nusikaltimą.

Sąlyginio nuteisimo institutas turi daug karštų šalininkų, bet jis sutiko daug ir pasipriešinimo, ypač Vokietijoje. Po ilgos kovos sąlyginis nuteisimas Vokietijoje yra įvestas savotišku „sąlyginės pagailos" pavydalu. Ne teisėjas, bet aukščiausia valdžia sprendžia klausimą, ar galima įgalioti nusikaltėlis jo geru elgesiu nusipelnyti kaltės atleidimą. Šitą sistemą yra priėmusios visos 22 Vokietijos valstybės, bet kiekviena jų reguliuoja ją savo taisyklėmis. Bendrai imant, šita sistema atvedė prie to, kad sąlyginio nuteisimo klausimą sprendžia ne teisėjas, bet teisingumo ministerijų valdininkai. Todel šita sistema niekur nerado šalininkų, ir pačioje Vokietijoje yra dabar daugelio mokslininkų pripažinta netikslinga.

Rusijoje sąlyginio nuteisimo klausimas buvo ne vieną kartą iškeltas aikštėn. Bet jam visada griežtai priešindavosi tokie baudžiamosios teisės korifėjai, kaip Tagancev'as, Nekliudov'as, Sergievski's ir kiti. Todel šito instituto nežino BS, ir kada vyriausybė įnešė atskirą sumanymą sąlyginiam nuteisimui įvesti, tai Valstybės Taryba jo nepriėmė.

4. Sąlyginis paleidimas.

Literatūra: Піонтковскій, Условное освобожденіе. Лучинскій, Неопредѣленные приговоры и досрочное освобожденіе в САШ, ЖМЮ 1908 № 4.

Garsus belgų kriminalistas Prins'as laiko sąlyginio paleidimo išplitimą visuose kraštuose vienu įdomiausių ir svarbiausių dabartinės baudžiamosios teisės reiškinių. Ir tikrai šitame institute, daugiausia toje jo formoje, kurios jis gavo anglų-saksų kraštuose, labai aiškiai atsispindi pakitėjusios valstybės pažiūros į baudžiamosios teisės uždavinius.

Sąžiningi baudžiamosios teisės istorikai rado sąlyginio paleidimo šaknis dar senų senovėje. Bet šits institutas tokios formos, kuri yra žinoma dabar, pirmą kartą buvo vykdomas Valtero Kroftono Irlandijoje. Kaliniai, jeigu jie gerai elgiasi, ir tas jų elgesys yra patikrinamas specialiu „markių" skaičiumi, gali būti paleisti iš kalėjimo. Tuo būdu vyrams galima ketvirtadaliu sutrumpinti, o moterims — trečdaliu kalėjimo laikas. Kaipo šitos sistemos papildinys ir jai reikalingas grandinės žiedas, buvo dar įkurti vadinamieji protarpiniai kalėjimai (intermidiate prison), kuriuose kaliniai turėdavo daugiau laisvės ir nebūdavo atskirti nuo pasaulio.

Iš pradžių, kol dar buvo vilimasi ir tikima vienutinio kalėjimo arba, bendrai imant, reformuoto kalėjimo visagališkumu, sąlyginio paleidimo sistema nerasdavo sau pasekėjų. Bet kai kriminalistai ir penitenciaristai (kalėjimų žinovai) įsitikino, kad geriausi kalėjimai geriausiu atveju tik negadina kalinių, bet toli gražu dar jų nepataiso; tat del bausmių ekonomijos buvo pripažinta esant tikslingą dalyką trumpinti kalėjimo laiką ir be to, palaipsniui pratinti kalinius laisvai gyventi ir duoti jiems motyvų gerai elgtis. Ir mes matome, kad sąlyginis paleidimas buvo priimtas visoje eilėje Amerikos valstybių, Prancūzijoje (Berangero įstatymas, 1885), Belgijoje (1888). Kaip reikalingas sąlyginio paleidimo papildinys, atsirado dar patronato institutas, t. y. pusiau geradarių, pusiau biurokratų tipo įstaigos, kurių tikslas yra padėti kaliniui, tiek dar kalėjime esančiam, tiek ir iš kalėjimo paleistam.

BS nenumatydavo sąlyginio paleidimo. Bet patekusi įtakon naujų idėjų, reiškiamų tarp ko kita, rusų tarptautinių kriminalistų sąjungos grupės, sąlyginio paleidimo mintis pasidarė populariausia, ir 1909 metais buvo išleistas sąlyginio paleidimo įstatymas. Šituo įstatymu pasmerktieji kalėti grasos arba paprastajame kalėjime, atlikę ¾ paskirtosios bausmės, bet ne mažiau, kaip 6 mėnesius, galėjo būt sąlygingai paleisti iš kalėjimo. Jeigu jų elgesys buvo nepatenkinamas, tai jie, tam tikram laikui nepraslinkus, galėjo būti vėl pasodinti į kalėjimą, ligi atliks visą bausmės laiką[1]).

Lietuvos įstatymas „Apie palengvinimus kaliniams"[2]) nustato, kad kiekvienam kaliniui, kuris atlikdamas bausmę, del darbštumo ir gero elgimosi bus pripažintas besitaisančiu piliečiu, bausmė trumpinama visu jos trečdaliu su sąlyga, kad nuteistasis, ir išleidus jį iš kalėjimo, gerai elgsis. Jei asmuo, kuriam sutrumpinta bausmė, tame laikotarpyje, koks liko jam

---

[1]) 4 past. 18 str. ir 2 past. 20 str. BS ir 416-439 str. Kalinių Laikymo Nuostato. Be to po revoliucijos laikinoji rusų vyriausybė žymiai praplėtė sąlyginį paleidimą.

[2]) V. Ž. 8. N 90 ir 85. N 737.

iš bausmės numestas, o jei tas laikotarpis trumpesnis kaip 3 metai, tai trijų metų laiku vėl padarys tokį nusikaltimą, už kurį pateks kalėjiman, tai jis privalo atlikti ir tą bausmės dalį, kuri buvo jam lygtinai numesta. Klausimus apie bausmės sutrumpinimą sprendžia tas teismas, kurio nusprendimu paskirta bausmė; klausimas apie bausmės likučio iš naujo uždėjimą, sprendžia tas teismas, kuris sprendžia naują bylą.

PENKTASIS SKYRIUS

Pavojinga būklė ir visuomenės apsaugomosios priemones.

Literatura: Exner, Theorie der Sicherungsmittel. Birkmeyer. Strafe und sichernde Massnahmen. Verhandlungen der Intern. Kriminalistischen Vereinigung. M. Römeris, Auklėjamosios drausmės kolonijos Šveicarijoje. В. Станкевич, Борьба с опасным состоянiем, как основная задача новаго уголовнаго права. Немировскiй, Мѣры соцiальной защиты и наказанiе в связи с сущностью вины, ЖМЮ 1916 № 2. Давидов, Наказанiе и общественная опасность преступника, ЖМЮ 1910 № 10.

Nusikaltimo ir bausmės sąvokos ligi šiol tebėr svarbesni pagrindai, kuriais remiasi kova su nusikalstamumu. XIX a. vidurio kriminalistai žinodavo tik šitas sąvokas, ir tik jas analizuodavo vadinamoji klasikinė baudžiamosios teisės teorija. Bet nuo 70-tų metų kilo abejojimų del šitų sąvokų viešpatavimo, ir buvo pradėta ieškoti naujų priemonių kovoti su nusikalstamumu. Tokių naujų metodų pirmas davė Lombroso, kuris nurodė, kad pirmiausia reikia gerokai ištirti nusikalstamumo veiksnys ir nusikaltėlių psichika. Praktikoj pasiekiamą tikslą suformulavo sociologijos linkmė, o kelius jam pasiekti nurodė anglų - saksų teismų praktika ir naujieji statutų projektai, daugiausia šveicarų projektas. Ir mes matome, kad pamažu drauge su nusikaltimo ir bausmės sąvokomis atsirado naujos sąvokos, būtent pavojingos būklės ir visuomenės apsaugomųjų priemonių sąvokos.

1. Pavojingosios būklės sąvoka.

Pavojingoji būklė (état dangereux, verbrecherischer Zustand) yra tokia nusikaltusio asmens būklė, kuri daro įtikėtina jo naujų nusikalstamų darbų padarymą. Kaip mes matome, šita sąvoka sudaroma iš dviejų pažymių: pavojaus ir padaryto nusikaltimo.

1. „Pavojaus sąvoka yra pavojinga" — sąmoningai pastebi pirmasis pavojaus sąvokos dogmatikas Exneras. Kalbėdami apie pavojų, mes turime atsiminti ne tai, kas jau buvo, bet tai, kas dar gali būti. Ir jeigu nustatymas faktų, kurie jau buvo, dažnai esti sujungtas su neišvengiamomis klaidomis, tai

juo labiau reikia būti atsargiam, kalbant apie tai, kas dar neatsitiko, bet tik gali atsitikti. Todel, visada, kada įstatymas jungia kokius nors varžančius nenaudingus asmeniui padarinius su jo pavojinga būkle, jis nustato ištisą įvairių formalių momentų ir sąlygų eilę. Šiuo atveju yra įdomus šveicarų statuto projektas, kuriuo pavojingam asmeniui apsaugoje laikyti, be jo pasmerkimo už visą eilę nusikaltimų, dar reikia teisėjo nusprendimo ir tam tikro valdininkų sutikimo. Ne tiek abejojamas yra pavojaus pripažinimas tais atsitikimais, kad apsaugomosios priemonės esti nusikaltėliui naudingos, pav., auklėjamosios, gydomosios priemonės (pav., pripažinimas, kad vaikas yra apleistas arba kad girtuoklis yra alkoholikas ir jis reikia gydyti).

Pavojus gali būti įvertintas iš jo intensingumo, didumo ir ilgumo. Baudžiamoji teisė, kaip bendra taisyklė įsikiša tik tada, kada gresia didelis ir chroniškas pavojus. Pasiturinčio žmogaus tinginiavimas, kuris yra žalingas tik jam pačiam, yra baudžiamosios teisės atžvilgiu mažos reikšmės pavojus; pavojus bėdos, kurią gali padaryti sergąs karštine ligonis yra trumpalaikis pavojus; todel šitais atsitikimais baudžiamoji teisė nesikiša. Bet pasibiaurėjimas darbu tokio žmogaus, kuris nieko neturi ir jau parodė savo palinkimą nusikalstamu būdu elgtis su svetimu turtu arba ilgalaikis smurtnus pamišimas — gali priversti teisėją pritaikinti priverčiamąsias priemones tokiam žmogui, kaip didelio ir ilgalaikio pavojaus šaltiniui.

2. Antras pavojingos būklės pažymys yra nusikaltimo (arba nusikaltimų) padarymas. Šitas pažymys turi materialinės ir formalinės reikšmės. Materialinė nusikaltimo padarymo reikšmė yra ta, kad ji geriausiai įrodo pavojingą būklę. Asmuo, vieną ar keletą kartų nusikaltęs, tuo parodo, kad jame yra kažin kokia priežastis, kuri verčia jį nusikalstamu būdu elgtis. Todel, nusikalstamo darbo padarymas yra vadà pastatyt pavojingos būklės klausimui, nurodymas, kurioj linkmėj reikia ieškoti šitos pavojingos būklės esmės ir, be to, dar parama būsimojo elgesio klausimui spręsti.

Formalinė nusikaltimo reikšmė čia yra tokia pat, kaip kad ir baudimo, tai yra čia galioja principas „nulla poena sine lege“, gindamas asmens laisvę, kuri turi būti apsaugota net nuo tobuliausių teismų. Bet nusikaltimo pažymiai pavojingos būklės moksle yra kitoniškesni, negu bausmės moksle. Tenai darbas turi būt pripažintas kalte, o čia pavojaus pažymiu. Toks pripažinimas pavojaus pažymių turi be kaltės visus nusikaltimo pažymius. Todel, bepročių darbai gali būt pavojaus įrodymu, kad jie ir nieku būdu negali pagrįsti bausmės.

3. Pavojingos būklės rūšys apibrėžiamos ne tais darbais, kuriuos padarė arba gali padaryti pavojingas asmuo, bet tomis

priežastimis ir savumais, kurie sudaro šitą pavojų. Tokiomis priežastimis dažniausiai būna:

a) Nepilnamečio nesubrendimas del tėvų apleidimo ir neišauklėjimo.
b) Alkoholizmas.
c) Dykinėjimas ir veltėsiškumas.
d) Neprisitaikinimas prie visuomeninių sąlygų.
e) Sumažintas pakaltinamumas.
f) Visiškas nepakaltinamumas.

2. *Visuomenės apsaugomųjų priemonių sąvoka.*

Pavojingos būklės esmė apibrėžia visuomenės apsaugomąsias priemones. Tuo jos principiniu būdu skiriasi nuo bausmių. Pav., kalėti gali būt nuteistas asmuo, ką nors pavogęs del valios silpnumo, del proto nesubrendimo, del alkoholizmo ir dykinėjimo: koks nusikaltimas, tokia ir bausmė. Visai kas kita yra su apsaugomomis priemonėmis, kurios turi būt pritaikintos prie nusikaltimo priežasties taip, kad jos arba pašalintų priežastį, arba ją suparąližuotų. Todel, negalima iš anksto sustatyt tokių priemonių sąrašo, kaip kad ypatingoj statuto daly yra nustatytas bausmių sąrašas, — greta nusikaltimo pažymių reikia dar nustatyti pavojingos būklės pažymiai, ir jau iš šių paskutiniųjų, kaip iš tikslo siekiamųjų priemonių, yra apibrėžiamos priemonės vsuomenei apsaugoti.

Todel ir apsaugomųjų priemonių rūšys yra apibrėžiamos pavojingos būklės rūšimis.

a) Nepilnamečiai, kaip jau buvo minėta, yra priverčiamai auklėjami arba atiduodami ištikimiems asmenims globoti. Auklėjamųjų priemonių sistemą visų aukščiausią išdirbo ir nustatė anglų - saksų kraštų praktika. Bet dabar jų reikalingumas yra visų pripažintas, nors beveik visuose kraštuose šitas principas dar nėra visiškai įkūnytas.

b) Alkoholikai yra atiduodami į tam tikras ligonines. Reikia pripažint, kad dar ligšiol nepasisekė nustatyt absoliučiai tikrą sistemą gydyti nuo girtybės, ir todel toks atidavimas į ligoninę yra dažnai tik bausmės surogatas.

c) Dar labiau šita pastaba tinka darbo namams. Mūsų BS irgi žino siuntimą į darbo namus nuo šešių mėnesių ligi dvejų metų po kalėjimo atlikimo, jei teismas išras, kad nusikalstamasis darbas yra padarytas del dykinėjimo arba dykiniavimo (32 str.). Toks darbo namas, BS-to sudarytojų nuomone turėjo būti, taip sakant, pareiginiu kalėjimu: „Daugeliui nepriglaustų nusikaltėlių, kurie dar gali dorovės atžvilgiu atgimti, darbo namas galėtų būti prieglauda, kuri palaikytų ka-

lėjimo įgytą pripratimą prie darbo ir drausmės. Kartu prižiūrimasis triūsas darbo name būtų perėjimas prie laisvo savaimingo darbo ir, be to. įgaliotų nusikaltelį sutaupyti šiek tiek pinigų ir surast nuolatinį pelno šaltinį". 32 str. Rusijoje nebuvo vykdomas, todel ir sunku yra pasakyti, kokios jų galėjo turėti praktikinės reikšmės. Bet ir kitų kraštų tyrimu nėra ko per daug tikėti šitos priemonės sėkmingumui kovojant su dykinėjimu. Darbo namų tikslas — išmokyti ir pripratinti prie darbo žmones. Šito uždavinio atlikimas reikalauja tokios individualizacijos, kokios negali pasiekti dabartinė priverčiamųjų priemonių sistema.

d) Nepritaikinimais visuomeninėms sąlygoms laikomi tokie ypatumai, kurių neapima kiti pavojingos būklės pažymiai ir kurių negalima pašalinti bausmėmis. Šitai grupei pridera nepataisomi recidivistai, kurie jau nebe kartą buvo nubausti. Jiems naujieji įstatymai taikina labai griežtas priemones, kaip ilgalaikį kalinimą, kuris yra ne bausmė, bet tik priemonė visuomenei apsaugoti nuo tokių narių, kurie nesugeba laisvai gyventi. Pirmą kartą tokia mintis buvo įkūnyta norvegų kodekse 1902 m. Šitas statutas įgalioja teismą paklausti prisiekusius posėdininkus del asmens, kuris yra padaręs daug svarbių nusikalstamų darbų, „ar nusikaltėlis savo nusikaltimų ypatumais. motyvais ir išreikštu būdu nėra ypatingai pavojingas visuomenei arba atskirų asmenų gyvybei, sveikatai arba gerovei" (65 str.). Jeigu posėdininkai duoda teigiamą atsakymą, tai teismas gali nuspręsti, jog nusikaltėlis turi būti kalinamas tiek laiko, kiek reikalinga, tik ne ilgiau už trigubą bausmės laiką ir. apskritai, ne ilgiau kaip 15 metų. Maždaug tokia pat mintis yra išreikšta šveicarų projekto 44 str. ir germanų projekto § 89, bet pastarieji reikalauja, kad nusikaltėlis jau būtų atlikęs bausmę ne vieną kartą („daug kartų" šveicarų projekto, ne mažiau, kaip 5 kartus vokiečių projekto), ko nereikalauja norvegų statutas.

e) Nepakaltinamiems arba mažiau pakaltinamiems žmonėms visuomenės apsaugomą priemonę atstoja atidavimas į ligoninę. BS numato tokias priemones tik nepakaltinamiems, būtent, 39 str. sako. kad teismas išrasdamas nepakaltinamą žmogų esant pavojingą be tam tikros priežiūros, atiduoda jį tėvų arba kitų žmonių, kurie nori juo rūpintis, tinkamai priežiūrai, arba atiduoda jį į gydyklą. Jeigu toks žmogus būtų kitą nužudęs, labai ką sužeidęs, ką išžaginęs, padegęs arba kėsinęsis kurį nors šių nusikalstamų darbų padaryti, tai jis būtinai turi būti atiduodamas į gydyklą. Sumažinto nepakaltinamumo sąvokos BS nežino, ir tokiais atsitikimais gali būt lengvinama bausmė (53 str.), bet jokių priemonių visuomenei apsaugoti teismas paskirt negali.

f) Visuomenės apsaugomosioms priemonėms reikia dar priskirti priemonės globoti paleistiesiems iš kalėjimų ir bausmę atlikusiems, sąlyginiai paleistiesiems arba sąlyginiai nuteistiesiems ir nepilnamečiams.

g) Pagalios tokiomis priemonėmis reikia dar pripažint svetimšalių ištremimą į užsienius (35 str.), policijos priežiūrą. tam tikrų verslo rūšių uždraudimą ir t.t.

Savo juridine esme visuomenės apsaugomosios priemonės labai skiriasi nuo bausmių. Jos visada turi būti vartojamos konkrečiomis priemonėmis konkrečiam tikslui siekti ir jų vartojimo ribas apibrėžia tik tikslingumas. Todel visuomenės apsaugomosios priemonės visada skiriamos neapibrėžiamos vis vien, ar šitas neapibrėžiamumas bus absoliutus ar relatyvus. Ir jeigu teismas renka priemonę, tai jos ilgumą nustato specialistai arba atatinkamų įstaigų vedėjai, lygiai taip pat, kaip atidavimas į ligoninę visada turi tą prasmę, kad ligonis tenai bus laikomas ligi pasveiks.

Kaip buvo sakyta, vienas svarbiausių pavojingos būklės pažymių yra nusikalstamo darbo padarymas. Kadangi nusikaltimas yra dar bausmės priežastis. tai kylo bausmių ir apsaugomųjų priemonių susidėjimo klausimas. Šito susidėjimo formos yra tokios:

1. Kumuliacija. Nusikaltėliui, atlikusiam bausmę už nusikaltimą, dar taikinamos tam tikros visuomenės apsaugomosios priemnės (pav., laikymas darbo name atlikus kalėjimą, 32 str.).

2. Pakeitimas. Bausmė pakeičiama visuomenės apsaugomąja priemone. Pakeitimas gali būti absoliutus arba sąlyginis. Kaipo bendra taisyklė, absoliutus pakeitimas yra nustatytas nepilnamečiams. Sąlyginis pakeitimas sąlyginiai paleisto arba nusmerkto jeigu nusikaltėlis vis delto padaro naują nusikalstamą darbą, tai yra, jeigu visuomenės apsaugomųjų priemonių neužtenka, tai jis privalo atlikti ne tik naują, bet ir senąją bausmę.

Ypatingoji dalis.

Įžanga.

Literatūra: Liszt. Lehrbuch. Garraud, Traité. Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts. Bes. T, B. I-IX. Познышев, Особенная часть русскаго уголовнаго права. Фойницкій, Русское уголовное право, особенная часть.

1. Ypatingosios dalies sistema.

Nusikaltimų suskirstymo pagrindan dedama nusikaltimo objekto sąvoka, būtent tas teisės saugomasis interesas, kuris yra nusikaltimo sutrikdytas. Šits suskirstymas ne visada atatinka Baudžiamojo Statuto suskirstymui, nes Statutas laikosi jo ne visai nuosekliai ir dažnai skiesto tos pačios rūšies nusikaltimus atskirais skyriais ir, atvirkščiai, jungia į vieną skyrių darbus, skirtinus kėsinimosi objekto atžvilgiu.

Jau paviršutinė apžvalga rodo mums, kad visi nusikaltimai galima skirstyti dviem plačiom grupėm: nusikaltimai atskirų žmonių gerovei ir nusikaltimai visuomenei. Bet šitas suskirstymas reikia priimti platesne prasme. Reikia turėti omeny, kad vienu atžvilgiu teisės tikslas yra tarnauti žmonių interesams, ir todel nusikaltimai visuomenei irgi liečia mažiau ar daugiau gyvų žmonių svarbius reikalus. Antra vertus, dabartinė teisė skiria bausmes tik visuomenės, teisingiau sakant, valstybės vardu ir kiekviename nusikaltime mato savo interesų sužalojimą. Bet tatai nenaikina fakto, kad viename nusikaltime pikto darbo objektu mes randame atskiro žmogaus interesą arba gerovę ir kiekvienam tokiam nusikaltimui atatinka tam tikras nukentėjusis asmuo. O kituose nusikaltimuose nukentėjėlio gali lyg ir nebūti, ir čia pirmiausia esti sutrikdytas visos visuomenės interesas. Šitas skirtumas yra toks svarbus, jog sudaro visos klasifikacijos pagrindą.

Kiekviena iš šitų grupių dar skirstoma smulkesnėmis dalimis. Atskirų žmonių interesai gali būti trijų rūšių: 1) gyvybė, sveikata, asmens neliečiamumas; 2) ideališkieji asmens interesai (garbė) ir, galų gale 3) turto interesai. O visuomenės interesai galima suskirstyti: 1) valstybės neliečiamumu ir sveikumu; 2) neliečiamumu ir tvarka valstybės organų darbo. Šitų dviejų grupių tarpan dar galima įsprausti atskira grupė, būtent, mišrieji nusikaltimai, pav., nusikaltimai tikybai arba

šeimai. Todel, atsižvelgdami dar į tai, kad nusikaltimai turtui labai skiriasi nuo kitų nusikaltimų asmeniui, mes gauname tokią nusikaltimų klasifikaciją:

I. *Nusikaltimai asmeniui.*

1. Nusikaltimai asmens gyvybei ir sveikatai.
2. Nusikaltimai asmens laisvei ir skaistybei.
3. Nusikaltimai asmens garbei.

II. *Nusikaltimai turtui.*

1. Svetimo turto pasisavinimas.
2. Svetimo turto pagrobimas.
3. Svetimo turto sužalojimas.
4. Nesąžiningumas turto santykiuose.
5. Nusižengimai autorių teisėms.

III. *Mišrieji nusikaltimai.*

1. Pinigų ir pinigin.ų ženklų padirbimas.
2. Suklastojimas.
3. Nusikaltimai tikybos la'svei.
4. Nusikaltimai šeimos teisėms.

IV. *Nusikaltimai visuomenei.*

1. Valstybiniai nusikaltimai.
2. Nusikaltimai valdymo tvarkai.
3. Tarnybiniai nusikaltimai.

2. Statistikos apžřalga.

Svarstydamas atskirų nusikaltimų rūšįs, teisiiinkas privalo turėti galvoje š.tų nusikaltimų reikšmę gyvenime. Nesvarbiais nusikaltimais jis mažiau dėmisi, negu didžiais nusikaltimais, kurių padarinys — ilgala kis kalėjimas arba net mirties bausmė. Užtat nusikaltimai, kurie atsitinka labai retai, svarstomi su mažesne atidžia, negu tie nusikaltimai. kuriuos sutinkame gyvenime kasdien. Todel bus ne pro šalį ir mūsų kurse suteikus žinių, parodančių kaip dažnai kurios nusikaltimų rūšys atsitinka. Čia patiekti Vokietijos daviniai, kiek procentų iš visų nusikaltimų teko svarbiausioms nusikaltimų grupėms.

	1890	1900	1905	1910
Nusik. visuomenei	13,8	15,2	17,0	16,3
Tarnybiniai nus.	0,9	0,4	0,3	0,8
Nusik. asmeniui	32,3	39,9	39,8	30,8
Nusik. turtui	53,0	41,5	43,4	48,6

Absoliučiais skaičiais nusikaltimai skirstomi šiuo būdu (1910 m.):

	Išspręsta bylų:	Nuteista asmenų
1. Maištas ir valstybės išdavimas	25	15
2 Karaliaus įžeidimas	22	18
3. Priešinimasis valdžiai	23,113	21,002
4. Nus. visuom. tvarkai	93,117	81,714
5. Pinigų padirbimas	269	204
6. Melagiškas liudijimas	2,119	1,136
7. Melagiškas įskundimas	786	301
8. Nus. tikybai	238	173
9. Nus. luomo būklės teisei	87	83
10. Nusik. dorovei	20,928	17,172
11. Įžeidimai	112,729	84,759
12. Dvikovos	68	63
13. Nus. gyvybei	2,620	1,938
14. Kūno suzalojimas	138,143	110,858
15. Nus. laisvei	29,101	20,925
16. Vagystė ir pasisavinimas	207,242	173,388
17. Plėšikavimas ir prievartavimas	1,810	1,137
18. Nusikaltėlių slėpimas	17,638	11,780
19. Sukčiavimas	77,033	77,033
20 Suklastojimas	13,147	11,828
21. Bankrutavimas	935	741
22. Savavališkas naudojimasis svetimu turtu	17,321	11,916
23. Svetimo turto sužalojimas	9,090	6 195
24. Visuomenei pavojingi nusik.	1,622	1,258
25. Kyšių davimas	441	368
26. Tarnybiniai nusikalt.	1,622	1,758
Bendras nusikaltimų skaičius	798,846	641,101

PIRMASIS SKYRIUS.

Nusikaltimai asmeniui.

I. Gyvybės atėmimas.

Literatūra: Liszt, Vergl. Darst., B. T., V. Holtzendorf, Verbrechen des Mordes und die Todesstrafe. Wachenfeld, Die Tötungsdelikte. Таганцев, О преступленіях против жизни. Боровитинов, Дѣтоубійство. Гинзбург, Об изгнаніи плода, ЖМЮ 1912 № 7.

Gyvybės atėmimas yra charakteringiausias, aiškiausias ir paprasčiausias iš visų nusikaltimų ir todel jis buvo pavyzdys visiems bendrosios dalies sąvokoms išdirbti. Ir net dabar dažnai, kalbėdami apie priežasčių sąryšį, pasikėsinimą, bendrininkavimą ir kaltės formas, mes turime galvoj ir atsimename gyvybės atėmimą. Bet, kad ir daugelį amžių ėjo tyrinėjamasis darbas, mokslas apie šitą nusikaltimą dar nėra galutinai nustatytas, ir ligi šiol jis turi daug neišspręstų, įvairiai sprendžiamų klausimų.

Pirmiausia reikia pastebėti, kad daugelis įstatymų leidėjų dar nežino bendros kiltinės žudymo sąvokos. Anglų teisė skirsto visą nužudymų sritį sunkesne *(murder)* ir lengvesne *(manslaughter)*, spręsdama kazuistikos keliu klausimą, kurios rūšies yra kiekvienas nužudymo atsitikimas. Prancūzų ir vokiečių teisė skiria sunkesnę nužudymo rūšį *(meurtre, Mord)* nuo lengvesnės *(assasinat, Todschlag)* ir žiūri į tai, ar žudyta iš anksto sumanius *(avec premeditation, mit Vorbedacht*, предумышленно) arba be tokio sumanymo *(sans premeditation, ohne Vorbedacht*, непредумышленно). Panašus suskirstymas buvo ir rusų Bausmių Kodekse (Уложеніе о наказаніях). Bet naujoji teorija atsisako nuo šito suskirstymo ir laiko tikslingesniu dalyku nustatyti vieną bendrą kiltinę žudymo sąvoką, kuri suskirstoma kvalifikuotais ir privilegiškais atsitikimais. Šita linkme eina maždaug visi naujieji įstatymai.

Mūsų BS šiuo atžvilgiu yra iškilęs, be abejojimo, dabartine verte ir pažangumu, ir jo nuomonės apie gyvybės atėmimą beveik visiškai neturi senų laikų pėdsakų ir kai kuriais atžvilgiais gali būti laikomos pavyzdingomis.

Dėsniai apie nužudymą BS-te yra išdėstyti dvidešimt antrame skyriuje, kuris pavadintas: „Apie gyvybės atėmimą“.

Terminai „gyvybės atėmimas“ ir „nužudymas“ reikia skirti viens nuo antro. Pirmasis yra kiltinė sąvoka ir apima, be nužudymo arba gyvybės atėmimo tyčia, dar neatsargų gyvybės atėmimą, galo padarymo vaisiui, prisidėjimą prie nusižudymo. Be to, yra dar bendresnė už „gyvybės atėmimo“ sąvoka: „žmogui galo padarymas“. Turėdami galvoj šitą sąvoką, privalome pabrėžti, žmogui galo padarymą BS-te be 22 skyriaus tiesioginiu arba netiesiogniniu būdu liečia dar šie straipsniai: 99, 195, 108 d. 2, 467 d. 2, 468 d. 2, 469 d. 2 (o tuo būdu ir 589), 482, 483, 484, 486, 488, 489, 491, 492, 499, 563 ir BSPP 11 str.

1. Nužudymas.

a. Bendroji nužudymo sąvoka.

BS neduoda nužudymo sąvokai plataus apibrėžimo, ir tik lakoniškai nustato: „Kas nusikalto nužudęs, tas yra baudžiamas kalėti sunkiųjų darbų kalėjime ne trumpiau, kaip aštuonerius metus“ (453 str.).

Atsisakydamas nuo nužudymo apibrėžimo, įstatymas paveda šitą uždavinį teorijai ir praktikai spręsti. Atsižvelgdami į tai, kad beveik visuose kodeksuose nužudymo sąvoka yra ta pati, galime šitam klausimui spręsti pritraukti, be BS-to paaiškinamojo rašto, dar ir senas Senato sprendimas ir net kitų kraštų teorijos ir praktikos dėsnius. Jų palyginimas suteikia mums tokių pagrindinių nužudymo pažymių.

1. Nužudymo objektas yra žmogaus gyvybė, ir, be to, kiekviena žmogaus gyvybė. Todel nereikia, kad žmogus būtų sveikatingas: vos kvėpuoją, visai silpni mirštą ligoniai, mirštamai sužeistieji, gali būti žudomuoju objektu, kaip ir stiprūs, pilni jėgų ir sveikatos jaunuoliai. Taip pat nužudymo objektu gali būti ir apsigimėlis, nors savo nenormalumais jis ir griežtai skirtųsi nuo kitų normalių žmonių. Bepročiai, net nepataisomi net pavojingi visuomei, taip pat gali būti žudomuoju objektu.

Žmogaus gyvybės pradžia laikomas gimimas, bet ne jo pradėjimas. Todel kėsinimasis padaryti galą vaisiui bus ne paprastas nužudymas, bet atskiras nusikaltimas. Riba, kurioj baigiasi vaisiaus būklė ir prasideda nepriklausoma žmogaus (kūdikio) gyvybė, gali būti kartais neaiški, ir todel tokiais atvejais turi būti išklausyta ekspertų nuomonė. Įvykusio gimimo akto pažymiu turi būti laikomas arba visiškas kūdikio nuo motinos kūno atsiskyrimas, arba kvėpavimo pradžia; todel oro atsiradimas kūdikio plaučiuose yra įrodymas, kad gimimo aktas buvo įvykęs ir kad šituo atveju nužudytas yra žmogus, bet ne vaisius.

Žudomasis objektas yra svetima, bet ne savo gyvybė. Todel, nusižudymas išskiriamas iš nužudymo sąvokos. Bendrininkavimas nusižudyme, del akcesorybės principo, yra irgi kitaip baudžiamas, negu bendrininkavimas nužudyme.

2. Nužudymas gali įvykti kiekvienam darbe, kurio padarinys esti mirtis. Ne tik veiksmu, bet ir neveikimu galima nužudyti tais atsitikimais, kai kaltinamasis turi ypatingas pareigas, pav., valgydinti vaiką, penėti ligonį, davinėti ligoniui vaistų arba prižiūrinėti beprotį ir k.k. Priežasčių sąryšio nenutraukia trečiojo asmens veikimas, jei tasai asmuo veikia netyčia, būtent, atsitiktinai arba neatsargiai, jeigu tik jo veikimas sudaro nusikaltėlio plano dalį. Bet trečiųjų asmenų tyčios veiksmas arba paties nukentėjėlio veiksmas nutraukia priežasčių sąryšį. Todel negalima bausti už nužudymą žmogaus, kuris sistematiškais įžeidimais priverčia auką nusižudyti.

3. Išvidinė nusižudymo pusė yra tyčia. Neatsargus galo padarymas yra atskira gyvybės atėmimo rūšis. Einant bendru tyčios apibrėžimu, reikalinga, kad kaltinamasis norėtų aukos mirties arba sąmoningai leistų mirčiai įvykti. Del to, einant bendrosios dalies dėsniais, nužudymo sąvokoje susijungia įvairūs reiškiniai: darbai, kurių tikslas buvo gyvybės atėmimas, ir darbai, kurių uždaviniai gali būti labai tolimi gyvybės atėmimui: pav., gydytojas entuziastas duoda neišgydomam ligoniui naują, dar neištirtą vaistą, sąmoningai prileisdamas, kad tasai vaistas gali būti pragaištingas, bet, žinoma, norėdamas išgydyti, jis, pasak įstatymo raidės, bus kaltas del nužudymo. jei ligonis mirs.

BS atsisakė skirti nužudymus su paprastu sumanymu nuo nužudymų iš anksto sumanytų. Projekto kūrėjai vadovavosi šiuo atveju tais motyvais, kad toks skyrimas yra pagrįstas klaidingais psichologiškais nusistatymais. Be abejojimo, siekiamojo tikslo ir nusikaltėlio dvasios būklės atžvilgiu nužudymo kaltininkas gali reikšti įvairiausių atspindžių. Bet nuvokti čia ir tinkamą bausmę įvertinti gali tiktai teismas, ir klaidinga yra ta nuomonė, kad kiekvieną kartą, kai sumanyta buvo iš anksto, bausmė turi būti sunkesnė: kartais tatai, kad sumanymas ilgai buvo ruošiamas, kaip tik pažymi ilgą išvidinę nusikaltėlio kovą, o greitas pasiryžimas nužudyti kartais liudija ypatingą nusikaltėlio pavojingumą.

Sumanymas turi būti nukreiptas ne tik į kūno neliečiamybės trikdymą, bet tiesiog į gyvybės atėmimą. Jei kaltininkas nori tik primušti savo priešą ir tuomet atsitiktinai arba neatsargiai padaro jam galą, tai yra ne nužudymas, bet kūno sužalojimas, del kurio žmogus mirė (467—9 str.).

4. Nužudymas turi būti neteisėtas darbas. Kaip ir visur, čia neteisėtumas yra *presumtio juris*, ir kiekvienas gyvybės

atėmimas laikomas neteisėtu, kol nebus įrodytas jo teisėtumas. Praktikos atžvilgiu iš tokių neteisėtumo atpuolimo priežasčių didesnės svarbos čia turi gydytojo pareigų ėjimas. Kaip žinome, gydytojams labai dažnai reikia vartoti gana pavojingų priemonių. Tatai yra kiekvienu atsitikimu *quaestio facti*, ar gydytojas veikė eidamas sąžiningo gydytojo taisyklėmis. Šitą klausimą spręsti gali tik ekspertai specialistai.

Nužudymas baudžiamas kad ir nebaigtas. Be pasikėsinimo, kuris baudžiamas bendromis taisyklėmis, įstatymas dar numato rengimą, kuriam prilygina dar dalyvavimą sąjungoje, sudarytoje kam nužudyti (457 str.). Bausmė — kalėti paprastajame kalėjime. Bausmė didinama, jeigu nužudymui atlikti esti paruošta sprogstamoji medžiaga arba sprogstamasis daiktas.

Reikia pažymėti, kad prieš karą visų kraštų baudžiamoji statistika rodydavo nužudymo atsitikimų sumažėjimą. Pav.. Anglijoje procentas gyventojų, pasmerktų už nužudymą, pastaraisiais 50 metais, sumažėjo 40%. Tokia pati tendencija pastebėta Prancūzijoje, Austrijoje, Vokietijoje.

b. Nužudymo rūšys.

(454 – 459 str.).

Iš bendrosios nužudymo sąvokos mūsų BS, kaip ir kitų šalių kodeksai išskiria kvalifikuotus atsitikimus, kuriais bausmės didinamos, ir privilegiškus, kuriais bausmės mažinamos.

K v a l i f i k u o t a s i s n u ž u d y m a s. Nužudymas kvalifikuojamas pagal ypatingus kaltininko ir nužudytojo santykius, pagal ypatingas kaltininkų būkles, pagal nužudymo būdą ir tikslą.

1. Pagal ypatingus kaltininko ir aukos santykius BS kvalifikuoja motinos ir teisėto tėvo nužudymą. ir, be to, aukštutinio arba žemutinio giminiečio, vyro, žmonos, brolio arba sesers nužudymą.

Motina ir tėvas imami tik tikrieji; juridinės (įsūnijimas), arba dvasinės (krikšto tėvas arba motina) giminystės nepakanka. Del to ir patėvio ir pamotės nužudymas nėra tėvų nužudymas. Tėvas turi būti teisėtas tėvas, nes neteisėtas vaikas neturi teisių reikalauti ko iš savo tėvo, bet turi teisių reikalauti ko iš savo motinos. Reikia pripažinti, kad, apskritai. tėvų nužudymo išskyrimas iš bendrosios sąvokos nėra pakankamai pagrįstas ir pateisinamas. Tėvai savo vaikams turi ne mažiau pareigų, kaip vaikai tėvams, o atsitikimų, kai tėvai nužudo vaikus yra ne mažiau, bent ne daugiau, kaip atsitikimų. kai vaikai nužudo tėvus. Be to, tokių nužudymų priežastis dažniausiai yra blogas tėvų su vaikais elgimasis, kankinimas ir

k.k. ir ne retai nužudymas yra tik priemonė silpnam šeimos nariui nuo kančių išsigelbėti. Tą pat galima pasakyti ir apie visus kitus giminių nužudymo atsitikimus.

2. Ypatingos žudomųjų asmenų būklės atžvilgiu nužudymai kvalifikuojami, kai nužudyti: svetimos vyriausybės vyriausioji galva; kunigas, kai jis mišias laiko arba kitas kunigo pareigas eina; valdininkas, kai jis eina tarnybos pareigas arba žudomas del pareigų ėjimo; karinės sargybos sargybinis; viršininkas arba šeimininkas arba šeimininko šeimos žmogus, kuris gyvena drauge su šeimininku, kuriam nusikaltėlis tarnauja, arba meisteris, pas kurį nusikaltėlis dirba arba mokosi, arba žmogus, kuris žudytoją auklėjo ir laikė.

3. Žudomojo būdo atžvilgiu nužudymai kvalifikuojami šiaip: gauja, tuo būdu, kuris yra pavojingas daugelio žmonių gyvybei; būdu, kuriuo nužudytasis esti itin kankinamas, nuodijamas; iš pasalų.

Įtraukimas nunuodijimo į kvalifikuotą rūšį yra senų laikų pažiūrų rezultatas, kai nunuodijamas buvo iš vienos pusės niekšybės ir klastos įrodymu, iš kitos pusės buvo labai pavojingas, nes jis buvo labai sunku pažinti. Bet dabar, del chemijos pažangos, mažiausi nuodų pėdsakai, lengvai galima pažinti ilgą laiką po nusikaltimo. Del to, vargu būtų tikslinga įtraukti šitą nužudymo rūšį į atskirą grupę.

4. Tikslo atžvilgiu nužudymai kvalifikuojami šiaip: jei kas nužudo, norėdamas pasipelnyti, norėdamas, kad būtų lengviau padaryti kitas didysis nusikaltimas.

Be to, kvalifikuojamas recidivas, būtent, jei kas nužudo per penkerius metus po to, kaip atlikta bausmė už nužudymą.

Visos kvalifikuotojo nužudymo rūšys baudžiamos sunkiųjų darbų kalėjimu ligi gyvos galvos arba kalėjimu ne trumpiau kaip dešimčia metų. Iš šitos normos išskiriami tik tėvų ir svetimos valstybės galvos nužudymai, kurie baudžiami sunkiųjų darbų kalėjimu ligi gyvos galvos (absoliuti sankcija).

P r i v i l e g i š k a s n u ž u d y m a s.

1. Nužudymas afekte. Pagal BS nužudymas afekte, būtent, nužudymas, kuris būna sumanytas ir atliktas stipraus susijaudinimo momentu. Bausmė — sunkiųjų darbų kalėjimas ne ilgiau kaip 8 metai. Bet jei tą susijaudinimą sukelia skaudus įžeidimas arba neteisi nukentėjusiojo asmens prievarta, tai — grasos kalėjimu arba tvirtovės kalėjimu (458 str.). Pirmuoju atsitikimu susijaudinimas turi reikšmės vis tiek, kas buvo jo priežastimi. Antruoju atsitikimu — sujaudinimo priežastimi turi būti pats nužudytasis. Bet nereikalinga, kad toji prievarta arba skaudus įžeidimas būtų nukreiptas į kaltininką, jis gali

būti nukreiptas ir į jo gimines, į draugą ir net į visiškai svetimus asmenis — reikia tik, kad susijaudinimas būtų neteisėtu nužudytojo veiksmu sukeltas.

2 Nužudymui afekte labai artimas yra nužudymas, kurį padaro kas, peržengdamas reikalingo gynimosi ribas; bausmė — tvirtovė ne ilgiau kaip vieneri metai arba paprastas kalėjimas. Reikalingo gynimosi sąlygos yra apibrėžtos bendroje daly, ir čia joms nereikia jokių komentarų. Ribų peržengimas nebaudžiamas, jeigu kas nužudytų tikslu apsiginti nuo kėsinimosi padaryti galą arba išžagti.

c. Nužudymas del nužudytojo prašymo.

(460 str.).

Dabartiniai įstatymai žiūri į žmogaus gyvybę ne kaipo į grynai privatinę gerovę, bet vertina ją ir kaipo visuomenės gerovę. Todel žmogus negali kaip nori su savo gyvybe elgtis. Del tokios pažiūros sprendžiamas dalykas apie nužudymą, kuris būna atliktas del nužudytojo sutikimo. Toks sutikimas gali turėti reikšmės tik bausmės didumui, bet ne pašalina nusikalstamumo. Iš šito principo įstatymai išskiria tik nužudymą. kurį kaltininkas atlieka prašomas ir reikalaujamas nužudyti, iš pasigailėjimo, pav., sunkiųjų ligų arba žaizdų atsitikimais. Toks nužudymas išskiriamas iš paprastojo nužudymo sąvokos daugumos įstatymų (be Anglijos ir Prancūzijos).

Nužudytojo sutikimo reikšmės sąlygos[1]).

1. Ar yra reikalinga, kad nužudytasis būtų veiksmingas juridine arba paprasta to žodžio prasme? Vargu galima pripažinti tatai reikalinga; pakanka, kad prašymas būtų rimtas ir ir įtikinamas ir kad nukentėjėlio būklė iš tikrųjų keltų pasigailėjimą ir mintį, kad mirtis yra geriausia išeitis. Todel ir vaikai ir bepročiai gali būti tokio nužudymo objektais.

2. Nužudymo būdas turi atatikt tam būdui, kurio prašė nužudytasis. Jeigu sunkiai sužeistasis prašo jį nušauti, o prašomasis duoda jam nuodų, jam nežinant, tai prašomasis atsako už paprastą nužudymą.

3. Bendrininkai lengviau baudžiami tik tada, jei nužudytasis prašo ir jų nužudyti jį, kitaip jie atsako už bendrininkavimą paprastajame nužudyme. Vokiečių literatūroje kilo ir rimtai buvo diskutuojamas klausimas, ar galima teisti pats prašytojas, jeigu nužudymas baigtas nebuvo ir pasibaigė tik pasikėsinimu (kuris baudžiamas). Ar galima teisti prašytojas kaipo kur-

---

[1]) BS-tas nustato: „Kas nusikalto nužudęs, nužudytojo įprašytas ir jo pasigailėjęs, tas yra baudžiamas kalėti tvirtovės kalėjimu ne ilgiau kaip trejus metus" (460 str.).

stytojas? Šitas klausimas išsprendžiamas neigiamai, nes pasikėsinimas nusižudyti nebaudžiamas.

d. Vaikų žudymas.

(461 str.).

Paskutinė privilegiško nužudymo rūšis yra vaikų žudymas, kuriuo laikomas neteisėto kūdikio nužudymas motinos gimdymo metu. Išskirdamas šitą rūšį iš bendrosios nužudymo sąvokos, įstatymų leidėjas atsižiūri į gyvenimo sąlygas, del kurių moteriškė — vis vien ištekėjusi ar ne— gimdydama neteisėtą kūdikį atsiduria labai dažnai tragiškoje padėtyj, kadangi jai gresia garbės netekimas, ji bijo apylinkės žmonių pasmerkimo: visa tai kartu su gimdymo sopuliais ir netekimu jausmų dažnai priverčia ją nužudyti vaiką.

Tokių nužudymų išskyrimas juo labiau yra reikalingas, kad įstatymų patyrimas rodo, jog skiriant žiaurią bausmę šiais atsitikimais prisiekusieji teisėjai beveik visada pateisina motiną. Pav., Anglija iki šiol lygina vaikų žudymą paprastam nužudymui; Prancūzija iki 1902 metų laikė vaikų žudymą sunkia nužudymo rūšimi, *meurtre*, nes visada yra tai tyčios žudymas. Bet žiauraus baudimo buvo tenai atbuli rezultatai, nes prisiekusieji posėdininkai beveik be išimčių išteisindavo motinas.

Sumažintas baudimas liečia tik motiną, o ne kitus nusikaltimo bendrininkus, kurie atsako už paprastą nužudymą.

2. Dalyvavimas nusižudyme.

Nusižudymas yra atskira gyvybės atėmimo rūšis. Senų laikų įstatymai labai žiauriai bausdavo už nusižudymą. Jeigu nusižudymas būdavo įvykęs, tai nusižudėlio lavonas negalėdavo būti laidojamas su įprastinėmis apeigomis, bet būdavo laidojamas gėdingu būdu. O jeigu nusižudėlis likdavo gyvas, tai jis būdavo žiauriai baudžiamas, kartais — mirties bausme! Bet mūsų laiku nusižudymas laikomas nebaudžiamu darbu (be Anglijos, kurioj nusižudymas laikomas nusikaltimu, ir Bolivijos, kurioj bandęs nusižudyti yra atiduodamas į gydyklą). Bet kad nusižudymas ir nebaudžiamas, tai būtų neteisinga nebausti ir tų žmonių, kurie, užuot parėmę žmogų nusiminimo ir sielvarto metu, padeda jam įvykdyti nusižudymo planą. Kadangi būtų neteisinga bausti tokiais atsitikimais kaip už paprastą nužudymą, tai visi kodeksai laiko tokį bendrininkavimą atskiru nusikaltimu.

Mūsų įstatymai skiria bendrininkavimą veiksmingo asmens nužudyme nuo bendrininkavimo nusižudyme neveiksmingo. Pirmuoju atsitikimu baudžiamas tik priemonių nusižudyti tie-

kimas ir, be to, tik jei del to nusižudymas įvyko. Tuo būdu visos kurstymo rūšys, visi intelektualinės srities padėjimai patarimais arba nurodymais ir padėjimas pažadėjimu nedaryti kliūčių.— nebaudžiamas. Daug plačiau nustatoma atsakomybė už dalyvavimą neveiksmingo žmogaus nusižudyme. Neveiksmingu šiuo atsitikimu įstatymai laiko žmogų, „kuriam nesukako dvidešimts vieneri metai amžiaus, arba kuris žinomai negali numanyti savo darbo savumo ir reikšmės arba valdyti savo elgesio" — tatai yra nepilnamečiai ir nepakaltinamieji (žiūr. 39 str.). Baudžiamos yra visos bendrininkavimo rūšys, būtent, kurstymas („kalbinęs nusižudyti") ir padėjimas. Kadangi čia vykdytojo (nusižudėlio) darbas nėra baudžiamas ir todel paprastų bendrininkavimo taisyklių čia negalima vartoti, tad įstatymas patiekia visų bendrininkų darbų apibrėžimą, kartodamas beveik pažodžiui bendrininkų rūšių apibrėžimą. Dalyvavimas neveiksmingųjų žmonių nusižudyme baudžiamas, nors nusižudymas ir baigiasi pasikėsinimu.

3. Vaisiaus (gemalo) nužudymas.

(465 str.).

Visų šalių įstatymai be išimties, baudžia vaisiaus nužudymą, bet žymiai skiriasi vieni nuo kitų šito nusikaltimo esmės aiškinimu. Daugelis kodeksų laiko jį gyvybės atėmimu. Prancūzų CP laiko jį kūno sužalojimo rūšimi, anglų įstatymai įžiūri jame šeimos teisių sutrikdymą. Be to, vargu ar rasim dar vieną nusikaltimo sritį, kurioj kiltų tiek įvairių ginčų ir nesusipratimų (klausimas apie motinos sutikimą, apie perforaciją, apie ciesorišką piovimą) ir kurioj įstatymas būtų toks bejėgis (išskiriant, gali būt, tik dvikovas). Todel negalima stebėtis, kad vis daugiau kyla balsų, kurie reikalauja visiškai pašalinti baudimą už vaisiaus nužudymą. Ir jeigu nebūtų sunkumų atskirti šitam nusikaltimui nuo vaikų žudymo, tai ta diena, kuria bausmės už šitą nusikaltimą būsiančios panaikintos, būtų jau nebetoli.

Mūsų BS skiria vaisiaus nužudymą pačios motinos ir kitų žmonių. Pastaruoju atsitikimu atskiriama, ar vaisius nužudytas motinai sutikus, ar ne.

Nusikaltimo objektu čia yra vaisiaus (*fetus*) gyvybė nuo jo prasidėjimo iki gimimo. Objekto nėra, jeigu neštumas tariamas, laikomas klaidingai (pasikėsinimas netinkamam objektui).

Darbas gali būti atliktas įvairiomis priemonėmis, net psichinėmis. Pasikėsinimas baudžiamas tik, jei jis būna be motinos sutikimo.

Darbas turi būti neteisėtas. Šitas klausimas yra gana painus, kadangi labai dažnai motinos ir vaisiaus gyvybė priešin-

gos yra viena kitai, ir čia motinai ir gydytojams reikia išspręsti sunki dilema: išgelbėti motinos gyvybę, kūdikio gyvybe, arba atbulai, kūdikį, aukojant, motinos gyvybę. BS-to paaiškinamas raštas rodo, kad atsakomybė pašalinama, jei vaisiaus nužudymas yra reikalingas motinai išgelbėti. Tokie yra, pav., atsitikimai, kai motinos sveikata neleidžia neštumo, jei ji negali valgyti, nuolat vemia; arba jei reikalinga vad. perforacija, būtent, kai normalus gimimas nebegalimas ar del ypatingo anatomiškos motinos sudėties, arba jos patologiškos būklės gydytojas privalo perpiauti vaisių ir pašalinti jį dalimis. Tokiais atsitikimais nebaudimas remiamas būtinojo reikalingumo dėsniais, nes gyvybė ir sveikata jau suaugusio asmens statoma aukščiau, negu dar neturinčio formos vaisiaus.

Bausmė — motinai grasos kalėjimas ne ilgiau kaip treji metai, kitiems— grasos kalėjimas; be nešcios moteriškės pačios sutikimo — sunkiųjų darbų kalėjimas ne ilgiau kaip aštuoneri metai.

II. Kūno neliečiamybės trikdymas.

Literatūra: Löffler, Die Körperverletzung, Vergl. Darst., BT. Bd. V. Saraun, De Tä'lichkeit als Begriff und als strafrechtlicher Tatbestand. Черкасскій, Побои, ЖМЮ 1914 № 2—3. Червинскій, Об опредѣленіи наказанія за умышленное членовредительство. ЖМЮ 1913 № 6. Ифлянд, О тѣлесном поврежденіи и насиліи над личностью по новому угол. уложенію, ЖМЮ 1905 № 9.

BS-tas suskirsto visą kūno neliečiamybės trikdymo sritį trimis grupėmis: kūno sužalojimas, smurtas asmeniui ir įžeidimas veiksmu. Bet įžeidimas veiksmu laikomas garbės trikdymo rūšim. Tuo būdu kūno neliečiamybės trikdymu siaura to žodžio prasme, pasilieka tik kūno sužalojimas ir smurtas asmeniui.

1. Kūno sužalojimas.

a. Bendroji sąvoka.

Kūno sužalojimas, kaipo savarankiškoji nusikaltimo sąvoka, buvo žinoma ne visoms tautoms. Romėnų teisė apimdavo visą plačią tokių deliktų sritį neaiškia sąvoka *„injurija"*. Tiesa, XII lentų įstatymai nustatydavo: *si membrum rupit ni cum eo pacit talio esto,* bet jie skirdavo bausmę tik tada, kada šalys negalėdavo susitaikinti. Tik vėlesniais laikais už kai kuriuos kūno sužalojimo atsitikimus buvo nustatytos kriminalės bausmės. Taip pat italų viduramžių teisininkai nežinojo kūno sužalojimo sąvokos.

Kitas pažiūras atsinešė germanų tautos. Joms kūno sužalojimas visada turėdavo savarankiškos reikšmės, nes jose stovėjo aukštai kūno neliečiamybės jausmas. Ir papročiai labai detališkai įvertindavo tokius atsitikimus, vartodami vien išorinius pažymius, pav. žaizdos ilgumą, platumą ir t.t. Europos teisei toliau plėtojantis, matome romėnų ir germanų pažiūrų kovą. Kova šita nepasibaigė iki mūsų laikų, ir jos esmė pareina ne nuo juridinių formulių ir minties įpratimų patvarumo, bet nuo reikšmės gyvenime ir juridinių ypatingumų.

Kūno sužalojimai jeigu imti smerkimų skaičių, yra labiausiai praplitę, ir praneša net vagystę. Be to, kūno sužalojimų skaičius nemažėja, bet rodo aiškią tendenciją didėti. Pav., pagal vokiečių statistikos davinius, kiekvieniems 100.000 gyventojų kiekvienais metais nubaudžiama:

	1882—91 m.	1892—1902 m.
Už paprastą kūno sužalojimą	58	71
Už sunkųjį „ „	160	230
Už paprastą vagystę	219	196
Už kvalifikuotą ją	24	26

Tokią pat tendenciją rodo Austrijos, Italijos, Francijos ir kitų kraštų kriminalinė statistika.

Kartu su tuo kūno sužalojimo atsitikimai mūsų gyvenime yra be galo įvairūs, ir jiems sunku yra taikinti viena juridinė formula. Pav., štai kaip išvardija Lisztas savo kurse atsitikimus, kuriuos apima kūno sužalojimo sąvoka:

„Postūmiai ir smūgiai (romėnų *pulsare et verberare)*, sužeidimas *(coup de blessures* Prancūzų CP), apraišinimas, plaukų nukirpimas (nupiovimas), dantų išmušimas, susirgdinimas kūno ar dvasios liga, perlaužimas, viduriavimo sukėlimas, sėklos išleidimas, sąmonės atėmimas (svaiginamaisiais gėralais, chloroformu ir t.t.) hipnotizavimas, skaudos padarymas; nemalonaus jausmo, vėmimo, atgrėsimo, pavojaus ir kitų dvasinių veiksmų, jeigu tik šitie suirimai nėra maži; erzinimas jausmų (kačių muzika, žlibinamoji šviesa, smarvė, kutenimas, draskymas, gašlūs palietimai), išalkinimas, ištroškinimas“.

Begalinis įvairumas. Bet reginys bus dar painesnis, jei pažiūrėsme į tų nusikaltimų padarymo išvidinę pusę. Paimkime, pav., smūgį lazda, kaipo gatvės barnių padarinį. Kaltumas, subjektingoji pusė, gali būti visiškai vienoda, o kaip įvairūs gali būti padariniai: silpnas smūgis, kuris nepadaro net skaudos (smūgis per storą žieminį apsiaustą), maža mėlynė, didelis skausmas, danties išmušimas, kojos arba rankos perlaužimas, tarpunosės perlaužimas, akies išmušimas aklumas ir net mirtis (kraujui užsikrėtus nuo smūgio į smilkinį). Iš kitos pusės kiekvienas šitų padarinių irgi gali būti sulauktas

esant įvairioms psichikos būklėms, pradedant noru daugiau įžeisti, kaip antai primušti, ir baigiant smarkiu pasiryžimu sutriuškinti priešą.

Šitas esmingasis įvairumas tik iš dalies gali būti numatytas įstatyme, kai nustatomos kūno sužalojimo atskiros rūšys. Yra žinomos trys sistemos kūno sužalojimo rūšims nustatyti:

1. Išvardijimo sistema, kai įstatymų leidėjas visiškai tiksliai išvardija tuos sužalojimus, kurie turi būti laikomi viena ar kita kūno sužalojimo rūšimi. Tas uždavinys yra beveik nepasiekiamas del begalinio ir vis dar augančio kūno sužalojimų įvairumo.

2. Formalioji sistema, kuri suteikia tik rūšių pavadinimus be jokio kriterijaus joms atskirti.

3. Bendrųjų pažymių sistema, kuri patiekia bendrus kriterijus kiekvieno kūno sužalojimo rūšiai. Šita sistema yra tikslingiausia.

b. *Bendrieji kūno sužalojimo pažymiai.*

Kūno sužalojimu vadinamas žmogaus kūno sveikatos suardymas.

Nusikaltimo objektas yra žmogaus kūno sveikata, suimant visus normalius kūno gyvenimo veiksmus. Sveikata apima: vidurinių gyvenimo procesų normalumą, būtent kraujo cirkuliaciją, kvėpavimą, maisto virškinimą ir k. k.; sugebėjimą suvokti, regėjimą, klausą, uodimą ir k.k.; sugebėjimą judinti atskirus kūno narius ir dalis — vaikščioti, judinti rankas, pirštus, galvą; dvasios gabumus — sąmonę, mąstymą. Todel kūno sužalojimais yra:

1. Traumatiniai sužalojimai arba, visumos kūno dalių ir veikimo suardymas sukeltas mechaniškai. Čia priklauso sužalojimai buku įrankiu, žaizdos nuo įpiovimo arba įkirtimo, žaizdos nuo įdūrimo, žaidos nuo peršovimo ir nuo sprogimų.

2. Sveikatos suardymas, kankinimas, pav., sveikatos suardymas mechaniškai užstojus kelią orui į kvėpavimo organus, maisto nedavimas taip ilgai, kad tai ardo sveikatą ir k. k.

3. Nudeginimai, nušaldymas, kūno paviršiaus dagiomis medžiagomis išėdimas.

4. Nunuodijimas, arba skausmo ar kančių padarymas nuodų į kūną įleidžiant arba kokios nors medžiagos, kuri ardo sveikatą, veikdama ne mechaniškai ir ne termiškai, bet kuriuo nors kitu būdu, vistiek kaip šitos medžiagos įleistos į kūną, per pilvelį, ar per tiesiąją žarną, ar per paviršiaus odą, ar pro kvėpavimo organus, arba tiesiog į kraują; vistiek ar toji medžiaga įleista aukai nežinant, ar atvirai smurtu; vistiek ar tai nunuodijimas smarkus ar chroniškas.

Padarymas neuropatiškos arba psichopatiškos būklės — apskritai ligos nuo psichinių afektų, kurie tiesioginiu arba refleksiniu būdu smarkiai sujaudina arba paralizuoja kuriuos nors nervų centrus arba ardo nervų kelių veikimą.

Sveikatos suardymo pažymiu kūno sužalojimas skiriasi nuo smurto asmeniui, kuris yra skaudamu jutimu suteikiamas, bet be kurios nors kūno dalies funkcijų ardymo, tai yra, be sveikatos ardymo.

Nusikaltimo veiksmas apibrėžiamas suardymo pobūdžiu ir gali būti fizinis (smūgis, įpiovimas, vandeniu apipylimas, nuodingumis dujomis aprūkymas ir t.t.), ir psichinis (išgąsdinimas ir t.t.).

Darbas turi būti neteisėtas, be to, neteisėtumas visada būna įtikėtinas, jei tik nėra įrodyta kas kita. Nukentėjėlio sutikimas visada pašalina neteisėtumą, neskaitant ypatingų atsitikimų (pal. 85 ir 188 str.).

Tyčia turi būti nukreipta kaip tik į sveikatos suardymą. Tuo kūno sužalojimas skiriasi nuo nužudymo ir nuo smurto asmeniui. Sveikatos suardymas kai turima tyčia nužudyti, baudžiamas kaipo pasikėsinimas nužudyti; nužudymas kai turima tyčia suardyti sveikatą, baudžiamas kaipo sužalojimas, nuo kurio žmogus mirė, o tatai yra įstatyme numatyta skyrium.

c. *Kūno sužalojimo rūšys.*
(467—474 ir 480 str.).

BS skiria tris pamatines kūno sužalojimo rūšis: lengvąjį, sunkųjį ir labai sunkų ir apibrėžia juos bendrų pažymių arba kriterijaus sistema.

1. Lengvasis kūno sužalojimas yra toks sveikatos suardymas, kuris neturi labai sunkaus ir sunkiojo kūno sužalojimo pažymių.

2. Sunkusis kūno sužalojimas yra sveikatos suardymas, nepavojingas gyvybei, bet pastovus, kad ir tik kuriam laikui, bet jei del to sutriko kūno organo darbas.

3. Labai sunkus kūno sužalojimas yra sveikatos suardymas pavojingas gyvybei, proto ligos įvarymas, apakinimas, apkurtinimas, liežuvio, rankos, kojos arba veisiamosios galios atėmimas; veido nepagydomas subiaurojimas.

Bausmės: 1) paprastas kalėjimas; 2) grasos kalėjimas; 3) sunkiųjų darbų kalėjimas ne ilgiau kaip 8 metai.

Lengvojo kūno sužalojimo sąvoka yra kiltinė sąvoka, už kurį (sužalojimą) nusikaltimas turi būti laikomas abejojamais atsitikimais. Tuo pat būdu pasikėsinimas padaryti neapibrėžtą sveikatos suardymą, o taip pat netiesioginės tyčios atsitikimais *(dolus eventualis)* turi būti laikomas pasikėsinimu padaryti lengvąjį kūno sužalojimą. Bet jei tyčia buvo nukreipta pada-

ryti sunkųjį arba itin sunkų kūno sužalojimą, tada lengvasis kūno sužalojimas yra tik darbo išsiplėtimo stadija ir yra tik pasikėsinimas padaryti sunkesnių formų sužalojimams.

Iš kitos pusės, jei buvo sumanyta padaryti lengvesnė kūno sužalojimo forma, o padaryta sunkesnė, tai tada yra numatytasis įstatyme lengvesnysis kūno sužalojimas, kvalifikuojamas sunkesnio kūno sužalojimo atsiradimu.

Kvalifikuotieji kūno sužalojimai.

1. Padariniais kvalifikuojami: lengvasis kūno sužalojimas — jeigu jo padarinys būna labai sunkus kūno sužalojimas arba mirtis, arba jei sužalojimas buvo padarytas žinomai nėščiai moteriškiai ir del to ji prieš laką pagimdė, ir vaisius žuvo (grasos kalėjimas ne ilgiau kaip treji metai); sunkusis — jei del to padarinys esti labai sunkus, kūno sužalojimas arba mirtis (grasos kalėjimas ne trumpiau kaip treji metai); labai sunkus — jei del to kūno sužalojimo žmogus miršta (sunkiųjų darbų kalėjimas ne ilgiau kaip 10 metų).

2. Kūno sužalojimas irgi kvalifikuojamas jei padarytas motinai, teisėtam tėvui arba kitam aukštutiniam giminiečiui; kunigui, mišias laikančiam arba kitas kunigo pareigas einančiam; valdininkui, einančiam tarnybos pareigas arba del pareigų ėjimo; karinės sargybos sargybiniui; kai nukentėjusis būna ypač kankinamas; svetimos valstybės vyriausybės galvai; valsčiaus viršaičiui.

Kūno sužalojimai esti privileguojami:

1. sumanyti ir atlikti didelio sujaudinimo įtaka,
2. padaryti reikalingo gynimosi ribų peržengimu.

Be tyčios kūno sužalojimo BS žino irgi neatsargaus sužalojimo baudimą, kad ir labai lengvą: areštu, jei sužalojimas sunkusis ir labai sunkus, ir areštu ne daugiau kaip vienai savaitei arba pabauda ne daugiau kaip 125 litų, jei sužalojimas lengvas.

Be nurodytų straipsnių, kūno sužalojimą gali liesti 188. 189, 420, 482—487, 489—491, 590 str.

2. Smurtas asmeniui.

(475—480 str.).

Antroji kūno neliečiamybės sutrikdymo grupė yra smurtas asmeniui, arba tyčios smūgio smogimas arba kitoks smurto darbas, kuriuo būna sutrikdyta kūno neliečiamybė. Bausmė — areštas.

Nuo kūno sužalojimo smurtas asmeniui skiriasi tuo, kad jis nesuardo sveikatos, o tik padaro skausmą arba net tik nemalonų fizišką jutimą. Nuo įžeidimo veiksmu smurtas asme-

niui skiriasi išorine puse, būtent skausmu arba nemaloniu pojūčiu, o įžeidžiant veiksmu to gali ir nebūti; be to, išvidinė pusė įžeidžiant veiksmu turi būti *animus injurandi*.

Smurtas asmeniui gali būti tik sumanytas: smurto asmeniui per neatsargumą BS nežino.

Smurtas asmeniui kvalifikuojamas tokiais pat atsitikimais, kaip kad ir kūno sužalojimas. Be to, jei jis būna padarytas svetimos šalies pasiuntiniui arba įgaliotiniui, o taip pat ir kitokiam diplomatijos agentui, jei tą smurtą padaro kas, norėdamas išreikšti jo vyriausybei negerbimą.

Privileguojami: jeigu smurtas asmeniui sumanytas ir atliktas didelio sujaudinimo įtakos.

Bausmės nesti: a) jeigu asmens smurtą sukėlė lygus arba sunkesnis asmens smurtas ar lygus arba skaudesnis įžeidimas, nukentėjėlio padarytas (taip vad. provokacija); b) jeigu nukentėjėlis atkeršija jam tokiu pat arba sunkesniu asmens smurtu, ar tokiu pat arba skaudesniu įžeidimu (vad. retorsija). Šios taisyklės negalioja, jei asmens smurtas būna padarytas policininkui arba kitam sargybiniui arba tarnui, einančiam tarnybos pareigas arba del jų ėjimo, arba kunigui.

III. Asmeniui pavojingi darbai.

1. Palikimas pavojuje.

Literatūra: Radbruch, Vergl. Darst. BT. Bd. V. Lifschütz, Das Aussetzungsdelikt in geschichtlicher Darstellung. Абрашкевич, Об уголовной отвѣтственности медиц. персонала за отказ в подачѣ медицинской помощи, ЖМЮ 1915 № 10.

Tesiog su gyvybės atėmimu susieina palikimas pavojuje. Istorijos eigoj šita sąvoka susikūrė iš baudimo už vaikų palikimą; senovės taisyklės apibendrinimo keliu buvo praplėstos analoginiams atsitikimams. Juridinė palikimo pavojuje esmė yra dvejopa.

Pirma, čia galima galvoti taip, kad tas, kas privalo prižiūrėti bejėgį, neatlieka savo pareigų; antra į tai galima žiūrėti kaipo į kėsinimąsi gyvybei ir sveikatai, nes šitoms gerovėms susidaro pavojus. Tuo aiškinama, kodel įstatymuose mes randame dėsnius apie palikimą pavojuje įvairiose kodeksų vietose: Austrijoj — skyriuje apie gyvybės atėmimą, Norvegijoje — apie nusikaltimus gyvybei ir sveikatai, Suomijoje — apie laisvės atėmimą, Belgijoje — nusikaltimų šeimos teisėms tarpe, Prancūzijoje — pilietinės būklės teisėms, Italijoje — atskirame skyriuje. Italų sistemos laikosi ir BS, nes skirią palikimui pavojuje atskirą 25-tą skyrių. Pagal mūsų įstatymą palikimo pavojuje

esmė esanti pareigų neatlikimas, arba neprižiurėjimas bejėgio asmens. Šita pareiga gali iškilti iš asmeninių kaltininko ir aukos santykių arba iš susidėjusių aplinkybių. Atatinkamai įstatymas nustato dvi palikimo pavojuje rūšis.

1. Palikimas pavojuje neatliekant pareigų prižiūrėti žmogų, kuris negali rūpintis savimi. Nusikaltimo objektas yra žmogaus asmeniška gerovė (gyvybė, sveikata). Įstatymai nurodo tokias priežastis, del kurių žmogus pagalbos privalo, arba. kaip įstatymas sako, negali „rūpintis savimi“: del mažų metų, senumo arba del kūno ydos, ligos, del to kad yra be samonės arba kitaip nustojęs sveikatos.

Šitos nusikaltimo rūšies subjektu gali būti tik asmuo, kurio pareiga yra rūpintis bejėgiu asmeniu. Šita pareiga gali būt įstatymo uždėta, prisiimta savo noru arba kilti iš šeimos santykių. Čia priklauso pareigos tėvų, tarnų, bonų, nešiotojų. giminių gyvenančiųjų drauge, gailestingųjų seserų, slaugytojų, gydytojų ir k. k.

Palikimas pavojuje, kaipo veiksmas, yra tai apleidimas negalinčio rūpintis savimi arba statymas savęs tokion būklėn, kurioje pareigų ėjimas yra negalimas (nusigėrimas).

Iš išvidinės pusės palikimas pavojuje turi būti padarytas sumanytai. Sumanymas privalo apimti visus nusikaltimo sudėties pažymius, būtent, kaltininkas privalo žinoti savo pareigą, tai yra jis turi žinoti, kad žmogus, kuriuo kas turi rūpintis, negali rūpintis savimi, kad paliktam vienam jam gresia pavojus. Bet jeigu kaltininkas tiesiog nori savo palikimu padaryti aukai tam tikrą žalą, pav., galą, kūno sužalojimą, ligą — tai jis atsako dar už šitos žalos padarymą, ir čia yra palikimo pavojuje ir atatinkamo nusikaltimo idealinis susidėjimas (nužudymo, kūno sužalojimo).

Objektas turi būti tokioje būklėje, kad be kitų žmonių pagalbos jo asmens gerovė būtų pavojuje. Atatinkamai pavojaus rimtumui BS suskirsto palikimą pavojuje dviem rūšim:

a) Palikimas tokiomis aplinkybėmis, kuriomis pavojus tikrai gresė paliktojo gyvybei (grasos kalėjimas ne ilgiau kaip treji metai) ir

b) Palikimas tokiomis aplinkybėmis, kuriose galima buvo tikėti jį rasę kiti ir paliktojo gyvybei pavojaus nebūsią (areštas arba bauda ne daugiau kaip 2500 litų).

Darbas yra pabaigtas kaip tik kaltininkas palieka bejėgį žmogų, kad jokių padarinių ir nebūtų, pav., kad paliktasis ir būna tuojau atrastas kitų asmenų.

2. Antroji palikimo pavojuje rūšis pagrįsta ne kokia nors iš anksto nustatyta pareiga rūpintis bejėgiu žmogumi, bet susidėjusiomis aplinkybėmis. Įstatymas atskiria tokius atsitikimus:

a) Pavojus nebūna kaltininko padarytas. Tokiais atsitikimais abejojama, ar galima bausti už pagalbos neteikimą pašaliniam žmogui, kurį ištiko nelaimė. Todel, pirmoji BS-to redakcija tokio nusikaltimo nenumatė. Bet Valstybės Taryba paskyrė bausmę tam; kas „matydamas pavojų kito žmogaus gyvybei, nepranešė tatai tam tikrai valdžiai arba nesuteikė ar nepristatė pagalbos, kurios gali suteikti arba pristatyti be tikros baimės del savęs arba del kitų, jei del to pagalbos reikalingas žmogus gavo galą arba sunkią kūno žalą" (491 str.). Bausmė: areštas ne daugiau, kaip vienas mėnuo arba bauda ne daugiau kaip šimtas litų.

b) Pavojų padaro pats kaltininkas, būtent, jis pats įstumia bejėgį žmogų į pavojaus sąlygas. Čia paties kaltininko veiksmas yra pavojaus priežastimi ir čia ir yra baudimo pagrindas. Bet šitas įstumimas į pavojų nebūtinai turi būti nusikalstamas, jis gali kilti ir iš neatsargumo (bet ne iš tyčios, nes tada bus jau pasikėsinimas nužudyti) arba atsitiktinai. Reikia, kad kaltininkas tik žinotų, kad jis padarė pavojų. Pavojus turi būti žmogaus gyvybei — kitoms gerovėms pavojaus neužtenka. Subjektu gal būti asmuo, kuris privalo rūpintis bejėgiu žmogumi, taip pat ir pašalėtis. Bausmė — grasos kalėjimas.

3. Palikimui pavojuje priklauso dar pagalbos nesuteikimas sergančiam, jeigu tai buvo nustatyta įstatymu arba privalomuoju įsakymu. Kvalifikuotas atsitikimas — „jei taip nusižengė, neturėdamas pateisinamos priežasties, praktikuojantis gydytojas, felčeris, priėmėja arba ligoninės tarnas, kurie žinojo ligonies arba gimdyvės pavojingą stovį" (497 str. 2 d.). Bausmė — areštas nedaugiau kaip trims mėnesiams.

2. Dvikova.

Literatūra: Coulin, Verfall des offiziellen und Entstehung des privaten Zweikampfes in Frankreich. Binding Die Ehre, der Zweikampf. Gwinner, Ueber die juristische Natur des sogenannten amerikanischen Duells. Набоков, Дуэль и уголовный закон.

a. Bendrosios pastabos.

Nustatydamas bausmės už dvikovas (dvikautės), įstatymas turi atsižvelgti į šito nusikaltimo ypatumus, kurie glūdi visuomenės papročiuose ir pobūdžiuose. Įstatymų leidėjas privalo turėti omenyje, kad dažnai dvikovininkas taip būna suvaržytas visuomenės pažiūrų, jog kartais atsisakymas nuo dvikovos būna sujungtas su faktišku svarbių visuomeninių teisių atėmimu. Todel, aštriausios priemonės prieš dvikovas dažnai nepasiekdavo tikslo, nes jos virsdavo visiškai nebaudžiamos. Šitoje srityje įstatymų leidėjui kyla tokia dilema:

jeigu dvikovos yra dažnos ir paprotys yra įsigilinęs, tai įstatymas nevalioja su jomis kovoti; jeigu tasai paprotys nyksta, tai kova su juo smarkiomis bausmėmis yra nereikalinga.

Dvikovos yra senų papročių liekana kova spręsti bylas: šitai teismo formai išnykus dvikovos išliko kaipo privatinė priemonė garbės klausimams spręsti, savotiška dabartinio trečiųjų teismo pradžia. Įstatymų leidėjai, kurie buvo panaikinę dvikovas, pradėjo smarkiai kovoti su jomis bausmėmis ir smerkė nužudyti tąjį dvikovininkų, kuris išliko gyvas. Bet XVIII amžiaus laikais buvo pastebėta, kad be bausmių už dvikovą reikia dar imtis kokių nors priemonių garbei ginti. Šitos nuomonės laikėsi ir prūsų karalius Fridrichas Didysis, kuris buvo manęs sušaukti specialų tarptautinį kongresą iš vyriausybių atstovų kovos su dvikovomis priemonėms nustatyti. Tos nuomonės laikėsi ir prūsų Landrecht'o kūrėjai, kurie manė kartu su griežtomis bausmėmis įkurti dar luomų teismus garbės klausimams spręsti. Bet garbės teismai nebuvo įsteigti ir vėl įstatymuose liko tik žiaurios bausmės, kurios buvo sušvelnintos tik XIX amžiaus laikais.

Dabartiniai kodeksai dvikovų atžvilgiu skirstomi keturiomis grupėmis.

1. Dvikovos, kaipo tokios, nebaudžiamos: už nužudymą arba kūno sužalojimą dvikovoj, baudžiama kaip už paprastą nužudymą arba kūno sužalojimą, tik bausmė lengvinama.

2. Įstatymas visiškai nemini dvikovų ir paveda klausimą spręsti teismų praktikai ir teorijai. Šitos sistemos laikosi Prancūzija, Japonija ir Norvegija. Tų kraštų teismų praktika sprendžia šitą klausimą ne vienodai. Prancūzijoje ji ilgai svyravo, ar dėti visą atsakomybę už dvkovos rezultatą, ar visiškai jo nebausti. Dabar praktika keistu būdu laikosi tuo pat laiku abiejų sistemų. Kasacijos tesmas formališkai ir prisiekusiųjų posėdininkų teismai faktiškai laikosi nebaudimo principo, o žemesniųjų instancijų teismai pripažįsta atsakomybę eidami bendrais įstatymais. Todel dvikovininkas greičiau išsimoka nužudęs priešą, negu tik jį sužeidęs. Ir dvikovininkai visada stengiasi įrodyti, kad jie norėjo nužudyti priešą, o ne tik sužeisti jį, nes tada byla pereina į prisiekusiųjų posėdininkų teismą, kaip pasikėsinimas nužudyti.

3. Mišrioji sistema: dvikovos yra laikomos atskiru nusikaltimu, bet už jų vaisius dvikovininkai atsako einant bendrais įstatymais kaip už nužudymą ir kūno sužalojimą. Šitos sistemos laikosi Anglija, Amerikos Valstybių dauguma; ją taip pat priėmė šveicarų projektas.

4. Įstatymų dauguma pripažįsta, kad dvikovos ir jų padariniai yra atskiras, ypatingas nusikaltimas.

b. BS-to dėsniai.

(481—488 str.).

Pastarosios sistemos laikosi ir mūsų BS-tas. Reikia pabrėžti, kad dvikovos Rusijoje niekada nebuvo labai paskliduSios. Ir priešingai negu kitose valstybėse Rusijoje vyriausybė pati stengdavosi paskleisti karingumo dvasią ir skatinti dvikovas. Šitas palankumas dvikovoms matomas ir kriminalės teisės srityje, kuri labai švelniai baudžia dvikovas.

Kaip daugelis dabartinių kodeksų, BS žiūri į dvikovas ne kaip nusikaltimą visuomenei (visuomeninės tvarkos ardymas, savavališkas elgesys), o kaip į kėsinimą privačiai gerovei, gyvybei ir sveikatai. Tačiau įstatymas deda šitus nusikaltimus į atskirą grupę, kadangi čia yra labai svarbus momentas — nukentėjėlio sutikimas muštis šaltu arba šaunamuoju ginklu ir tuo išreiškiamas sutikimas kai del šito mūšio vaisių. Todel čia negalima taikinti bendrųjų dėsnių apie nužudymą ir kūno sužalojimą, o reikia nustatyti atsakomybę kaipo už *delictum sui generis*.

Įstatymas neapibrėžia dvikovų ir paveda šitą klausimą teorijai ir praktikai, kurios apibrėžia dvikovas kaipo sutartas dviejų asmenų kautynes, šaltu arba šaunamuoju ginklu pagal papročių taisykles arba pagal susitarimą.

1. Dvikova yra kautynės. Nebus dvikova Amerikiečių dvikautės, kai likimas lemiamas burtais. Kautynėse įmanomas gynimasis ir puolimas abiejų pusių. Todel nėra dvikovos tada, kai tik viena pusė tepuola, o kita tik ginasi.

2. Kautynės turi būti sutartos abiejų pusių, vistiek kokiai susitarimo forma. Susitarta gali būti tylomis, momentališkai. Todel, visai atatinka dvikovos sąvokai vadinamasis *„rencontre"*.

3. Kautis reik šaltu arba šaunamuoju ginklu. Todel imtynės arba peštynės dantimis, kumščiais arba namų apyvokos daiktais (kėdėmis, lazdomis) nėra dvikovos, ir kaltininkai atsako už rezultatus paprastu būdu. Kadangi čia būna nukentėjėlio sutikimas, tai už tokias rungtynes atsakomybė dedama tik tada, kai atsitinka juose nužudymas.

4. Ne kiekvienas ginklas leidžiama vartoti dvikovose. Dvikova — yra tai kautynės papročių nustatytomis taisyklėmis. O papročiai leidžia tik „kilmingą" ginklą, būtent, kardą arba pistoletą. Todel kautynės šautuvais arba durtuvais (peiliais), jeigu tai nėra vietos paprotys (Kaukazas) nėra dvikova.

5. Kautynės įvyksta papročiцų nustatytomis taisyklėmis. Ar kiekvienos dvikovos taisyklės atatinka papročiams, tatai reikia spręsti kiekvienu atveju skyrium. Šitos taisyklės nustato bent abiejų pusių lygybę. Bet jėga, vikrumas, taiklumas

ir mokėjimas vartoti ginklą gali būti nevienodi. Bet nėra dvikova kautynės aklo su neaklu, mokančio gerai kautis kardu su imančiu jį į ranką pirmą sykį savo gyvenime.

6. Sekundantų buvimas nėra būtinai reikalinga dvikovos sąlyga. Bet mūsų įstatymas skyrium mini dvikovas be sekundantų, ir baudžia jas griežčiau.

Dvikovų baudimas apibrėžiamas jų sąlygomis, aplinkybėmis ir rezultatu. Padidinta bausmė būna už labai sunkų kūno sužalojimą arba gyvybės atėmimą; be to, bausmė dar didinama, jei buvo susitarta kautis lig žuvimo. Kvalifikuojamos irgi dvikovos be sekundantų.

Dvikovos pabaiga, formalia to žodžio prasme, neatatinka pabaigai paprasto įvykio būties prasme: įstatymų prasme dvikova pabaigta, kai tik prasidės kautynės (pav., vieną sykį iššauta arba priešų tik sukryžiuoti kardai); dvikova (kaipo nusikaltimas) baigiasi, nors jos vaisiai dar ir nepaaiškėję. Pasikėsinimas prasideda, kai tik šalys pasirodo kautynių vietoje. Šaukimas kautis baudžiamas tik tada, jei būna šaukiamas valdininkas del jo einamų tarnybos pareigų, arba valstybės arba visuomenės tarnybos viršininkas.

Dvikovos bendrininkai, tai yra tie, kurie įteikia šaukimą arba karteltregeris, sekudantai ir gydytojai nebaudžiami. Išimtys: sekundantas, kuris nusikalsta leidęs eiti į dvikovą žinodamas, kad sutarta kautis žūtinai, žmogus, kuris padėjo tokią sutartį padaryti, jei tokioj dvikovoje labai sunkiai kūnas sužalotas arba galas padarytas, ir žmogus, kuris kursto šaukti į dvikovą arba sutikti kautis arba iš naujo kautis dvikovoje, jei dvikova buvo įvykusi (bausmė — tvirtovė ne ilgiau kaip vieneri metai).

Dvikovos baudžiamos tvirtove ne ilgiau kaip vienerius metus. Pasikėsinimas baudžiamas tvirtove ne ilgiau kaip vieną mėnesį. Kvalifikuojami: labai sunkus kūno sužalojimas arba galo padarymas, susitarimas kautis iki galą gaunant. Nutolimas nuo dvikovos sąlygų priešininko nenaudai baudžiamas grasos kalėjimu; jei, be to, kaltininkas labai sunkiai sužaloja priešininko kūną arba padaro jam galą, tai jis baudžiamas už tai, kaip už paprastą kūno sužalojimą arba nužudymą; šiomis pat bausmėmis ir tuo pačiu pagrindu einant baudžiami kurstytojas, sekundantas ir padėjėjas.

Kaipo atskirą dvikovų rūšį BS — rodos, pirmas įstatymų — pradeda bausti už amerikiečių dvikautes. Amerikiečių dvikautėmis mūsų įstatymas laiko susitarimą „su priešininku, kad vienas judviejų nusižudys, ištraukęs lemiamą burtą arba įvykus kitam sutartam dalykui" (488 str.). Baudimo didumas pareina nuo to, ar nusižudymas įvyko (sunkiųjų darbų kalėjimas

ne ilgiau kaip 8 metai) ar ne (grasos kalėjimas). Šitomis pat bausmėmis ir tuo pačiu pagrindu einant baustinas kurstytojas ir padėjėjas.

Nuo paprastųjų dvikovų amerikečių dvikautės skiriasi tuo, kad jose nėra kautynių. Nuo nužudymo — tuo, kad nėra kėsinimosi kito žmogaus gyvybei. Juridine prigimtimi amerikiečių dvikovos yra savotiškas nusižudyme dalyvavimas. Kaip toks jis ir paliktų nebaudžiamas, jeigu nebūtų atskirų tam tikrų įstatymo taisyklių. Kadangi šios dvikovos rūšies sąlygos nėra nustatytos papročių ir neturi kilmingumo aureolės, kuri apsupa paprastąsias dvikovas, tai bausmės nustatytos labai žiaurios.

IV. Nusikaltimai asmens laisvei.

Literatūra: Rosenfeld, Verbrechen und Vergehen wider persönliche Freiheit, Vergl. Darst. BT., Bd. V.

Atskira savarankiškoji nusikaltimų asmens laisvei grupė pasirodė įstatymuose tik pastaraisiais laikais. Romėnų teisė tepažinoje tik kai kuriuos atskirus atsitikimus ir laikydavo juos ne tik nusikaltimais asmeniui, bet ir valstybei, nes čia įžiūrėdavo negerbimą aukščiausios valstybės valdžios, kuri viena tegali varžyti piliečių laisvę. Tokiu pat būdu senovės germanų ir viduramžių teisė žinojo tik atskirus atsitikmus, nejungė jų į vieną grupę, bet įterpdavo į įvairius, kartais jiems visai svetimus, skyrius. Pav., vergijon pardavimas iš pradžių buvo laikomas nužudymu senovės germanų teisės įtakoje, o vėliau, kanoninės teisės įtakoje, buvo pripažintas nusikaltimu turtui, kaipo sunkiausia vagystės rūšis.

Pirmiausia atskiria į savotišką grupę kėsinimąsi laisvei prūsų *Landrecht,* kuris nustato skyriuje „Apie nusikaltimus laisvei“ bausmę tam, kas „smurtu suima, uždaro arba priverčia kitą daryti ką jam nesutinkant“. Tuo būdu buvo ne tik sukurta atskira grupė nusikaltimų laisvei, bet ir nustatyta nauja rūšis — prievarta. Šitie dėsniai darosi visai nauja šioje srityje įstatymdavystės pradžia.

Tačiau ir nustačius ypatingą grupę kėsinimuisi laisvei. esmė gerovės, kuri ginama šitos grupės, dar nėra pabaigtinai nustatyta. Tatai liudija, tarp kita ko ginčai del grasymų ir nusikaltimų privatinio būsto neliečiamybei vietos ir sistematikos. Kad šitie nusikaltimai yra artimi nusikaltimams laisvei — tai aišku. Bet jeigu juos įtrauktume į šitą grupę, tai laisvės sąvoka būtų labai neaiški. Be to, nusikaltimai laisvei paprastai turi dar kokį nors tolesnį nusikalstamąjį tikslą: turto, politinių, tikybinių teisių, kūno arba dorovės neliečiamybės pažeidimą, ir tokius atsitikimus įstatymas mini atatinkamuose

skyriuose. Todel įgavo reikšmės teorija, kuri nusikaltimuose laisvei mato subsidarinį būdą — tatai yra visų asmens teisių pažeidimas, jei tik šitie pažeidimai nenumatyti kituose kodekso skyriuose. Šita teorija tinka ir mūsų Statutui, kuris labai plačiai ima laisvės sąvoką ir 26-ame skyriuje „Apie nusikalstamus asmens laisvei darbus" numato ne tik tokius tipingus nusikaltimus, kaip laisvės atėmimą, pardavimą vergauti, prievartą, bet ir grasymą, buto neliečiamybės pažeidimą, dargi svetimo vaiko pagrobimą ir paslėpimą.

1. Grasymai.

(510 str.).

Baudžiamuoju grasymu vadinamas neteisėtas, sumanytas kurio nors asmens ramybės sutrikdymas pažadant kėsintis šito asmens arba artimų jam žmonių teisėms.

Kėsinimosi objektas čia yra teisėtos ramybės jausmas, kuris yra vienas svarbiausių mūsų laikų gerovių. Laikas, kai kiekvienas laikydavo kitą, išskiriant jo šeimos narius, galimu arba net įtikimai galimu priešu ir būdavo pasiruošęs gintis, — tie laikai praėjo. Dabar kiekvienas pilietis laukia iš visų aplinkinių žmonių savęs ir savo teisių gerbimo. Todel mes dabar nekasame griovių, nestatome mūrų aplink savo namus ir tik kariai laiko reikalinga turėti ginklą visada su savimi. Kiekvienas grasymas dabar gali sužadinti neramumą ir baimę ir verčia pilietį kreiptis ieškoti paramos į visuomenę ir valdžią, kurios gina ypatingą gerovę — teisėtos ramybės jausmą, kaipo laisvės dalį.

Bet del bausmių ekonomijos, eidama taisykle *„minima non curat praetor"*, valstybė nesikiša į smulkius dalykus. Todel pažadėjimas padaryti tokią netiesą, kuri lengvai gali būti pildoma, pav., civilinių netiesų dauguma (grasymas nemokėti laiku skolų, sulaužyti sutartį) arba maži nusižengimai (grasymas įžeisti) nebaudžiamas. Baudžiamas yra tik toks grasymas, kuriame pažadama padaryti didelė nepataisoma arba sunkiai pataisoma žala. Pagal mūsų BS yra baudžiamas grasymas „padaryti galą arba atimti laisvę grasomajam arba jo šeimos žmogui arba smurtu padaryti žalą jo asmeniui, arba padegti, išsprogdinti arba paskandinti jo turtą". Visos šitos sąvokos reikia laikyti techniškomis baudžiamąja to žodžio prasme, ir jos aiškinti reikia pagal atatinkamų skyrių dėsnius. Jų išvardinimas yra pilnas.

Ne kiekvienas žadėjimas padaryti vieną iš aukščiau minėtųjų nusikaltimų bus jau baudžiamasis grasymas. Žadėjimas turi būti rimtas, arba, kaip sako BS, reikia, kad toks grasymas galėtų „sukelti grasomajam jo įvykdymo baimės". To-

del grasymas turi būti apibrėžtas, tiek objekto, tiek ir grasomojo pikto aplinkybių atžvilgiu. Nuogas pareiškimas „aš tau parodysiu“, arba „aš tave pamokysiu“ — nėra baudžiami grasymai.

Grasymas privalo būti sumanytas, t. y. kaltininkas privalo norėti arba leisti įvykti: 1) kad jo grasymas savo turiniu yra pažadėjimas padaryti vieną iš aukščiau minėtų nusikaltimų; 2) kad šis grasymas gali pasiekti grasomąjį asmenį; 3) kad jis gali sukelti grasomajam baimės, kad jis įvyks. Bet nereikalaujama, kad kaltininkas tiesiog žinotų, jog jo grasymo turinys yra nusikaltimas formaline to žodžio prasme, užtenka, jei jis žino, jog jis gresia neteisėtu darbu. Nereikia, kad kaltininkas iš tikrųjų norėtų padaryti tą piktą darbą, kuriuo jis gresia. Jeigu būtų toks noras arba tyčia įvykinti, tai turėtume idealinį susidėjimą grasymo ir tyčios iškėlimo aikštėn (nebaudžiamo).

Grasymas gali būti pareikštas pačiam grasomajam arba per trečiuosius asmenis. Jis gali būti sakyte pasakytas arba rašyte parašytas, arba padarytas konkliudentinių veiksmų keliu.

Bausmė: areštas ne daugiau kaip trys mėnesiai arba bauda ne daugiau kaip 1500 litų. Kvalifikuojamas: raštu, motinai, teisėtam tėvui arba kitam aukštutiniam giminiečiui, kunigui, valdininkui (areštas).

Reikia pabrėžti, kad grasymas labai dažnai yra priemonė kitiems nusikaltimams padaryti (pav., 145, 146, 148. 408, 507, 509, 589, 590 str.). Visais šiais atsitikimais baudžiamųjų grasymų esmė reikia suprasti, kaip aukščiau išdėstyta.

2. Būsto neliečiamumo sulaužymas.

(511 ir 512 str.).

„Mano namas — mano pilis“ didžiuodamasis sako anglas, kad jo namas ir būtų tik paprasta pirkelė, kad tai būtų ir neturtingiausios Londono dalies butelis aukšte. Ir jeigu ne visuose kraštuose piliečiai yra įpratę taip aukštai statyti savo būsto neliečiamumą, tai visgi nėra tokios šalies, kurioj žmonės nežinotų, kad kiekvienas privatinis būstas yra tai vieta, kurioje viešpatauja jos šeimininkas. Būsto sienos — tai pirmoji siena, kuri gina šeimininko ir jo šeimos teises. Ir savavališkas šitos sienos perėjimas yra jau netiesa, kuri tam tikrais atsitikimais gali būti baudžiama. Todel jau romėnų juristai sakydavo: *domus tutissimum cuique refugium atque receptaculum;* dar žymiau buvo pabrauktas namų ribų neliečiamumas viduramžio laikais, kai teisė buvo pilna partikuliarinės ir individualinės dvasios. Ir mūsų laiku namo neliečiamumo laužymas

rodosi toks svarbus, kad vokiečių teisė iki mūsų dienų laiko jį visuomeninės tvarkos ardymu. Bet šita konstrukcija sutiko dabar visos literatūros pasipriešinimą, ir mokslininkų dalis laiko jį nusikaltimu laisvei, o kita dalis — savotišku nusikaltimu, analogišku privatinės korešpondencijos neliečiamumo laužymui.

BS numato tris būsto neliečiamumo laužymo rūšis: 1) namų neapleidimą, kad ir reikalaujama šeimininko; 2) naktį svetimame būste buvimą be šeimininko žinios ir 3) į svetimą būstą veržimąsi smurtu, baustinu grasymu arba kliūčių sulaužymu arba pašalinimu.

Pirmais dviem atsitikimais ginamas tik svetimas gyvenamasis būstas, arba gyvenamoji troba su visais ūkio trobesiais, kurie betarpiškai priglausti prie namų, su virtuvėmis, kamaromis, sandėliais, aukštu ir t.t., ar kuris nors kitas gyvenamasis nelaikinis būstas. Plačiau yra imama vieta, kuri ginama nuo įsiveržimo: svetimas trobesys arba koks kitas būstas arba aptvertoji vieta; trobesys arba būstas gali būti ir negyvenami; aptverta vieta gali būti sodnas, kiemas, parkas ir net aptvertas laukas.

Veiksmas neapleidžiant būsto yra tas, kad kaltininkas slaptai arba savo valia įeina į gyvenamąjį būstą ir neapleidžia jo, nebodamas šeimininko arba atstojančio jį žmogaus reikalavimo, arba naktį, be šeimininko žinios. Jeigu įsiveržiama, tai pats įėjimas yra neteisėtas ir baudžiamas.

Neapleidimas baudžiamas areštu ne daugiau, kaip trims mėnesiams arba bauda ne daugiau, kaip 1500 litų. Įsiveržimas: areštu arba bauda ne daugiau kaip 2500 litų. Įsiveržimas kvalifikuojamas, jei jis įvyksta naktį, dviem arba daugiau žmonių dalyvaujant su ginklu. Jeigu įsiveržiama sambūriu, tai toks nusikaltimas yra numatytas skyriuje apie sąmyšį (122 str.).

3. Prievarta.

(507—509 str.).

Prievarta, plačia to žodžio prasme, vadinamas tyčios veiksmas kito asmens valios fiziniu ar psichiniu smurtu.

Ne kiekviena prievarta yra baudžiama. BS apibrėžia baudžiamą prievartą tokiais pažymiais:

1. Prievartos priemonė yra: smurtas asmeniui, baustini grasymai arba tėvų, globėjų arba kurios kitos valdžios piktas naudojimas. Smurtas asmeniui gali būti toks darbas, kuriuo nukentėjėlis yra tiesiog verčiamas ką nors padaryti, arba susilaikyti ko nors nedaryti, pav., kaltininkas smurtu vedžioja nukentėjėlio ranką ir tuo būdu verčia jį pasirašyti dokumentą

(*vis absoluta*); arba toks darbas, kada smurtas veikia nukentėjėlio valią ir tuo būdu verčia jį patį ką nors padaryti, pav., nukentėjėlis būna laikomas, kol pasirašo dokumentą (*vis compulsiva*). Pastarąja prasme smurtas gali būti nukreiptas ne tik į verčiamąjį asmenį, bet ir į trečiuosius asmenis, pav., giminiečius arba draugus. Baudžiamus grasymus reikia imti 510 str. prasme. Prievartos priemonės išvardintos visos. Todel, pavyzdžiui, apgavimas, suktybės arba sąmonės atėmimas negali būti prievartos priemonės. Ginčijama, ar gali būti prievartos priemone veikimas į daiktus, pav., vežikas neatiduoda daiktų, kol bus jam pridėta už vežiojimą, namų šeimininkas išima langus ir duris, kad gyventojai apleistų butą ir t.t. Vokiečių Reichsgerichtas pripažino dalimi tai smurtu asmeniui.

2. Prievartos tikslas: priverst nukentėjėlį „padaryti arba leisti ką, kuo peržengiama verčiamojo žmogaus teisė arba pareiga, arba atsisakyti nuo teisės vykdymo, arba pareigos atlikimo“. Tai reiškia, kad nukentėjėlis ne tik neturi būti verčiamas padaryti tai, ką jis nenorėjo daryti, bet kad kaltojo veiksmai turi padaryti dar kokią nors žalą. Bet prievartos tikslas negali būti meilavimas, gašlavimas, įkalbinėjimas moteries kekšiauti, arba turto naudos gavimas, arba kiti atskirai BS-te numatyti tikslai, kadangi tuomet darbas atatiktų 515. 522, 526, 590 ir k. str. sudėtims.

3. Darbas turi būti tyčios darbu. Jo motyvas (asmens nauda, visuomenės gerovė ir t.t.) — reikšmės neturi.

4. Prievarta turi būti neteisėta. Neteisėtos turi būti priemonės, bet ne tikslas. Prievarta išgauti savo teisei, jei ji būna padaryta neteisėtu būdu, lieka baudžiama prievarta, kad ir švelniau baudžiama (savavališka prievarta), o priverčiamosios priemonės, kurių griebiasi žmonės, turėdami teisę jų griebtis, nėra baudžiama prievarta, kad jos tikslas ir būna neteisėtas.

Bausmė — kalėjimas. Kvalifikuojama: pasikėsinimas padaryti didįjį arba šiaip nusikaltimą. Pasikėsinimas baudžiamas. Privileguojama: savavališka prievarta, būtent, jei privertęs žmogus turėjo pakankamai pagrindo manyti, kad versdamas jis vykdąs savo teisę (areštas ne daugiau kaip trijų mėnesių, arba bauda ne daugiau kaip 1500 litų).

Iš bendrosios prievartos sąvokos padaryti nusikaltimą išskirta prievarta darbininkams suruošti streiką, numatytą 367 str., prisidėti prie tokio streiko arba tokį streiką toliau tęsti. Baudžiama ne tik pati prievarta, bet ir kurstymas ją padaryti. Str. 367 numato baudimą streiko gamykloje, fabrikoje, arba apskritai tokioje įstaigoje, kurios darbo sustabdymas „gali pakenkti vietos žmonių reikalams“. Įstatymas kalba: „kas nusikaltó versdamas darbininkus“. Todel vienam darbininkui prie-

varta gali būti baudžiama kaipo paprastoji prievarta, o ne kvalifikuotoji. Darbas esti pabaigtas, kada darbas sustabdytas arba nutarta streikas toliau tęsti.

4. Laisvės atėmimas.

(498—500 str.).

Svarstomosios nusikaltimo grupės charakteringiausias nusikaltimas yra laisvės atėmimas siaurąja to žodžio prasme, t. y. judėjimo laisvės atėmimas arba varžymas.

1. Įstatymas kalba apie asmens laisvės atėmimą „suėmimu arba uždarymu". Suėmimas, tai yra laisvės atėmimas fizišku arba psichišku veiksmu į nukentėjusį asmenį. Uždarymas — laikymas tokioje vietoje, iš kurios žmogus negali išeiti. Suėmimo arba uždarymo priemonė reikšmės neturi. Tai gali būti fiziškas arba psichiškas smurtas, apgavimas arba vylius, veikimas į trečiuosius asmenis arba net daiktus (pav., rūbų paėmimas gali sulaikyti savininką).

2. Laisvės atėmimas turi būti neteisėtas. Todel nenusikalsta, jei laisvę atima toks asmuo, kuris turi teisę tai daryti, pav., turi drausmės teisę. Nukentėjėlio sutikimas pašalina neteisėtumą.

3. Laisvės atėmimo laipsnis ir jo ilgumas reikšmės neturi, ir gali daryti įtakos tik bausmės didumui.

Bausmė: kalėjimas. Laisvės atėmimas kvalifikuojamas, jeigu jis tęsiasi daugiau kaip savaitę; aukštutiniam giminaičiui; valdininkui; karinės sargybos sargybiniui; pavojingų gyvybei arba skausmingu būdu; laikymas pamišėlių arba paleistuvių namuose.

5. Pavertimas vergu.

(501 str.).

Pavertimas vergu arba belaisviu suprantamas kaipo vieno žmogaus fiziškas viešpatavimas kitam.

Kova su šitais nusikaltimais turi tarptautinio pobūdžio. Šita kova buvo pradėta tada, kada Anglija įstatymų keliu panaikino prekybą negrais (negrų prekyba buvo uždrausta 1807 m., o vergija 1843 m.). Vienos (1814) ir Veronos (1822) Kongresuose Europos valstybės pripažino, kad prekyba vergais prieštarauja Europos tarptautinei teisei. Bet tik kai kurios valstybės įkūnijo tatai savo įstatymuose. Iš naujo klausimas buvo pastūmėtas į priekį 1842 m., kada tarp Anglijos, Austrijos, Rusijos ir Prancūzijos buvo padaryta sutartis, kuri reikalavo, kad kiekviena šalis prisidėtų prie bendrų priemonių kovoti su prekyba vergais. Šitie nutarimai buvo vėliau papildyti naujais,

ir pastaruoju aktu 1890 m. Briuselyje kova su prekyba negrais perkelta ne tik į jūras, bet ir į kontinentų gilumą, kad būtų panaikinta vergija visiškai (šito akto tarptautinė jėga patvirtinta 22 straipsniu Versalio traktato).

Šitų tarptautinių nusprendimų įtakoje ir rusų BS buvo numatyta bausmė už prekybą negrais.

BS-tas numato:

1. Pardavimą arba perdavimą į vergiją arba į nelaisvę.
2. Prekybą negrais arba šioje prekyboje dalyvavimą.
3. Įtaisymą arba apginklavimą laivo tai prekybai.

Lietuvos santykiuose šitos taisyklės, žinoma, negali turėti praktiškos reikšmės.

6. Vaikų pagrobimas.

(502—504 str.).

Nusikaltimų leisvei grupėje BS numato irgi vaikų pagrobimą. Čia priklauso:

1. Pagrobimas, paslėpimas arba pamainymas svetimo vaiko kuriam nesukako 14 metų amžiaus; kvalifikuojamas: jei tatai padaryta, kad vaikas elgėtautų arba verstųsi kitu nedoru darbu; norint pasipelnyti arba atimti vaikui jo luomo padėtį.

2. Negrąžinimas savo valia paimto arba sau pasilaikyto vaiko, nežiūrint teisėto vaiko tėvų reikalavimo, jei negrąžinama buvo ne iš pasigailėjimo.

3. Nepranešimas per dvi savaites vietos policijai, arba tėvams apie pasilaikytą pamestąjį arba paklydusį vaiką.

V. Nusikaltimai dorovei.

Literatūra: Mittermaier, Verbrechen und Vergehen wider die Sittlichkeit, Vergl. Darst. B. T., B. IV. Wulffen, Der Sexualverbrecher. Schlechtriem, Die strafrechtliche Bedeutung unzüchtiger Schriften. Lazarus, Das unzüchtige und die Kunst. Cohn, Das Problem der Bestrafung des Ehebruches, Lil. 190. А-р. Б-и, Торг женщинами в США, ЖМЮ 1910 № 3. Елистратов, Борьба с проституціей в Европѣ, ЖМЮ 1910 № 3.

1. Baudžiamumo ribos.

Teisė privalo priklausyti dorovės, bet ne viešpatauti jai. — Toks yra dabartinis šitų dviejų svarbiausių visuomenės pagrindų santykio obalsis. Čia darome išvadą: baudžiamoji teisė nelaiko savo tikslu dorovės gynimą arba plitimą. Ir kada kriminalistai kalba apie nusikaltimus „dorovei“, tai jie turi ome-

nyje ne dorovę plačia to žodžio prasme, o tik siaurą jos sritį — kūno, lyties dorovę. Bet ir čia jie privalo turėti galvoje šitos dorovės neapibrėžtinumą ir kintamumą: kas leistina, dorovinga ir girtina vienose tautose, yra paleistuvystė ir iškrypimas kitose; kas nuodėminga pagal vienos epochos pažiūras, yra dorovinga kitais laikais. Net nustatyti kiekvienai epochai darbų sritį, kuri būtų pripažinta neleistina, prieštaraujančia viešpataujančioms pažiūroms, tai vis delto dar nereiškia, kad tuo bus nustatytos ir baudžiamosios teisės įsikišimo ribos, kadangi kaip tik šitoje srityje baudžiamasis įstatymas dažnai pasirodo bejėgiškas ir tik diskredituoja save ir valdžią. Ryškus pavyzdys — istorija baudžiamosios kovos su prostitucija ir su laužymu vyro-žmonos ištikimybės.

Iš pradžių romėnų teisė nežinojo kriminalių bausmių ir nusikaltimų dorovei ir palikdavo tatai *patris familiae* ir cenzorių žinioje. Kadangi romėnų papročiai buvo itin aštrūs, tai tokio valstybės įsikišimo reikalingumas ir nebuvo jaučiamas. Tik prieš prasidedant mūsų erai, kada papročiai taip pakitėjo, jog pradėjo svyruoti ir pati valstybė, ji pradėjo tuo rūpintis ir 17 m. prieš mūsų erą buvo išleistas *Lex Julija de adulteriis coercendis*, įstatymas, kurį Momsenas vadina vienu pastoviausių kūrinių, kokį tik žino kriminalės teisės istorija. Įstatymas šitas nustatė bausmes už visą eilę nusikaltimų dorovei: *adulterium, stuprum, lenocinium, incestus* ir t.t.

Viduramžių laikais bausmių už nusikaltimus dorovei srityje viešpatauja didžiausias pažiūrų sąmyšis. Tai smarki ir reikli kanoninė teisė grėsė bausmėmis ne tik už veiksmus, bet ir už mintis, ir pasauliniai įstatymai dažnai sekė paskui bažnyčios teisininkų mokslą. Bet papročiai ir praktika nieku būdu neatatikdavo šitam rigorizmui, ir paleistuvių namai buvo ne tik kenčiami, bet kartais pripažįstami miestų ir valstybės įstaigomis, kurios naudojosi ne tik bendrų įstatymų apsauga, bet dargi privilegijomis. Toks pažiūrų sąmyšis viešpatavo iki mokslinimo amžiaus. Ir jeigu papročių istorija mums rodo didžiausio dorovės sunykimo ir peleistuvystės vaizdus — paleistuvystės, kuri apimdavo ne tik pasaulinius rūmus, bet dargi dvasiškų sostų artimiausias sferas, tai greta su tuo mes įstatymų leidimuose sutinkame žiauriausias bausmes už tokius nusikaltimus dorovei, kurie dabar arba visai nėra baudžiami, arba yra tiktai maži nusižengimai.

Tik nuo XVIII amžiaus kilo balsų, kurie reikalavo teisės su gyvenimu suartinimo ir baudžiamųjų darbų srities susiaurinimo. Šitoje epochoje buvo išreikšta mintis, kad dorovė ir teisė nėra tas pats dalykas, kad lyties dorovės laužymas yra privatus dalykas, kuris neliečia visuomenės, ir kad vyrui ir moteriškei reikia duoti daugiau laisvės jų santykiuose. Kaipo

įrodymas buvo dažnai minima, kad neteisėti vaikai yra dažnai gražesni ir stipresni, negu išlepinti, išblyškę vaikai santuokos, kurią laimina valstybė ir bažnyčia.

Šitų naujų pažiūrų įtakoje per XIX amžių nusikaltimai dorovei įėjo, taip sakant, į savo vagą, ir dabar visur yra pripažinta, kad lyties dorovės sulaužymas baudžiamas tik tada, jei jis liečia dar kurias nors teisės saugomas geroves: asmens neliečiamumą, laisvę, garbę, santuokos instituciją, arba nors administracijos įsakymų padorumą ir švankumą: šitas objekto dvejopumas sudaro kai kurių sunkumų šitiems nusikaltimams sistematizuoti, ir pav., BS-te atatinkamų sudėčių reikia ieškoti visame kodekse, daugiausia šituose skyriuose: XIII-me „Apie laužymą įstatymų, kuriais prižiūrima visuomenės dorovė“ (viešas begėdiškas poelgis, begėdiškų rašinių ir paveikslų skleidimas), XIX-jame „Apie nusikalstamus šeimos teisėms darbus“ (nusikaltimai santuokai), XXVI-ame „Apie nusikalstamus asmens laisvei darbus“ (laikymas prostitucijos namuose, nepilnametės mergaitės pagrobimas paleistuvauti, neištekėjusios moteriškės su ja susituokti pagrobimas), ir daugiausia XXVII-me „Apie paleistuvavimą“ (gašlavimas, kraujomaiša. sąvadavimas, pataikavimas, įkalbinėjimas moteriškei kekšiauti, prostitucijos verslas).

2. Nusikaltimas santuokai (vedybai).

Santuokos esmė yra dviejų asmenų laisvas susijungimas. Todel neteisėtas veikimas į vienos šalies valią yra rimtas nusikaltimas, kuris yra atkreiptas vienu laiku prieš asmenį, prieš santuokos instituciją ir prieš dorovę. Kaip ir nusikaltimuose turtui, nukentėjėlio valia gali būt sulaužyta taip tiesioginai ją veikiant, taip ir apgaunant. Todel BS skiria susituokimą smurto ir susituokimą apgavimo keliu.

1. Susituokimas smurto keliu vadinasi susituokimas su žmogumi, priverstu asmens smurtu arba baudžiamu grasymu (408 str.).

Šito nusikaltimo subjektu yra pirmiausia pats susituokėlis su priverstuoju, nors jis pats prievartos nedarytų, pav., jaunikis jaunosios, kuri verčiama globėjų tekėti, jei jaunikis žinojo, kad ji verčiama. Toliau baudžiamas yra ir tas, kuris nusikalto vertęs asmens smurtu arba baudžiamuoju grasymu susituokti abudu (jaunikį ir jaunąją) arba vieną kurį. Šitos prievartos kaltininkais gali būti kaip giminiečiai (irgi tėvai), taip ir globėjai ir pašaliečiai (pagrobimas, kai to pagrobimo tikslas sutuokti, žiūr. 506 str.).

Prievartos veiksmu turi būti smurtas asmeniui arba baudžiamasis grasymas, kaip tatai jau aukščiau pasakyta. Bet

grasymas suprantamas čia siauriau, tik grasymas nužudyti arba padaryti labai sunki arba sunkųjį kūno sužalojimą pačiam verčiamajam arba jo šeimos žmogui. Bet prievarta turi būti atkreipta prieš patį vedantįsi, o ne prieš kitus asmenis. Tėvų arba globėjų vertimas dukters tekėti, sūnaus vesti nėra sutuokimo prievarta ir gali būti baudžiama kaipo paprasta prievarta arba grasymai.

Nusikaltimas yra pasibaigęs, kada pasibaigia vestuvių apeigos. Pasikėsinimas prasideda tuo pačiu metu, kai prasideda vestuvių apeigos, pav., kada prasideda žiedynos. Iki šitam momentui prievarta yra tik santuokos prievartai rengimas, kuris kaipo tokis nebaudžiamas, o gali būti baudžiamas tik kaipo paprastoji prievarta. Iš šitų paruošiamųjų veiksmų atskirai yra numatytas tik pagrobimas netekėjusios moteriškės norint ją vesti, jai nesutinkant (506 str., bausmė — paprastas kalėjimas ne trumpiau kaip šešių mėnesių). Jei vedyba jau buvo įvykusi, tai nusikaltimas yra baudžiamas kaipo verčiamoji santuoka.

Bausmė už prevartos santuoką — sunkiųjų darbų kalėjimas ne ilgiau kaip 8 metų arba grasos kalėjimas.

Prievartos santuokai artimi yra susituokimas su žinomai nepakaltinamu žmogumi (409 str.) ir vertimas susituokti nesukakusį dvidešimt vienerių metų amžiaus piktai naudojant tėvų arba globėjų valdžią, jei vedyba įvyko (420 str. 3 d.).

2. Santuokinis apgavimas (410 str.), tai yra susituokimas apgaunant jaunąjį arba jaunąją.

Apgavimo subjektu susituokiant gali būti tik pats vedantysis, ir todel bendrųjų taisyklių apie bendrininkavimą čia negalima taikinti.

Kaipo apgavimo priemonę įstatymas numato tik apsimetimą tuo žmogumi, kurį apgautoji pusė yra pasirinkusi, arba paslėpimą aplinkybės, del kurios santuoka darosi netikra. Apgavimas esant kitoms aplinkybėms, pav., kraičio didumui, išorinėms ypatybėms (dirbtiniai plaukai, dantys) ir t.t. BS-to prasme santuokos apgavimo nesudaro. Apgavimo formos gali būti labai įvairios. Reikia tik, kad apgavimas būtų priežastingumo sąryšy su santuoka, būtent, kad neapgaunant, kitą šalis nesutiktų vesti ar tekėti. Todel pagal BS-to projektą, tokio apgavimo baudimui buvo numatyta sąlyga (prejudicialinis klausimas), kad susituokimas privalo būti pripažintas netikru. Bet vėliau buvo nuspręsta šią taisyklę numatyti BPrS-te. Bausmė — grasos kalėjimas.

3. Tolimesnė nusikaltimų santuokai grupė yra ne valios vienos šalies (arba abiejų) sulaužymas, bet santuokos taisyklėms ir įstatymams prieštaravimas.

Šitų deliktų tarpe pirmąją vietą užima daugvedyba, arba susituokimas pirmajai santuokai tebesant, jei tas dalykas nėra leistas įstatymų pripažintomis kaltininko tikybos taisyklėmis (412 str.).

Šito nusikaltimo subjektu gali būti abi šalys, jeigu abi žinojo apie pirmas vedybas, bet buvęs susituokęs baudžiamas griežčiau (grasos kalėjimas), negu nebuvęs (paprastas kalėjimas).

Darbas turi būti tyčios, kitaip sakant, kaltininkas privalo žinoti pirmą vedybą ir norėti vėl vesti. Žinojimas pirmųjų vedybų turi liesti tik faktišką, bet ne juridišką dalyko pusę. Todel klaida arba apsirikimas pirmuoju atveju daro visą darbą nebaudžiamą, o antruoju atveju jokios reikšmės atsakomybės atžvilgiu neturi.

Nusikaltimas yra pasibaigęs, kai tik pasibaigia jungtuvės. Visas paruošiamasis veiksmas nėra baudžiamas, jei tik nesudaro kito nusikaltimo sudėties (pav., apgavimo susituokiant).

Visi aukščiau minėtieji nusikaltimai yra asmeniniai nusikaltimai, kurių subjektais gali būti tik patys vedantys, arba tekančios arba tam tikri, įstatymo nurodyti, asmenys. Taisyklės apie bendrininkavimą čia netaikomos. Todel BS atskirai numato baudimą šiais atsitikimais (prievartos susituokimas, apgavimas susituokiant, daugvedyba): dvasininkui, kuris žinodamas tatai, dalyvavo jungtuvėse, tarnautojui, kuris nusikalto, padaręs metrikos įrašą, kuriuo patikrinama žinoma jam nusižengiama įstatymams vedyba ir liudytojui, kuris nusikalto žinodamas tai ir būdamas liudytoju (grasos kalėjimas ne ilgiau kaip trejų metų arba paprastas kalėjimas).

4. Papročiai reikalauja, kad vaikai privalo prašyti vedybai tėvų sutikimo. Bet įstatymas apibrėžia tėvų valdžią siauriau ir pripažįsta jos reikšmę tik nepilnamečiams vaikams. Todel BS-te numatytas yra baudimas už susituokimą griežtai draudžiant motinai arba teisėtam tėvui, jei kaltininkui nesukako dvidešimt vieni metai amžiaus (419 str. 3 p.) ir išvežimas netekėjusios merginos, kuriai sukako tekybos pilni metai, bet kuri neturi dvidešimt vienų metų, norint ją vesti, sutinkant jai, bet nesutinkant jos tėvams (417 str.); bausmė — areštas.

5. Be to, BS numato visą eilę formalinių deliktų. Iš jų svarbiausieji — susituokimas žinant, kad esama tokio giminystės arba ypatumo laipsnio, kada vedyba laikoma įstatymų netikra (416 str., jei nėra kraujomaišos). Baudimo dėsniai krikščionių tikybos žmogaus, kuris nusižengė susituokęs, laužydamas įstatymą, su nekrikščionimi, jam tatai žinant (415 str.), — reikia laikyti nebegaliojančiais del naujų teisės pagrindų Lietuvoje

3 Svetimavimas.

(418 str.).

Svetimavimas vadinasi vyro arba žmonos kūno ištikimybės sulaužymas.

Bausmių skaičius už svetimavimą ir faktiškasis svetimavimų skaičius jokiu santykiu išreikšti nebegalima. Užtat gausinga yra literatūra, ypač romanų šalių, kuri svarsto svetimavimo baudimą. Bendros nuomonės dar nėra pasiekta, nors, matyt, dauguma linksta į nebaudimą. Baudimo šalininkų argumentai paprastai kalba apie santuokos šventumą, apie visuomenės dorovės pagrindus. Bet dar neišspręstas klausimas, ar galima vedybos šventumą stiprinti areštu arba kalėjimu... Vyro ir žmonos gyvenimas remiasi ne tik kūno ištikimybe. Toliau, jei santuoka galios, tai kaip susitiks žmona ir vyras, kai nubaustasis iš kalėjimo sugrįš? O jei baudimo sąlyga yra santuokos suardymas, kaip daro kai kurie įstatymų leidėjai, tai kam gi tada ginti santuokos šventumas, jei ji jau nebegalioja? Kad pykčio arba keršto jausmą vienos šalies, kuri, gali būti, yra tikras šiuo atveju šeimos dramos kaltininkas, patenkintume? Be to, bausmės, kuriomis dabartinė teisė baudžia svetimavimą, tokios menkos, kad nieku būdu negali patenkinti tą, kuriam, gali būti, suardytas visas gyvenimas, ir jokiu būdu negali sulaikyti nuo savavališko keršto.

Kriminalės teisės sistemoje svetimavimas įtraukiamas į įvairius skyrius: daugumą įstatymų leidėjų įtraukia į skyrių apie asmens dorovę; Švedijoje, Suomijoje jis įtraukiamas į skyrių apie šeimos teises. BS-tas laikosi pastarosios sistemos.

BS baudžia už svetimavimą abi šali areštu (418 str.). Kitaip, negu Prancūzų teisė, kuri baudžia žmoną smarkiau, negu vyrą (vyras baudžiamas tik už konkubinatą ir, be to, tik tada, jeigu įvedė savo meilužę į savo namus, o žmona — už kiekvieną svetimavimą), einant BS vyras ir žmona baudžiami vienodai.

4. Prostitucija.

Įvairios prostitucijos formos yra žinomos dar iš žilos senovės, ir valstybės bei visuomenės pažiūros į ją svyravo tarp palankumo ir skatinimo (pav., svetimšaliams pritraukti) iki žlauraus baudimo. Tą pat matome per ištisus viduramžių laikus, net naujoje istorijoje. Viduramžių laikais dažnai dvasininkai ir aristokratai patys laikydavo prostitucijos namus, miestai dažnai atidarydavo visus tokius namus aukštiems svečiams ir jų palydovams pagerbti, o prostitutės būdavo susijungę į cechus šv. Magdalenos globoje. Bet greta su tuo mes

turime žinių apie smarkius prostitucijos persekiojimus. Pav., Liūdas šventasis, sugrįžęs iš Palestinos, išleido ediktą, kuriuo uždraudė prostituciją ir žiauriai už ją baudė. Henrikas II Valois liepė paskandinti 800 prostitučių. Anglijoje karalius Henrikas VIII, pats anaiptol nepasižymėjęs per didele dorove, išleido įstatymus, kurie griežtai baudė už paleistuvavimą. Bet visų žiauriausiai persekiojo Austrijoje Marijos Terezijos laikais. Įvairiomis niekinamomis, kankinamomis bausmėmis buvo baudžiama kovojant su prostitucija. Paprasta bausmė — buvo kūno bausmė ir ištrėmimas. Jei prostitutė ką nors užkrėsdavo, tai, be to, ją dar kankindavo. Bausmės apeigos būdavo tokios. Kaltoji moteriškė būdavo nurengiama ir vienmarškinė ir basa vedama į bažnyčią, kur budelis kišo ją į maišą, užrišamą po smakru, nukirpdavo jai plaukus ir tepdavo galvą degutu. Taip auka sėdėdavo per mišias, miniai tyčiotis išstatyta; po mišių ji būdavo baudžiama rykštėmis ir budelis išveždavo auką už miesto sienų ir išmesdavo ją ant šukšlių krūvos. Po to ji būdavo ištremiama į tam tikras paskirtas vietas. Tokia sistema buvo Austrijoje iki 20 metų XIX amžiaus. Bet vaisiai buvo kaip tik priešingi tikslui: prostitucija įgavo naminių tarnų formą, ir Viena visoj Europoj garsėjo paleistuvavimo įvairumu, o prostitučių skaičius Austrijoje siekė iki 140.000. Bet nežiūrint tokio patyrimo, daugelis kitų valstybių išleisdavo įstatymus prieš prostituciją. Pav., 1845 m. prostitucija buvo uždrausta Berlyne, o 1861 m. — Bavarijoje.

Mūsų lakais bendras prostitucijos baudimas žinomas yra tik kai kuriuose šveicarų kantonuose. O visos kitos valstybės tuo atveju galima padalyti į tokias grupes: 1) baudžia tik kai kurias ypatingai šiurkščias prostitucijos formas; 2) baudžia tik laužymą taisyklių, kurios reguliuoja prostituciją; 3) baudžiamieji kodeksai visai nepažįsta prostitucijos sąvokos ir baudžia tik begėdišką elgesį kaipo tokį. Apskritai, reguliuojant prostitucijos klausimą, bausmės dabar vaidina labai menką vaidmenį, ir vadinamosios reglamentacijos, abolicijos ir neoreglamentacijos klausimas, kuris taip smarkiai yra diskutuojamas literatūroje, labai mažai liečia kriminalės teisės sritį.

Rusijoje prostitucija, arba, kaip ji oficiališkai vadinama, промысел непотребством, buvo uždrausta iki 1843 m., o tada ji buvo pripažinta pakenčiama. BS nežino bausmių už prostituciją, kaipo tokią, ir numato tik „taisyklių, nustatytų paleistuvavimui įspėti ir panaikinti josios žalingiems padariniams" nepildymą (528 str.). Bausmė — areštas arba bauda ne daugiau kaip 2.500 litų.

Nusikaltimo subjektu gali būti ir pati prostitutė ir kiti asmenys (paleistuvavimo namų laikytojai ir t.t.). Reglamentacijos taisyklės išleidžiamos pagal XIII t. 164 str. (1892 m. te-

sinys), arba pagal „Įstatymus nusikaltimams įspėti" (155 str.). Nusikaltimų sudėtis apibrėžiama pagal bendrąsias taisykles (sul. 138, str., žiūr. valdžios neklausymas).

Prostitucija yra verslas, kurio pelnas tenka ne pačioms „visuomenės temperamento aukoms", bet paleistuvavimo namų laikytojams arba laikytojoms ir kitiems asmenims, kurie gyvena iš šito verslo („piršliai", „zucheriai". „katinai" ir t.t.). Baudžiamasis įstatymas, turėdamas tai omenyje, stengiasi sulaikyti šitų asmenų veikimą tam tikrose ribose ir numato bausmes už tam tikras formas piršlybos (524 str.), pataikavimo (525 srt.), įkalbinėjimo kekšiauti (526 str., bet ne prievartos, žiūr. 522 str.), pasipelnymo (527 str.), į paleistuvavimo namų priėmimo (529 str. 1 d.) ir paleistuvavimo namuose sulaikymo (529 str. 2 d.).

VI. Nusikaltimai garbei.

Literatūra: Liepmann, Die Beleidigung. Vergl. Darst. BT. Bd. IV. Thiel. Injurija und Beleidigung. Lil. 62. Розин, Об оскорбленіи чести. Добрянскій, Оскорбленіе чести по уголовному уложенію, ЖМЮ 1904 № 5, 6. Ифлянд. Об оскорбленіи по уголовному уложенію, ЖМЮ 1915 № 1.

1. Garbės sąvoka.

Kriminalinės teisės istorijoje mes sutinkame didelį įvairumą pažiūrų į nusikaltimus, kuriuos mes dabar sujungiame į įžeidimų grupę. Romėnų teisininkai tik, palyginti, vėlai sudarė sąvoką *„injuria"*. Bet šita sąvoka, be įžeidimų mūsų to žodžio prasme, apimdavo dar visus mažesnius piliečio teisių laužymus, lengvus kūno sužalojimus, naminės taikos ardymą ir t.t. Be to, romėnai dar žiauriai baudė už paskvilius, už *„libelli famosi"*. Priešingai tokiam garbės supratimui, germanų teisė iškėlė aikštėn asmens garbės sąvoką, ir įžeidimų esmė pagal ją buvo pasikėsinimai garbei ir geram vardui. Po romėnų teisės recepcijos abi sąvokos susimišo ir pasidarė labai plačios ir nepastovios. Tik XIX amžiuje, kada viršų paėmė vėl germanų garbės sąvoka, įžeidimo sąvoka įgavo aiškias ribas. Tačiau negalima nepabrėžti, jog ir dabar garbės sąvoka suprantama ne vienodai, ir galime nurodyti keletą doktrinos linkmių, kurių kiekviena šitą sąvoką sprendžia savaip. Ir tai suprantamas dalykas. Jei kitos baudžiamosios teisės ginamos gėrovės, kaip antai : gyvybė, sveikata, turtas, valstybės organai ir įstaigos, — turi aiškių, neginčijamų išorinių pažymių, tai garbė yra toks išvidinis žmogaus ypatumas, kad net kyla klausimas, ar ji gali būti nusikaltimo objektas? Kuo būdu galima sulaužyti žmogaus teisumas ir tiesumas? Bet šitos abėjonės išnyksta, kai tik

mes prisimenam, kad be išvidinio žmogaus pasaulio yra dar apsupančių žmonių nuomonė apie šitą pasaulį. Ir čia yra aiški asmens teisė, kad visi žmonės žiūrėtų į jį kaipo į garbingą žmogų, ir savo elgesiu negriautų kitų žmonių pasitikėjimo šita garbe.

Bet garbės sąvokos konstrukcija dar vienu atžvilgiu sudaro sunkumų. Kas neigia arba mažina garbę vienam, gali visai neliesti kito žmogaus garbės. Pav., vargu ar kas laikytų įžeidimu dvasininkui priekaištą, kad šis nemokąs kautis dvikovoje. Vargu ar gali paliesti karininko garbę abejojimas, kad jis neturėjęs romantiškų nuotykių, arba kad jis esąs pakankamai pamaldus. Bet pakeiskite priekaištų adresus ir rasite įžeidimą vienu ir kitu atveju. Tai, kas įžeidžia moteriškę, gali net pagirti vyrą; kas yra natūralus dalykas pirkliui arba verteivai, gali būti įžeidimas advokatui arba profesoriui; kas skamba kaipo pagyrimas tarnui, gali būti didžiausia skauda jo šeimininkui, ir atbulai. Todel ir pačioje garbės sąvokoje reikia įžiūrėti keli momentai: momentas bendras visiems žmonėms, kurį negalima atskirti ne nuo vienos būtybės, kuri turi žmogaus veidą; momentas tam tikros kultūros, sujungtas su tam tikra istorijos epocha ir tam tikru tautiniu ir teisės būdu; lyties ir šeimos būklės momentas, ir galų gale, profesijos momentas, kuriuo asmuo yra įvertinamas savo tinkamumu ir gabumu atlikti tas pareigas, kurias jis yra apsiėmęs.

Visi šitie garbės momentai gali būti įžeidimų objektu dviem atvejais: 1) su asmeniu galima taip pasielgti, jog tai negalės sutapti su šita garbe; 2) šita garbė gali būti užgauta kitų žmonių nuomonėje. Atitinkamai įžeidimai dalijasi dviem rūšim: nuoskauda ir šmeižimas.

Garbės turėtoju gali būt tik fizinis asmuo. Teoretiškai galime pripažinti ir juridinių asmenų garbę, bet mūsų įstatymai to nedaro, ir juridiniai asmens negali būti nei nuoskaudos nei šmeižimo objektu. Bet galimas daiktas, kad įžeidžiamas pasakymas apie juridinį asmenį arba kolektyvą vis-gi būna nuoskauda arba šmeižimu jų atskiriems nariams. Mirusių įžeidimo įstatymas nežino: jie yra anapus mūsų juridinių santykių. Bet mirusiųjų negerbimas gali įžeisti gyvuosius, ir tada kaltininkas atsako už įžeidimą.

Daug abėjojimų kilo del klausimo, ar galima įžeisti nepilnateisius žmones — vaikai ir nepakaltinamieji asmens. Kriminalistų nuomonės skiriasi, bet, matyt, nėra svarbių priežasčių atmesti įžeidimas neveiksmingu, pav., vaikų, jeigu jie eina šiokias tokias pareigas (pav., mokyklos pareigas), nepakaltinamų, kiek jie gali suprasti įžeidžiamumą ir kiek įžeidimas gali kenkti jų gyvenimui ir santykiams.

2. Nuoskauda.

(530, 532—53 str.).

Kaip pasakyta, įžeidimas gali būti nuoskaudos ir šmeižimo formos. Nuoskauda BS supranta kaipo elgimąsį arba atsiliepimą, kurie žemina nuskaustąjį arba jo šeimos žmogų, kad ir mirusį.

1. Nuoskaudos veiksmas turi būt neteisėtas. Todel teisė arba pareigos tam tikru būdu elgtis arba veikti nėra nuoskauda, kad jie ir kažkaip žemintų žmogų. Negalima traukti atsakomybėn už nuoskaudą milicininką už tai, kad jis veda suimtą asmenį gatve, nors tai gali atrodyti labai žeminama. Tuo pat būdu drausmės teisė duoda teisės taip elgtis, jog elgdamasis taip kitas žmogus didžiai įžeistų (pav., drausmės papeikimas).

2. Be to, reikia, kad kaltininko tikslas būtų pažeminti, nuskriausti, įžeisti *(animus injurandi)*. Tai turi būti padaryta tyčia, o ne del neatsargumo. Todel jei kas nors išmokęs svetimų žodžių, nesuprasdamas jų, pasakytų juos, norėdamas pasakyti visai kitą mintį, tai čia nebūtų nuoskaudos.

3. Bet vieno noro nuskausti nepakanka, reikia, kad poelgis iš tikrųjų objektingai žemintų žmogų. Pav., jeigu kas didžiausio pykčio suimtas, rimtai norėdamas nuskausti, pasakytų „Ak tu, inteligente", tai vis delto čia nebūtų nuoskaudos baudžiamąja to žodžio prasme. Be to, ir objektingai žiūrint reikia skirti poelgis ir reiškiniai nesąlygiškai ir sąlygiškai įžeidžiamai. Nesąlygiškai įžeidžiamas yra toks poelgis, kuris žemina visuomet, o sąlygiškai įžeidžiamas, kai žemina tik esant ypatingoms aplinkybėms, tam tikrai nuskaustojo būklei, arba esant ypatingoms vietos ir laiko aplinkybėms. Pirmuoju atveju nuskaustasis turi įrodyti tik faktą, kad taip buvo pasielgta arba pasakyta, o antruoju atveju jam reikia dar įrodyti, kad šitas poelgis arba pasakymas iš tikrųjų buvo įžeidžiamas.

4. Nuoskaudos priemonėmis gali būti tiek veiksmas, gestai, ir t.t., tiek ir parašyti arba pasakyti žodžiai. Veiksmai gali būti ir kūno neliečiamybės laužymas, jei tik tatai nėra kūno sužalojimas arba smurtas asmeniui. Kadangi kiekvienas veiksmas, kuris suteikia skausdulį, kentėjimą arba kokį nors kitą fizinį nemalonų jausmą yra kūno sužalojimas arba smurtas asmeniui, tai asmens nuoskauda gali būti tik tokie veiksmai, kurie neturi tokių ypatumų, pav., veido palietimas, pačiupimas už nosies, barzdos, kasos, kasos (išpynimas) paleidimas, pabučiavimas, skarelės nutraukimas, spiaudimas ir t.t. Bet nuoskaudos veiksmai gali ir visai neliesti nuskaustąjį, pav., begėdiški mostelėjimai, kumščio parodymas, grasymas lazda ir t.t.

Nuoskaudžiais žodžiais sunku išvardyti. BS-to pareiškimai mini tokias įžeidžiamųjų žodžių grupes: 1) burnojimai ir keikiami žodžiai; 2) apkalbėjimai ir liežuvavimas; 3) žeminamieji žodžiai, kuriais yra išreiškiamas negerbimas ir panieka; 4) priekaištai ir rūgojimai, išreikšti įžeidžiama forma; 5) pasiūlymai dalyvauti negarbinguose darbuose; 6) įžeidžiamieji atsiliepimai ir nuomonės. Bet ir šitas išvardijimas nėra pilnas, ir klausimas apie tam tikrų žodžių įžeidžiamumą turi būti sprendžiamas teisėjų, turint galvoje aplinkybių visetą: žodis įžeidžiamas, jeigu pasakytas svetimo žmogaus, gali būti visiškai leidžiamas draugui arba geram pažįstamam pasakyti, atsiliepimas, įžeidžiąs vieną žmogų, gali net pagirti kitą. Bet visuomet nuoskauda yra jau susidariusios nuomonės išreiškimas, bet ne gryno fakto pranešimas, kuriuo galima pagrįsti įžeidžiamą nuomonę; pastarasis atsitikimas yra jau šmeižimas.

Nustatydamas bausmę už šmeižimus, įstatymas sako, kad šmežimas gali būti atliekamas „ir už akių"; todel, palyginant 530 ir 531 str., tenka išvesti, kad nuoskauda gali būti daroma tik nuskaustamajam esant. Šita sąlyga reikalauja tik, kad tarp kaltininko ir nuskaustojo nebūtų trečių asmenų, bet nereikalauja, kad jie abu būtų vienoje vietoje nuskaudžiant. Todel visiškai yra galimas daiktas nuskausti raštu arba telefonu.

3. Šmeižimas.

(531, 537, 538, 540 str.).

Antroji įžeidimų rūšis pagal BS-tą yra šmeižimas, kuris suprantamas kaipo garsinimas, nors ir už akių, dalyko, kuris žemina kalbamąjį žmogų.

Šmeižimas skiriasi nuo nuoskaudos šiuo:

1. Nuskausti galima tik betarpiškai, o šmeižti — ir už akių.
2. Nuskausti galima žodžiais ir veiksmais. Šmeižimas, kaipo „garsinimas" tegalimas tik žodžiais.
3. Nuoskauda žodžiais yra jau nustatytos nuomonės išreiškimas. Smeižimas yra pagarsinimas dalyko, kuriuo remiantis galima išvesti įžeidžiamoji išvada. Todel pasakymas: „jis yra vagis", „jis yra sukčius" gali būti tik nuoskauda. Bet garsinimas, kad kas nors konkrečiai pavogė arba nusukė, žodžiu, tvirtinimas konkretaus fakto, kuris gali būti pagrindu sudaryti blogai nuomonei, yra šmeižimas, nors pats kaltininkas jokios išvados neišvestų.

Kokie faktai arba dalykai yra įžeidimai — tai yra jau *quaestio facti*, įstatymas r teorija neturi jėgų išvardyti visų galimų atsitikimų. Bet čia irgi reikia turėti omenyje visas taip išvidines, taip ir išorines aplinkybes.

4. Nuoskaudos tyčioje turi būti noras įžeisti *(animus iniurandi)*, kas matyti iš žodžių: „tyčia asmenį nuskaudęs“. Šmeižiant užtenka, kad kaltininkas žinotų, kad jis garsina įžeidžiamą dalyką, nors jis ne tik nenorėtų įžeisti, bet ir tiesioginai nenorėtų garsinti *(dolus eventualis)*.

5. Nuoskauda gali paliesti ir mirusį, šmeižimo objektas — tik gyvas žmogus.

4. Tikrumo (tiesos) įrodymas.

Įstatymas nereikalauja, kad pagarsintas dalykas būtinai būtų netikras. Todel kyla klausimas, tarp kokių ribų yra leidžiamas *exceptio veritatis,* arba, kada galima įrodyti, kad pagarsintas dalykas yra tikras.

Šitam klausimui spręsti reikia turėti omenyje tokie dalykai. Iš vienos pusės privatus, asmeniškas žmogaus gyvenimas turi būti saugojamas nuo svetimų žmonių įsikišimo. Todel net tikrų dalykų pagarsinimas turi būti pripažintas neleidžiamas ir baudžiamas pagal taisyklę: *„La vie privée doit être murée“,* kuri veda prie visiško tikrumo įrodymo uždraudimo. Bet antra vertus, dabartinio gyvenimo painumas ir santykiavimai reikalauja, kad mes žinotume, su kuo turime reikalus; todel mums yra labai svarbu žinoti kuriuo žmogumi mes galime pasitikėti, o kuriuo ne, ir atitinkamų žinių skelbimas yra net piliečių pareiga. Be to, visiškai drausti įrodinėti tikrumą netaisyklinga ir todel, kad nukentėjėliui svarbu kartais, ne tik atsimokėti, bet ir įrodyti šmeižimo netikrumą. Todel kai kurie įstatymai (Italija) leidžia įrodinėti tikrumą, jei to reikalauja nukentėjėlis. Bet ir šita sistema turi ydų, kadangi visais atvejais, kada nukentėjėlis nepanorės leisti tikrumo įrodinėti, kils prezumpcija, kad jis bijąs įrodymų. Todel kodeksų dauguma eina viduriniu keliu. ir imdami pagrindu įrodymų leidimą arba neleidimą nustato dar visą eilę išimčių priešingo principo naudai. Tokios sistemos laikosi ir BS-tas. Einant bendrąja taisykle pagarsintų dalykų tikrumo įrodymas yra leidžiamas ir bausmė nesti skiriama, jei kaltinamasis įrodo, kad pagarsintas dalykas yra tiesa, arba kad jis turėjęs pakankamo pagrindo laikyti pagarsintąjį dalyką tiesa ir pagarsinęs jį valstybės arba visuomenės naudai, arba einamosios savo pareigos reikalu, arba gindamas savo asmens arba savo šeimos garbę.

Bet iš šito gana plačiai ir liberališkai nustatyto principo, kad galima įrodinėti tikrumas, daromos dvi išimtys, ir pagarsinto dalyko tikrumo negalima įrodinėti, jei tas dalykas: 1) liečia svetimos valstybės galvą, pasiuntinį, įgaliotinį arba kurį kitą, svetimos valstybės diplomatijos agentą; 2) liečia pažeminto žmogaus asmens arba šeimos gyvenimą ir, be to, jei tas dalykas

buvo pagarsintas paskleistuose arba viešai išstatytuose spaudinyje, rašte, paveiksle arba viešoje prakalboje.

Einant bendrąja taisykle reikalaujama įrodyti objektingas pagarsintų dalykų tikrumas, o ne tik subjektingas, ne gana to, kad pats kaltininkas iš tikrųjų ir sąžiningai manė, kad dalykas tikras, reikia, kad jo nuomonė atitiktų realybei. Subjektingo tikrumo pakanka tik tais atsitikimais, kada pagarsinta yra valstybės arba visuomenės naudai, arba einamosios savo pareigos reikalu, arba ginant savo asmens arba savo šeimos garbę.

5. Įžeidimų baudimas.

Nuoskauda yra baudžiama areštu arba bauda ne daugiau kaip 2500 litų. Šmeižimas — kalėjimu ne ilgiau kaip 6 mėnesiai. Todel nuoskaudos ir šmeižimo susidėjimą tai yra, jeigu kaltininkas garsindamas įžeidžiamą dalyką tuo pačiu laiku išreiškia savo skaudžiamą nuomonę, reikia spręsti iš bendrų taisyklių apie idealinį susidėjimą ir vartoti bausmę už šmeižimą, kaip už sunkesnį.

Įžeidimas kvalifikuojamas: aukštutiniam giminiečiui, kunigui, valdininkai, karo sargybai arba jos sargybiniui, kariuomenės daliai arba komandai, svetimos valstybės galvai, pasiuntiniui arba įgaliotiniui, jei įžeidimas viešas, tai yra, paskleistuose arba viešai išstatytuose spaudinyje, rašte arba paveiksle.

Įžeidimams BS numato dar pridedamąją bausmę: nuskaustąjam prašant teismui leidžiama paskelbti nuspreudimai.

Įžeidimas gali būti nebaudžiamas: 1) jei įžeidimą sukėlė lygus arba sunkesnis asmens smurtas, lygus arba skaudesnis įžeidimas (provokacija), 2) jei nuskriaustasis atkeršijo lygiu arba sunkesniu asmens smurtu ar lygiu arba skaudesniu įžeidimu (kompensacija arba retorsija). Tos taisyklės negalioja, jei įžeidžiamas policininkas arba kitas sargas arba tarnas, einant tarnybos pareigas arba del jų ėjimo, ir kunigas.

Greta su smeižimu BS numato dar garsinimą neteisingų dalykų, kurie griauja pasitikėjimą žmogaus, draugijos arba įstaigos verslu arba prekyba arba sugebėjimu žmogaus eiti savo užsiėmimo pareigas. Bausmė — areštas arba bauda ne daugiau kaip 2500 litų. Jei tatai buvo padaryta viešai arba norint padaryti turtui nuostolių arba gauti turto naudos — paprastuoju kalėjimu ne ilgiau kaip šešius mėnesius.

ANTRASIS SKYRIUS.

Nusikaltimai turtui.

I. Vagystė.

Literatūra: Harburger, Diebstahl und Unterschlagung. Vergl. Darst: BT., Bd. V. Maschke, Das Eigentum in Zivil-und Strafrecht. Ullmann. Der dolus bei Diebstahl. Micelli, Der Begriff der Gewahrsam im Strafrecht. Бѣлогриц-Котляревскій, О воровствѣ кражѣ.

1. Sąvokos istorija.

Vagystė yra vienas dažniausių nusikaltimų: statistikoje ji užima pirmą vietą vagystės atsitikimų skaičiaus atžvilgiu ir antrą po kūno sužalojimo, pasmerkimų skaičiaus atžvilgiu. Pav., vokiečių statistika duoda tokius pasmerkimų skaičius (vidutiniškai per metus).

	1882-91	1892-901	1902	1903	1904	1905
Vagystės	92242	96454	103875	100895	98882	100249
Kūno sūž.	72031	111643	125275	122788	126324	125879

Vagystės sąvoka yra tokia prasta, visiems žinoma, kad jau ne vieną sykį buvo siūloma, kad įstatyme vagystė nebebūtų apibrėžiama, kaip nėra apibrėžiamas nužudymas: teisėjai patys žinos, ką tai reiškia. Bet pakanka palyginti vagystės apibrėžimą įvairiose epochose ir įvairiose šalyse, kad surastume didelius šitoje sąvokoje skirtumus.

Pavyzdžiui, romėnų sąvoka *furtum* buvo daug platesnė, negu vagystė mūsų laikų prasme, ir apimdavo be tų atsitikimų, kurie dabar laikomi vagyste, dar daug atsitikimų pagrobimų, sukčiavimų, pasisavinimų pavestų daiktų ir pasisavinimų radinių. Toki pat plati vagystės sąvoka yra kanoninės tesės: *„furti nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatio res allienae"*. Priešingą šitai, civilinio spalvotumo sąvokai, kuri pirmoje vietoje stato nuostolius, kurie padaryti nukentėjėliui, senovės germanų teisė žiūrėjo į vagystę kaip į niekingą darbą, kaip į paėmimą svetimo daikto slaptomis. Todel jau CCC žinojo gana aiškią ribą tarp vagystės ir pasisavinimo, ir nuo šitų laikų germanų teisės pažiūros visur išstumia romėnų dėsnius. Tuo būdu vagystė buvo aiškiai juridiškai apibrėžta. Ir tuo pačiu laiku ji tapo vienu iš didesnių nusikaltimų, kuris paprastai baudžia-

mas mirties bausme (pakorimas). Tik nuo XVIII amžiaus pradėjo bausmes už vagystę švelninti, bet Anglijoje dar iki XIX amžiaus pusės už pavogimą daikto, brangesnio kaip 5 šilingai, kardavo.

Dabar visi kodeksai priėmė germanišką vagystės sąvoką, ir skiria ją nuo plėšimo, sukčiavimo, prievartavimo ir pasisavinimo. Bet vis delto nustatydami ribą, jie labai svyruoja, ir vagystės sąvoka anglų, prancūzų, vokiečių teisėje žymiai skiriasi, o tatai reikia, pav., turėti omenyje, lyginant šitų kraštų statistikos davinius.

2. Vagystės objektas.

Pagal BS-tą už vagystę atsako, kas yra„pagrobęs, slapta arba atvirai, svetimą kilnojamąjį turtą, norėdamas pasisavinti". Šitas apibrėžimas, beveik pažodžiui atatinkąs vokiečių statuto apibrėžimui, gali būti pripažintas paveikslingu. Bet tai nepašalina reikalo šitą sąvoką teorijoje ir praktikoje analizuoti, ir kriminalinis mokslas maža težino sąvokų, del kurių kiltų tiek abejojimų ir Vokietijoje susikūrė plati, sunkiai apžvelgiama literatūra kiekvienam pažymiui tirti, ir kiekvienas klausimas sprendžiamas keleriopomis teorijomis.

Vagystės objektas yra svetimas ir svetimo valdomas kilnojamasis turtas.

1. Skirtingai nuo vokiečių teisės, kuri kalba apie svetimą kilnojamąjį daiktą, mūsų BS kalba apie t u r t ą. Todel mūsų vagystės sąvoka šiek tiek platesnė nekaip vokiečių. Turtas yra kiekvenas materialinis reiškinys, kuris turi vertę ir gali būti civilinės apyvartos dalykas: visi fiziški daiktai, taip kieti, taip skysti ir dujiški (karštas oras, šviečiamosios dujos, deguonis ir t.t.), įvairūs energijos ir jėgos apsireiškimai: vagystės objektu gali būti šilimos energija, kaipo tokia, pav., šitos energijos iš svetimos versmės pagrobimas (centralinis šildymas). Dar dažnesni atsitikimai svetimos elektros energijos pagrobimo. Klausimas apie juridinę elektros energijos pagrobimo kvalifikaciją sukėlė Vokietijoje didelę literatūrą, ir teorijoje buvo išreikšta daug įvairių nuomonių, kokiai sąvokai priklauso šitas darbas: ar vagystės, ar daiktų sužalojimo, ar sukčiavimo, arba svetimu turtu naudojimosi. Bet teismų praktika pripažino, kad elektros energija nesąs daiktas, ir tokiu būdu elektros energijos pagrobimas ne buvo baudžiamas. Todel 1900 metais, Anglijos pavyzdžiu sekant, Vokietijoje buvo išleistas specialus įstatymas apie svetimos elektros energijos pagrobimo baudimą. Prancūzija pripažino, kad turto sąvoka apima elektros energiją. Tuo pat būdu, BS-to kūrėjų nuomone, turto sąvoka apima elektros energiją ir tuo būdu pastaroji gali būti

objektu visų nusikaltimų turtui, būtent, vagystės, plėšimo, sukčiavimo, prievartavimo, ir k.k. Turto sąvoka apima taip pat dirbtines kūno dalis — plaukus, dantis, protezas ir t.t., jeigu šie atskirti nuo kūno, priešingai, jų atėmimas yra kūno sužalojimas.

Bet nuo daiktų reika skirti teisės ir interesai, jei šitie neįsikūnėję kokiame nors daikte, kaip antai: autoriaus teisė, naudojimo teisė, teisės iš sutarčių, ir jų laužymas yra ne vagystė, bet kitų rūšių nusikaltimai. Todel laikraščių korespondentas, kuris nurašė kito korespondento pranešimą, atsako tik už autoriaus teisės laužymą, o pagrobęs popierio gabalėlį, kuriame šitas pranešimas buvo parašytas, atsako jau už vagystę.

2. Turtas turi būti svetimas. Šitame tvirtinime yra du momentu: a) turtas privalo būti kieno nors savybe. Savybės teisė turėti kilnojamąjį turtą susidaro vienu šių būdų: padidėjimas, prieauglis, atskyrimas, suradimas, sutartis (pirkimo-pardavimo, mainymo), dovanojimas, palikimas (testamentas). Vienu šitų būdų turi būti sukurta savybės teisė turėti pagrobtų daiktų. Daiktas, kuris nėra kieno nors savybė (*res nullius*) arba daiktas išmestas (*res derelicta*), bet ne pamestas savininko—negali būt vagystės objektu. b) Savybės teisė turi priklausyti kitam asmeniui, o ne pačiam kaltininkui. Savo daikto, nors jį ir valdytų kitas asmuo, pavogimas yra negalimas daiktas ir bus arba menamoji vagystė, arba ypatingas deliktas (*furtum possessionis, Besitzentziehung*). Bendrasis turtas, kurio kaltininkas nevaldo, gali būti pavogiamas iš kito savininko. Abejojamas klausimas, ar gali būti vagystės objektu vogtieji daiktai, pav., vienas vagių gaujos narys pavagia kito kurio. Vokiečių praktika buvo palinkusi neigiamai išspręsti, bet BS-to kūrėjai atsako teigiamai.

3. Vagystės objektu tegali būti kilnojamasis turtas. Kilnojamumo sąvoka baudžiamajame įstatyme visiškai atatinka civilės teisės apibrėžimui, ir tai turi būti pripažinta vadovaujamais dėsniais. Nekilnojamojo turto dalies pagrobimas (pav., pagrobimas durų, kurias pats kaltininkas išėmė, stogo skardos atkirpimas, akmenų arba plytų, išimtų iš sienų, pavogimas) yra vagystės ir daikto sužalojimo susidėjimas. Daikto didumas neturi reikšmės, tai gali būti mažutė piniginė ir didžioji nedegama spinta, mažytėlis aukso segtukas ir griozdiškas rojalis.

4. Turtas, kuris yra vagystės objektu, turi būti svetimo valdomas, svetimoje juridinio viešpatavimo sferoje. Ar jis yra savininko valdomas, ar kito žmogaus — vistiek. Valdymo sąvoka nereikalauja fizinio viešpatavimo. Šeimininkas ilgam laikui išvykęs iš namų ir palikęs visą savo turtą tarnų globoje, vis delto pasiliko juridinio viešpatavimo, tai yra, val-

dymo subjektas, ir tarnas, pagrobęs kokį nors daiktą atsako ne už pasisavinimą, bet už vagystę. Valdymas reikia skirti nuo naudojimo. Pav., viešbučio daiktai, kuriais šeimininkas duoda naudotis svečiams, vis delto pasilieka savininko valdomi, ir jei juos svetys pavagia, tai atsako už vagystę. Nereikia, kad valdytojas būtų pilnateisis: pagrobimas daikto, kurį valdė vaikas arba nepakaltinamas žmogus yra vagystė. Irgi nereikia kad nukentėjėlis tiksliai žinotų, kur jo daiktas buvo, tik negalėjimas rasti daikto (jo pametimas) nutraukia valdymą ir daro daiktą jau ne vagystės, bet radinio pasisavinimo objektu.

3. Vagystės veiksmas.

Nusikalstamąjį vagystės veiksmą įstatymas apibrėžia žodžiu „pagrobimas". Pagrobimo sąvoka susidėjusi iš tokių momentų: turto išėmimas iš svetimo valdymo sferos, jo perkėlimas į kaltininko valdymo sferą ir to turto nuostolių savininkui ir turto naudos kaltininkui padarymas.

Visų išėmimo būdų išvardinti negalima, nes jie labai įvairūs gyvenime, ypač dabar, kada taip išplito turto sąvoka, pasidarė sudėtingesni nusikalstamojo veikimo metodai, pasitobulino apsaugos būdai. Veikimo būdo atžvilgiu pagrobimas gali būti slaptas arba atviras. Slaptasis — jei savininkui nežinant, pavagiama, arba nors jei kaltininkas mano, kad savininkas nežino. Bet pavogti galima iš po svetimų akių, visgi tai nebus atviroji vagystė. Paslėpta nuo savininko turi būti ne tik turto nenauda, bet ir pats turto paėmimas — skirtumas nuo sukčiavimo. Skirtingai nuo slaptosios vagystės, atvirojoje suprantama, kad daikto savininkas arba jo atstovas žino apie pagrobimą tuo pat metu. Kaltininko veikimas gali būti pagrįstas gudrybe, klasta, staigumu, dargi veikimu nukentėjusį asmenį, pav., piniginės iš rankų ištraukimas. Bet šitas veikimas negali būti smurtu asmeniui arba baustinu grasymu, nes tada pagrobimas tampa plėšimu. Reikią pabrėžti, kad minėjimas įstatyme pažymių „slapta arba atvirai" visiškai nelobina sąvokos turinio, kadangi šitie pažymiai vienas kitam priešingi ir jų minėjimas kartu naikina jų reikšmę. Jų nustatymas tegalima istoriškai aiškinti. Senasis Bausmių Kodeksas pripažindavo vagyste tik pagrobimą slaptai, o iš atviro pagrobimo darė atskirą nusikaltimą „grabež", kurio dabartinis BS nežino. Kad galima būtų išvengti nesusipratimų del įsigyvenusių būtyje ir teismų praktikoje vaidinių, BS-to sudarytojai laikė reikalinga įstatyme nurodyti, kad nauja vagystės sąvoka apima pagrobimą ne tik slaptai, bet ir atvirai, kaip tai daro vokiečių ir kiti kodeksai.

Nėra reikalinga, kad turto iš svetimo valdymo paėmimas būtų atliekamas paties kaltininko asmeniškai. Jis gali pasinaudoti gyvulių jėgomis (pav., mokytu šunim) arba kitų žmonių, veikiančių *bona fide* jėgomis, pav., perduodančių turtą tininkui, manydami, kad jis esąs savininkas.

Pagrobiant turtas pereina į kaltininko valdymą. Prieš pereinant pagrobimas negali būti laikomas pabaigtu. Kaltininkas, paslėpęs svetimą daiktą svetimame kambaryje, norėdamas jį paimti radęs progos vėliau, dar nebaigė pagrobti, nors savininkas ir negalėtų rasti daikto; tuo pat būdu, ištraukęs daiktą iš rankų ir įmetęs jį į vandenį, norėdamas vėliau išsiimti iš vandens, dar nėra baigęs pagrobti. Bet pagrobimas bus baigtas, vos tik kaltininkas pastatys save į daikto savininko būklę — įsidėjęs jį į kišenę, išnešęs jį iš svetimo buto ir t.t.

Pagrobimas padaro turto nuostolių savininkui ir turto naudos kaltininkui. Tarnas, pagrobęs avižų arba šieno šeimininko gyvuliams šerti, nėra kaltas vagyste, kadangi tai nesudaro kaltininkui naudos. Tuo pat būdu nebus vagystė, jei kaltininkas paliks pagrobimo vietoje daiktą tokios pat kainos, arba pinigais ekvivalentą. Kadangi dokumentų arba korespondencijos pagrobimas ne visuomet padaro nuostolių savininkui ir naudos kaltininkui, tai BS specialiai numato, kad dokumentų ir korespondencijos pagrobimas yra tolygus vagystei.

4. Vagystės tyčia.

Iš išvidinės pusės vagystė reikalinga tyčios. Tyčia turi pirmiausia apimti visus nusikaltimo pažymius, tai yra, kaltininkas privalo žinoti, kad jis ima svetimą nekilnojamąjį turtą svetimam valdant, ir ima jį pats valdyti. Bet to išvidinei vagystės pusei dar neužtenka, ir tyčia privalo apimti dar specialų tikslą: pagrobtojo daikto pasisavinimą. Todel ne vagystė, jei pagrobta yra norint atiduoti ginčijamą daiktą tam asmeniui, kurį kaltininkas laiko per teisėtą savininką, arba norint panaikinti daiktą, kad padarytų savininkui piktybę. Pav., nesenai laikraščiai rašė, kad viename italų banke jaunas tarnautojas, užpykęs, kad jam nebuvo padidinta alga, pagrobė ir sudegino milijoną lirų: jei tai ne simuliacija, tai čia ne vagystė, o tik svetimo turto sužalojimas.

Bet pasisavinimo tikslas reikia skirti nuo svetnaudos tikslo, ir ką kaltininkas nori veikti su pagrobtu turtu — įstatymui nesvarbu. Šventasis, grobdamas pinigus ir norėdamas neturtingiems išdalinti, yra vis delto kaltas vagyste formaline to žodžio prasme.

5. Pasikėsinimas vogti.

Pasikėsinimas pavokti gali atsitikti ir yra baudžiamas. Jis prasideda neteisėtu į svetimo valdymo sferą įsiskverbimu, o ne tik svetimo daikto palietimu. Vagis, užėjęs ant svetimo būsto 'aiptų, kurie visiems yra atviri, daro tik rengimą. Bet įlindimas į svetimą būstą, norint pavogti, nors durys būtų atviros, jau yra veiksmas, kuriuo pradedama vykdyti nusikaltimas ir yra pasikėsinimas taip pat, kaip ir saugojamųjų priemonių, pav., uždarų ir raktų laužymas. Vagystės baigimo momentas literatūroje yra ginčijamas. Vokiečių literatūra šiuo atveju skiria lietimo teoriją *(Kontruktionstheorie)*, einant kuria pakanka, kad kaltninkas paliestų grobiamąjį daiktą; išnešimo teorija *(Ablationstheorie)*, kuri reikalauja vagystei baigti, kad kaltininkas suspėtų išnešt pagrobtąjį daiktą į nepavojingą vietą, net kad jis suspėtų juo pasinaudoti, ir vidutinę teoriją, einant kuria, pakanka, kad kaltininkas faktinai pasiimtų daiktą sau valdyti *(Apprehensionstheorie)*. Šitų pagrindų laikėsi ir BS-to kurėjai, reikalaudami pabaigimui, kad daiktas būtų paimtas iš savininko valdymo ir pereitų į kaltininko valdymą. Kiek šita sąlyga yra išpildyta, tai yra fakto klausimas, į kurį atsako visos įvykio aplinkybės. Ir tas pats veiksmas, pav., daikto paslėpimas, gali būti, pareinant nuo aplinkybių, rengimu, pasikėsinimu arba baigta vagyste.

6. Vagystės rūšys ir baudimas.

(581—588 str.).

Paprastoji vagystė yra baudžiama kalėjimu ne mažiau kaip 3 mėnesių.

Be paprastosios vagystės įstatymas numato dar 23 rūšių kvalifikuotų vagysčių baudimą. Šitie dėsniai yra senų pažiūrų ir biurokratiškų kanceliarijų darbo liekanos ir yra išdėstyti kazuistikos būdu, be jokios sistemos, be jokios aiškios kriminališkos politiškos minties.

Kvalifikuotosios vagystės rūšys:

1) ypatingu įžūlumu, 2) sulaužant pasitikėjimą; 3) sulaužant kliūtis arba užraktus, kurie neleidžia įeiti į kiemą, trobesį arba kitą būstą arba laikyklą; 3) beeinant geležinkelio traukiniui arba jam sustojant; 5) nakties metu; 6) jei pagrobtas daiktas būtinai reikalingas nukentėjėliui maitintis; 7) jei pagrobtų daiktų vertybė praneša 2500 l. arba jei pavogtas arklys[1]); 8) iš kapo, kurį kalitininkas atkasė, arba, apskritai, sužaloja, kad galėtų jį pagrobti; 9) turto, kuriam yra gaisro, potvinio, paskendimo arba kito visuomenės negando pavojaus; 10) valdžios kariško ginklo, šovinių, parako arba kitų daiktų, kurie yra puo-

[1]) Žiūr. V. Ž. 59 Nr. 544.

limo arba gynimosi priemonės, tais daiktais versdamasis, arba kad ir nesiversdamas, bet iš sandėlių arba kariuomenės laikomųjų vietų arba būstų, 11) iš gyvenamojo būsto arba iš tokio negyvenamojo būsto, kuriame tuo metu žinota, kad būta žmogaus, arba gyvenamųjų namų, aptverto kiemo, jei kaltininkas be to turėjo prirengęs ginklą arba įrankį pulti arba gintis; 12) iš tų pat vietų, nakties metu, jei be to nusikaltėlis įsilaužė į šį būstą arba kiemą, sulaužydamas kliūtis arba užraktus, kurie kliudo į juos įeiti; 13) iš tų pat vietų, jei vagiama kelių žmonių, prisirengusių ginklus arba įrankius pulti arba gintis, nakties metu, jei be to, kaltininkas įsilaužė į šį būstą arba kiemą, sulaužydamas kliūtis arba užraktus, kurie kliudo į juos įeiti; 14) gauja, 15) arklio, jei kaltininkas verčiasi arklių vogimu; 16) arklių vogimo recidivas; 17) trečioji vagystė, tai yra vagystė, kurią padarė kalėjęs du kartu už vagystę, plėšimą, prievartavimą arba sukčiavimą, ir dar nesuėjus penkeriems metams nuo tos dienos, kada baigė kalėti už bet kurį šių nusikaltimų; 18) ketvirtoji vagystė; 19) ketvirtoji vagystė, jei už vieną kurį pirmesniųjų nusikaltimų kaltininkas yra atlikęs ne mažesnę bausmę. kaip kalėti grasos kalėjime, ir už naująją vagystę teismo nuomone esąs baustinas taip pat ne mažiau kaip kalėti grasos kalėjime, 20) šventvagystė, tai yra pavogimas bažnyčioje šventojo kryžiaus, šventųjų relikvijų, šventojo paveikslo arba kito kurio daikto, kuriuos kokia nors krikščionių bažnyčia laiko šventenybėmis, jei pavogta yra iš bažnyčios, zakristijos, koplyčios arba krikščionių pamaldų namų; 21) tomis pačiomis aplinkybėmis pavogimas daikto, kuris yra vartojant jį mišioms pašventintas, 22) šventenybių pavogimas iš bažnyčios laikomosios vietos arba iš kurios kitos vietos, bet jei nusikaltėlis žinojo, kad pavogtieji daiktai esą bažnyčios, 23) tokiomis pat aplinkybėmis pašventintų daiktų pavogimas.

Išskaičiavimas, sutrumpintas, bet ir taip gana ilgas. Vienintelė paguoda — tai, kad Anglijoje dėsniai apie vagystę apima beveik 200 straipsnių.

Iš visų šitų dėsnių didesnės praktikos reikšmės yra vagystė per įsilaužimą, iš gyvenamojo būsto, arkliavagystės ir visos recidivo rūšys.

Bausmės už kvalifikuotą vagystę — nuo kalėjimo ligi 2 metų iki sunkiųjų darbų kalėjimo ne ilgiau kaip 8 metų.

Bausmės mažinamos:

1. jei pagrobtieji daiktai neverti daugiau kaip 2,50 litų,
2. jei kaltininkas geruoju grąžino pagrobtuosius daiktus arba kaip kitaip atlygino nukentėjėliui prieš paskelbiant nusprendimą, rezoliuciją arba kaltumo nutarimą, arba
3. jei vagystė buvo padaryta iš labai didelio skurdo.

Bausmė — kalėjimas ne ilgiau kaip 6 mėnesių.

II. Plėšimas.

Literatūra: Žiūr. „vagystė". Be to: Щипилло, Разбой соединенный со смертоубийством. ЖМЮ 1909 № 9.

(589 str.).

Romėnų teisė žinojo tik atskirus pagrobimo smurtu atsitikimus ir laikydavo juos per kvalifikuotą vagystę. Bendra plėšimo[1]) sąvoka yra sukurta germanų pažiūrų, kurios griežtai skiria atvirą plėšimą nuo slaptosios klastingos vagystės, ir baudė pirmąjį daug švelniau. Kada valstybės tvarka sustiprėjo, smurto vartojimas nebebuvo jau laikomas bausmės švelninimo priežastimi, bet vis delto buvo išlaikytas skirtumas tarp vagystės ir plėšimo net pačioje bausmėje: vagystė buvo baudžiama žeminamomis kartuvėmis, o plėšimas — kardu. Bendroji Vokietijos teisė *(Algemeines Landrecht)* išlaikė abi sąvokas, bet vis delto svyravo del jų pažymių, ir plėšimo sudėty buvo pabraukiamas kartais nusikaltimo turtui momentas, kartais smurto momentas, ir pagal tai buvo sprendžiamas, pav., klausimas apie nusikaltimo pabaigimą ir pasikėsinimą. Vėliau teoretiško tyrinėjimo padarinys buvo tas, kad plėšimo sąvoka buvo apibrėžta tokiais dėsniais:

1. plėšimas yra nusikaltimas asmeniui ir turtui;
2. kaipo nusikaltimas turtui plėšimas visiškai atitinka vagystei;
3. bet tai yra ne vagystė, kvalifikuota smurtu, bet atskira nusikaltimų rūšis;
4. plėšimas baudžiamas smarkiau nekaip vagystė.

Bet iki mūsų laikų kodeksai nevienodai apibrėžia plėšimo pažymius. Ir pav., rusų senasis Bausmių Statutas numatydavo tarp vagystės ir plėšimo dar vieną vidurinę forma: „grabež" arba atvirą vagystę. Be to, kai kurie kodeksai išplėtė plėšimo objekto sąvoką ir laiko plėšimu kiekvienos turto naudos išspaudimą, kas pagal mūsų BS yra prievartavimas.

BS-tas laiko plėšimu, jei kas nusikalto „pagrobęs svetimą kilnojamąjį turtą, turėdamas tikslą jį pasisavinti, atimdamas kam nuovoką, sužalodamas kūną, darydamas asmens smurtą arba baustinai grasydamas".

Plėšimo sąvoka yra sudėtinė ir susidaro susijungiant vagystei ir vienam iš aukščiau minėtų nusikaltimų asmeniui arba žmogaus laisvei. Jei nebūtų atskirų dėsnių, plėšimo atsitikimai būtų idealinio susidėjimo pavyzdys.

Kaipo nusikaltimas turtui, plėšimas visiškai atitinka vagystės sąvokai. Visi pažymiai: „svetimas", „kilnojamasis", „tur-

[1]) Vartojamas irgi terminas „plėšikavimas".

tas", „pagrobimas", „norėdamas jį pasisavinti" kaip iš išorinės taip ir iš išvidinės pusės atitinka vagystės pažymiams, ir jų analizė tik būtų tikslus vagystės pažymių pakartojimas.

Nuo vagystės plėšimas skiriasi tik pavogimo būdu, pagrobimo priemone. Bet ir šita plėšimo pusė nereikalinga atskiros analizės, nes ji jau paaiškinta atitinkamų nusikaltimų analize, būtent: kūno sužalojimo (467—9 str.), smurto asmeniui (475 str.), baudžiamo grasymo (510 str.). Tik sąmonės atėmimas reikalingas paaiškinimo. Pats per save sąmonės kam atėmimas būtų apimtas kūno sužalojimo arba smurto asmeniui sąvokos, bet paminėtas atskirai jis gali sukelti abėjojimų. Paminėjimas skyrium aiškinamas tuo, kad plėšimas, apskritai imant, yra tik atviras pagrobimas, kurį nukentėjėlis mato, bet kuriam negali priešintis del pavojaus asmeniui. O žmogus, netekęs sąmonės, nemato nusikaltimo, ir pagrobimas, vadinasi, yra atliekamas slaptai. Tokio slapto plėšimo galimumas ir yra nurodytas paminint nuovokos atėmimą, kaipo plėšimo priemonę.

Pagrobimo priemonės įstatyme išvardintos visos. Jeigu ta priemonė buvo nužudymas, tai bausmė turi būti skiriama, einant idealinio susidėjimo taisyklėmis kaipo už vagystės (arba plėšimo) ir nužudymo (arba pasikės.nimo nužudyti) susidėjimą.

Vagystės sujungimas su vienu iš minėtų nusikaltimų yra tokio pobūdžio, kad nusikaltimas asmeniui yra priemonė, o vagystė — tikslas. Todel nusikaltimas asmeniui turi būti padarytas prieš pagrobimą arba vienu metu su pagrobimu, bet jis negali sekti paskui pagrobimą, pav., kaltininko arba pagrobtam daiktui apginti. Bus plėšimas, jei kaltininkas, sutikęs šeimininką, būste, smogė jį, norėdamas baigti grobti, bet bus tik vagystės ir smurto asmens visetas, jeigu sutiktų jau tik gatvėje, ir vagis smogtų, kad jo nesulaikytų. Bet ir smurtas, kuris pirma eina, privalo būti sujungtas su vagyste betarpiškais, glaudžiais ryšiais. Todel nebus plėšimo, jeigu kaltininkas iš anksto savo veiksmais (grasymais, smurtais) taip įgando nukentėjusį, jog pastarasis pagrobimo metu nedrįsta priešintis. Visais kitais atvėjais sujungimas tikslo su priemonėmis gali būti įvairiausias, ir smurtas gali būti vartojamas: laukiamam arba jau prasidėjusiam pasipriešinimui pašalinti, nukentėjusiam priversti nurodyti turto saugyklą, atiduoti raktus, išduoti arba perduoti turtą ir t.t. Laiškas, kuriuo kaltininkas grasydamas verčia padėti tam tikru laiku tam tikrą pinigų sumą, yra pasikėsinimas o jeigu pinigai iš tikrųjų buvo padėti ir paimti kaltininko, tai pabaigtas plėšimas.

Be išorinių tarp tikslo ir priemonių ryšių, reikia kad būtų dar išvidinių ryšių. Kaltininko sumanymas turi apimti: 1) visus nusikaltimo asmeniui elementus, 2) visus vagystės elementus, 3) ryšį tarp jų, kaipo tarp priemonės ir tikslo. Todel ne

visi atsitikimai, kur išorinė pusė nusikaltimas asmeniui buvo grobimo priemonė, yra jau plėšimas. Pav., kaltininkas didžiai susijaudinęs smūgiu atėmė priešui sąmonę, o paskum, jau pasinaudojęs proga, ima jo pinigus iš kišenės — tai bus ne plėšimas, bet tik idealus kūno sužalojimo ir vagystės susidėjimas.

Ne priemonė, bet tikslas yra plėšimo sąvokos pagrindas. Todel sistematikoje plėšimas esti visuomet greta su vagyste. o ne su kūno sužalojimu. Todel ir nusikaltimo baigimas apibūdinamas ne smurto asmeniui, bet pagrobimo pabaigos.

Bausmę už paprastą plėšimą — grasos kalėjimas ne mažiau kaip 3 metų.

Bausmė didinama, ir plėšimas, kaipo kvalifikuotasis, baudžiamas sunkiųjų darbų kalėjimu, jeigu jis atliktas:

1. labai sunkiai arba sunkiai sužalojant kūną,
2. bažnyčioje,
3. atviroje jūroje,
4. kelių žmonių, kurie tam galui įsigriovė į gyvenamuosius namus arba į kitą kokį būstą,
5. žmogaus, kuris turėjo prirengęs ginklą arba įrankį pulti arba gintis,
6. gaujos,
7. žmogaus, kuris ne mažiau kaip tris kartus yra iškalėjęs bausmę už vagystę, plėšimą, prievartavimą arba sukčiavimą. ir, be to, nesuėjus penkeriems metams nuo tos dienos, kurioje baigė kalėti už kurį iš šių nusikaltimų.

III. Prievartavimas ir šantažas.

Literatūra: **Frank**, Die Erpressung. Vergl. Darst. BT, Bd. VI. **Stämpfli**, Erpressung und Chantage nach deutschem, französischen und schweizer. Strafrecht. **Engelhardt** Das Chantage-Problem im geltenden und kuenftigen deutschen Strafrecht, Lll. 151. **Щипилло**, Угрозы с вымогательством, ЖМЮ 1910 № 11. **Плец**, Шантаж, ЖМЮ 1905 № 6.

1. Prievartavimas.

(590 str.)

Dabartinės prievartavimo sąvokos šaknų reikia ieškoti dar romėnų teisininkų sudarytoje sąvokoje *„concussio"*, kurioje buvo skiriamos dvi rūšys: turto naudos gavimas tuo būdu, kad kaltininkas apsimeta esąs valdininkas *(concussio publica)*, ir grasymu iškelti baudžiamąją bylą *(concussio privata)*. Senoji germanų teisė tokios sąvokos visai nežinojo, ir todel mokslas apie prievartavimą buvo paremtas tik romėnų teisės šaltiniais, kuriuos aiškinant, išėjo aikštėn nemaža skirtingų nuomonių. Vienose šalyse buvo laikoma, kad visos *concusio* rūšys yra

tiktai nusikaltimai tarnybai, todel šiose šalyse bendroji prievartavimo sąvoka nėra žinoma, ir atitinkamai nusikaltimai yra laikomi per vagystę, plėšimą arba sukčiavimą. Vokietijoje *concussio* buvo plačiau aiškinamas, pagal kurį jis gali būti ir privačių asmenų padarytas, atatinkama sudėtis ir buvo pavadinta prievartavimu *(Erpressung)*. Bet ir tenai ilgą laiką nesusitarė del jo pažymių, ir dėmesys buvo atkreipiamas kartais į priemones, (kitoks veikimas asmenį, negu plėšiant), kartais į objektą (ne daiktą, bet turto teisė), kartais į pagrobimo būdą (vogdamas kaltininkas pats ima daiktą, o prievartaudamas jis verčia auką atiduoti daiktą). Taip pat nesusitarta ir del prievartavimo rūšių, ir dalijimo principas yra pagrindžiamas kartais smurto kiekybe *(extorsion et chantage)*, kartais kokybe tai yra skirtumu tarp neteisėtų ir teisėtų prievartos priemonių. Naujoji vokiečių literatūra ir projektai laiko prievartavimą nusikaltimu, subsidiariniu plėšimui, kuris nuo pastarojo skiriasi tik objektu: plėšimas yra atkreiptas prieš konkrėtų daiktą, o prievartavimas prieš turto teisę apskritai. Tokios pat sistemos laikosi ir mūsų BS-tas.

BS-tas laiko prievartavimu, jei kas nusikalto „vertęs, norėdamas pats gauti arba kitam padaryti turto naudos, užleisti turto teisę arba padaryti kitą nenaudingą turto sutartį, sužalodamas kūną, darydamas smurtą asmeniui arba baustinai grasydamas".

Kaip matome prievartavimo priemonės yra tos pačios kaip ir plėšimo. Nepaminėtas tik sąvokos atėmimas, bet tai aiškinama prievartavimo objekto ypatumais: turto nenauda prievartavime negali būt padaryta pačiam nukentėjėliui nedalyvaujant.

Skirtumas nuo plėšimo yra tik kesinimosi objekte. Plėšimo (kaip ir vagystės) toks objektas yra svetimas kilnojamasis turtas, kuris buvo svetimo valdomas. Prievartavimo objektas yra kiekviena turto teisė arba gerovė. Tuo atvėju prievartavimas yra subsidiarus plėšimui. Einant paaišk. raštu prievartavimo sąvokos sritin pateks kiekviena prievarta, kurios tikslas buvo ne gavimas tam tikro konkrėtaus kilnojamojo turto, bet kokios nors kitos turto gerovės, kaip antai: nekilnojamojo turto, pelnų arba naudų iš turto, vienašališkos arba dvišališkos turto prievolės, vis tiek ar yra tai formališkai padaryta raštu ar tik žodžiais.

Nors turto sąvoka prievartavime yra labai plati, bet vis delto šis nusikaltimas neišeina iš nusikaltimų turtui ribų. Ir jeigu prievarta nutraukti turto bylai arba parašyti skolos raštui yra prievartavimas, tai prievarta atsisakyti nuo skundos už įžeidimą arba parašyti atsiprašymo laišką — nebus prievar-

tavimas ir gali būti baudžiamas tik kaipo prievarta, smurtas asmeniui arba kūno sužalojimas.

Prievartavimas yra baigiamas tuo momentu, kada nukentėjėlis užleidžia turto teisę; šitos teisės kaltininkui perdavimas nėra reikalingas. Todel prievartavimas yra baigęsis, vos tik, pav., parašytas vekselis yra atiduotas kaltininkui, vis vien sugebėjo jis jį realizuoti ar ne. Pasikėsinimo pradžia yra tiesioginio veikimo į nukentėjusį pradžia.

Prievarta privalo būti priežasčių sąryšyje su nukentėjusio veiksmu, kuriuo yra daroma turto nenauda. Iš išorinės pusės čia suprantama, kad be prievartos nebūtų buvę nukentėjėlio veiksmo. Iš išvidinės pusės — prievarta turi būti atkreipta kaip tik į nenaudingą nukentėjėliui veiksmą. Todel ne prievartavimas bus smurtininko prikibimas, nuo kurio nukentėjėlis atsipirks kokiu nors turto teisių pasiūlymu.

Prievartavimas yra kvalifikuojamas beveik tokiais pat atsitikimais, kaip ir plėšimas. Paprasto prievartavimo bausmė — grasos kalėjimas. Kvalifikuotojo — sunkiųjų darbų kalėjimas ne ilgiau kaip 8 metų.

2. Šantažas.

(615 str.).

Be prievartavimo, kaipo nusikaltimo turtui, artimo plėšimui ir vagystei, BS-tas žino dar šantažą, kuris skiriasi nuo prievartavimo nusikalstamojo veikimo priemone. BS apibrėžia šantažą (šito termino tačiau BS nežino) kaip raginimą perduoti turtą arba užleisti turto teisę arba susidėti kita nenaudinga turto sutartimi, norint gauti sau arba kitam turto naudos, padarytą grasymu pagarsinti pramanytas arba tikras žinias: 1) apie dalyką, kuris žemina nuskaustojo arba jo šeimos žmogaus nors ir mirusiojo garbę; 2) apie nuskaustojo arba jo šeimos žmogaus, nors ir mirusiojo padarytą darbą, kuris yra baudžiamas, kaip didysis arba šiaip nusikaltimas; 3) apie dalyką, kuris griauna nuskaustojo prekybos kreditą.

Dėsnis apie šantažą yra išskirtas iš dėsnių apie plėšimą ir prievartavimą ir sujungtas su skyriumi apie „Baudžiamuosius turto nesąžiningumus". Paaišk. raštas taip pagrindžia šį išskyrimą: „Prievartavimo (ir plėšimo) grasymai verčia nukentėjusį iš baimės tokio darbo, kuris, jeigu jis būtų atliktas, būtų nusikaltimas arba nusižengimas; priešingai įvykimas to, kuo gresia kaltininkas šantaže, dažniausiai nėra nusikaltimas, o kartais net girtinas dalykas (pav., pranešimas valdžiai apie nusikalstamąjį darbą)". Todel šantažas baudžiamas daug lengviau nekaip prievartavimas ir plėšimas.

Šantažo objektas yra visa turto teisių sritis ir apima taip pagrobimo objektą („perduoti turtą"), taip ir prievartavimo („užleisti turto teisę arba susidėti kita nenaudinga turto sutartimi").

Kaltininko tyčia privalo apimti visus sudėties momentus: kaltininkas privalo žinoti, kad dalykas, kurio pagarsinimu jis gresia, yra arba nusikaltimas, arba įvykis, kuris plėšia šlovę, ir kad tokio pagarsinimo grasymas gali paskatinti nukentėjusį atsisakyti nuo turto gerovių. Be to, jis privalo tiesiog norėti tokio atsisakymo iš nukentėjusio pusės (paprasto leidimo, eventualios tyčios neužtenka). Ir galų gale kaltininkas privalo norėti turto naudos, stengtis gauti naudos, kenkdamas nukentėjėliui.

Iš išorinės pusės kaip prievartavime taip ir šantaže tarp grasymo ir turto perdavimo ir užleidimo turi būti priežasčių ryšys. Nebus šantažas, jeigu nukentėjėlis pats, savo iniciatyva ir kaltininko neraginamas, atsakydamas į grasymus, pasiūlys kokį nors atlyginimą. Pasikėsinimo pradžios ir pabaigos momentai tokie pat kaip ir prievartavime.

Bausmė — kalėjimas ne mažiau kaip 3 mėnesių.

Bausmė kvalifikuojama ir šantažas baudžiamas grasos kalėjimu, jeigu jis padarytas:

1. gaujos, susidariusios tokiems darbams dirbti.
2. žmogaus, kuris atliko ne mažiau, kaip du kartu bausmę už tokį pat darbą arba už vagystę, plėšimą, prievartavimą arba suktybę ir, be to, nesuėjus penkeriems metams nuo tos dienos, kurioje baigė kalėti už bet kurį šių nusikaltimų.
3. laikraščio redaktoriaus, leidėjo arba bendradarbio, kuris gresė paskelbsiąs tas žinias spaudoje.

IV. Sukčiavimas.

Literatūra: Hegler. Betrug. Vergl. Darst. BT. Bd VII. Фойницкій, Мошенничество по русскому праву. Моро-Кристоф, Мир мошенников. Червонецкій, Мошенничество по новому уголовному уложенію, ЖМЮ 1906 № 9.

Romėnų teisė tik pastaraisiais laikais išdirbo sukčiavimo sąvoką *(stellionatus)* ir, laikydama jį per nusikaltimą privačioms teisėms, reikalavo turto nenaudos nukentėjusio pusėje, ir apgavimo, *calliditas,* kaltininko pusėje. Germanų teisė tokios sąvokos nežinojo, ir viduramžių teisininkai, aiškindami romėnų teisės šaltinius, nesuprato tikros *„stellionatus"* prasmės. Jie kartais darydavo jį be jokios praktiškos reikšmės, kartais suteikdavo jam labai plačią reikšmę, kaipo tiesos teisės sulaužymui, įžiūrėdami apgavime charakteringą pažymį ir esmę. Tik XIX šimtmečio doktrina ir įstatymai aiškiai nustatė suk-

čiavimo esmę, ir dabar sukčiavimas yra suprantamas kaipo turto nenaudos apgavimu padarymas, norint pasipelnyti.

1. Sukčiavimas BS-te.

BS kūrėjai kažkodel atsisakė nustatyti plačią, bendrą sukčiavimo sąvoką bet numatė tris atskiras pagrindines sukčiavimo rūšis ir kelias pridedamąsias, kurios tačiau, iš vienos pusės apima ne visą sukčiavimo, plačia to žodžio prasme, sritį, iš kitos pusės apima darbus, kurie neatatinka aukščiau nustatytai sukčiavimo sąvokai.

Pagrindinės sukčiavimo rūšys BS-te šios:

1. Suktas pagrobimas, tai yra, svetimo kilnojamojo turto pagrobimas, norint jį pasisavinti.

2. Prekybinis apgavimas, tai yra, svetimo kilnojamojo turto pagrobimas, norint jį pasisavinti, nusukant, matuojant ką, sveriant arba kitaip kaip apgaunant daiktų kiekiu arba kokiu, perkant ir parduodant arba darant kitokią atsilygintinę sutartį.

3. Į nenaudingą sutartį per apgaules įtraukimas, tai yra, kurstymas per apgaules, norint gauti turto naudos arba kitam jos padaryti, užleisti turto teisę arba padaryti kitą kokią nenaudingą turto sutartį.

Visoms trims sukčiavimo rūšims bendras yra apgavimas kaipo nusikaltimo padarymo priemonė. Apgavimas yra tyčios sukėlimas kam nors klaidingo faktų įsivaizdavimo. Apgavimas, kurio turinys yra faktų įsivaizdavimas, gali liesti tiktai esamąjį ir būtąjį laiką, o ne būsimąjį, ir todel nebus apgavimas kokio nors tikėjimo, kad šiokie ar tokie faktai įvyks arba neįvyks. Taip nebus apgavimas nuomonės, protavimo pasakymas, nebus apgavimas reklama, prekių gyrimas, tarp ribų, kurias leidžia papročiai ir kurios nevirsta kokio nors fakto tvirtinimu (pav., kad prekės yra užsienio darbo). Visais kitais atvėjais neturi reikšmės kokius faktus apgavimas liečia, ir savo turiniu apgavimas gali būti del daiktų, del asmens, del asmens savumų (ne: „geras“ arba „blogas“, kas bus tiktai nuomonės išreiškimas, bet „valdininkas“, „kontrolierius“ ir t.t.). Taip pat apgavimas gali liesti bet kurią kitą aplinkybę arba reiškinį, kurių iškreipimas gali paveikti, kad kas nors ką padarytų, tai gali liesti irgi teisės santyklus arba dėsnius: pav., jeigu teisininkas, pats gerai žinodamas, įkalbinėja neteisininkui kokį nors klaidingą įstatymo dėsnį arba paaiškinimą.

Formos atžvilgiu apgavimas gali būti labai įvairus. Dažniausiai jis yra pasakomas žodžiais arba parašomas raštu. Bet jis gali būti padarytas irgi vadinamaisiais konkliudentiškais veiksmais, tai yra, veikimais, kurie turi tam tikrą, visiems žinomą, reikšmę. Bet nuo apgavimo, kaipo kėlimo klaidingo

faktų įsivaizdavimo, reikia skirti jau esančių klaidingų įsivaizdavimų naudojimą, klaidų naudojimą, tiesos slėpimą: tam tikra sutartis gali būti pripažinta negaliojančia remiantis taisyklėmis apie *error* ir *ignorantija*, ir asmuo, pasinaudojęs ta klaida gali būti tam tikromis aplinkybėmis traukiamas atsakyti už svetimo daikto pasisavinimą, bet ne už sukčiavimą.

Apgavimo paprastumas arba tobulumas patys nevaidina jokio vaidmens atsakomybėje. Tačiau apgavimas privalo būt toks, kad galėtų apgauti asmenį, esantį vidutinių gabumų dalykams įvertinti. Jeigu nukentėjusis buvo apgautas tik todel, kad jis pasižymi išimtiniu nenormaliu pasitikėjimu (doverčivostju), ir pav., laikė gryna tiesa visus pirklio prekių gyrimus, tai bus ne sukčiavimas, ir gali būt baudžiamas tik kaipo atskiras atsitikimas raginimo žmogaus, kuris žinomai negalįs suprasti padarytosios sutarties arba įsakymo savumų ir reikšmės (611 str.).

Sukto apgavimo veikimas nukentėjusio valią apibūdinamas ekvivalentumo pradmeniu. Apgavimas turi būti tokios rūšies, kad del jo nukentėjėlis įsivaizduotų privalėjimą, reikalingumą, naudingumą ir patogumą perduoti kaltininkui savo turtą. Nukentėjėliui per apgavimą turi būti sukeltas tikėjimas, kad savo rikiavimais jis arba didina savo turto aktyvą arba mažina pasyvą. Jeigu nukentėjėlio veiksmams vadovauja ne pelno motyvai, bet, pav., pasigailėjimas žmogui, kuris per apgavimą išprašo dovaną arba išmaldą, tai čia nebus sukčiavimo. Todel ne sukčiavimas bus aukų rinkliava su padirbtais rinkimo popieriais arba liudymais (sul. 277 str.).

Sukčiavimo objektu gali būti visoks turtas, išskyrus kilnojamąjį turtą, kuris jau yra kaltininko valdomas. Šita išvada išeina jau iš to, kad kilnojamasis turtas gali būti tiktai sukto pagrobimo objektu, o pagrobimo sąvoka kaip jau minėta (žiūr. vagystės sąvokos analizą) reikalauja, kad daiktas būtų nukentėjėlio valdomas.

Todel ne sukčiavimas bus apgavimas, norint pasisavinti turtas, kuris jau buvo pavestas kaltininkui. pav., nebus sukčiavimo, jeigu ūkio vedėjas pristatys melagiškas sąskaitas, norėdamas pasilikti pinigų sau, arba daiktų pavestų parvežti perduoti, parnešti arba saugoti, arba tam tikru būdu naudotis, — visa tai senasis BK laikė per sukčiavimą, o BS laiko per turto pasisavinimą. Bet jeigu ūkio vedėjas pristatė tokias sąskaitas, kad šeimininkas privalo dar primokėti, tai čia bus jau tarp primokėjimo ribų sukčiavimas.

Sukto apgavimo padariniu turi būti koks nors savininko turto rikiavimas — daikto pinigų perdavimas, vekselio pasirašymas ir t.t. ir šitas rikiavimas turi būti „ekvivalentišku" būdu apgavimo sukeltas. Vadinas, būtinai sukčiavimo pažymys yra

tai, kad tarp kaltininko veiksmo ir nusikalstamojo tikslo, kurį kaltininkas norėjo pasiekti, privalo būti dar kaipo jungianti grandis nukentėjusio (apgauto) asmens veikimas.

Ne kiekvienas turto rikiavimas apgavimo sukeltas yra pakankamas pažymys sukčiavimui pripažinti. Reikia dar, kad šitas rikiavimas darytų turto nenaudos nukentėjusiam ir atatinkamos turto naudos kaltininkui. Todel nebus sukčiavimo, jeigu nėra turto nenaudos, tik pav., šlovės plėšimas. Nėra sukčiavimo, jeigu apgavimas ir nenauda nukentėjusiam nesudaro jokios naudos kaltininkui, pav., jeigu per apgavimą turtas buvo paprastai sunaikintas arba sužalotas. Galų gale nebus sukčiavimo, jeigu nauda neatitinka nenaudai, pav., jeigu kaltininkas yra papirktas trečio asmens ir tuo būdu gavęs turto naudos jis per apgavimą žaloja svetimą turtą, tai yra daro turto nenaudos savininkui.

Sukčiavimo pabaigos momentas sutampa su turto naudos kaltininkui padarymu, tai yra, su turto į kaltininko valdymą perėjimu (suktas pagrobimas), arba su teisių užleidimu arba prievolių apsiėmimu (į nenaudingą sutartį per apgaules įtraukimas), arba atlyginimo gavimas už suktai parduodamas arba perkamas prekes (prekybinis sukčiavimas). Pasikėsinimas prasideda apgavimo veikimo pradžia.

2. Sukčiavimo rūšys.

(591—597 str.).

Kaip jau buvo minėta, BS nenustatė vienos sukčiavimo sąvokos, bet žinojo tris rūšis: suktas pagrobimas, prekybinis sukčiavimas ir į nenaudingą sutartį per apgaules įtraukimas. Negalima pasakyti, kad toks klausimo išsprendimas yra tikslingas. Del to, kad nėra bendros, kiltinės sąvokos, atsiranda visa eilė ginčijamų klausimų ir sunkumų, juo labiau, kad pažymiai. kurie skiria sukčiavimo rūšis vieną nuo kitos, yra pagrįsti ne vienu, bet keliais principais.

Suktas turto pagrobimas skiriasi nuo įtraukimo į nenaudingą sutartį per apgaules objektu: pirma rūšis apima tik svetimą kilnojamąjį turtą, svetimo valdomą, o antra — kėsinimąsi visokiam svetimam turtui, išskiriant kilnojamąjį. Kėsinimas per apgavimą svetimam kilnojamam turtui, kuris buvo jau kaltiniko valdomas, nebus nei viena, nei antra šitų nusikaltimų rūšis ir nesudaro sukčiavimo.

Nuo šitų abiejų sukčiavimo rūšių prekybinis sukčiavimas skiriasi apgavimo turiniu, kuris privalo liesti daiktų kokybę arba kiekybę. Dažniausiai tokio nusikaltimo priemonė — nurodytas įstatyme kaipo pavyzdys — apgavimas (nusukimas), matuojant ir sveriant. Bet yra galimi ir įvairiausi kiti apgavi-

mo būdai: apgavimas skaičiuojant, pridedant netikrą antspaudą prekėms, parduodant odos imitaciją per tikrą parduodant visokius „Ersatz'us“ per tikrus produktus. Prekybinis sukčiavimas yra ribotas sutarčių rūšimi ir gali būti padarytas tik perkant ir parduodant arba darant kitokią atsilygintinę sutartį. Tuo būdu reikalinga, kad būtų jame kilnojamasis turtas, kuris yra prekė, „daiktas“, ir atsilygintinė sutartis. BS-to paaišk. rašte galima rasti priminimą, kad šito sukčiavimo subjektu gali būti tik žmogus, kuris parduoda, atiduoda daiktą. Bet su tuo vargu ar galima sutikti, kadangi apgauti gali ir tas, kas perka (pav., matuodamas, sverdamas, skaičiuodamas, priminsime tik aplinkybes, kokiomis pardavinėja sodiečiai savo dirbinius ir vaisius).

Bausmė (už bet kokią sukčiavimo rūšį) — kalėjimas.

Kvalifikuotosios sukčiavimo rūšys:

1. jei nuostolio buvo padaryta daugiau kaip už 2500 l.,
2. žinomo svetimo arba prasimanyto nekilnojamojo turto pardavimas arba įkeitimas,
3. nekilnojamojo turto pardavimas arba įkeitimas paslepiant pirkėjo arba įkaito ėmėjo nenaudai uždėtus turtui draudimą arba įžodį;
4. apdraudimo sukčiavimas, tai yra draudimo pinigų savo pareikštu reikalavimu gavimas už turtą, apdraustą nuo sužalojimo, jei žalos tikrai nebūta, arba jei kaltininkas paslėpė, kad turtas yra sužalotas del priežasties, del kurios jis netenka teisės gauti draudimo pinigams;
5. jei kaltininkas meluodamas pasisakęs tam reikalui esąs tarnautojas arba žmogus, įgaliotasis tarnautojo;
6. padarytas gaujos;
7. tretysis nusikaltimų turtui recidivas;
8. ketvirtasis nusikaltimų turtui recidivas.

Be to, BS-tas numato dar vieną sukčiavimo rūšį, sukčiavimą uždraustoje sutartyje. Paprastojo sukčiavimo baudimas pamatuojamas tuo, kad nukentėjusis veikia visai sąžiningai ir kad pati sutartis visai teisėta. Todel galėtų kilti abejojimų del sukčiavimo baudimo uždraustoje, neteisėtoje sutartyje. Šitiems abejojimams pašalinti BS-tas numato baudimą už išleidimą (pardavimą) daikto per ginamą apyvartoje baudžiamuoju įstatymu arba per įgytą nusikaltimu, jei kaltininkas gavo sukalbėtą sutartyje visą mokesnį arba jo dalį. Toks sukčiavimas bus, pav., paprastų knygų, per uždraustus cenzūros arba teismo pardavinėjimas, paprastų paveikslų per begėdiškus, paprasto popierio per padirbtus pinigus ir t.t.

Bausmė už sukčiavimą mažinama, jei nuostolio padaryta ne daugiau kaip už 2,50 litų arba jei kaltininkas geruoju grąži-

no turtą arba kaip kitaip atlygino nukentėjėliui prieš paskelbiant pasmerkimą (kalėjimas ne ilgiau kaip šešių mėnesių).

3. Nusikaltimai, artimi sukčiavimui.

Be to, BS-tas žino dar visą eilę nusikaltimų, artimų sukčiavimui, kurie yra išmėtyti visose BS-to dalyse.

1. Išmaldos prašymas apgaulėmis arba tikrai žinomas melagingas skundimasis nelemtu nuotykiu arba liga (276 str.).

2. Paleidimas biržoje arba žmonėse, kurie verčiasi biržos dalykais, melagingos paskolos, tikrai žinoma galėjusios padaryti įtakos biržos sutartims (264 str.).

3. Įvairios apgaulės akcininkų draugijų, kredito įstaigų, savitarpio draudimo draugijų, dalininkų bendrovių steigėjų, prižiūrėtojų arba darbų vedėjų (580 str.).

4. Įvairūs turto nesąžiningumai: a) į nenaudingą sutartį nepilnateisių įtraukimas; b) į nenaudingą sutartį įtraukimas „melagingais pažadais arba kitomis klastomis, pasinaudojęs tam dalykui tuo, kad nuskaustasis gerai nesupranta tokios sutarties arba įsakymo savybių ir reikšmės“; c) dokumento įteikimas, visai jo sumai arba jos daliai išieškoti, jei ieškomoji skola žinomai yra užmokėta (611 str.).

5. Apgavimas neregio, tai yra, raginimas neregį pasirašyti dokumentą, kuris tikrai nesutinka su pasirašiusiojo valia, per sutinkantį su ja (valia) pasirašiusiojo arba kito žmogaus turto arba turto reikalo nenaudai (612 str.).

V. Pasisavinimas ir pasitikejimo piktam naudojimas.

Literatūra: Harburger, Diebstahl und Unterschlagung. Vergl. Darst. BT. Bd VI. Frenkel, Das Delikt der Fundunterschlagung nach gemeinem Recht.

1. Bendroji pasisavinimo sąvoka.

Romėnų teisė laikydavo pasisavinimą lygų vagystei, ir apimdavo jį savo plačia sąvoka *„furtum“*. Priešingai, viduramžių teisininkai, atitinkamai savo pažiūroms į nusikaltimų esmę skirdavo, ar daiktas buvo gautas kaltininko del savininko pasitikėjimo, arba atsitiktinai, ir tik pirmu atsitikimu darbas, kaipo niekšiškas, buvo laikomas tolygiu vagystei. CCC pirmą sykį atskiria pasisavinimą nuo vagystės, bet bendros germanų teisės juristai dar ginčijasi apie pasisavinimo esmę, kartais laikydami jį tolygų vagystei, kartais — savotišku nusikaltimu, *furtum improprium*. Tik naujieji įstatymų leidimai pamažu at-

skyrė pasisavinimo sąvoką nuo artimų jai dalykų: vagystės, pasitikėjimo piktam naudojimo ir sukčiavimo, ir atsisakė nuo senų kodeksų kazuistikos. Pav., vokiečių StrGB žino bendrą pasisavinimo sąvoką, kuri apima pavesto, rasto ir atsitiktinai gauto daikto pasisavinimą.

Pasisavinimas, plačia to žodžio prasme, yra svetimo, kilnojamojo turto, kuris buvo kaltininko valdomas, į savybę paėmimas.

Pagrindiniai požymiai sutinka su vagystės požymiais. Todel nėra reikalinga ką nors pridurti prie apibrėžimo sąvokų: „svetimas", „kilnojamasis", „turtas" ir „valdymas". Nuo vagystės pasisavinimas skiriasi tuo, kad turtas yra ne nukentėjusio, bet kaltininko valdomas. Todel nusikaltimo veiksmas yra ne pagrobimas, bet į savybę paėmimas.

Pasisavintas daiktas negali būti savininko arba kito trečio žmogaus valdomas. Kaip vagystėje, juridinė valdymo sąvoka nesutampa su fiziniu, betarpišku daikto laikymu. Daiktas yra savininko valdomas, vis tiek ar laiko jis jį rankose, kišenėje, savo namuose, kur jis gyvena, savo buste, savo kontoroje, nors jis ten ir nebūtų, nors jis ilgą laiką būtų svetimame krašte: visi daikai savininko būste, kuris paliktas trečių asmenų globoje, vis delto pasiliko savininko, o ne tarnų ir globėjų valdomi. Taip pat daiktai, palikti tam tikroje vietoje, nors anapus savininko savybės, pav., užmiršti pašto diližanse, vis pasilieka savininko valdomi. Todel pasisavinimas reikalauja, kad toks savininko valdymas būtų nutrauktas ir kad prasidėtų kaltininko valdymas. Būdai, kuriais daiktas galėjo pereiti į kaltininko valdymą, negausingi. Paaišk. raštas mini, kad daiktas galėjo būti perduotas parnešt, parvežt, saugot, perduoti, tam tikru būdu naudoti, būti įkeistas, gautas tarnybos pareigoms einant, arba gali būti rastas. Prie šitų atsitikimų dar reikia pridurti: daikto gavimą per klaidą (pav., žmogus, perduodamas čemodaną, perduoda nepažiūrėjęs ir daiktą, kuris buvo jame, arba transporto bendovė perduoda daiktą ne tam, kam reikia); daikto perdavimas per klaidą sutartyje arba pagal neteisėtą sutartį; galų gale, daiktų gamtos jėgomis pernešimas, pav., audros arba potvynio laiku.

Pasisavinimo veiksmas yra daikto į savo savybę priėmimas, arba savęs į savininko vietą pasistatymas. Todel pasisavinimas bus kiekvienas neteisėtas turto rikiavimas savininko teisėmis, kiekvienas neteisėtas sulaikymas, tretiems asmenims perdavimas, išieškojimas. Tai gali būti išreiškiama melagingais kaltininko tvirtinimais norint pasilaikyti daiktą sau („jau atidaviau", „pamečiau", „visiškai tokio daikto nesu gavęs" ir t.t.), pasirėmimu pramanytomis sutartimis, kurios duoda teisės pasilaikyti daiktą, paprastas negrąžinimas, nežiūrint į sa-

vininko reikalavimą, arba neskelbimas, kai to reikalauja įstatymas (apie radinį), išorinės daikto formos pakeitimas (antspaudos, štempelio, parašo, kurie liudija, kieno yra daiktas, panaikinimas). Bet nebus pasisavinimas tikras daikto pametimas grąžinimas ne laiku, neteisėtas naudojimas.

Išvidinės pusės pasisavinimas gali būti tik tyčios. Tyčia privalo apimti visus darbo elementus. Turto naudos gavimo tikslas nėra reikalingas: svetimo daikto išeikvojimas labdarystei bus toks pats pasisavinimas, kaip ir savo naudai paėmimas.

Del pasisavinimo artimumo vagystei ir sukčiavimui, literatūroje buvo pakeltas klausimas, kad už šituos nusikaltimus reikia skirti įstatyme vienodos bausmės, kad tuo būdu klausimas, koks iš šitų nusikaltimų yra duotojo atvėjo darbas neturėtų praktiškos reikšmės.

BS-to sudarytojai iš pradžios norėjo nustatyti bendrą pasisavinimo sąvoką, o paskum jau skirti jo rūšis. Bet vėliau bendra sudėtis buvo panaikinta, ir bendros sąvokos vietoje pasiliko tik jos nesujungtos dalys.

2. Pasisavinimo rūšys.

Atskiras pasisavinimo rūšis nustatydamas BS-tas žiūri į tą, ar buvo turtas „pavestas" kaltininkui, tai yra, perduotas paties savininko, ar buvo pamestas arba užmirštas; pastaroji rūšis irgi dalijasi į dvi rūšis, pareinant nuo to — yra savininkas žinomas kaltininkui ar ne.

Visi pavestojo turto pasisavinimo pažymiai jau yra išdėstyti. Rūšinis skirtumo pažymys bus būdas, kuriuo daiktas paliko kaltininko valdomas — turtas privalo būti jam pavestas savininko arba šeimininko. Todel čia be savybės teisės laužymo, yra dar to teisės pagrindo, del kurio daiktas liko kaltininko valdomas, negerbimas. Tuo pamatu gali būti arba privati sutartis (žodžiu arba raštu), arba prievole, paimta kaltininko, arba jam pavesta įstatymu arba valdžios įsakymu (pav., globa, tarnybos pareigos).

Pavestojo turto pasisavinimas baudžiamas kalėjimu ne trumpiau kaip 3 mėnesių. Jei pasisavintas daiktas yra vertas daugiau kaip 2500 litų, arba jei pasisavino globėjas (577 str.), tai grasos kalėjimas. Privileguoti atsitikimai: 1) dalykas buvo vertas ne daugiau kaip 2,50 litų; 2) nusikaltėlis geruoju grąžino daiktus arba kitaip atlygino nukentėjėliui prieš paskelbiant pasmerkimą (kalėjimas ne ilgiau kaip 8 mėnesių).

Antra pasisavinimo rūšis BS-te yra radinio pasisavinimas.

Radiniu BS-tas vadina pamestą arba užmirštą daiktą. Čia irgi priklauso daiktas, perduotas klaidingai arba perneštas

gamtos jėgų. Su radiniu sulyginami atklydėliai gyvuliai, ir turtas, rastas svetimoje žemėje.

Baudimo atžvilgiu BS skiria, ar buvo kaltininkui žinomas daiko savininkas ar ne. Jeigu ne, tai baudžiamas pasisavinimas tik tų daiktų, kurie yra verti daugiau kaip 15 litų ir atklydėliai gyvuliai (bauda, kiek yra verti pasisavintieji daiktai, bet ne daugiau kaip 500 litų). Jeigu savininkas buvo žinomas tai baudžiamas kiekvieno daikto pasisavinimas (bauda ne daugiau kaip triguba turto vertybe, bet ne daugiau kaip 500 litų, arba areštu ne daugiau kaip trims mėnesiams).

Greta su radinio pasisavinimu BS žino dar grynai formalų deliktą — neskelbimą nustatytąja tvarka apie radinį. Skelbimo tvarka yra nustatyta civilių įstatymų 538 ir 540 str. ir 539 str. priedu, pagal kuriuos, pav., apie atklydėlius gyvulius reikia paskelbti per 7 dienas.

Bausmė — bauda ne daugiau kaip 50 litų.

Atskirai įstatymas numato pasisavinimą, padarytą žmogaus, kuris ima svetimą kilnojamąjį turtą laikyti, įkaitui, arba kurioms kitoms tam tikroms operacijoms (pav., banko įstaigos arba mainomosios krautuvės laikytojas, jų prižiūrėtojas arba tarnautojas), ir pasisavinimą, padarytą žmogaus, kuris yra vyriausybės arba visuomenės valdžios įgaliotinis šelpti nukentiejusiems nuo gaisro, žmonių maisto stokos arba kito visuomenės negando.

3. Pasitikėjimo piktam naudojimas.

Pasitikėjimo naudojimas piktam vadinasi įgalinimo rūpintis svetimu turtu arba turto reikalu vartojimas žinomai to turto arba to turto reikalo nenaudai (577 str.).

Jei pasisavinimo baudžiamumas gina tiktai savybės konkrėtaus daikto teisę, tai pasitikėjimo piktam naudojimo baudžiamumas gina turto teises apskritai.

Įstatymas baudžia ne kiekvieno įgalinimo laužymą, bet tik pagrįsto įgaliojimu arba kitu teisėtu įtikėjimu. Įgaliojimas suprantamas kaipo rašytas aktas, notaro tvirtinimas nėra reikalingas. Tipingiausias tokio įgalinimo pavyzdys — globa arba pareigos, einančios iš tarnybos būklės. Čia priklauso irgi prievolės, pavestos svetimam turtui valdyti, kredito įstaigai likviduoti, dalyvauti jos diskonto operacijose, revizijai daryti arba konkurse dalyvauti.

Pasitikėjimo naudojimo piktam veiksmas yra galimas tik del gauto įgalinimo ir juo remiantis, nors pats veiksmas visai prieštarautų tikram įgalinimo tikslui ir tikrai įgalintojo valiai.

Veiksmas privalo būti tyčios. Bet del kokių motyvų kaltininkas veikia — del turto naudos, keršto, šalingumo arba

vėjavaikiškumo — nesvarbu. Tuo naudojimas piktam griežtai skiriasi nuo kitų nusikaltimų turtui.

Bausmė — kalėjimas ne trumpiau kaip trijų mėnesių, o jeigu žalos buvo padaryta daugiau kaip už 2500 litų, arba jei piktai naudojo globėjas, kenkdamas globiamajam — tai grasos kalėjimas.

Atskirai BS-te numatyti įvairūs pasitikėjimo naudojimo piktam atsitikimai, padaryti tarnautojo arba žmogaus einančio tarnybą labdarių arba kredito įstaigoje, savitarpio draudimosi draugijoje, pajininkų arba akcininkų bendrovėje (578 str.) arba jų prižiūrėtojo darbų vedėjo (579 ir 580 str.) arba akcininkų draugijos steigėjo (580 str.).

VI. Turto nesąžiningumai.

1. Bankrutavimas.

Literatūra: Wach, Vergl. Darst. B.T., Bd VIII. Neumeyer, Historische und dogmatische Darstellung des strafbaren Bankrotts. Ширков, Отвѣтственность соучастников злостнаго банкротства, ЖМЮ 1916 № 8.

a. Bendroji sąvoka.

Bankrutavimo sąvoka pasirodė itin vėlai įstatymų leidimų istorijoje, nes bankrutavimas reikalauja jau gana išplitusios pinigų apyvartos sistemos ir plataus kredito vartojimo. Tik viduramžių gale italų miestuose prasidėjo pasislėpusių įsigyvenusių skolininkų kriminalūs persekiojimas. Iš Italijos baudžiamojo bankrutavimo sąvoka pasklido po visus Europos kraštus, labiausiai gyvos prekybos apyvartos kraštuose (Hansos miestai).

Dabarties teisėje vadovaujantis vaidmuo priklauso prancūzų teisei, kuri apskritai pavyzdingai nustatė ir apibrėžė visas nusikaltimų turtui sąvokas, kurių apibrėžimas yra artimas civilei teisei.

Baudžiamu bankrutavimu vadinamas kėsinimasis kreditorių skolų reikalavimams praskolinto turto mažinimo arba turto slėpimo keliu.

Bet nė vienas įstatymų leidimas nežino tokios bendros nusikaltimo sudėties, ir bankrutavimo baudžiamumas yra nustatomas paprastai kazuistikos keliu, tai yra minint tik atskirus pavojingiausius atsitikimus.

Prancūzų teisė nežino baudžiamojo bankrutavimo kaipo visų piliečių nusikaltimo, o tik luomo nusikaltimą, kurį gal padaryti tiktai prekybininkas. Todel CP duoda tik bankrutavimo sankcijas, o pati nusikaltimo sudėtis yra nustatyta ir

apibrėžta, prekybos nuostate. Tačiau kodeksų dauguma išplėtė bankrutavimo sąvoką ir bausdami smarkiau prekybinį bankrutavimą, žino irgi bankrutavimą neprekybinį. Toliau, kodeksai skiriasi tarp savęs bankrutavimo rūšių skaičiumi. Santaika viešpatauja tik del sunkios bankrutavimo formos, kuri visur apibrėžiama kaipo bankrutavimas per apgaules (betrüglich, frauduleux). Bet apibrėžiant kitas bankrutavimo formas matyt jau didelio įvairumo, ir veikiančios sistemos žino tokius prieštaravimus: per apgaules ir paprastas; per apgaules, kaltinamasis ir atsitiktinis; per apgaules, nešlovingas („bezčestnyj") ir neatsargus; per apgaules, ir vėjavaikiškas. Mūsų teisė, apskritai imant, seka dabartinės vakarų Europos teisės, bet pasižymi visa eile ypatingumų.

Bankrutavimo sąvokos ir rūšių apibrėžimas yra labai sunkus darbas. Tam galui reikia turėti galvoje ir kreipti dėmėsio į visą dabartinės bankų prekybos ir pramonės aplinkybių painumą ir gerai pasipažinti su jų veikimo sąlygomis. Tačiau BS-to sudarytojai nelaikė save turinčiais teisės atsisakyti nuo šito uždavinio atlikimo ir nustatė bankrutavimo pažymius. Jie irgi neapribojo baudimą tik prekybos luomo asmenims, bet išplėtė visiems asmenims: jei tai prekybininkui atsitinka, tai tas tik didina ir plečia bankrutavimo baudimą: prekybos luomo žmonės yra baudžiami smarkiai už bankrutavimą per apgaules, o už neatsargų bankrutavimą tebaudžiami tik vieni prekybininkai.

b. Savanaudiškas bankrutavimas.

(599 — 602 str.).

Savanaudiškas bankrutavimas (jis vadinasi irgi tyčios bankrutavimas ir atatinka užsienių kodeksų bankrutavimui per apgaules) vadinasi turto paslėpimas tyčia, padarytas nusigyvenusio skolininko, norint išvengti skolų išmokėjimo. Toks turto paslėpimas gali būti įvykintas:

1. nutylėjimu arba melagingu apie jį pareiškimu, skelbiant kaltininką nusigyvenus esant;

2. duodant skolos žodį mažinantį konkursinį turtą, jei skola visa arba dalimi yra pramanyta, dovanai kam turto perduodant, raštais kito vardu sutvirtinant arba kokiu būdu turtą paslėpiant po to, kai buvo paskelbtas kaltininko nusigyvenimas, arba kad ir prieš paskelbiant kaltininką nusigyvenus, bet jeigu jis numatydavo, kad toks paskelbimas artimoj ateity bus neišvengiamas.

Gyvenime bankrutavimo ir prasiskolinimo sąvokos suminša. Bet juridiškai jos privalo būti aiškiai atskiriamos.

Prasiskolinimas arba nusigyvenimas yra civilės teisės būklė, kuri netraukia jokių baudžiamųjų pasekmių. Bankrutavimas — yra grynai baudžiamoji sąvoka, kuri pati nėra surišta su nusigyvenimu, bet kurį testi baudžiamoji tada, jei kaltininkas paskelbtas nusigyvenusiu. Paskelbimą nusigyvenusiu reikia skirti iš vienos pusės nuo prasiskolinimo fakto, tai yra, nuo faktiško išmokėjimų suturėjimo, arba nuo konkurso paskelbimo, iš kitos pusės nuo prasiskolinimo (nusigyvenimo) pripažinimo prejudicialiniu civilinio teismo nusprendmu. Paskelbimo nusigyvenusiu formos ir sąlygos yra nustatytos atatinkamų civilinių ir prekybinių įstatymų. Bet kriminalistams dar paliko neaiškus klausimas apie juridinę paskelbimo nusigyvenusių reikšmę. Kadangi darbai padaryti prieš paskelbiant skolininką nusigyvenus nebaudžiami iki bus paskelbtas nusigyvenimas, tai klausiama, ar galima pastrąjį momentą laikyti vienu iš sudėties elementų? Nuo to, kaip šitą klausimą išsprendžia, pereina daug padarinių kaip antai: nusikaltimo vieta, laikas, vienumas arba dauguma. Vokiečių literatūroje šitas klausimas sukėlė daug ginčų. Praktikos atveju būtų patogiau laikyti šitą sąlygą vienu iš sudėties elementų. Bet negalima neigti formališkai juridiškai tarp jo ir kitų bankrutavimo pažymių skirtumo.

Bankrutavims per apgaules yra turto paslėpimas, siaura to žodžio prasme, melagingas turto nusavinimas arba fiktingų skolų pripažinimas, kurie nors nežemina kokursinio turto, bet atima jo dalį nuo tikrų kreditorių. Vadinas paslėpimas gali būti atliekamas aktyvus sumažinant arba pasyvus padidinant. Sumažintas gali būti taip grynas aktyvas, taip ir prievolių aktyvas, pav., jeigu kaltininkas ragino savo skolininkus perrašyti jos skolas tretiesiems asmenims.

Išvidinė pusė bankrutavimo per apgaules gali būti tik tyčios. Tyčia yra itin painios struktūros ir turi apimti: 1. visą veiksmą, tai yra, kaltininkas privalo norėti (eventualios tyčios neužtenka) savo veiksmu pakenkti kreditorių interesams, 2. turto naudą; darbas padarytas del pykčio (pav., turto sužalojimas kreditorio nenaudai) nebus bankrutavimas per apgaules; 3. jeigu darbas padarytas prieš paskelbiant nusigyvenusių — kaltininkas turi numatyti, kad toks paskelbimas artimoj ateity bus neišvengiamas.

Pasikėsinimas bankrutuoti yra galimas, ir kai kurie kodeksai baudžia tokį pasikėsinimą. Bet mūsų BS-tas nežino pasikėsinimo baudimo. Pareiškimai nurodo tokius to nebaudimo motyvus: „Ypatinga konstrukcija, kurį BS suteikia bankrutavimui, daro nereikalingą, pasikėsinimo baudimą, kadangi bankrutavimas yra pripažįstamas esąs baigęsis nuo paskelbimo

nusigyvenusių ir turto paslėpimo momento, nors kreditoriams dar jokios žalos nepadaryta". Kitais žodžiais — nėra kam bausti pasikėsinimas, nes bankrutavime ir taip deliktas, materiališkai nebaigtas, yra pripažįstamas formališkai pabaigtu.

Savotiškai sprendžiamas bankrutavime klausimas apie bendrininkavimą. Kadangi redakcinės komisijos projekte visos bankrutavimo rūšys numatydavo kaipo nusikaltimo subjektą tik prekybininką, tai bendros apie bendrininkavimą taisyklės nebuvo tinkamos, ir todel buvo nustatytos savotiškos bendrininkų atsakomingumo taisyklės. Nors svarstant projektą toliau buvo atmestas reikalavimas specialaus kaltininko, vis delto taisyklės apie bendrininkavimą bankrutavime pasiliko. Bendrininkais yra laikomi ir kaipo tokie yra baudžiami bankrutavime asmenys kurie nusikalto: 1. kurstymu; 2. reikalavimu ir gavimu išmokos iš prievolės žinomai duotos bankrutavimui per augaules padaryti; 3. įsigijimu dovanai per gaunamą atlygintinai turto, kuris žinomai buvo perduotas bankrutavimui per apgaules padaryti; 4. paslėpimu arba dalyvavimu slepiant turtą tomis pat aplinkybėmis. Šitie ir tik šitie veiksmai yra baudžiami kaipo bendrininkavimas bankrutavime. Todel intelektualinis padėjimas, pav., patarimai, suteikti bugalterio, negali būti laikomi bendrininkavimu.

Be bendros bankrutavimo per apgaules sudėties (bausmė — grasos kalėjimas ne ilgiau kaip 3 metų), BS-tas žino, dar kvalifikuotų atsitikimų:

1. jeigu kaltininkas buvo prekybininkas, tai yra jeigu jo nusigyvenimas yra skelbiamas prekybos teismu (600 str.);

2. jeigu kaltininkas yra visuomenės arba privatinės kredito įstaigos, pajininkas, bendrovės arba akcininkų draugijos prižiūrėtojas arba darbų vedėjas (601 str.);

3. jei del žalos didumo padaryto per bankrutavimą, kvalifikuotą subjekto atžvilgiu, valstybės iždas turėjo svarbių nuostolių, arba jei sutriko ar susmuko kredito įstaigos reikalai, arba jei daug žmonių, virto neturtėliais.

c. Paprastasis bankrutavimas.

(603—604 str.)

Paprastasis bankrutavimas, kuris vadinasi taip pat išlaidus arba neatsargus, vadinasi nerūpestingas prekybos reikalų atlikimas arba turto eikvojimas, kuris veda prekybos luomo žmogų į nusigyvenimą, paskelbtą prekybos teismu neatsargiu (paprastuoju bankrutu)

Paprastojo bankrutavimo subjektu gali būti tik žmogus prekybos luomo, žmogus, kuriam del jo būklės privalo rūpestingai atlikti savo turto reikalai. Paprasto bankrutavimo baudimo sąlygą — paskelbimas prekybos teismu neatsargiu nusigyvenėliu.

Paprastojo bankrutavimo veiksmas apibrėžiamas dviem momentais: nerūpestingu reikalų vedimu arba eikvojimu.

Nerūpestingumas reikalus vedant, yra fakto klausimas, ir kriterijus jam spręsti gali būti paprastas vidutiniškas rūpestingumas, praktikuojamas atatinkamuose reikaluose ir įmonėse. Bet reikia turėti galvoje, kad operacijos, leistinos daryti su savo pinigais, gali būt pripažintos, kad esančios visai neleistinos, jeigu žmogus jas darė kitų žmonių sąskaiton; rizikuoti galima savo, bet ne svetimais pinigais. Dažniausi rūpestingo reikalų vedimo pavyzdžiai: rizikos santariai, žaidimas biržoje, pirkimas brangiai kreditan ir pigiai už grynus pinigus pardavimas, be reikalo didelės išlaidos reklamai, atstovybei ir t.t. Eikvojimu laikomos ne apyvartos išlaidos, bet savo gyvenimui, kaltininko arba trečiųjų asmenų gyvenimas ne pagal pelną; šitos išlaidos nebūtinai privalo būti nepadorios: aukojimas labdarybės dalykui ne pagal išgalėjimą irgi gali būti eikvojimu.

Paprastas bankrutavimas baudžiamas kalėjimu.

Taip pat turi atsakyti visuomenės arba privatinės kredito įstaigos, pajininkų bendrovės arba akcininkų draugijos prižiūrėtojas arba darbų vedėjas už darbus analogiškus paprastam bankrutavimui. Pastarieji baudžiami irgi už nesiėmimą reikalaujamų įstatymais arba įstatais priemonių įmonės reikalams baigti esant aplinkybėms, kuriomis įstatymais arba įstatais reikalaujama ji likviduoti (605 str.).

Greta su bankrutavimu BS baudžia apskritai skolininko nesąžiningumą, kuris žinomai galįs kaip nors atlyginti savo skolintojui:

1. nepranešė apie tai teismui arba tam tikrai valdžiai tais atsitikimais ir ta tvarka, kuri yra nustatyta įstatymų.

2. meluodamas pareiškė, pranešdamas apie tai teismui arba tam tikrai valdžiai, kenkdamas skolintojui;

3. meluodamas teismui pareiškė, kad pametęs neišmokėtą vekselį.

Bausmė — kalėjimas ne ilgiau, kaip 6 mėnesių (606 str.). Taip pat kalėjimu yra baudžiama visa eilė darbų nesąžiningų turto atžvilgiu, kuris yra įkeistas arba užstatytas, areštuotas arba sekvestruotas (607 str.).

2. Lupikavimas.

Literatūra: Schmidt, Wucher und Ausbeutung, Vergl. Darst. B.T., Bd. VIII. Isopescul-Grecul, Das Wucherstrafrecht. Фон-Резон, Закон о ростовщичествѣ. Розин, Закон о ростовщичествѣ. Исиченко, Законодательная разработка вопроса о ростовщичествѣ, ЖМЮ 1916, № 5.

a. Lupikavimo istorija.

Skirtingai nuo sukčiavimo ir prievartavimo, lupikaudamas kaltininkas ne pats sudaro tokią nukentėjusio būklę, kuri verčia aną padaryti nenaudingą sutartį, bet tik naudojasi jau susidariusia būkle.

Lupikavimo istorija rodo mums aiškiai keitimąsi pažiūrų į ekonomiškų santykių esmę; ir mes matome, kaip istorijos eigoje, ne vieną sykį beveik absoliutiškas baudimas būdavo pakeičiamas priešingu principu — baudimu už mažiausių nuošimčių ėmimą.

Jau romėnų teisės istorijoj yra toks pakaitos reginys. Respublikos augimo ir imperatorių pradžios laikais charakterizuojamas aštriu nusistatymu prieš skolintoją, kuris naudojasi skolininko sunkia būklė. Bet respublikos nykimas taipogi ir imperatorių valdžios išvirtimas, kariuomenės ir biurokratijos despotija ir oligarchija atnešė žiaurių bausmių už lupikavimą sušvelninimą ir nustatė beveik pilną laisvę kapitalui veikti..

Germanų tautos neatnešė naujų juridinių pažiūrų. Jų ekonominis gyvenimas buvo dar perdaug pirmykštis, kad būtų galėjęs kaip nors nustatyti šitos tamsios kultūros pusės praktiką. Bet tautų persikraustymo laikais vargai ir nelaimės ir romėnų valsybės iširimas apskritai sumažino kapitalo reikšmę, ir naujų pirmykščių santykių pagrindais ėmė galioti kanoninės teisės dėsniai, kurie laikė nuodėme bet kokį nuošimtį. Principas *„aequalitas dati et accepti"*, paremtas kai kuriomis švento rašto vietomis, buvo išplėstas visišku uždraudimu imti nuošimčius iš bažnyčios bausmių baimės. Šitas uždraudimas imti nuošimčius turėjo juo didesnės reikšmės, kad tais laikais vienuolynai buvo beveik vienintelis šaltinis, kuriame buvo galima gauti pinigų ir maisto kreditan. Nuo Karolio didžiojo laikų kanoninės teisės dėsnius prisiėmė pasaulinė teisė, ir ištisi viduramžių laikai praėjo žiauriai peikiant visas nuošimčių ėmimo formas. Tai gali būti aiškinama tuo, kad anų laikų kapitalo mūsų to žodžio prasme ir nebuvo, jis neaugo, neduodavo pelno, jo nebuvo galima leisti apyvarton, įdėti į kokią nors įmonę. Pelnas iš pinigų buvo pripažintas morališku atžvilgiu neleistinas, kadangi ekonomišku atžvilgiu jis buvo negalimas.

Tik pradedant nuo XIII šimtmečio, greta su prekybos atgijimu ir kapitalo mūsų to žodžio prasme atsiradimu, Italijoje prasidėjo reakcija prieš šituos aštrumus. Ir pamažu buvo pripažintas principas, kad nuošimčiai galima imti, bet tik tarp tam tikrų ribų (normalaus kapitalo augimo ribos). Keliai, kuriais šitos pažiūros sklido, ne visada būdavo nepeiktini, ir tais laikais, pav., buvo plačiai praktikuojamos privilegijos kapitalą leisti nuošimčiams, kurios buvo kunigaikščių ir karalių brangiai parduodamos.

Tatai paruošė vietą principialioms pažiūrų atmainoms mokslinimo amžiaus laikais, kada buvo ieškomas bendrasis kelias senosios teisės švelnumui ir naujosios kanoninės teisės rigorizmui. Bet tasai vidurinis kelias dar nebuvo surastas, kai politinio ir ekonominio individualizmo atstovai, Anglijos mokslinimo veikėjai, John Lukk, Adam Smith, David Hume. Bentham pradėjo reikalauti pilnos kapitalui laisvės, visiško visų draudimų imti nuošimčius panaikinimo. Iš pradžių šitas judėjimas buvo matomas tik literatūroje ir teorijoje, ir pirmieji bailūs įstatymų leidėjų žingsniai (Austrijoje) sutiko griežtą pasipriešinimą. Tik XX šimtmečio pusėje senoji teisė sugriuvo: 1845 metais Anglija pašalino visus varžymus kapitalą nuošimčiams atiduoti; ją sekė Danija, kai kurie šveicarų kantonai. Olandija, Norvegija, Švedija, Belgija, atskiros Vokietijos valstybės Austrija (1868): visur buvo nustatyta pilna laisvė imti nuošimčius. Tik viena Prancūzija buvo išimtis.

Bet abolicionizmo laimėjimas buvo neilgam laikui: nebuvo socialės apsaugos įstatymų ir žmonių įpratimo susijungti savišalpos reikalais rūpintis; užtat ir del augančio plėšikiško kapitalo jėgos, visuose kraštuose kilo skundų del begėdiškos žmonių eksploatacijos ir skaudžios gyventojų būklės. Pirmoji ėmė stengtis tokią būklę pašalinti — Austrija. Jau 1877 m. buvo išleistas įstatymas prieš lupikavimą Galicijoje, kurioj tamsūs ir neturtingi gyventojai ypač kentėjo nuo lupikų; veikiai šitas įstatymas buvo išplėstas visai Dunojaus monarchijai. Austriją sekė Šveicarų kantonai, Vokietija, Rusija (1894) ir galų gale, nors ir tarp labai siaurų ribų, Anglija (1900), kuri iki tam laikui buvo ekonominio individualizmo tvirtovė.

Rusija atsisakė bausti už lupikavimą tik 1879 m. Bet jau greitai po to del kaimų gyventojų neturto ir išplitimo „kulačestva" vėl kilo balsų, kad reikia dalykas reguliuoti įstatymu. Austrų 1877 m. įstatymų įtakoje buvo sukurtas atitinkamo BS skyriaus projektas, kuriame buvo kaipo maksimumas numatytas 15%. Svarstant projektą toliau, jo dėsniai įgavo savotiško pobūdžio, ir viena lupikavimo sąvoka pasidalijo į dvi rūšis: bendrasis lupikavimas, arba lupikavimas miestuose, ir lupikavimas kaimuose.

b. Bedrasis lupikavimas.

(608 str.)

Bendrąjį lupikavimą įstatymas apibrėžia kaipo kapitalo per dideliais nuošimčiais skolinimą:

1. jei skolininkas del savo slėgiamų aplinkybių, žinomų skolintojui, buvo priverstas priimti arba pratęsti skolinimo sąlygas, kurios buvo labai sunkios vaisių atžvilgiu.

2. jei verčiąsis skolinimu nusikaltėlis paslėpė per didelius nuošimčius, įtraukdamas jas į kapitalo sumą, laikydamas jas atsimetimo ar laikymo mokesniu arba kitokiu būdu.

Taigi bendrasis lupikavimas dalijasi į materjalųjį lupikavimą ir formalųjį.

Materjaliojo lupikavimo subjektu gali būti kiekvienas asmuo ir toks, kuris verčiasi skolinimu, ir toks, kuris paskolina pirmą kartą.

Kaltininko veiksmas įstatyme yra apibrėžtas tuo būdu, kad jis gali būti beveik visai pasingas, jis tik daro, pasiūlo sąlygas. o nukentėjėlis pats jau priima visai „laisvai", nieko „neverčiamas", be jokių apgaulių. Kadangi čia yra visada nukentėjėlio sutikimas, ir šitas sutikimas nenaikina neteisėto, baudžiamo sutarties pobūdžio, tai nusikaltimo objektu reikia laikyti ne atskirų asmenų turto teisės, bet gyventojų grupių arba klasių ekonominės būklės pastovumas.

Kad galima būtų sąlygos pripažinti lupikiškomis, jos turi būti labai sunkios padarinių atžvilgiu; tatai galėtume išreikšti žodžiu „naikinančios, griaunančios", — „razoritelnyj", bet pastarasis žodis reikalauja, kad jau būtų padaryta žala, kad ekonominė nukentėjelio būklė būtų sunaikinta, ko įstatymas nereikalauja: jei del kurių nors ypatingų santykių skolininkas gautų net didesnės naudos, kaip suderėti nuošimčiai, vis delto lupikavimas palieka baudžiamas. Bet jeigu pinigai buvo paimti kuriai nors labai pelningai operacijai, ir tatai buvo žinoma skolintojui, tada baudžiamumas nyksta.

Įstatymas nenustatė nuošimčių maksimumo, virš kurio nuošimčiai visada turėtų būti laikomi „lupikiškais", bet įstatyme yra nurodytas minimumas, iki kurio nuošimčiai niekad negali būti pripažinti sunkūs. Šitas minimumas — 12%. Iki šios ribos nuošimčiai negali būti pripažinti lupiškais.

Priežastis, del kurios skolininkas ima pinigus sunkiomis sąlygomis, pagal įstatymą yra jo „slėgiamos aplinkybės". Slėgiamos aplinkybės gali pareiti nuo nederliaus, nelaimės, nedarbo, gyvulių dvėsimo, gaisro, ligos ir apskritai del ūkio sunykimo, visvien ar buvo tuo kaltas skolininkas ar ne. Bet nuo slėgiamų aplinkybių reikia skirti lėšų stoką ūkiui pagerinti,

pav., melioracijos darbams atlikti arba įrankiams ar naujam žemės sklypui pirkti.

Kaltininko tyčia turi apimti visus nusikaltimo momentus, kitaip sakant, kaltininkas turi suprasti, kad nuošimčiai yra per dideli, kad skolininkas buvo slėgiamas aplinkybių, ir kad sąlygos buvo sunkios.

Kitaip yra sudarytas formalusis lupikavimas. Jo subjektu gali būti tik asmuo, kuris verčiasi skolinimu. Įstatymas nereikalauja, kad pinigų skolinimas būtų kaltininko verslas, bet nepakanka, kad kaltininkas duotų pinigų atsitiktinai, išimtinai. Todel subjektu gali būti tik toks asmuo, kuris tam tikrą sumą leidžia į apyvartą sistematiškai skolindamas ją neribotam asmenų skaičiui.

Formaliojo lupikavimo nuošimčiai ribojami, ne subjektingu būdu, kaipo sunkūs arba naikūs skolininkai, bet objektingu būdu „per dideli". Kriterijui nustatyti, kad nuošimčiai buvo iš tikrųjų „per dideli", yra laiko, vietos aplinkybės ir normalios skolinimo sąlygos.

Visais kitais atvėjais sudėtis yra grynai formali, ir kaltininko tyčia turi apimti tiktai per didelių nuošimčių paslėpimą. Priežastys, kurios verčia skolininką skolinti pinigų sunkiomis sąlygomis, ir to santario padariniai jam reikšmės neturi ir gali būti visai nežinomi kaltininkui.

Bausmė už bendrą lupikavimą — kalėjimas. Be to, teismui leidžiama paskirti piniginę baudą („денежное взысканіе") ne daugiau kaip 2.500 litų.

Kvalifikuojamas lupikavimas, jei nusikaltėlis tuo vertėsi.

Tokia pat bausme kaip lupikavimas baudžiamas: įsigijimas ir pristatymas ieškoti tikrai lupikišką įžodį arba gavimas tikrai lupikiško išmokėjimo.

Pridedamosios bausmės: atėmimas visam amžiui teisės laikyti skolinamąją kasą arba būti tarnautoju joje, pripažinimas, kad lupikiško pobūdžio prievolė negalioja, tik skolintojas nenustoja teisės gauti atgal iš tiesų duotąjį kapitalą, atskaičius tai, kas jau yra įmokėta.

c. Lupikavimas kaimuose.

(609 str.).

Pagal BS-to už lupikavimą kaimuose yra baudžiamas žmogus, „verčiąsis skolinimu ūkininkams javų arba kito sandėto arba pinigų, ta sąlyga, kad skola visa arba jos dalis būtų mokama javais, ūkio gaminiais arba darbu, kuris nusikalto davęs tokią paskolą pernelyg sunkiomis, nesutinkančiomis su

vietos papročiais, sąlygomis, pasinaudojęs tam skolininko didžiai varginga padėjimu".

Todel lupikavimas kaimuose yra kai kuriais atvėjais platesnis negu miestuose ir numato ne tik skolinimą pinigų, bet ir maisto ir kito sandėto, o kitais atvėjais jis yra daug siauresnis: jo subjektu gali būti tik žmogus, kuris skolinimu vertėsi; nukentėjėliais jame gali būti tik žemdirbiai, suprantant tai ne kaipo gyvenamąją vietą, bet kaipo verslą: būtent ūkininkas arba ūkio darbininkas (bet ne dvarininkas). 12-kos nuošimčių riba šitai lupikavimo rūšiai reikšmės neturi ir nuošimčiai, žemesni kap 12, gal būti pripažinti „nesutinką su vietos papročiais".

Bausmė — kalėjimas ne ilgiau kaip 6 mėnesiai.

Greta su lupikiška skola numatomas įstatyme dar lupikiškas javų supirkinėjimas. Už šitą nusikaltimą yra baudžiamas pagal BS-to žmogus, verčiąsis supirkinėjimu javų iš žemdirbių, kuris nusižengia įgijęs iš jų pernelyg pigiai javų, augančių arba pėdais arba grūdais, pasinadojęs tam žinomai labai varginga pardavėjų būkle.

Bausmė — areštas. Baudimas nevartojamas, jeigu javai nupirkti „rinkoje, jomarke arba kitoje prekybai paskirtoje vietoje" (610 str.).

VII. Turto sužalojimas.

Literatūra: Schmoller, Sachbeschaedigung, Vergl. Darst. B.T., Bd VI. Pernice, Die Sachbeschaedigung nach roem. Recht. Lehman, Zur Lehre vom objektiven Tatbestand der Sachbeschaedigung (Lil. Heft 119). Gautier, Etude sur le crime d'incendie.

Svetimo turto sužalojimo baudimas rodosi dabartiniam teisės jausmui suprantamas ir neabejojamas dalykas. Tuo tarpu jo nustatymas yra tik naujų laikų vaisius.

Romėnų teisė laikydavo ir neatsargų, ir sumanytą turto sužalojimą privačiu deliktu ir tik kai kuriais ypatingais atsitikimais, kurie turėjo reikšmės visuomenei (medžių, pasėlių, vynuogių sodnų miestų sienų, vartų, kelių sužalojimas), baudė bausmėmis *extra ordinem*. Tą pat matome visų viduramžių laikais, ir tik XVIII amžiaus gale iš pradžios prūsų statute *„Allgemeines Landrecht"* pasirodo dėsniai apie svetimo turto sužalojimą iš pykčio, *„aus Rache, Bosheit und Mutwillen"*. Nuo šio laiko kiekviename naujame kodekse randame atatinkamus dėsnius, ir jie skiriasi viens nuo kito tik tuo, kaip jie nustato baudžiamumą: kazuistikos keliu (Prancūzija) arba bendros baudžiamojo turto sužalojimo sąvokos nustatymo keliu (Vokietija).

Mūsų įstatymai laikosi pirmosios sistemos ir, be to, pasižymi tuo, kad turto sužalojimo grupėn įtraukia dar vadinamuosius pavojingus visuomenei darbus. Todel atitinkamas skyrius pasidaro didokas, vienas iš ilgiausių BS-te.

Kaipo bendrą kiltinį nusikaltimą BS-tas numato baudimą už svetimo turto sužalojimą tyčia (547 str.).

Turtas gali būti vis tiek kilnojamasis ar nekilnojamasis, bet būtinai turi būti materialinis daiktas. Skolos įžodis negali būti turto sužalojimo objektu. Daiktas privalo turėti vertę, nors šita vertė būtų ne rinkos vertė.

Veiksmas čia yra sužalojimas. Sužalojimas yra ir vertės sumažinimas ir visiškas jos sunaikinimas. Sunaikintas gali būti įvairiausiais būdais: fiziškai sunaikintas arba sužalotas atskiriant dalis (sudaužymas, sudeginimas, sulaužymas, griovio užkasimas, supurvinimas). Čia priklauso irgi paukščio iš ląstelės paleidimas. Bet veiksmas vis delto turi daiktą sužaloti, jis turi veikti jo fizinę būklę. Žalos padarymas, kuri nėra sujungta su kokia nors fiziška daikto atmaina (pav., naudojimasis daiktu) nėra turto sužalojimas.

Išvidine puse turto sužalojimas reikalingas tyčios. Neatsargumas yra baudžiamas tik kai kuriais visuomenei pavojingų turto sužalojimo atsitikimais. Sužalojimo tikslas (pyktis, kerštas, svetnauda, pavydas), neturi reikšmės nei bendroje sąvokoje, nei kvalifikacijoje.

Turto sužalojimas yra baigtas, vos tik būna padaryta tokia daikto arba jo būklės atmaina, kuri numuša jo vertę. Pasikėsinimas prasideda pradėjus kaltininkui veikti daiktą, bet esant paprastam turto sužalojimui pasikėsinimas nebaudžiamas.

Bausmė už paprasto turto sužalojimą — areštas ne ilgiau kaip vienas mėnuo arba bauda ne daugiau kaip 500 litų.

Privileguojami:

1. upės kanalo šaltinio arba šulinio teršimas metant į juos daiktus nuo kurių vanduo negali pagesti;
2. menkas sužalojimas.

Kvalifikuojamas sužalojimas:

1. jei žalos padaryta daugiau, kaip už 2500 litų;
2. vieškelio arba kitų daiktų, kuriais visi naudojasi, ir kurie yra valstybės arba visuomenės turtas;
3. sienos, matavimo, tyrimo arba valdiškos nuotraukos ženklų;
4. vaisių sodo, vynuogių daržo arba pasėlio;
5. paminklo;
6. mokslo arba meno daikto, kuris priklauso visuomenei;

7. statinio, kuris yra įtaisytas arba pritaikintas kraštui ginti;
8. maisto arba kariuomenės sandėlio;;
9. didelės vertės hidrotechninių įtaisymų;
10. įspėjamo ženklo, pastatyto žinomai asmens nepavojumui apsaugoti;
11. negyvenamojo trobesio arba laivo;
12. gyvulių, apnuodijant girdomąjį vandenį arba pašarą arba apkrėčiant liga;
13. žuvų svetimuose vandenyse, apnuodijant vandenį;
14. vandens, dujų, naftos arba elektros įvados įtaiso, skiriamo visiems naudotis, arba įtaiso, kuris varo svetimą gamintuvę arba fabriką;
15. dokumento (žiūr. apie suklastojimą);
16. pašto arba telegrafo korespondencijos, kuri yra pašto ir telegrafo žinioje;
17. dokumento iš vyriausybės arba visuomenės įstaigos raštų;
18. bažnyčios arba krikščionių pamaldų namų;
19. daiktų, kuriuos krikščionių bažnyčia laiko šventenybe;
20. kapo arba kapo paminklo;
21. gyvenamojo trobesio arba laivo, arba tokio negyvenamojo, kuriame tuo metu žinomai būta žmogaus, kurio gyvybei del to sužalojimo buvo pavojus;
22. kasyklos, rūdos arba naftos versmės;
23. gėsinamo arba gelbėjimo įtaisymo;
24. įtaisymo arba statinio, kuriuo apsaugojamas asmens nepavojus žmonių, dirbančių gamintuvėje, fabrikoje, kasinių versle arba statymo ar kasimo darbuose;
25. telegrafo arba telefono;
26. vandens kelio, pylimo, tilto ir t.t.;
27. įvairūs sužalojimai, del kurių sutriko geležinkelio važiavimo arba plaukimo saugumas (558 str.); šitai deliktų grupei, kuri dar turi ką nors bendrą su turto sužalojimu nors kartais šis pastarasis vaidina antrinį vaidmenį (pav., turto sužalojimas, padarytas norint sukulti geležinkelio traukinį!), prisijungia dar visa eilė deliktų, kurie jau nieko bendra su turto sužalojimu nebeturi (melagingo ženklo iškėlimas, nustatytų taisyklių geležinkeliu važiuojant nelaikymas, netinkamos medžiagos vartojimas ir t.t.; žiūr. 559—561 str.);
28. turto sužalojimas padegant, susprogdinant, paskandinant.

Tokia yra paini kazuistika, kuria BS-tas nustato turto sužalojimo baudimą. Vargu galima pripažinti šitą kazuistiką

reikalinga, ir, pav., šveicarų projektas visus šituos atsitikimus aiškiai ir pilnai apima keletu straipsnių. Be to, BS. numato dar visą eilę neatsargių visiems pavojingų sužalojimų ir nepranešimą apie atsitiktinį arba neatsargų pavojigą sužalojimą.

VIII. Savavališkas naudojimas svetimu turtu.

Literatūra: Nagler, Vergl. Darst. B.T., Bd. VIII. Носович. Самовольное пользованіе чужим имуществом.

Savavališko svetimu turtu naudojimo sąvoka apima plačią menkiausių nusikaltimų turtui grupę. Čia priklauso naudojimas ir kilnojamu ir nekilnojamu turtu, nusižengimai laukuose, miškuose ir vandenyse, medžioklės, žvejybos ir žemės vidurių teisių laužymas. Suprantamas daiktas, kad kodeksai nevienodai sprendžia šitų įvairių nusikaltimų baudimo klausimą. Romėnų teisė kiekvieną *furtum usus* laikydavo per vagystę *(furtum)*. Viduramžių teisė išskirdavo kai kuriuos naudojimo atsitikimus ir bausdavo juos kaipo savotiškus nusikaltimus (naudojimas svetimu arkliu, laivu). Bendrosios vokiečių teisės laikais teisininkai vėl laikėsi romėnų teisės dėsnių, bet vėliau, kada vagystė buvo imta suprasti kaipo pagrobimas tikslu pasisavinti, atsirado reikalas atskirti nuo šitos sąvokos naudojimą svetimu turtu, kuriame nėra tikslo svetimą turtą pasisavinti. Bet ir dabar, kada teoretiškai yra itin aiškiai šita sąvoka nuo kitų nusikaltimų turtui atskirta. vis delto paliko daug dar neišspręstų, ginčijamų klausimų. Pav. medžioklės teisės sulaužymas yra suprantamas kartais kaipo svetimo turto sužalojimas, kartais kaipo naudojimas svetimu turtu, o kartais kaipo visai savotiškas nusikaltimas. Reikia pabrėžti. kad šitoje grupėje didelės reikšmės yra aplinkybės ne tik kiekvieno krašto, bet net kiekvienos šalies. Pav., yra aišku, kad nusikaltimų miškuose reikšmė yra kitokia, ir ji pareina nuo to, ar padaryti nusikaltimai šalyje, kurioj yra daug miškų, arba šalyje. kurioj miškų labai maža. Todel pav., Vokietijos įstatymai palieka teisę šitam klausimui reguliuoti atskiroms valstybėms.

Savavališkai naudotis galima kilnojamuoju ir nekilnojamuoju turtu. Kai del kilnojamojo turto tai BS-tas žino tik savavališką naudojimą turtu įkeistu arba priimtu laikyti jei turtu naudojasi žmogus, kuris verčiasi priimdamas turtą įkaitu arba saugoti (635 str.). Bausmė — areštas.

Visi kiti savavališko naudojimo nekilnojamuoju turtu atsitikimai nėra baudžiami ir gali būti tik civilinės bylos dalykas.

Daug platesnė yra baudžiamojo savavališko nekilnojamuoju turtu naudojimo grupė, kuri apima ir naudojimą siaura to žodžio prasme, tai yra veiksmus, kurie jokios vertės kaltininkui neturi (pav., parėjimas, gyvulių per svetimą žemę varymas, šiukšlių svetimoje žemėje suvertimas ir k. k.) ir atsitikimus, kuriais naudojimas svetimu turtu didina kaltininko turtą (pav., medžioklė, žvejyba, žolės piovimas, grybų, uogų rinkimas, velėnų piovimas ir t.t.). Pastaraisiais atsitikimais nusikaltimas yra labai artimas vagystei, kadangi kaltininkas neteisėtai pasisavina sau svetimą kilnojamąjį turtą. Bet skirtumas yra tas, kad šitas kilnojamasis turtas padarytas paties kaltininko, jo darbu. Nesugautieji laukiniai žvėrys, žuvys vandenyje, nesurinktos uogos, neišpiautos velėnos tai vis dar nėra kilnojamasis turtas, bet sudaro vienumą su nekilnorinktos, žolė nupiauta arba jei augalai buvo ne laukiniai bet kaip tik šito turto kūrimas renkant, gaudant, piaunant ir k. k. Bet jei tai jau anksčiau buvo padaręs šeimininkas arba trečiasis asmuo, būtent, jei žuvys jau buvo sugautos, uogos surinktos, žolė nupiauta arba jei augalai buvo ne laukiniai bet pasodinti arba pasėti, tada jų savavališkas paėmimas yra jau vagystė. Iš šitos bendros taisyklės yra tik viena išimtis: ne vagystė, be tik svetimu turtu naudojimas yra paėmimas iš svetimo miško kito žmogaus nukirsto medžio, bet ne iš gaminamų vietų, arba ne iš laikomųjų sandėlių (624 str.).

BS-tas nenumato bendros sudėties savavališko naudojimo svetimu nekilnojamu turtu, bet dalija jį į visą eilę deliktų, kurie galima sujungti į tris grupes: savavališka medžioklė, nusižengimai miškuose ir laukuose.

Savavališka medžioklė (irgi žvejyba arba koks nors kitas gaudymas) svetimoje žemėje, svetimame miške arba svetimuose vandenyse baudžiama bauda ne daugiau kaip 125 litų (623 str.). Ta pat bausme baudžiamas žvėrių arba paukščių is svetimos žemės kuriuo nors būdu išvarymas arba svetimoj žemėj arba miške (ne kelyje) su šautuvu arba kuriais nors įrankiais gyvuliams arba paukščiams naikinti ar gaudyti būvimas. Jei buvo medžiojama aptvertame medine tvora plote arba žvėryne, kuris nesusisiekia laisvai su kaimynų žemėmis arba pievose ar laukuose, prieš nupiaunant juose žolę arba pasėlį tai bauda gali būti padidinta iki 500 litų.

Pagrindinė nusižengimų miškuose sudėtis: 1. savavališkas svetimame miške kirtimas; 2. pagrobimas norint pasisavinti iš svetimo miško (bet ne iš gaminamų vietų arba ne iš laikomųjų sandėlių) vėtros išverstų medžių šakų arba kito žmogaus nukirsto medžio (624 str.). Bausmė laipsniuojama atsižiūrint to, kurį kartą nusikaltimas padarytas, ir dedama nuo 500 litų sumos ligi kalėjimo ne ilgiau kaip 6 mėnesiams. Be

to, 625—631 str. yra numatyti įvairiausi nusižengimų miškuose ir jiems artimų nusikaltimų atsitikimai (pav., savavališkas svetimame miške plytų arba ugnies varomos gamintuvės įtaisymas, dervos, deguto varymas, arba patašo anglių, kalkių degimas). Reikia pabrėžti, kad nusižengimų miškuose yra baudžiamas jau rengimasis, būtent, svetimame miške be pateisinamos priežasties (ne važiuojamame kelyje) buvimas su įrankiais medžiams kirsti arba ratais jiems vežti.

Nusižengimai laukuose apima tokias savavališko naudojimo svetima žemė rūšis (633 str.):

1. rinkimas savaime augančių uogų, vaisių, kremblių, arba kitų dalykų, kurie gali duoti naudos žemės valdytojui, žinant, kad šeimininko tatai yra draudžiama;
2. akmenų, smėlio, molio arba kitų kasamų dalykų ėmimas;
3. į svetimą žemę akmenų, šąšlavų, sručių arba mėšlų vežimas;
4. gyvulių arba paukščių svetimoje žemėje ganymas;
5. ėjimas arba važiavimas per svetimą pievą arba lauką, ligi nenupiovus žolės arba javų;
6. gyvulių arba paukščių per svetimą pievą arba lauką ginimas;
7. savaime augančios žolės svetimoje pievoje arba svetimame miške piovimas;
8. gyvulių arba paukščių, sulaikytų nuganant, išvedimas arba išginimas;
9. svetimame sode, darže, lauke arba sietinėjė pievoje šiek tiek sodo gėlių, vaisių, daržovių arba ko kito pasėta arba pasodinta, skynimas arba rinkimas, norint tuoj juos suvartoti, nors ir ne toje pat vietoje.

Bausmė — bauda ne daugiau kaip 125 litai.

TREČIASIS SKYRIUS.

Mišrieji nusikaltimai.

I. Melagingas pareiškimas
(158 str.).

Literatūra: Stoos, Meineid, Vergl. Darst. B.T., Bd III. Liszt, Die falsche Aussage vor Gericht. Jacobsohn, Die Fahigkeit zum Meineid (Lil. H. 202). Лебедев, Лжесвидътельство на предварительном слъдствіи и отказ от него на судъ, ЖМЮ 1914 № 3, Скопинскій, Лжесвидътельство и отказ от показаній, ЖМЮ 1910 № 3.

Melagingo pareiškimo arba liudymo esmė, del jos didelio painumo, nustatyta tik naujaisiais laikais; šitas nusikaltimas yra atkreiptas iš vienos pusės prieš teisingumą, kaipo prieš visuomenės ir valstybės institutą; iš kitos pusės jis gali didžiai pakenkti privačių asmenų interesams. Be to, senaisiais laikais melagingas liudymas budavo baudžiamas tik padarytas su priesaika, ir tai patiesdavo pagrindą, laikyti jį per nusikaltimą tikybai. nes priesaika daroma Dievo vardu. Be to, melagingas liudymas iškreipia įrodinėjamuosius faktus, ir tatai patiesdavo pagrindą jungti jį į vieną grupę su pinigų padirbimu ir suklastojimu.

Mūsų laikų kodeksų dauguma numato melagingą liūdymą kaipo nusikaltimą prieš teismo darbus: bet Vokietijoje ir Prancūzijoje iki mūsų dienų baudžiamas tik melagingasis liudymas su priesaika; kiti kodeksai laiko priesaiką per kvalifikacijos aplinkybę, o šveicarų projektas numato bausmes neatsižvelgdamas į priesaiką.

BS-tas baudžia už melagingą liūdymą žmogų, kuris nusikalto betardant arba beteisiant, kenkdamas tiesos darbui, žinomai melagingai pareiškęs būdamas liudininkas, žinovas arba vertėjas, arba bekvočiant apylinkės žmones.

Melagingo liudymo subjektais gali būti tik aukščiau minėtieji asmenys. Kaltinamasis baudžiamojoje byloje negali būti patrauktas atsakomybėn už melagingą liudymą, nors jis meluodamas kaltina nekaltus arba vaduoja kaltus žmones, nors jis tatai darytų prieš patraukiant jį atsakyti. Asmenys, kurie be jokių sąlygų negali būti liudytojai nei baudžiamose nei

civilinėse bylose, irgi negali būti kaltinami už melagingą liudymą net jeigu jie per apsirikimą būna kvočiami. Bet asmenys, kurie turi teisės atsisakyti nuo tardymo, jei jie būna apie tai įspėti, atsako už melagingą liudymą, o jeigu nebuvo įspėti, tai atsako tik tada, jei paliudyja kaltinamojo nenaudai.

Nusikalstamasis veiksmas yra melagingas pareiškimas betardant arba teisiant, kenkiąs tiesos darbui.

Pareiškimai gali būt suteikiami teismui raštu arba žodžiu; kitų įrodymų pristatymas, pav., padirbtų daiktinių įrodymų arba padirbtų dokumentų, nėra melagingas liudymas ir už tai kaltininkas atsako kaip už suklastojimą. Pareiškimas turi būt suteikiamas tardant arba teisiant, visvien, ar bus nagrinėjama civilė ar kriminalė byla, bendrame arba specialiame, Lietuvos arba kitos vastybės, normaliniame arba išimtiniame valstybės arba trečiųjų teisėjų teisme. Bet jei kas pareiškiama esti drausmės teisme, tai tasai pareiškimas negali būt laikomas per melagingą lliudymą.

Pareiškimas turi būti sąryšy su sprendžiamąja byla. Žinios, kurias liudytojas arba ekspertas teikia apie save, čia nepriklauso taip pat, kaip ir pareiškimas apie dalykus, kurie jokios reikšmės sprendžiamajai bylai neturi.

Pareiškimai turi kenkti teismo darbui, tai yra jie turi būti tokie, kad, pasitikint jais, byla galėtų būti neteisingai išspręsta. Bet kenkti privalo teismo darbui, o ne vienam ar antram asmeniui. Todel pareiškimas, kuris patiktų abiem šalim vis delto gali būti melagingas liūdymas.

Pareiškimas turi būti melagingas. Jis gali būti ištisas prasimanymas, arba tik tikrųjų faktų iškreipimas, arba tik žinomų dalykų paslėpimas; ar pareiškimas visai melagingas ar tik dalimi — vis tiek.

Išvidinė darbo pusė turi būti tyčia, ir įstatymas kalba apie žinomai melagingą pareiškimą. Todel pareiškimai netikslūs, neaiškūs, klaidingi, netikri, neteisingi, jei jie yra liudytojo maršumo arba visiems žmonėms bendro ypatumo nesugebėjimo tiksliai atminti įvykius (prisiminsime posakį „meluoja kaip matęs"), nėra melagingas liudymas. Tokie pareiškimai kartais gali būti tik atsargumo pareigos laužymu; mūsų BS tokių nusikaltimų nežino, bet vakarų Europos teorijoje jau iškeltas klausimas apie tokių neatsargių pareiškimų baudimą.

Motyvai, del kurių yra melagingai paliudyta, reikšmės neturi; tatai gali būti padaryta del prietelystės, giminystės turto naudos (bet ne papirkimo, kuris baudžiamas aštriau) arba ir del savotiškai suprastų teisingumo interesų — vis tiek.

Melagingo liūdymo pabaiga yra ne priesaikos ištarymas (apskritai, priesaika nėra būtinas melagingo liudymo požymys), net ne pareiškimų pabaiga, bet momentas, su kuriuo sutampa

formalus pareiškimų įtraukimas į teismo įrodymų komplektą. Tardyme tai yra pareiškimų protokolo pasirašymas, o teisme — teismo tardymo pabaiga. Iki tam momentui yra tik nebaudžiamas pasikėsinimas ir šitas pasikėsinimas gali būti savavališkai kaltininko sulaikytas, jeigu jis pakeičia savo pareiškimą.

Skirtingai nuo užsienių kodeksų, kurie specialiai numato skatinimą melagingai liudyti, mūsų BS sprendžia šitą klausimą bedrų dėsnių apie bendrininkavimą keliu, kuris šiuo atsitikimu yra baudžiamas tik tada, kai melagingas pareiškimas iš tikrųjų padarytas ir pabaigtas.

Paprastas melagingas liudymas baudžiamas kalėjimu. Jei melagingai liudyja papirktas, arba tardomasis-priesaikintas arba primintas, arba davusis pasižadėjimą, kuris atstoja priesaiką — grasos kalėjimu.

Be melagingo pareiškimo BS-tas numato bausmes už visą eilę nusikaltimų, kurie kliūdo teismo darbams, būtent:

1. atsisakymas duoti pareiškimą (172 str.);
2. melagingas pranešimas apie nebūtą nusikaltimą (156 str.);
3. melagingas įskundimas (157 ir 169 str.);
4. įrodomųjų daiktų nepristatymas (165 str.), pagadinimas, paslėpimas ir pagrobimas (166 str.);
5. įrodomųjų daiktų padirbimas arba perdirbimas arba melagingų įrodomųjų daiktų pristatymas (159 str.);
6. nepranešimas apie sumanytą nusikaltimą (162 ir 163 str.);
7. nusikaltėlių slėpimas (167 ir 168 str.) ir kalinių paleidimas (173 str.).

II. Pinigų padirbimas.

Literatūra: Kohler, Vergl. Darst. B.T. Bd. III. Kuhn, Die Geldfaelschungsdelikte im deutschen Strafrecht.

1. Istorija ir sistematika.

Piniginių ženklų vaidmuo žmonijos gyvenime toks įžymus, jog valstybės pastangos užtikrinti jiems pasitikėjimą nereikalingos pateisinti. Jau senaisiais laikais pinigai būdavo rimtai saugomi bausmių. Kadangi monetų tikrumas būdavo liūdijamas viešpaties paveikslu, tai jų padirbimas buvo laikomas per vieną sunkiųjų viešpaties įžeidimo nusikaltimų. Romėnų teisė laikydavo jį per *„crimen laesae majestatis"* ir bausdavo mirties bausme. Tokių pažiūrų padarinys buvo tas, kad svetimų pinigų padirbimas būdavo nebaudžiamas arba baudžiamas švelniau. Šitą pažiūrą pasiskolino ir naujosios tautos, ir bausmė dažniausiai būdavo nustatoma atspindėjimo keliu (Spiegelstrafe), ir kaltininkas būdavo de-

ginamas arba jam būdavo užpilama gerklė sulydytu metalu, o tam, kas pinigus platindavo, būdavo nukertama ranka. Anglijoje iki mūsų dienų pinigų padirbimas yra laikomas per vieną rūšį nusikaltimų valstybei, per *„hight treason"*.

Bet kodeksų dauguma jau atsisako nuo tokių pažiūrų ir išima pinigų padirbimą iš nusikaltimų valstybei srities, tik jie skiriasi tarpusavy spręsdami klausimą, kuriai grupei jie priklauso. Prancūzų kodeksas kraštutiniškai išprendžia klausimą ir stato pinigų padirbimą į vieną eilę su dokumentų suklastojimu, laikydamas jį nusikaltimu privatiniems turto interesams. Vokiečių doktrina žiūri į pinigų padirbimą kaipo į visuomenės tam tikros gerovės — pinigų sistemos kaipo valstybės instituto — laužymą.

Svarstydama BS-to projektą redakcinė komisija iš pradžių manė sujungti pinigų padirbimą į vieną grupę su suklastojimu. Bet Ypatingoji Taryba nepritarė tokiai nuomonei ir atrado, kad piniginių ženklų padirbimas yra visai savarankiškas nusikaltimas, kuris gresia įstatymų saugomiems valstybės ir visuomenės kredito vertybių laisvos apyvartos interesams. Tuo būdu BS priėmė šiuo atveju ne prancūzų bet vokiečių teoriją.

2) Piniginių ženklų padirbimas.

(427—429 str.).

Piniginių ženklų, plačia to žodžio prasme, padirbimu BS-tas laiko Lietuvos arba svetimos šalies pinigo, valstybės kredito bilieto arba valstybinio ar privatinio popierio padirbimą arba perdirbimą.

Padirbimo dalykas yra: 1. pinigas (moneta), tiek pilnavertis, tiek ir nepilnavertis (bylonas); 2. valstybės kredito bilietai, arba popieriniai pinigai — ir nuolatiniai, ir laikinieji ir stambios kopiuros, ir smulkūs maino pinigai; 3. valstybiniai vertybės popieriai, arba valstybės procentiniai popieriai, jų kuponai ir talonai, valstybės kredito įstaigos bilietai arba kiti popieriai; 4. privatiniai vertybės popieriai, būtent visuomenės arba privatinės kredito įstaigos bilietai, arba draugijų arba bendrovių, kurioms nustatytąją tvarką yra leista išleisti bilietai, akcijos arba obligacijos, arba kitas leistas į apyvartą procentinis arba vertybės popieris arba jų kuponas ar talonas. Išskaičiavime įstatymas visur vartoja vienaskaitą, norėdamas rodyti, kad net vieno egzemplioriaus padirbimas jau yra nusikaltimas.

Padirbimas suprantamas toks, kad padirbtas netikras daiktas galėtų iš tikrųjų būti laikomas tikru piniginiu ženklu arba vertybės popieriu. Todel nėra padirbimas, jei kaltininkas

paima papierio gabalėlį, lygų 5 litams ir nudažo jį mėlyna spalva be jokių parašų; jei kas dar paimtų tokį popiergalį už penkis litus (pav., pakelyje, arba del proto nesubrendimo), tai kaltininkas atsakytų ne už pinigų padirbimą, bet už sukčiavimą. Bet, iš kitos pusės, žinoma, negalima reikalauti, kad padirbimas būtų toks tobūlas, kad be specialios ekspertizės negalima būtų atskirti jis nuo tikrų daiktų, užtenka, kad vidutinis žmogus galėtų paimti jį per tikrąjį.

Kaipo BS-to ypatumą reikia pabrėžti, kad BS lygina Lietuvos pinigų padirbimui iš netauro arba nepilnaverčio metalo padirbimą iš nustatytos jam įstatymu metalo prabos; svetimų pinigų tai neliečia.

Padirbimo priemonės gali būt įvairiausios, tiek ranka tiek mechanišku būdu. Bet padirbimas tuo būdu, kuriuo dirbant nepavojinga, kad padirbtieji pinigai gali didžiai pasklisti, baudžiamas švelniau.

Kartu su padirbimu naujų netikrų pinigų, piniginių ženklų arba popierių gaminimu, įstatymas baudžia perdirbimą tikrų pinigų, popierio, kupono arba talono, kad jie būtų laikomi didesnės vertės, arba panaikinimą juose išmokėjimo arba kitokio suvartojimo žymės.

Redakcinė komisija atatinkamai vokiečių Str.GB dėsniams norėjo nustatyt, kad kaltininkas privalo turėti tikslo išleisti padirbtus pinigus betarpiškai arba per trečiuosius asmenis. Bet Ypatingoji Taryba nerado reikalinga nustatyti būtinumo tokio tikslo, kadangi, viena vertus, toks tikslas sunku yra įrodyti ir, antra vertus, pinigų padirbimo darbas yra perdaug pavojingas.

Formalus nusikaltimo pabaigimas pinigus padirbant skiriasi nuo materialaus pabaigimo. Materialiu atžvilgiu deliktas būna pabaigtas tik tada, kai padaryta yra kokia nors ir kam nors žala, būtent kada pinigas arba popieris išleistas apyvarton; pats padirbimas yra tik prirengiamasis darbas. Bet šiuo atveju, atsižvelgiant į tai, kad šitame nusikaltime didžiausias sunkumas ir pavojingumas yra prirengiamojoje stadijoje, o tolimesni veiksmai yra, palyginti, lengva atlikti, įstatymas priartina formalinį pabaigimo momentą ir jungia jį su gaminimo pabaigimu. Be to, pakanka, kad būtų padirbtas arba perdirbtas nors vienas pinigas, nors vienas popieris, bet nereikia, kad būtų baigta gaminti visa partija. O kiekvienas veiksmas, kuriuo prasideda padirbimas, būtent prasideda pinigų kalimas arba pirmo popierinio ženklo spausdinimas yra baudžiamasis pasikėsinimas. Bet įstatymas eina dar toliau ir baudžia dar ankstyvesnes padirbimo stadijas — rengimą padirbti ir dalyvavimą sąjungoje, kuri susidaro piniginiems ženklams padirbti, arba perdirbti, arba netikriesiems arba padirbtiesiems iš-

leisti. Rengimas yra kiekvienas priemonių įsigijimas arba pritaikymas, kol šituose veiksmuose dar nėra paties padirbimo, tai yra, medžiagų arba padirbimo įrankių pristatymas, perdavimas, pirkimas, įrankių gaminimas, lentų, paveikslų arba klišių paruošimas.

Padirbimas baudžiamas: Lietuvos pinigo kredito bilieto valstybinio vertybės popierio — sunkiųjų darbų kalėjimu ne ilgiau kaip 12 metų; šitų daiktų. bet svetimos šalies — sunkiųjų darbų kalėjimu ne ilgiau kaip 10 metų; kito vertybės daikto. tiek Lietuvos tiek ir svetimos šalies — sunkiųjų darbų kalėjimu ne ilgiau kaip 8 metai.

Bausmė mažinama, jei pinigas arba popieris padirbtas tuo būdu, kuris nepavojingas tuo atžvilgiu, kad tai, kas padirbta, negali didžiai pasklisti, arba, jei tai, kas padirbta yra svetimos šalies nepilnavertis pinigas (bylonas) .

3. Padirbtų pinigų išleidimas apyvarton.
(430 str.).

Kaipo savarankišką nusikaltimą BS numato padirbtų arba perdibtų pinigų ir popierių apyvarton išleidimą. Už tą nusikaltimą įstatymas baudžia žmogų, kuris nusikalsta „paleidęs apyvarton arba davęs išmokėti, arba perdavęs, priėmęs laikęs, vežęs arba įleidęs iš užsienių, norėdamas tuo būdu paleisti arba leisti išmokėti, tikrai perdirbtus netikruosius arba perdirbtus pinigą, bilietą, popierį, kuponą arba taloną“. Nors BS-tas laiko išleidiką (žmogų, kuris išleidžia) per padirbiko bendrininką. bet šita kvalifikacija teisinga tik materialia prasme, o formališkai padirbimas baigiasi anksčiau, ir paleidimas apyvarton jokio priežastingumo sąryšio su padirbimu negali turėti; galima greičiau kita konstrukcija, būtent, pripažinimas, kad visas padirbimo darbas yra tiktai bendrininkavimas paleidžiant apyvarton; bet tai prieštarautų padirbimo savarankiškumui ir gyvenimo pažiūroms.

Paleidimas apyvarton dalijasi į dvi rūšis, atsižiūrint to, kaip kaltininkas juos yra gavęs: jei jis gavo žinodamas, kad jie netikri — tad jis baudžiamas kaip už padirbimą; o jeigu gavo per tikruosius arba iš žmogaus, kuris juos yra gavęs per tikruosius, — tai baudžiamas kalėjimu ne ilgiau kaip 6 mėnesių.

4. Pinigų sužalojimas.
(432 str.).

Lietuvos arba svetimos šalies pinigo prabos arba svorio keitimas jo dalies atėmimu (atrėžimu), norint pasisavinti atrėžtąsis metalo dalis, yra baudžiamas tik, jei pinigas buvo išlei-

stas arba jei kaltininkas vertėsi tokiais darbais. Bausmė — grasos kalėjimas. Ta pat bausme baudžiamas yra tas, kuris nusikalto supirkinėdamas metalą, kuris gautas žalojant pinigus.

Greta aukščiau nurodytų nusikaltimų BS-tas tame pat skyriuje nustato baudimą už įvairias padirbimo ir perdirbimo rūšis žyminio popierio, ženklo, banderolės arba kitos vertybės ženklo, „kuriuo pažymimas sumokėtas vyriausybės arba visuomenės mokesnis arba rinkliava". Skirtingai nuo pinigų padirbimo šioje grupėje yra numatyti nusikaltimai, kuriais kėsinamasi valstybės arba visuomenės iždo interesams.

III. Nusikaltimai dokumentams.

(Suklastojimas).

Literatūra: Weismann, Urkundenfälschung, Vergl. Darst. B. T., Bd. VII. Lenz, Die Fälschungsverbrechen. Du Pasquier, Essai sur la nature juridique du faux en écriture. Davidsohn, Urkundedelikte an Postanweisung (Lilient. H. 81). Sparr, Die telegraphische Depesche als Gegenstand der Urkunden fälschung (Lilient. H. 142). Zint, Urkundenunterdrückung und Grenzfrevel, (Lilient. H. 58). Dück, Ueber gerichtliche Urkundenphotographie, Arch. f. Kriminologie, Bd. 54, 60, 64, 69, 70, 76. Жижиленко, Подлог документов.

1. Dabartinė suklastojimo teorija.

Pamatinės rūšys, centralinė nusikaltimų dokumentams ašis yra suklastojimas; tas nusikaltimas žinomas jau nuo romėnų *„lex Cornelia de falsis"* laikų. Romėnų sąvoka pagrįsti susikūrė visi naujųjų kodeksų dėsniai, kuriems ilgą laiką buvo pavyzdys prancūzų CP apibrėžimai. Nežiūrint tokio garbingo teisininkų darbų senumo, suklastojimo sąvoka liko vis dar viena painiausių ir neaiškiausių. Pav., vokiečių aukščiausiam Tribunolui (Reichsgericht) reikėjo daugiau darbo padėti šitai sąvokai nustatyti, negu kokiai nors kitai, nors vokiečių kodekso dėsniai yra, palyginti, aiškūs ir nepainūs.

Suklastojimo konstrukcijos sunkumas pareina nuo to, kad čia pirmą vietą užima padirbimas, melas. Kadangi šitas padirbimas gali būti atliekamas įvairiais būdais, įvairiems tikslams pasiekti, įvairiais atvejais, tai bendrosios sąvokos abstrakcija darosi labai sunki. Čia prisideda dar ta aplinkybė, kad dokumentų padirbimui ir perdirbimui yra artimi nusikaltimai, kurie jokio melo savyje neturi, o tik kėsinasi dokumentui, pav., dokumento panaikinimas, sužalojimas, pagrobimas. Todel suklastojimo sąvoka vis augo ir plėtėsi, ir greta su materialiu suklastojimu (dokumento padirbimas ar perdirbimas) ir intelektualiu (melagingo turinio įnešimas į formališkai taisy-

klingą dokumentą) atsirado dar viena rūšis — dokumentų ir net pasienio ženklų sužalojimas.

Todel naujausiais laikais teorijoje ir įstatymuose matyti pastangų atpalaidoti šitai nusikaltimų grupei nuo suklastojimo sąvokos su jos nuolatiniais palydovais — apgavimu ir melu — viešpatavimo, ir pagrįsti bendrai kiltinei sąvokai ne padarymo būdo atžvilgiu, bet objekto. Todel suklastojimo sąvoka tokioje sistemoje yra jau ne kiltinė, bet veislinė nusikaltimų dokumentams rūšis.

2. Bendroji suklastojimo sąvoka BS-te.

Mūsų BS-tas dar tebesiremia senų teorijų pagrindais ir skyrių apie nusikaltimus dokumentams vadina „Apie raštų suklastojimą" („о подлогѣ"). Greta su suklastojimu siaura to žodžio prasme, BS numato šiame skyriuje dar raštų sužalojimą, paslėpimą ir pagrobimą, bet irgi tik dalimi ir, palieka kitą šių nusikaltimų dalį kitose nusikaltimų grupėse.

Pamatinė suklastojimo sąvoka yra apibrėžta kaipo padirbimas netikrojo arba perdirbimas dokumento, kuris gali būti tikrinimu teisės arba pareigos nustatymo, pakeitimo arba pasibaigimo, norint vartoti jį per tikrąjį arba žinant, kad tatai yra skiriama tam tikslui (440 str.).

Pagal BS-to konstrukciją suklastojimo esmė yra ne ta. kad jis sulaužo abstraktišką tiesą, arba visuomenės pasitikėjimą, ir apskritai ne ta, kad jis liečia kurį nors vieną tam tikrą objektą; suklastojimas yra savotiškas paruošimas kėsintis įvairioms gėrovėms, ir jo prigimtis pareina tik nuo būdo. kuriuo padarytas.

Kėsinimosi dalykas suklastojime yra dokumentas, raštas. Dokumentu laikomas kiekvienas materialinis dalykas, kuriuo kuris nors asmuo arba įstaiga liudija juridinį įvykį, kuris tveria teises arba pareigas.

1. Dokumento sąvoka paprastai apibrėžiama plačiau negu rašytų aktų: metaliniai ženklai, kuriuos bankai išduoda įteiktų čekų vietoje, ženklai drabužiams saugoti teatruose arba restoranuose ir visi kiti ženklai yra dabartinei teisei tokie pat dokumentai, kaip kad ir vekselis, įsižadėjimas arba perkamasis raštas. Todel ir redakcinė komisija laikydavo dokumentais ne tik raštus, bet ir apskritai visus daiktus, kurie turi įrodomosios jėgos. Bet svarstant toliau BS-tą šitas išplėtimas atmestas, ir suklastojimo dalyku liko tik dokumentai siaura to žodžio prasme, tik raštai. O padirbimas ir perdirbimas daiktų. kurie atstoja raštus, numatytus skyrium (443 str.).

2. Dokumentas turi būti įrodymu kurio nors tam tikro įvykio arba fakto. Todel, pav., senos knygos padirbimas arba perdirbimas nėra suklastojimas, bet gali būti sukčiavimas.

3. Įvykis, arba faktas, kuris yra liudijamas dokumentu, turi turėti reikšmės teisei, būtent, jie turi būti pagrindu teisėms arba pareigoms kilti, keistis arba išnykti. Todel ne dokumentas yra pakvietimas į balių, arba paprastas draugo laiškas, ir tokio pakvietimo arba laiško kito žmogaus vardu parašymas nėra suklastojimas.

4. Dokumentas turi išeiti iš kokio nors juridinio arba fizinio asmens. Tai nereiškia, kad jame turi būti antspaudas arba parašas; užtenka, kad tai būtų aišku iš jo formos arba turinio.

Suklastojimo subjektu gali būti kiekvienas pakaltinamas žmogus, išskiriant tą asmenį, kurio vardu dokumentas yra išduotas. Į tikrą dokumentą netikrų žinių įtraukimas, įkūnijimas melo dokumento formon, padarytas asmens, kuris turi teisės tokį dokumentą padirbti, sudaro savarankišką suklastojimo rūšį, vadinamąjį intelektualinį suklastojimą.

Taip pat melagingo dokumento padarymas sutikus žmogui, kuris turi teisės jį padaryti, net dokumento už kitą žmogų del jo prašymo pasirašymas, nėra suklastojimas. Jeigu kuriuo nors būdu, per apgaules, kaltininkas paskatino asmenį, kurio vardu dokumentas yra rašomas, įtraukti į jį nenaudingą turinį, tai jis gali būti patrauktas atsakomybėn už sukčiavimą (jei buvo turtas sužalotas ir tai padaryta norint pasipelnyti), bet ne už suklastojimą. Bet kad dokumentas, padarytas kito žmogaus vardu, nebūtų suklastojimas, reikalingas yra kaip tik to asmens sutikimas. Vieno tik atatinkamumo valiai neužtenka. Todel yra suklastojimas testamento parašymas kito asmens, be testatoriaus žinios, nors tekstas visiškai atitiktų numirėlio valią, arba įsižadėjimo parašymas vardu asmens, kuris tuo momentu yra beprotis, nors šis įsižadėjimas visai tiksliai atitiktų tikrus įvykius ir skolininko valią.

Suklastojimo tyčia turi apimti visus to darbo pažymius. Be to, įstatymas reikalauja, kad kaltininkas norėtų vartoti padirbtą dokumentą per tikrąjį, arba žinotų, kad dokumentas yra skiriamas tam tikslui. Todel dokumento padirbimas juokams, arba gabumui ir vikrumui parodyti, nėra suklastojimas.

Nusikalstamasis suklastojimo veiksmas yra dokumento padirbimas arba perdirbimas. Padirbimas — yra padarymas ištiso dokumento, perdibimas — pakeitimas arba papildymas jau padaryto tikrojo dokumento.

Padirbimas arba perdirbimas gali liesti ir formalią dokumento pusę (blankas, numeris, parašas, antspaudas) ir materialią jo turinį. Tačiau parašyto blanko, kur tyčia yra palikta neparašyta vieta, papildymas priešingas dokumento davėjo

valiai, nėra suklastojimas, ir yra BS-to laikomas pasitikėjimo naudojimu piktam. Bet atsitiktinių dykų vietų naudojimas, norint jose ką nors priešingą dokumento davėjui parašyti, yra suklastojimas.

Parašo padirbimas yra suklastojimas, kad ir labai prastai tatai būtų padaryta, nors kaltininkas visai nesistengia sekti dokumento davėjo pavyzdžiu. Parašo padirbimas yra irgi titulo, vardo ir luomo pridėjimas.

Padirbimas ir perdirbimas turi keisti juridinę dokumento reikšmę; jei tatai padaryta tik juokams arba norint įžeisti, tada jau nėra suklastojimo, o tik dokumento sužalojimas arba įžeidimas. Perdirbimas gali būti padarytas pataisymu arba skutimu. Perdirbimo kiekis jokio vaidmens nevaidina, kadangi kartais vienas kablelis keičia iš pamatų viso dokumento mintį. Kad perdirbimas būtų tobulas nereikia, — užtenka, kad normaliomis aplinkybėmis dokumetas galėtų būti priimtas per tikrąjį.

Padirbimas yra laikomas baigtų, kaip tik yra baigtas dokumento padirbimas arba perdirbimas; vartojimas, kad padirbimas būtų baigtas, nėra reikalingas. Pasikėsinimas, paprastai nebaudžiamas, prasideda padirbimo arba perdirbimo pradžia.

Bausmė — grasos kalėjimas.

3. Oficialiųjų raštų suklastojimas.

Pirmajame redakcinės komisijos projekte bendra suklastojimo sąvoka apimdavo ir privačius ir oficialius dokumentus. Bet vėliau pastarieji buvo atskirti, ir jų suklastojimas yra numatytas skyrium. Oficialiojo suklastojimo apibrėžimas skiriasi nuo paprastojo tik tuo, kad jame padirbimo arba perdirbimo dalykas yra dokumentas išduotas „vyriausybės arba visuomenės įstaigos arba tarnautojo, kuriuo patikrinamas jų veiksmas, nutarimas arba įsakymas“ (441 str.).

Sienos tarp šitų dviejų suklastojimo rūšių nustatytos visiškai aiškios: dokumentas, išduotas vyriausybės arba visuomenės įstaigos arba valdininko, kuris veikia kaipo valdininkas, o ne kaipo privatus asmuo, yra oficialus dokumentas; visi kiti — privatūs. Dokumentas, išduotas privataus asmens, bet patikrintas notaro arba policijos, pasilieka vis del to privatus dokumentas. Kokios įstaigos dokumentas išduotas — kolegialinės arba vienasmeninės, centralinės arba vietinės aukštosios arba žemosios, dvasinės arba pasaulinės, civilinės arba karinės — reikšmės neturi. Dokumentams išduotiems vyriausybės, administracijos ir teismo įstaigų, laikomi tolygiais dokumentai, išduotieji valsčių, apskričių ar miestų savivaldybių. Dokumento, kuris turi istorijos reikšmės, padirbimas nėra

suklastojimas. Svetimos šalies dokumentų padirbimas (oficialių ar privačių vis tiek) baudžiamas einant bendromis taisyklėmis.

Kai del veiksmo, tai nėra reikalinga, kad dokumentas būtų parašytas kanceliarijų taisyklių *stricta forma*, laikantis visų formalių reikalavimų. Užtenka, kad jis savo pavidalu ir savo turiniu gali būti palaikytas per tikrą, arba kad kaltininkas gali tikėti, kad pristatomas jis bus laikomas per tikrąjį. Tuo pat būdu nėra reikalinga, kad dokumento turinys atitiktų tos įstaigos arba to asmens, kurių vardu jis parašytas, kompetenciją. Pasas, išduotas nekompetetingos įstaigos vardu, arba net neekzistuojančios (pav. neekzistuojančio valsčiaus vardu) vis del to yra suklastojimas.

O visais kitais atvejais oficialiame suklastojime išorinės (padirbimas ir perdirbimas) ir išvidinės (tyčia ir tkslas pavartoti per tkrąjį) sąvokos pasiliko tos pačios, kaip kad ir bendroje, kiltinėje suklastojimo sąvokoje. Abejojamais atsitikimais darbas reikia laikyti per paprastą suklastojimą, kurio sudėtis yra bendresnė.

Bausmė už oficialųjį suklastojimą — grasos kalėjimas arba paprastas kalėjimas. Tuo būdu maksimumas yra toks pat, kaip paprastajame, o minimumas yra mažesnis (dvi savaitės kalėjimo, o už paprastąjį — pusantrų metų grasos kalėjimo). Vadinas oficialaus dokumento padirbimas yra bausmės sušvelninimo priežastis. Tai nėra tik nepastebėjimas ir gali būti aiškinamas tuo, kad oficialų dokumentą sunkiau padirbti ir jis mažiau reikalauja kriminalinio gynimo, o be to, kad jų padirbimas dažnai yra labai menkas nusižengimas.

Kvalifikuotosios ir privileguotosios rūšys.

Kvalifikuotosios suklastojimo rūšys:

1. Vyriausybės paliepimo padirbimas arba perdirbimas (437 str.)[1]).

2. Žmogaus luomo būklės įrodymų padirbimas, perdirbimas, pagadinimas, paslėpimas, pagrobimas (438 str.).

Greta su šituo nusikaltimu BS baudžia ta pat bausme už ne savo luomo būklės raštų vartojimą, norint pasisavinti svetimo luomo būklę (439 str.), nors pastarajame nusikaltime nėra nė vieno suklastojimo elemento, jeigu tik nelaikyti, kaip tatai darydavo senosios teorijos, svarbiausiu suklastojimo mo-

[1]) Žiūr. Lietuvoš Statutas 1529 m. 5 str. I skyr. „Коли бы хто листы або печати наши фалшовал або их ведомо поживал, таковый мает кожды каранъ быти фалшер огнем".

mentu melo. Apskritai, abejojama, kiek šitie dėsniai galioja dabartinėje Lietuvoje, kur luomo būklė nevaidino jokio vaidmens.

Privilegiuotosios suklastojimo rūšys:

1. Paso ar leidimo važiuoti arba atostogoms padirbimas arba perdirbimas (442 str.). Bausmė — kalėjimas, jei šis dokumentas buvo vartojamas per tikrąjį arba išleistas; kalėjimas ne ilgiau kaip šeši mėnesiai, jei padirbti terminas arba vietos pažymėjimas arba jei dokumentas nebuvo vartojamas per tikrąjį arba neišleistas; grasos kalėjimas jei kaltininkas vertėsi tokių dokumentų padirbimu arba perdirbimu.

2. Kai kurių nesvarbių dokumentų padirbimas arba perdirbimas, būtent: a) sveikatos, elgesio arba neturto pažymėjimas; b) pažymėjimo palengvinimui gauti mokant mokesnį arba kitokiai rinkliavai, arba vyriausybės ar visuomenės pašalpai gauti; c) daikto, kuris gali būti pažymėjimu teisės arba pareigos nustatymo, pakeitimo arba pasibaigimo; d) nustatyto įstatymu arba privalomuoju įsakymu skardelės, žetono arba kito pažymimojo ženklo; e) sandoros rašto arba samdos knygelių; f) dokumento, kuriuo yra tikrinamas raštų gavimas arba išleidimas; g) pažymėjimo bilieto arba ženklo, kuriuo pažymima teisė medžioti, gaudyti žuvis, grybauti ir t.t.; h) pažymėjimo bilieto arba ženklo, kuriuo pažymima teisė važiuoti geležinkeliais ir t.t. arba teisė eiti į reginius, arba į būstus; i) bilieto vyriausybės leistai loterijai (443 str.). Bausmė — paprastas kalėjimas ne ilgiau kaip 6 mėnesiai, jei dalykas, pažymėtas tuo dokumentu, yra tikras, arba jei tas dokumentas nebuvo vartojamas — areštas; jei kaltininkas tuo vertėsi — grasos kalėjimas.

Pagaliau įstatymas baudžia dar visą eilę paruošiamųjų darbų, kaip antai, padirbimą antspaudo arba kito įrankio įspaudui arba kitam pažymimąjam ženklui dėti vyriausybės arba visuomenės įstaigos arba tarnautojo vardu, arba tokio padirbto ženklo vartojimą arba nors ir tikro, bet be teisės tatai daryti arba prieš valią to žmogaus, kurio vardu pažymimasis ženklas yra dedamas (450—451 str.).

5. Intelektualinis suklastojimas.

Greta su materialiniu suklastojimu, kuriuo yra iškreipiama tikroji dokumento davėjo valia, stovi intelektualinis suklastojimas, kuris suprantamas, kaipo melo į taisyklingai padarytą dokumentą įtraukimas. Paaišk. raštas taip aiškina intelektualinio suklastojimo esmę: jei dokumentas padarytas ir parašytas to asmens arba toje įstaigoje, kurių vardu jis išduotas, arba pagal jų valią arba įsakymą ir, vadinas, jis yra tik-

ras; toliau jeigu jame nebuvo padaryta jokių pakeitimų ir jis nėra perdirbtas, tada materialinio suklastojimo nėra; bet jeigu dokumentas tuo pačiu laiku, tuo momentu kada atsirado, iškreipė tai, ką jame šalys arba nors viena šalis, manė išreikšti, žodžiu, iškreipė tai, ką privalo patikrinti, liudijo faktus ir įvykius, kurių visai nebuvo, nors jais turi būti pagrįstos teisės arba pareigos, tai toks dokumentas, nebūdamas suklastotas, bus melagingas, bus indokumentintas arba aktinis melas, ir tokio dokumento padarymas bus intelektualinis suklastojimas.

Apibrėždami dokumentus, kurių atžvilgiu yra galimas aktinis melas, turime skirti privačius ir oficialius dokumentus. Kai del pirmųjų, tai intelektualinis suklastojimas, einant bendrąja taisykle negalimas. Išimtis: ipotekos arba notaro surašyti raštai ir aktai, ipotekos knygos arba nustatytos įstatymu prekybos knygos. Todel netikrosios sąskaitos arba netikrojo naminio akto parašymas gali būti baudžiamas kaipo sukčiavimas, bet ne kaipo suklastojimas.

Užtat oficialūs dokumentai visuomet gali būti aktų melo priemonė. Jo subjektu gali būti tiktai tarnautojai. Bet kadangi aktų melas yra ne tik tarnybinis, bet ir bendrasis nusikaltimas, tai jos bendrininkai baudžiami einant bendromis taisyklėmis.

Bendrosios kiltinės intelektualinio suklastojimo sąvokos BS - tas nežino ir numato tik atskirus jo atsitikimus:

1. Žinomai melagingo sveikatos pažymėjimo išdavimas gydytojo, kuris neina valstybės arba visuomenės tarnybos (444 str.).

2. Melagingas pareiškimas tam tikrai valdžiai apie dalyką, kuris turi būti įrašytas į luomo būklės raštus, arba į ipotekos aktus, arba į notaro surašytus arba patikrintus raštus, arba į ipotekos knygas.

3. Liudytinė dokumento sąvarža, jei šiame dokumente arba sąvaržoj būna žinomai melagingai išdėstyas dalykas, kurį patikrina sąvarža.

4. Melagingas išdėstymas nustatytose įstatymų prekybos knygose arba išrašytose iš jų prekybos sąskaitose dalyko, kurį šios knygos patikrina, jei tos knygos arba sąskaitos yra pristatytos į tam tikrą įstaigą tam dalykui patikrinti, (442 str.).

Oficialus intelektualinis suklastojimas yra numatytas skyriuje apie nusikaltimus tarnybai (667, 668, 669 str.).

Greta su žmogumi, kuris nusikalsta, padaręs materialinį arba intelektualinį suklastojimą, įstatymas baudžia tokiomis pat bausmėmis žmogų, kuris nusikalsta vartojęs per tikrąjį žinomai suklastotą dokumentą (448 str.).

IV. Tikybiniai nusikaltimai.

Literatūra: Kahl, Religionsvergehen, Vergl. Darst. B.T., Bd. III. Rohland, Historische Wandlungen der Religionsverbrechen. Ettinger, Zur Lehre von den Religionsvergehen (Lilient. H. 203). Koenig, Die Religiondelikte nach kantonal schweizerischem Strafrecht (Lilient. H. 195). Moser, Religion und Strafrecht, insbesondere die Gotteslaesterung (Lilient. H. 110). Wesenberg, Der strafrechtliche Schutz des religioesen Gefuels (Lilient. H. 158) Познышев, Религіозныя преступленія с точки зрѣнія религіозной свободы. Ширяев, Религіозныя преступленія. Бѣлогриц-Котляревскій, Преступленія против религіи в важнѣйших государствах запада. Тимашев, Религіозныя преступленія по дѣйствующему праву, ЖМЮ 1916 № 1—2.

1. Istorija ir sistema.

Senasis pasaulis nežinojo bausmių už tikybinius nusikaltimus. Politeizmas su jo mitais apie dievų ginčus ir muštynes. neskatino valstybės smarkiomis priemonėmis versti žmones korektingai elgtis su dievais. Ir jeigu mes iš graikų istorijos žinome, pav., Protagoro ir Sokrato baudimą, tai jie buvo pasmerkti ne už savo tikybą, bet už jaunuomenės išvedimą iš kelio. Taip pat romėnų valstybė persekiodavo ir bausdavo kai kurias tikybos sektas ne kaipo pavojų tikybai, bet valstybei, laikydamasi taisyklės: *„Deorum injuriae — diis curae"*.

Tik monoteizmas patiesė pagrindą, ant kurio galėjo išsiplėsti bausmių už tikybinius nusikaltimus sistema. Pirmą pavyzdį matome Judėjoje. Ten dievas buvo jau ne tik literatūriška-estetiška apeigų sąvoka, bet jis tapo valstybinės sistemos centru, tautos likimo viešpačiu, ir valstybės vyriausybės uždavinys buvo pildyti jo tiesioginius įsakymus. Todel dievo asmenybė tapo baudžiamosios teisės apsaugos objektu.

Tą pat matome ir romėnų imperijoje, vos tik tenai laimėjo krikščionybė ir tapo privalomąja valstybine religija. Jau Feodosijaus kodeksas numatė ištisą eilę nenaudingų teisės padarinių ir net bausmių tam, kas laikėsi stabmeldybės: infamia, baudos, ištrėmimas ir net mirties bausmė. Tikybiniu nusikaltimo objektu buvo pripažinta pati Dievybė, ir bausmė buvo laikoma per priemonę išsipirkti iš jo keršto: „Propter ejusmodi enim delicta et fames, et terrae motus et pestes oriuntur".

Po neilgos kovos šitie dėsniai buvo priimti ir germanų tautų pereinant į krikščionybę. Tikybiniai nusikaltimai labiausiai išsiplėtė kanoninei teisei viešpataujant, kada valstybę buvo visiškai apžiojusi bažnyčia. Tikybinių nusikaltimų sritis pasidaro beveik begalinė, apimdama ne tik tikybinius nusikaltimus tikra to žodžio prasme, kaip pav., Dievybės įžeidimas, niekinimas arba atskalos, bet ir visą eilę nusikaltimų, kuriuos sugalvojo anų laikų tamsumas ir prietarai — burtininkavimas

susižinojimai su velniais ir k. k. Šitą juridinį palikimą paveldėjo pasaulinė teisė, ir viduramžių laikais bažnyčia buvo laikoma per valstybės pagrindą, kuriam kiekvienas nusikaltimas yra kartu ir nusikaltimas svarbiausiems visuomenės interesams.

Reformacija iš pradžios neatnešė atmainų. Protestantų valstybės pasiliko konfessionalinės pagal anų laikų taisyklę: *„cujus regio ejus religio"*. Naujos tvarkos pradžią atnešė tik santaika Vestfalijoje, kuri nustatė tikybos toleranciją trims bažnyčioms. Tuo būdu kiekviena valstybė buvo priversta pripažinti vienu laiku keleto tikybų buvimą, ir tuo būdu padėtas pagrindas vadinamajam pariteto principui, būtent, kad valstybės santykiai yra vienodi su įvairiomis tikybos sistemomis. Atitinkamai tikybos nusikaltimų konstrukcijoje ėmė matytis ne dievybės apsaugojimo idėja, bet religinės bendruomenės arba tiesiog asmeninės gerovės — tikybos laisvės apsaugojimo idėja. Tatai buvo pirmiausia įkūnyta bendroje prūsų teisėje, kurios aukščiausios aukštybės principas *(Kirchenhoheit)* buvo pakeistas bažnyčios teisių principu *(Kirchenrecht).*

Dar toliau ėjo teorija, pav., garsiojo kriminalisto Feuerbach'o moksle. Žinomi yra Feuerbach'o žodžiai: „Kad dievybė įsižeistų — tai negali būti; kad ji keršytų žmonėms už įžeidimus — negalime manyti; kad ji bausmę laikytų atpildu už įžeidimą — tai kvailumas". Atitinkamai tokioms pažiūroms savo kūdikyje — bavarų kodekse 1813 metų — Feuerbachas panaikino apskritai tikybinius nusikaltimus, kaipo atskirą savarankišką grupę. Bet tuo jis per daug pralenkė savuosius laikus ir pasekėjų nesurado.

Dabar visas valstybės galime padalinti, tikybinių nusikaltimų konstrukcijos atžvilgiu, tokiomis grupėmis:

1. Nuoseklus bažnyčios nuo valstybės atskyrimo principo įkūnijimas. Šito principo laikosi Jungtinės Valstybės, kurių konstitucija, užtikrindama tikybos laisvę, laiko tikybą privačiu kiekvieno žmogaus reikalu. Tikybinių bendruomenių organizavimas remiasi tenai bendruoju piliečių laisvės principu ir yra taip saugoma kriminalės apsaugos, kaip kiekviena kita bendruomenė ir sąjunga. Tik kai kurių valstybių kodeksai žino deliktus, kuriuos galima laikyti per nusikaltimus tikybai, pav. dievo išniekinimas spaudiniais, tikybinių laidotuvių pareigų kliudymas, sekmadienio, kaipo pamaldų dienos trukdymas ir t t.

2. Kodeksų dauguma neina taip toli, ir tikybinias bendroves pripažįsta ypatingai reikšmingomis; jos saugomos ypatingos, kvalifikuotos apsaugos pagal p a r i t e t o p r i n c i p ą, arba visų pripažintų tikybinių bendrovių vienodos apsaugos principą. Tokios sistemos laikosi vokiečių, prancūzų, italų, austrų ir k. kodeksai. Tačiau reikia pabrėžti, kad šiose šalyse

yra tendencija siaurinti tikybinių nusikaltimų sritį. Pav., šveicarų projektas visiškai nežino atskiros tikybinių nusikaltimų grupės, vokiečių projektas skiria jiems tik 4 straipsnius (dievo įžeidimas, tikybinės bendromenės įžeidimas, šventimo kliudimas ir mirusių paniekinimas).

3. Paskutinė, visai negausinga grupė laikosi dar senų pažiūrų — bažnyčios ir valstybės vienumo. Ir keista, šitoje grupėje mes randame tris valstybes, visiškai nepanašias viena į kitą taip savo kultūra, taip ir savo tikyba: Angliją, Portugaliją ir senąją Rusiją. Tačiau kas del Anglijos, tai reikia pabrėžti, kad jos praktika žymiai skiriasi nuo jos įstatymų raidės. Todel jos priskyrimas prie šios grupės tėra teisingas tik formaliniu atžvilgiu.

Bažnyčios ir valstybės vienumo pažiūromis remiasi ir BS-tas. Redakcinė komisija manė skirti vietos tikybiniams nusikaltimams greta nusikaltimų šeimos teisėms. Bet sinodas, su kuriuo sutiko teisingumo ministerija, pripažino reikalinga atskirti tikybinius nusikaltimus į atskirą grupę ir jų reikšmę pabraukti, statant juos pirmoje vietoje, net prieš nusikaltimus valstybei, ir tuo aiškiai pabrėžti, kad įstatymų leidėjas laiko juos ne tik tikybinių, bet ir savo svarbiųjų interesų laužymu. Ta pati pažiūra yra matyti ir atskirų sudėčių formulavime, kur pariteto vietoje, tai yra lygaus tikybinio bendruomenių apsaugos principo, buvo išvestas krikščionių bažnyčių globojimo ir stačiatikių bažnyčios viešpatavimo principas. Tuo aiškinamas labai didelis dėsnių apie atskilimą ir išvertimą išplėtimas — jiems buvo paaukoti 15 iš 25 straipsnių apie tikybinius nusikaltimus.

Tačiau jau antram skyriui 1906 m. kovo 14 d. įsigalint teko jau jis pakeisti, atsižvelgiant į tikybinės tolerancijos principus, paskelbtus 17 spalių manifestu. Vėliau šitas skyrius buvo žymiai, nors grynai mechaniškai, sutrumpintas įstatymu, kuriuo buvo įvestas Statutas Lietuvoje. Visi straipsniai, kuriuose atsispindėjo krikščionių bažnyčių nelygybė, buvo pašalinti, ir antrame skyriuje pasiliko tiktai 12 straipsnių, tai yra skyrius buvo perpus sutrumpintas. Bet paliktieji straipsniai nebuvo pakeisti, ir dabar jie liko nesujungtos senos, sugriautos vienumos dalys, kurios aiškiai prieštarauja bendriems tikybinės laisvės dėsniams.

2. Tikybinių nusikaltimų rūšys.

I. Tikybos vainojimas (niekniekinimas). BS-tas skiria, ar buvo vainojimas atkreiptas prieš krikščionių ar nekrikščionių tikybą. Krikščionių tikybos vainojimas dalijasi į tris sudėtis:

1. Dievo vainojimas, tai yra Dievo, Dievo Motinos, neregiamųjų dangaus galybių arba šventųjų vainojimas (73 str.).

2. Šventybės įžeidimas, arba niekinamas poelgis, arba vainojimas dalykų, kuriuos kuri nors krikščionių bažnyčia laiko šventenybėmis (74 str.).

3. Tikybos dalykų niekinimas, tai yra: a) krikščionybės dėsnių arba apeigų vainojimas; b) niekinamas elgimasis arba vainojimas pašventintų daiktų; c) nepadorus pašiepimas (tyčiojimasis) šventų daiktų arba tikėjimo dalykų (74 str.).

Bausmės skiriamos atsižiūrint darbo aplinkybių. Didžiausia bausmė, kai darbas padarytas laikant viešąsias pamaldas arba bažnyčioje — sunkiųjų darbų kalėjimas ligi laiko arba ištrėmimas už Dievo vainojimą ir šventybės įžeidimą ir paprastas kalėjimas ne trumpiau kaip šešių mėnesių už tikybos dalykų išniekinimą; švelnesnė bausmė, jeigu darbas yra padarytas koplyčioje, arba krikščionių pamaldų namuose arba viešai, arba paskleistame arba viešai rodomame spaudinyje, rašte arba vaizde; dar švelnesnė bausmė, jeigu darbas padarytas nesant aukščiau nustatytoms aplinkybėms, bet norint sugundinti esančius ten žmones. Vainojimas, įvykęs be liūdytojų, arba liūdytojams esant, bet tokiems, kurių tikybos jausmas negalėjo būti įžeistas (pav., kitos tikybos), nėra baudžiamas.

Daug prastesnė yra nekrikščionių tikybų vainojimo konstrukcija. Tokiu vainojimu laikomas yra biaurojimas valstybės pripažintos nekrikščionių tikybos arba niekinimas elgimasis arba biaurojimas tos tikybos garbinamojo dalyko. Nusikaltimas baudžiamas tik jeigu padarytas nekrikščionių tikybos maldykloje arba laikant tos tikybos nustatytas viešas pamaldas.

Tikybos vainojimo subjektu gali būti kiekvienas žmogus, ir pasaulininkas ir dvasininkas, ir tos pačios tikybos ir kurios nors kitos.

Nusikaltimo objektas yra ne dangaus galybės bet tikyba, kaipo valstybės pripažintas institutas, įkūnytas žmonių tikybos jausme.

Bausmė už tikybos vainojimą (krikščionių ir nekrikščionių) žymiai mažinama, jeigu kas esti padaręs ją per neišmanymą arba būdamas girtas (73, 74, 76 str.).

II. Tikybinis nepadorus poelgis. Tikybiniu nepadoriu poelgiu vadinasi šūkavimas, arba triukšmo ar kitos netvarkos kėlimas, laikant viešąsias pamaldas arba jei yra padarytas bažnyčioje, koplyčioje arba maldykloje. Kai del ne krikščionių tikybų, tai nusikaltimas esti baudžiamas tik jeigu del to buvo nutrauktos viešos pamaldos (75 ir 77 str.).

III. Tikybinis smurtas. Tikybiniu smurtu vadinama: 1) prievarta smurtu arba baudžiamuoju grasymu atlikti

šventinimą arba apeigą, ginamą arba neleidžiamą taisyklėmis tos tikybos, kurios yra verčiamasis, arba prievarta dalyvauti tokiame šventime arba apeigoje; 2) kliudymas tokiomis pat priemonėmis dalyvauti arba atlikti šventimą arba apeigą pripažintos tikybos, kurios yra kliudomasis (80 str.). Tikybinis smurtas baudžiamas kalėjimu, vis tiek, ar buvo tai padaryta prieš krikščionį arba nekrikščionį.

Dėsniai apie tikybinį smurtą papildomi 81 str., kuris baudžia nekrikščionių tikybos žmogų, kuris nusižengia neleidęs, kad ir be asmens smurto arba baudžiamojo grasymo, savo tarnui, darbininkui arba mokiniui krikščioniui atlikti savo tikybinę prievolę arba dalyvauti šios tikybos nustatytame sekmadienio arba kitos šventos dienos šventime (bauda ne daugiau kaip 250 lit.).

IV. Išvertimas. Iš visos buvusios painios dėsnių apie išvertimą sistemos, pasiliko dabar tik baudimas už išvertimą asmens smurtu arba baudžiamuoju grasymu iš vienos tikybos į kitą. Bausmė — vis tiek iš kurios į kurią tikybą išvertimas yra padarytas grasos kalėjimu ne ilgiau kaip 3 metai (87 str.).

Formaliai nepanaikintas dar 86 str., kuris baudžia mahometoną, žydą, budistą (lamaitą) arba stabmeldį, kuris nusikalsta išvertęs nekrikščionių tikybos Lietuvos valdinį į kitą nekrikščionių tikybą, naudodamasis piktam valdžia, prievarta, suviliodamas pažadais arba prigaudamas. Bet šitas straipsnis pasiliko per neapsižiūrėjimą: būtų labai keista kodel baudžiamas toks išvertimas nekrikščionių tikybos valdinio, ir nebaudžiamas, jeigu išverstasis „совращенный“ buvo krikščionis.

V. Pagaliau skyriuje apie tikybinius nusikaltimus randame dar tokias sudėtis:

1. krikščionio be krikščioniškų apeigų palaidojimas, jei nebuvo per daug sunku pakviesti jo tikybos dvasininkas, kad atliktų tas apeigas (78 str.);

2. palaidoto arba nepalaidoto numirėlio pagrobimas arba jo išniekinimas veiksmu (79 str.; sul. 171 str.);

3. tikybinių apeigų arba šventimų, kuriuos gali atlikti tik kunigas, atlikimas žmogaus, kuris dedąs kurios nors krikščionių tikybos kunigu (97 str.).

KETVIRTASIS SKYRIUS.

Nusikaltimai visuomenei.

1. Valstybiniai nusikaltimai.

Literatūra: Calker, Hochverrat und Landesverrat. Majestätsbeleidigung, Vergl. Darst. B. T., Bd. I. Köstlin, Die perduclio unter den römischen Königen. Haidlen, Der Hochverrat und Landesverrat nach altedeutschem Recht. Тальберг, Система государственныхъ преступленій в Уложеніи Царя Алексѣя Михайловича, ЖМЮ 1911 № 6. Тарновскій, Статистическія свѣдѣнія о лицахъ, обвиняемыхъ в государственныхъ преступленіяхъ, ЖМЮ 1906 № 4.

Valstybinių nusikaltimų istorijos nėra, kadangi istorija pati yra ne kas kita, kaip tik pasakojimas apie nuolatinius valstybinius nusikaltimus. Ir išžiūrėdami valstybių pradžią ir augimą, ar jų nykimą ar sunykimą; sekdami jų pažangą ir valdžios sistemos pagėrėjimą ar atbulai, pablogėjimą ar suirimą — mes visur randame ne tik taikią evoliuciją, bet ir smurto kovą, kuri pilniausiai yra įkūnyta revoliucijoje. Kaip tik šitie, pilni dramatizmo ir įtempimo momentai pritraukia tyrinėtojų dėmesį; tuo tarpu jie yra ne kas kitas, kaip tik trumpesnė ar ilgesnė valstybinių nusikaltimų eilė.

Taip buvo, bet liaujasi buvę taip.

Anksčiau valstybė kiekvienu tam tikru momentu buvo laikoma per pabaigtą, nustatytą, absoliučiai ir amžinai duotą daiktą, kurio negalima pakeisti. Teisėtų priemonių pakeisti jai nebuvo, ir jeigu valstybės formos imdavo nebeatitikti gyvenimo sąlygų, tai susitaikinti buvo galima beveik tik vienu keliu — valstybinių nusikaltimų keliu. Bet mūsų laikais žmonių mintis atsisakė jau nuo tokių absoliutiškų pažiūrų ir įprato žiūrėti į kiekvienos valstybės formą kaip į kažką laikiną, kas turi ne tik pradžią, bet turės ir galą, žino, kad, visuomenės santykiams ir ūkio struktūrai pasikeitus, keičiasi ir visuomenės formos ne tik detalėmis, bet ir dideliais bruožais. Todel valstybės valdžios principų kitimas laikomas dabar ne silpnumo, bet pastovumo pažymiu, kadangi juo lengviau tam tikra valstybinė sistema sugeba prisitaikyti, juo stipresnė yra jos valdžia.

Todel valstybinių nusikaltimų reikšmė dabar žymiai susiaurėjo. Jie beveik nyksta normaliu laiku; ir iš dabartinės kultūringos valstybės yra laukiama, kad ji pati suteiktų piliečiams legalių galimumų veikti jos santvarką.

Čia suprantama:

1. Tam tikra pilietinių laisvių sistema. Žodžių, susirinkimų, sąjungų, partijų laisvė užtikrina nuomonės ir kritikos laisvę ir galimumą jungtis bendrų tikslų siekti. Dabartiniu laiku monarchinėse šalyse principiališkai leidžiama republikonų agitacija, o republikose — monarchistų, visais atvejais leidžiamas atitinkamų nuomonių reiškimas.

2. Konstitucijos ir įstatymų leidimo aparato pritaikinimas valstybės formoms keisti pagal gyventojų daugumos nuomonę. Tai pasiekiama parlamentarizmo ir plebiscito sistema, kuri užtikrina piliečiams galimumą keisti valstybės formas.

Dauguma kultūringų tautų valstybių tvarka išpildo tuos reikalavimus, ir iki karo Vokietijoje, Prancūzijoje ir ypač Anglijoje valstybiniai nusikaltimai beveik išnyko. Ir tik karas ir politiniai įvykiai Europoje sukėlė naują valstybinių nusikaltimų bangą. Bet ir čionai mes matome, kad šalyse, kur politinė laisvė yra įprasta, net didžiausios reformos įvykinamos palyginant labai ramiai, ne suardant gyvenimo tvarkos. Tuo atveju nuostabus reginys yra Vokietijos monarchijos išvirtimas respublika.

Atsižvelgiant į valstybių formų skirtumą labai įvairios yra ir kodeksų sistemos apie valstybinius nusikaltimus. Iki XVII šimtmečio pabaigos valstybiniai nusikaltimai buvo apibrėžiami romėnų teisės dėsniais. Seniausia valstybinių nusikaltimų rūšis romėnų teisėje buvo: *„perduelio"* išdavimas, nusikaltimas, kada romėnų pilietis veikia drauge su išoriniu priešu arba išorinio priešo labui. Vėliau buvo sukurta sąvoka *„crimen majestatis popūli Romani immunitae"*, kuris iš pradžių buvo suprantamas kaipo plebejų pagrindinių teisių laužymas, bet kuris paskum išsiplėtė ir, pasak Momseno, pasidarė juridinė beribė. Sunykus respublikai susikūrė sąvoka *„crimen lesae majestatis"* dar labiau beribė. Prie šitų sąvokų, kurios buvo, gali būti netobuliausios visos romėnų teisės, prisijungė vėliau germanų pažiūros į išdavimą, kaipo į begėdišką, žemą, nešlovingą darbą. Pagaliau, kanoninės teisės, kuri pagrįsta dangaus ir žemės tvarkos sutolyginimu, įtakoje valstybinių nusikaltimų sąvokos netenka bet kurių juridinių formų. Tik po renesanso epochos kritikos ir gimimo valstybės nuo bažnyčios atskyrimo idėjos, valstybiniai nusikaltimai įgavo naują pavidalą. Ten yra dideli nuopelnai prūsų: „Allgemeines Landrecht" (1784), kuri tiesė naujos sistematikos pagrindus.

Dabartiniai kodeksai skiria tokias svarbiausias valstybinių nusikaltimų kategorijas:

1. Maištas arba sukilimas (Hochverrat, bunt, metež) — nusikaltimas prieš išvidinį valstybės valdžios gyvavimą.
2. Išdavimas (Landsverrat, trahison, izmiena) tarptautinio valstybės gyvavimo nepavojaus ir ramumo ardymas.
3. *Crimen lesae majestatis* (Majestaetsbeleidigung) šalyse, kuriose yra monarchinė valdžios forma.
4. Nusikaltimai konstitucijai, arba nusikaltimai įstatymų leidžiamiesiems rūmams, jų nariams ir rinkėjams.
5. Nusikaltimai draugingoms valstybėms.

1. Maištas.

Literatūra: Bisoukides, Der Hochverrat: eine historische und dogmatische Studie. Urysohn, Das Verbrechen des Hochverrats im russischen Strafrecht (Lil. H. 69).

Maištu vadinamas valstybės valdžios juridinės organizacijos griovimas. Atvirkščias išdavimui, maištas įmanomas nors visame pasaulyje būtų tik viena valstybė. Tiesioginio objekto atžvilgiu maišto darbai gali būti atkreipti: 1. prieš aukščiausios valdžios galvą, 2. prieš konstituciją ir valdymo formą, 3. prieš valstybės teritorijos neliečiamumą. Kėsinimasis aukščiausiai valdžios galvai laikomas yra maištu tik monarchijose, nes monarcho būklė yra, taip sakant, irracionali, metafiziška. Bet valdymo formos ir teritorijos neliečiamumo apsaugojimas bausmėmis yra numatytas visų kraštų kodeksuose. BS-tas buvo numatęs maištą 3 skyriuje. Čia buvo priskirti:

1. kėsinimasis imperatoriui ir jo žmonai;
2. kėsinimasis smurtu pakeisti nustatytą Rusijoje arba kurioje nors jos dalyje valdymo tvarką, nustatytą pagrindiniais įstatymais;
3. smurtu kėsinimasis atplėšti nuo Rusijos kuriai nors jos daliai.

Kėsinimusi buvo laikomas ne tik baigtas nusikaltimas, bet ir pasikėsinimas ir rengimasis. Bausmė — mirties bausmė, kuri nežinoma kitoms BS-to dalims. Tame pat skyriuje buvo numatyti imperatoriaus arba jo šeimos įžeidimai akyse arba už akių.

Lietuvos valdžia, įvesdama BS-tą, panaikino visą 3 skyrių. Bet už tai atitinkami nusikaltimai yra numatyti įstatyme „Baudžiamojo Statuto Papildymas ir Pakeitimas". Šiame įstatyme randame tokį maišto darbų apibrėžimą:

„Už ginkluotą sukilimą:

a) atimti Lietuvai nepriklausomybę,
b) Lietuvos terotorijos daliai atplėšti,
c) sudaryti su kitomis valstybėmis ryšiams, kurie įžeidžia Lietuvos suverenumą,
d) nuversti konstitucijos keliu įvestai tvarkai ir valdžiai,

nusikaltusieji baudžiami mirties bausme“.

Be to, yra baudžiamas kėsinimas ir rengimas ginkluotu sukilimu pasiekti minėtus tikslus, priklausymas slaptoms organizacijoms pasiekti šiems tikslams ir kurstymas dėtis prie minėtų organizacijų.

. Nusikalstamojo veikimo sąvokos vidury stovi ginkluotas sukilimas, kaipo priemonė nurodytiems tikslams pasiekti. Be šito pažymio mūsų įstatymas maišto nežino.

1. Sukilimo sąvoka yra daug siauresnė, negu sąvoka „nasilstvennoje posiagatelstvo“ BS-to, „Unternehmen“ vokiečių StrGB arba „attentat“ Prancūzų CP. Sukilimas yra viešas neriboto dalyvių skaičiaus prieš valdžią veiksmas. Sukilimo sąvoka neapima: slaptosios teroristų akcijos; „nuvertimo rūmų“ (dvorcovyj perevorot), kuris yra atliekamas nedidelio tam tikrų žmonių būrelio; „coup d'état“ kuri daro valdžios atstovai, nuversdami pavestą jiems saugoti konstituciją.

2. Sukilimas turi būti ginkluotas, būtent, kaltininkai turi turėti ginklą, kaipo priemonę tikslui pasiekti. Ginklų kokybė (šautuvai, revolveriai, kardai, bet ne lazdos arba kirviai) ir kiekybė (visi turėjo ginklus, arba tik kai kurie) reikšmės neturi. Bet šitas ginklas turi būti priemonė sukilimui padaryti, ir visi dalyviai turi tai žinoti.

3. Kad darbas būtų formališkai baigtas, reikia, kad kaltininkai ne tik turėtų bet ir pavartotų ginklą nors vieną sykį viešai arba prieš konstitucijos nustatytus organus. Tuo sukilimas skiriasi nuo pasikėsinimo. Sukilimo didumas, jo išsiplėtimas — čia nesvarbu. Kad formališkai darbas būtų baigtas tikslo pasiekti nereikia; — jei nepriklausomybė atimta, teritorijos dalis atplėšta arba konstitucija nuversta, tai jau per vėlu bausti. Pasikėsinimas prasideda, vos tik kaltininkai pradeda vykdinti savo planą: susirinko paskirtoje vietoje, užėmė kuriuos strateginius bei taktinius punktus ir k.k. Tuo metu galimas yra savavališkas sustabdymas (bet pasilieka bausmė už rengimą ir dalyvavimą sąjungoje, jei tik ir šitie darbai nebūna sustabdyti, tai yra, jei kaltininkai neatsisako visai nuo sukilimo plano, o tik atideda jį patogesniam laikui). Rengimosi darbas apibrėžiamas bendromis taisyklėmis ir susidaro iš priemonių įsigijimo ir taikimo. Plano sudarymas nėra rengimas, ir gali būti baudžiamas tik kaipo slaptų organizacijų darbas.

2. Valstybės išdavimas.

Literatūra: Epstein, Der Landesverrat (Lil. H. 12). Gietl, Landesverrat nach § 89 StrGB (Lil. H. 193). Fuchs, Das Spionageverbrechen (Lil. H. 155). Трегубов, Шпіонство, ЖМЮ 1913 № 2. Люблинскій, Военное законодательство Германіи и Австріи, ЖМЮ 1916 № 3.

Valstybės išdavimu vadinamas valstybės išorinės nepriklausomybės, nepavojaus ir rimties ir jos būklės tarp kitų valstybių laužymas. Senaisiais laikais šita sąvoka buvo pagrįsta ištikimybės savo valstybei sąvoka, momentas, kuriuo atsiduoda žodis „išdavimas“, „Landesverrat“, „trahison“ „izmiena“. Bet pagal dabartinius kcdeksus šis momentas nėra reikalingas sąvokos pažymys, ir kodeksai žino visą eilę išdavimo darbų, kurių subjektu gali būti taip valstybės valdinys, kaip ir kiekvienas svetimšalis, kuris jokių ištikimybės pareigų neturėjo.

Išdavimo darbai linkmės atžvilgiu gali būti labai įvairūs, kaip įvairūs yra būdai, kuriais gali kenkti viena valstybė kitai, Bet visus darbus galime padalyti į šias grupes:

1. Karo išdavimas, 2. špionažas (šnipavimas), 3. diplomatinis išdavimas, 4. nesąžiningumas medžiagą kariuomenei pristatant.

a) Karo išdavimas.

Karo išdavimo pagrindinę rūšį BS apibrėžia šiaip: pagalba arba palengvinimas priešininkui eiti karo arba kitus Lietuvai priešingus žygius (108 str.).

Subjektu gali būti ne tik Lietuvos valdinys, bet ir svetimšalis jei jis padaro darbą bebūdamas Lietuvoje, arba būdamas karo imtinis, jei jis neatsako einant karo įstatymais (119 str.).

Per tolygius karo veiksmams BS laiko kitus Lietuvai priešingus žygius. Toks priešingas žygis bus, pav., blokada, arba krašto dalies okupavimas; bet muitinis karas tokio žygio nesudaro.

Pagalba arba palengvinimas gali būti padarytas įvairiausiais būdais. Bet tie būdai reikia atskirti nuo mielaširdingumo ir pasigailėjimo darbų. Todel nėra išdavimas pagirdymas arba pavalgidinimas vieno kito atskiro sužeisto priešo kario. Bet jo paslėpimas Lietuvos kariuomenės rajone yra jau išdavimas.

Darbas turi būti tyčios padarytas, būtent kaltininkas turi žinoti, kad savo darbu jis gelbsti arba palengvina priešininkui. Darbo motyvai čia nesvarbu, ir čia gali būti taip užuojauta priešininkui, svetnauda, net savotiškai suprantama savo šalies nauda.

Bausmė — sunkiųjų darbų kalėjimas.

Bausmę kvalifikuoja šios aplinkybės: a) išdavimas didžiai padėjęs priešininkui; b) nužudymas; c) išdavimas armijos arba

laivyno, kariuomenės dalies arba komandos, sutvirtintos vietos, karo uosto, arba atėmimas jiems galimumo gintis nuo priešininko; d) gundymas arba prikalbinėjimas kariuomenės dalies arba vadovaujančio jiems žmogaus pereiti į priešininko pusę; e) nužudymas armijos, štabo, kariuomenės dalies arba komandos, sutvirtintos vietos, karo uosto, eskadros arba karo laivo viršininko, arba žmogaus, kuris žinomai pildo svarbų karo įsakymą, arba eina pareigą, arba išdavimas kurio šių žmonių į priešininko rankas; f) sunaikinimas puolimo arba gynimosi nuo priešininko priemonių arba kariuomenės sandėlio, arba susisiekimo ar susižinojimo priemonių; g) šnipinėjimas. Bausmė — p. a ir b. — sunkiųjų darbų kalėjimas ligi gyvos galvos; c —g — mirties bausmė.

Be to, įstatyme „BS papildymas ir pakeitimas" numatytos bausmės „nuo 4 metų sunkiųjų darbų kalėjimo ligi mirties bausmės" už kai kuriuos analogiškus aukščiau minėtiems darbams: „kas mažintų Valsybės apsigynimo pajėgas, naikindamas geležinkelius telegrafus, telefonus, tiltus ir kitas susisiekimo priemones, vandens įvadas arba karo medžiagą ar visa tai, kas paskirta kariuomenei išlaikyti, baudžiama nuo keturių metų sunkiųjų darbų kalėjimo ligi mirties bausmės". Kadangi įstatymas nekalba apie pagalbą ir apie palengvinimą priešui, tai už šituos darbus kaltininkas baudžiamas iš „Papildymo ir Pakeitimo", jei jo tikslas nebuvo išdavimas, o jis tik žinojo, kad savo darbais mažina valstybės apsigynimo pajėgas. Jeigu buvo išdavimo tikslas, tada bausmė skiriama iš BS-to 108 str.

Sąjunginės valstybės saugomos nuo išdavimo tomis pačiomis bausmėmis.

Šitai išdavimo rūšiai priklauso ir Lietuvos valdinio įstojimas į kariuomenę arba neišstojimas iš jos, jei valdinys žinojo, kad ji esanti priešininkas (109 str.).

b. Špionažas.

(111—113^1 str.)

Špionažu, plačia to žodžio prasme, vadinamas karo paslapčių rinkimas ir jų teikimas svetimai valstybei. Šitie darbai tik labai siaurai numatyti pagrindinės BS-to redakcijos ir buvo labai išplėsti novelės 1912 metų, kuri buvo išleista ginklavimosi ir bendro karui pasiruošimo metu. Pagrindinės sudėtys dvi: a) pagalba arba palengvinimas svetimos valstybės agentui rinkti žinioms arba daiktams, kurie liečia išorinį šalies nepavojų, jos apsigynimo pajėgas arba statinius kraštui ginti; b) paskelbimas arba pranešimas arba perdavimas tokių žinių

arba daiktų kitam asmeniui svetimos valstybės naudai be atitinkamo įgaliojimo.

Be to, novelė numato dar visą eilę artimų špionažui darbų: susitarimas su svetima valstybe arba jos agentu, pardavimas arba pareiškimas, kad gautų patentą svetimoje valstybėje karo pobūdžio išradimų ir patobulinimų, sutvirtintų vietų planų ir piešinių nupiešimas, pašto balandžių ar radio aparatų špionažui laikymas, per apgaules arba gudrybę į sutvirtintą vietą lindimas, aeroplanu pro sutvirtintą vietą lėkimas.

c. Diplomatinis išdavimas.

Išdavimas gali būti diplomatinis subjekto, veiksmo ir objekto atžvilgiais. Subjekto atžvilgiu diplomatinis išdavimas yra Lietuvos diplomatinių agentų ir jų personalo veikimas Lietuvos nenaudai darant sutartį arba derantis (116 str.)

Veiksmo atžvilgiu diplomatinis išdavimas yra: a) kurstymas svetimos valstybės kariauti su Lietuva, arba eiti kitų priešingų jai žygių, arba nutraukti karo sąjungą su ją, arba nedaryti su ją tokios sąjungos; b) prižadėjimas svetimos valstybės vyriausybei, prieš paskelbiant karą, padėti jos karo žygiams prieš Lietuvą (110 str.). Kaltininkas gali būti kiekvienas Lietuvos valdinys.

Pagaliau, objekto atžvilgiu galime laikyti per diplomatinį išdavimą: a) pagadinimą, paslėpimą pagrobimą arba klastingą pamainymą dokumento, kuris žinomai yra įrodymas Lietuvos teisės svetimai valstybei; b) pagadinimas arba perkėlimas pasienio ženklo arba kitas valstybės sienų linijos iškreipimas, norint išduoti svetimai valstybei Lietuvos dalį (117 str.).

d. Išdavimas kariuomenei medžiagą tiekiant.

Išdavimu laikomi taip pat tam tikri nesąžiningumo žygiai kariuomenei medžiagą pristatant. Jų subjektu gali būti tik žmogus, kuris vykdo sandorą arba vyriausybės pavedimą pagaminti priemonių pulti arba gintis nuo priešininko (114 str.), arba statyti maisto arba pašaro kariaujančiai armijai arbą jos įmonėms (115 str.). Nusikalstamasis darbas: priemonių netinkamų vartoti gaminimas arba žalingo ar netinkamo vartoti maisto ar pašaro tiekimas.

1909 metų novelė numato dar medžiagos tiekimo pavėlavimą.

Drauge su tiekėju baudžiamas ir tarnautojas, kuris nusikalsta leidęs gaminti arba priėmęs netinkamas priemones, maistą ar pašarą.

3. Nusikaltimai įstatymų leidimo įstaigoms.

Literatūra: Mayer, Verbrechen und Vergehen in Beziehung auf die Ausübung staatsbürgerlicher Rechte, Vergl. Darst. Bd. I. Sello, Der Schutz der öffentlichen Wahlen. Rosenthal, Ueber den reichsrechtlichen Schutz des Wahlgeheimnisses. Люблинскій, Преступленія противъ избирательнаго права.

Gyventojų išrinktosios įstatymų leidimo įstaigos privalo būti saugomos trimis kryptimis: 1. rinkimų laisvės ir teisėtumo gynimas; 2. įstatymų leidimo įstaigos narių laisvės ir teisių gynimas; 3. pačių įstatymų leidimo įstaigų gynimas. BS-to pirmoji redakcija, žinoma, negalėjo turėti atitinkamų dėsnių, nes Statutas buvo patvirtintas dar prieš įkuriant tokias įstaigas. Bet įkūrus ypač kada trečiosios ir ketvirtosios Dumos laikais labai jaučiamas buvo gyventojų nepasitenkinimas, buvo priimtas atitinkamas įstatymas, kuris sudaro 1912 metų novelę ir yra įtrauktas ne į BS-tą, bet į seną BK-są (328[1]-[9] str.). Šita novelė numato bausmės visoms trims kryptims. Novelė numatė tokius darbus:

1. kliūdymas rinkėjams grasymu, smurtu asmeniui, valdžios naudojimu piktam arba pašalinimu nuo pildymo rinkėjo Valstybės Dumą arba Tarybą pareigas;

2. raginimas boikotuoti rinkimus;

3. rinkėjams kyšių davimas;

4. kliudymas rinkimo susirinkimų arba komisijos darbų grasymu, smurtu asmeniui, valdžios naudojimu piktam, butų sužalojmu arba oro užkrėtimu;

5. neturinčio teisės, rinkimuose dalyvavimas;

6. pikto darbo darymas balsus renkant arba skaitant;

7. rinkimų lapų pagrobimas, sužalojimas arba suklastojimas;

8. kliudymas įstatymų leidimo įstaigų nariams grasymu, smurto asmeniui arba valdžios naudojimu piktam eiti pareigas;

9. kliudymas įstatymo leidimo įstaigų darbams grasymu, smurtu asmeniui, būtų sužalojimu arba oro užkrėtimu.

Kadangi šitos novelės tikslas buvo ginti visai kitonišką konstitucijos santvarką, nepanašią Lietuvos konstituciją, ir visai kitą rinkimų sistemą, tai vargu ar ji gali būti taikoma Lietuvoje. Užtat Lietuvoje buvo išleistas „Rinkimų laisvės apdraudimo įstatymas" (V. Ž. 16 Nr. 196) tokio turinio:

1. Kas neteisėtai įsiverš į susirinkimą, sušauktą rinkimų reikalais arba įėjęs nepasitrauks iš jo, pareikalavus jo vedėjui, arba kliudys rinktis, baudžiamas bauda ligi 250 litų arba areštu.

2. Valdininkas kuris Valstybės įstaigoje darbo metu žodžiu ar raštu varys rinkimų agitaciją, baudžiamas ligi 750 litų piniginės baudos arba areštu.

3. Kas savo valia nuims, nuplėš, nudraskys, pertaisys, padirbdins viešai tam tikroje valdžios skiriamoje vietoje iškabintą renkamąjį kokios partijos ar kuopos skelbimą, pranešimą, sąrašą, baudžiamas bauda ligi 500 litų.

4. Kas žodžiu ar raštu varys rinkimų agitaciją uždraustoje vietoje baudžiamas bauda ligi 250 litų.

5. Kas balsavimui pasivadins ne savo vardu, baudžiamas bauda ligi 250 litų.

6. Kas savo valdžia, papirktu, prievarta arba grasinimu rinkėjui ar jo šeimynos nariui mėgins palenkti rinkėją, kad nepaduotų balso apskritai, arba kad paduotų jį taip, kaip anas norėtų, baudžiamas areštu arba kalėjimu.

7. Už tvarkos ardymą rinkimų vietoje rinkimų metu baudžiamas ligi 250 litų.

4. Nusikaltimai draugingoms valstybėms.

Literatūra: Gerland, Feindliche Handlungen gegen befreundete Staaten, Vergl. Darst. B. T., Bd I. Schuler Hochverratsänliche Handlungen gegen befreundete Staaten.

Visų šalių interesų daugelių atvejų susipynimas verčia valstybes branginti ne tik savo, bet ir kitų valstybių valstybinės tvarkos pastovumą. Todel dabar valstybės gina savitarpio pagrindais viena kitą. Atitinkamas dėsnis yra numatytas ir BS-te, skyriuje apie sąmyšį. Statutas gresia tvirtovės kalėjimu tam, kas nusikalsta „pasikėsinęs Lietuvoje būdamas, smurtu nuversti Lietuvos bičiuliškos valstybės vyriausybę arba smurtu pakeisti esamą joje valdymą, arba daręs rengiamų tiems tikslams pasieki veiksmų, arba dalyvavęs susidariusioje tų pačių tikslų siekti sąjungoje, jei tokie darbai yra sutariamai baustini (135 str.). Kadangi Lietuvoje maištas yra baudžiamas daug siauriau (tik ginkluotas sukilimas), tai reikia laikyti šitą taisyklę negaliojančia: būtų keista, kad Lietuva baustų už tokius nusikaltimus svetimai valstybei, už kuriuos nebaudžia, jei jie padaryti jai pačiai.

5. Sąmyšis.

Literatūra: Hippel, Verbrechen und Vergehen wider d. öffentliche Ordnung, Verg. Darst. B. T., Bd II. Schlesinger Der Aufruhr (Lil. H 52). Weil, Die Aufreizung zum Klassenkampf (Lil. H. 65) Kliwansky, Die strafbaren Verbindungen nach russchiem Recht (Lil. H. 153). Тимашев, Преступное возбуждение масс. Штильман, Печать и уголовный закон. Громов, Преступныя скопища, ЖМЮ 1916 № 6. Скопинский, О преступных сообществах, ЖМЮ 1917 № 10.

BS-to savumas, bet nieku būdu nevertumas yra tas, kad greta jau išnagrinėtų, taip sakant, visų pripažintų valstybinių

nusikaltimų rūšių, jis nustato dar vieną grupę, nežinomą kitiems kodeksams: sąmyšį. Paaiškinamasis raštas teikia tokius to išskyrimo motyvus:

Greta maišto ir išdavimo, kurie griauna ar turi tikslą sugriauti valstybės būtį, yra dar visa eilė kitų darbų, kurie tik svyrina („kolebliut") valstybės gyvenimą ir laužo valstybės nepavojų. Kai kurie šitų darbų trikdo valstybės rimtį tik netiesioginiu būdu ir daro kliūčių vyriausybės darbams apskritai arba jų atskiroms sritims. O kiti del sąlygų, kuriomis jie padaryti, del jų aplinkybių, o dalimi ir del jų padarinių, betarpiškai trikdo valstybės rimtį arba gresia jai. Pastarieji darbai del šitų motyvų atskirti į ypatingą grupę. Kadangi šitie darbai daro arba gali padaryti valstybėje triukšmą, kuriam nuraminti kartais yra reikalingos rimtos vyriusybės pastangos, tai šitie darbai sujungti vardu „sąmyšis".

Toks atskirimas yra naujiena baudžiamųjų įstatymų leidimo istorijoje, ir vargu bau galima tikėti, kad koks nors kitas kodeksas norėtų pasinaudoti šita BS-to naujove. Pav., veikale „Vergleichende Darstellung des d. und. ausländischen Strafrechts", kur buvo surinkta visa, kas tik galėjo būti svarbu naujiems įstatymams, šitą BS-to pusė nepaminėta nė žodeliu, kaipo neturinti jokios reikšmės vakarų Europos teisininkams.

Sujungtos bendra išvidine idėja atskirų nusikaltimų rūšys dalijamos į tris grupes: kurstymas, nusikalstamosios sąjungos, ir nusikalstamieji sambūriai.

a. Kurstymas.

Kurstymu[1]) plačia to žodžio prasme, vadinamas lenkimas („sklonenije") piliečių daryti nusikaltimus, kurie švyrina valstybės rimtį ir nepavojų.

Bendra kurstymo sąvoka apibrėžiama tokių pažymių:

1. Palenkimas turi būti ne vieno arba keleto tam tikrų asmenų, bet neriboto žmonių skaičiaus, vis tiek ar yra daroma tatai viešai, ar neviešai.

2. Palenkimas gali būti atkreiptas į vieną konkretų nusikaltimą (tada jei nusikaltimas iš tikrųjų būtų padarytas, turėtume idealų susidėjimą su kurstymu, kaipo bendrininkavimo forma), bet gali būti irgi atkreiptas į neribotą, neapibrėžtą nusikaltimų skaičių.

3. Nusikaltimai, kuriuos padaryti lenkia kurstytojas, turi savumų atžvilgiu galėti svyrinti valstybės ir visuomenės nepavojų ir rimtį. Bet tatai gali būti nusikaltimai ir asmens gero-

[1]) Šitas terminas, kaip jis čion vartojamas (— „vozbuždenije"), reikia skirti nuo kurstymo, kaipo bendrininkavimo formos („podstrekatelstvo").

vėms, nes tokie nusikaltimai, jeigu jie esti dažnai, gali svyrinti visuomenės nepavojų. Įstatymas išvardija tokius darbus, kurių padarymas yra kurstymas.

4. Veiksmo būdu gali būt visos priemonės minčiai skleisti: sakyte pasakyti ir rašyte parašyti, žodžiai, spauda, vaizdai.

BS-to dėsnių pagrinde guli garsusis tamsios šlovės 129 straipsnis, kuris išeina toli už ankščiau nustatytų ribų.

129 straipsnis baudžią žmogų, kuris nusikalto sakęs arba skaitęs viešai prakalbą arba rašinį arba platinęs arba viešai rodęs rašinį arba paveikslą, kuriais kurstoma:

1. padaryti maišto arba išdavimo darbas;
2. nugriauti esamas valstybės visuomenės sutvarkymas;
3. neklausyti arba priešdarbauti įstatymui, arba privalomajam įsakui, arba teisėtam valdžios įsakymui;
4. padaryti kuris kitas didysis nusikaltimas, be tų, kurie yra aukščiau paminėti.

Toks buvo pirmasis, jau be abejojimo itin platus, 129 straipsnio tekstas. Bet 1905 ir 1906 metų novelės dar išplėtė šito straipsnio turinį pridėdamos dar bausmės už kurstymą:

5. kareiviai peržengti karinės tarnybos pareigas;
6. nesantaikos tarp atskirų gyventojų dalių arba klasių, tarp luomų arba šeimininkų ir darbininkų.

Bausmės nuo ištrėmimo (p. 1 ir 2) ligi kalėjimo (p. 6).

Kurstymo sąvokos BS-te platumas aiškus jau iš to, kad jo apibrėžmas mini ne tik kurstymą padaryti nusikaltimą: „visuomenės sutvarkymo nugriovimas“ neatatinka kokiam nors konkrečiam nusikaltimui; „nesantaika“ tarp atskirų gyventojų dalių apskritai jokiu būdu negalima apibrėžti kaipo nusikaltimą. Tatai daro kurstymo sąvoka ta juridine beribe, kurios dabar vengia visi kodeksai.

Bet 129 straipsnis dar neapima visos baudimo už kurstymą srities. 129 str. numato tik „kalbą arba veikalą“. Str. 130 papildo tai ir numato baudimą už neviešąjį skleidimą mokslų arba nuomonių, kuriais kurstoma padaryti darbai, numatyti 1—4 p. 129 str., jei kaltininkas tuos nusikaltimus mokslus arba nuomones skleidė kaimiečių, kariuomenės, darbininkų arba, apskritai, tokių žmonių tarpe, kuriuose tie mokslai arba nuomonės negalėtų sukelti tinkamo pasipriešinimo, ir kurių kurstymas būtų pavojingas valstybės rimčiai. 131 str. numato baudimą už neviešąjį skleidimą kariuomenėje mokslų arba nuomonių, kuriomis kareiviai yra kurstomi laužyti karinės tarnybos pareigas. Pagaliau neaiškumas, platumas ir beribiškumas sieka savo aukščiausio laipsnio 128-me straipsnyje, kuris baudžia žmogų kuris nusikalto įžūliai rodęs vyriausios valdžios negerbimą arba peikęs pagrindiniais valstybės

įstatymais nustatytą valdymo būdą... kalbėdamas arba skaitydamas viešai kalbą arba rašinį arba skleisdamas, viešai rodydamas rašinį arba paveikslą.

Apimdamas be galo plačiai (paprastojo įstatymo peikimo baudimas!) BS-tas stengiasi taip pat apimti labai daug gilyn. Visuose aukščiau minėtuose nusikaltmuose yra baudžiamas ne tik baigtas darbas, bet ir pasikėsinimas. Be to, 132 str. baudžia ir rengimą, būtent surašymą, padirbimą, dauginimą, laikymą arba vežimą iš užsienių veikalų arba vaizdų, minėtų 128 ir 129 str. norint juos paskleisti arba viešai rodyti, „jei jie nebuvo skleidžiami arba viešai rodomi".

Kaip įtempta buvo Rusijoje politinė kova gali geriausia liūdyti tas faktas, kad BS-to sraipsniai apie kurstymą net konstitucijos laiku ne tik nebuvo užmiršti, bet buvo taikomi labai dažnai, o Senato praktika sugebėjo dar labiau išplėsti jų turinį.

Kaip jau minėta, kurstymo veiksmas būtinai įmano platų, neribotą asmenų skaičių, į kurį atkreiptas kurstymas. Kalba šeimos narių arba draugų tarpe, laiškas prieteliui, dviejų žmonių pasikalbėjimas kurstymu būti negali. Tuo tarpu Senatas pripažino, kad vieno veikalo egzemplioriaus vienam žmogui davimas gali būti „skleidmu" 128—131 str. prasme.

Toliau iš išvidinės pusės reikalinga, kad kaltininko tikslas būtų kurstymas. Bet Senatas pripažino, kad tikslas reikšmės neturįs, ir už kurstymą galįs būti nubaustas net žmogus, kuris skleidė kurstomą dalyką (rašinį) ir t.t. kritikuodamas juos.

Toks paveldėjimas, kurį Lietuva gavo iš rusų autokratijos. Reikia tikėti, kad, jau nelaukiant reformų įstatymų, praktika neis Senato pėdsakomis ir įves kurstymo sąvoką į įstatymo ribas. Be to, niekur nebus taip tinkamas tikslingumo principas (Opportunitätsprincip" priešingai „Legalitätsprincip"), kaip kurstyme. Ar iš tikrųjų respublikos organai neturi teisės skaityti kad naujomis aplinkybėmis negalioja seni įsakai, kurių tikslas buvo apginti autokratišką Rusijos valdžią? Be to, reikia laikyti 128 str. negaliojantį, kadangi Lietuva nežino tokių įstatymų, kurie būtų taip formališkai atskirti nuo kitų, kaip Rusijos pagrindiniai įstatymai.

Bet kol kas Lietuvos įstatymdavystė eina senais keliais. „Karo Teismo Įstatų papildymas" (V. Ž. Nr. 8) nustato: Už bolševistinę, priešvalstybinę ir priešininkų Valstybių naudai agitaciją kariuomenės tarpe, kurstančią prie aktingo Valstybės įsakymų nepildymo, ar Valstybei priešinimosi, prie aktingo prieš Valstybės tvarką ėjimo, prie sukilimo prieš Vyriausybę, prie sudarymo bolševistinių ir kitų Lietuvos Valdžiai priešingų organizacijų, jei prasikaltėlis ant karštų pėdų susektas, visviena ar tai bus kareivis ar civilinis žmogus, baudžiamas nuo 2 metų kalėjimo iki mirtes bausmės". Tačiau mirties bausmė

reikia dabar laikyti panaikinta (žiūr. apie tai bendroje daly). Be to būtų pageidaujama, kad mūsų įstatymdavystės organai išspręstų išnaujo klausimą, ar reikalingas dabar šitas įstatymas, išleistas sunkios kovos su bolševikais laiku.

b. Sambūriai.

Sambūriu, plačia to žodžio prasme, vadinamas neorganizuota neteisėtai susirinkusi minia.

Minia yra didelis žmonių skačius pagal vietos ir laiko aplinkybes. Susirinkimas, didelis kaime arba miestelyje, pasirodys būrelis dideliame mieste. Bet visais atvejais, susirinkusiųjų žmonių skaičius turi būti neribotas. Todel yra sambūris demonstracijos, vaikštynės, kuriose dalyvauti gali kas nori, bet negalima laikyti per sambūrį kokios nors delegacijos arba deputacijos ėjimo, arba laidotuvių, nors giminių skaičius būtų nepaprastai didelis.

Susidarymo būdo atžvilgiu sambūris susidaro neorganizuotas, ir tuo jis skiriasi nuo susirinkimų, kurie visuomet esti tam tikra tvarka sušaukiami[1]).

Mūsų laikais, kada žmonės taip yra įpratę ir mėgsta rinktis dideliais būriais, dideliuose miestuose žmonės renkasi kas valandą, kas minutę ir pagal bendrą taisyklę, rinkimasis yra teisėtas, kol neįrodyta kas priešinga. Rinkimosi neteisėtumas gali būti pagrįstas šiaip: formaliu momentu valdžios uždraudimu (įsakymas išsiskirstyti, iš anksto apskelbtas uždraudimas) arba materialiu, jei minios tikslas yra išreikšti neteisėtą nuomonę (neteisėta demonstracija arba manifestacija), arba jei minia daro kokį nors neteisėtą darbą.

Atsako už sambūrį kiekvienas dalyvis pats už save, ir todel nusikalstamasis veiksmas apibrėžiamas kaipo „neapleidimas“ arba „dalyvavimas“. Įdomus minios veikimo mechanizmo ir jos psichologijos tyrinėjimai yra svarbus teorijos atžvilgiu sociologui ir kriminalistui, bet vekiančiuose įstatymuose jie gali turėti reikšmės tik kaipo aplinkybės, mažinančios bausmę.

Kiekvieno dalyvio kaltė turi būti nustatoma individuališkai. Kaltė turi apimti ir tai, kad minia, kurioje kaltininkas dalyvavo arba, kurios jis neapleidė, buvo neteisėta.

BS-tas numato keturių rūšių sambūrio baudimą:

1. Neapleidimas viešojo sambūrio, kuriam policijos žinomai buvo liepta išsiskirstyti. Bausmė — areštas ne dau-

---

[1]) Lietuvos Konstitucijos 16 § nustato: „Piliečiams pripažįstama laisvė daryti įstatyme nurodyta tvarka susirinkimus be ginklo ir neardant viešosios ramybės“. Susirinkimų šaukimo taisyklės nustatytos „Susirinkimų įstatyme“ (V.Ž. Nr. 20).

giau kaip trijų mėnesių. Kvalifikuotosios rūšys: a) a tkaklus dalyvių neklausymas, del kurio buvo reikalo pašaukti pagalbon kita policijos valdžia; b) jei tokiam sambūriui išvaikyti buvo pašaukta kareivių (120 str.).

2. Dalyvavimas viešame sambūryje, „kuris buvo susibūręs nepagarbai išreikšti vyriausiajai valdžiai arba papeikti nustatyta ir pagrindiniais įstatymais valdymo tvarkai, arba užuojautai pareikšti maištui arba išdavimui, arba žmogui, kuris padarė maišto arba išdavimo darbą, arba mokslui, kuris moko smurtu sugriauti esamąją valstybėje visuomenės sutvarkymą, arba tokio mokslo pasekėjui". Bausmė — tvirtovės kalėjimas ne ilgiau kaip 3 metų arba kalėjimas. Kvalifikuotasis atsitikimas — jeigu tokiam sambūriui išvaikyti buvo pašaukta kareivių (121 str.).

3. Dalyvavimas „pogrome" (niokojimas, žudynės), būtent „viešame sambūryje, kuris dalyviams susitelkus padarė: a) asmens smurtą, arba pagrobė arba pagadino svetimą turtą, arba įsigriovė į svetimąją gyvenamąją trobą arba kitą būstą, arba kėsinosi tatai padaryti iš tikybų, tautų arba luomų neapykantos arba del ekonominių santykių sukeltų jausmų, arba del paskalų, kurios trikdo visuomenės rimtį". Bausmė — grasos kalėjimas.

Šitų nusikaltimų grupė Rusijoje nepaprastai pasklido ir tapo, taip sakant, rusų gyvenimo ypatingu bruožu. Iš didesnių šitų nusikaltimų grupių reikia pabrėžti: 1. žydų „pogromai", 2. dvarų „pogromai", 3. tautų „pogromai" (pav., armėnų Kaukaze). Deja, šitie reiškiniai nėra svetimi ir Europos gyvenimui.

4. Pagaliau, pastaroji ir rimčiausioji sambūrių forma yra tada, kada dalyviai veikia prieš valdžią, kas jau yra labai arti sukilimo. Bendras šitų darbų pažymys, kad sambūris yra neteisėtas ne tik forma, ar tikslu, ar padarytu nusikaltimu, bet priešinasi arba net puola valdžios organus arba įstaigas. Nuo tokių nusikaltimų tik vienas žingsnis ligi sukilimo, tai yra smurtu nuvertimo valdymo tvarkos.

BS-tas numato: a) dalyvavimą viešame sambūryje, kuris dalyviams iš vieno veikiant padaro pasipriešinimą ar prievartą tarnautojui (122 str. 2 p.); b) dalyvavimą sambūryje (vis tiek viešame ar ne), kuris susitelkus dalyviams: 1. smurtu pasipriešino kariuomenei pašauktai sambūriui išvaikyti arba smurtu užpuola kariuomenės sargybą arba jos sargybinį; 2. pagriebia savo žinion, išplėšia arba sugriauja ginklų arba karo sandėlį, ginklų arba armotų gamintuvę, sutvirtintą vietą, karo laivą, geležinkelį, telegrafą ar telefoną, paskirtus visiems arba vyriausybei naudotis pinigų kalyklą valstybės iždą arba valstybės arba vyriausybės leidimu įsteigtą visuomenės arba

akcininkų kredito įstaigą; 3. paleido sergiamus kalinius, padaręs asmens smurtą sargybai arba išlaužęs kalimąjį būstą; 4. pavartojo smurto darbams daryti sprogstamąjį dalyką arba sproginį. Bausmė — už a) — kaip už pogromus; už b) — sunkiųjų darbų kalėjimas ne ilgiau kaip 8 metų (123 str.).

Visais sambūrio atsitikimais jų dalyvis, kuris jį sudaro, kursto neklausyti valdžios, arba vadovauja — baudžiamas smarkiau kaip kiti dalyviai.

c. Nusikalstamosios sąjungos.

Trečioji sąmyšio rūšis yra nusikalstamosios sąjungos. Sąjunga arba draugija vadinasi kelių žmonių susijungimas drauge veikti ilgesnį laiką.

Dalyvių, skaičiaus maksimumo apskritai nėra, o jo minimumas, pagal taisyklę „tres faciunt collegium", yra 3 asmens.

Susijungimas reikalingas kokios nors organizacijos, kuri įgalina sujungti dalyvių jėgas, kuri uždeda tam tikras pareigas ir duoda tam tikras teises ir nustato kokią nors, rašytą arba nerašytą, valdymo tvarką.

Savo ekzistencijos ilgumu sąjunga skiriasi nuo susirinkimų ir sambūrių.

Vienas iš susijungimo pažymių yra bendras veikimas, kuris apsireiškia įvairaus dažnumo visų narių arba jų grupių ar kategorijų (massonai) susirinkimais.

Jau senai praėjo laikai, kada kiekvieną piliečių susijungimą, anapus pripažintų valsybės kolektyvų, kaip pav., bažnyčia, šeima arba atatinkama bendrovė, valdžia laikydavo per pavojingą sau. Dabar demokratingose valstybėse kiekvienas pilietis savo reikmenėms arba įnoriams patenkinti, dvasiai ar kūnui plėtoti, idealiams arba materaliams tikslams siekti gali steigti arba prisidėti prie bent kokio susijungimo. Ir be to einant bendra taisykle, nereikia tam jokio valdžios leidimo ir net jokio valdžiai pranešimo. Tik draugijos, kurios nori turėti juridinių asmenų teises, privalo įsiregistruoti (meldavimo tvarka). O visos kitos gali laisvai steigtis, keistis, jungtis tarpusavy, skaldytis ir nykti. Ir juo daugiau yra draugijų, juo įvairiau ir visašališkiau piliečio asmuo susijungia su kitų žmonių gyvenimu, juo aukštesnė tos tautos struktūra, juo stipresnė ir pastovesnė yra visuomenė. Lietuvos Valstybės Konstitucijos 17 § nustato, kad „Piliečiams laiduojama draugijų ir sąjungų laisvė, jei jų tikslai ir vykdomosios priemonės nėra priešingos baudžiamiesiems įstatymams". Bet šitas bendras principas dar nėra įkūnytas įstatymo. Senas, dar 1919 m.

išleistas įstatymas*) neatatinka tiems obalsiams, kurie paskelbti konstitucija.

Draugijos yra visuomenės jėga, bet jos gali būti tam tikromis aplinkybėmis ir pavojumi jai. Jos stiprina piliečius geriems tikslams siekti, bet jos stiprina juos irgi nusikaltimams daryti. Tuo rėmėsi senas mokslas apie komplotą (žiūr. pusl. 71). Bet dabartinėje „teisės" valstybėje (Rechtsstaat) laikoma, kad pakanka bendrų taisyklių apie bendrininkavimą, norint nubausti nusikaltimą, padarytą draugijos. Bet SB-tas, kuriame atsispindi autokratijos baimė kiekvieno piliečių susijungimo, labai plačiai nustato atsakomingumą už dalyvavimą sąjungose. BS-to baudžiama:

1. Taisyklių apie draugijas ir sąjungas nepildymas kaipo formalus nusikaltimas (124 str. 1 p., 1906 m. papildymas). Bausmė— areštas ne ilgiau kaip 3 mėnesių arba bauda ne daugiau kaip 150 litų. Draugijos arba draugijų sąjungos įsteigimas arba dalyvavimas jose kvalifikuojamas, jeigu kaltininkas žinojo, kad: a) draugija siekia tikslų, kurie yra uždrausti baudžiamuoju įstatymu arba priešingi visuomenės dorovei, arba gresia pavojumi visuomenės rimčiai ir nepavojui; b) draugija siekianti politinių tikslų arba profesionalinė draugija valdoma žmonių, kurie yra užsieny; c) draugija valdžios neleista, uždrausta, arba uždaryta arba jos veikimas sustabdytas; d) draugija, kuri griebiasi priemonių slėpti savo gyvavimą, savo tikslus, valdymo tvarką arba savo dalyvius. Visi šitie dėsniai pagrįsti įstatymu apie draugijas ir sąjungas ir jų reikšmė bei prasmė pareina nuo šito įstatymo konstrukcijos. Bausmė — tvirtovė ne ilgiau kaip 1 metus arba kalėjimas.

2. Dalyvavimas materiališkai nusikalstamosiose draugijose, kitaip sakant, tokiose draugijose, kurių darbo tikslas yra:

a) kurstyti, neklausyti arba prieštarauti įstatymui arba privalomajam įsakui, arba teisėtam valdžios įsakymui;

b) sukiršinti atskiros gyventojų dalys arba klasės, luomai arba šeimininkai su darbininkais;

c) kurstyti darbininkai sukelti arba toliau tęsti streiką, kuris gali pakenkti vietos žmonių rekalams (žiūr. 367 str.).

d) nuversti esamoji valstybės visuomenės santvarka arba daryti didieji nusikaltimai sprogstamomis medžiagomis arba sproginiais.

Bausmė — pp. a—c — grasos kalėjimas arba tvirtovė (125 str.) p. d — sunkiųjų darbų kalėjimas ne ilgiau kaip 8 metus arba ištrėmimas (126 str.).

Dalyvavimas draugijoje, susidariusioje sukelti maištui arba išdavimui, numatytas ne skyriuje apie sąmyšį, bet apie maištą

*) V.Ž. Nr. 15 (1919 m. spalių mėn. 10 d.)

ir išdavimą (žiūr. BSPP ir BS 118 str.). Iš kitos pusės skyrius apie sąmyšį be formalinių deliktų numato tik dalyvavimą draugijose, kurių yra politiniai tikslai. Dalyvavimas draugijose, kurių buvo kitas nusikalstomasis tikslas, gali būti baudžiamas tik tam tikrais atsitikimais, nurodytais įstatyme (279 str. dalyvavimas nusikalstamuose gaujose, 431 draugijoje pinigams padirbti, 564 pavojingai turtą sužaloti, 445 nužudyti).

Dėsniai apie sąjungas pasižymi tuo pačiu neaiškumu, kaip jau apsvarstytosios taisyklės apie kurstymo baudimą. Labiausiai pagarsėjo Rusijoje 126 str. Tas straipsnis draugijos tikslą apibrėžia ne kurio nors nusikaltimo pažymiais, bet bendru, juridiniai neapibrėžtu terminu „nuversti esamas valstybėje visuomenės sutvarkymas". Senato praktika paaiškino, kad čia reikia suprasti tikybą, šeimą ir savybę, kurios sudarančios visuomenės pagrindą. Tuo būdu visa atiduodama teismo nuožiūrai, kadangi ir viengungių klubas gali būti priskirtas šitam straipsniui (šeimos griovimas!).

Mūsų Statuto dėsnių apie sąmyšį esmei suprasti bus naudinga palyginti jie su kitų kodeksų dėsniais, pav., vokiečių statutu.

Kurstymas: aiškiai nustatytos sudėtys kurstymo pasipriešinti valdžiai arba nusikaltimui padaryti, turi kaipo sankciją maksimumą 2 m. kalėjimo, tik raginimas padaryti maišto darbą yra palygintas rengimui ir baudžiamas Zuchthaus'u ligi 10 metų. Sambūriai: dalyvavimas sambūryje po trikarčio paliepimo išsiskirstyti (A u f l a u f) — kalėjimas iki 3 mėnesių arba bauda; dalyvavimas sambūryje, kuris pasipriešino valdžiai (A u f r u h r) — kalėjimas ne trumpiau kaip 6 mėnesių. Sąjungos: slaptosios — kalėjimas iki 6 mėnesių, valstybei priešingos — kalėjimas iki 1 metų. Net vadinamojo „įstatymo apie socialistus" laikais Vokietija nežinojo tokių plačių, neapribotų bausmių, kaip BS-to skyrius apie sąmyšį.

Pagrindinis mūsų BS ir kitų kodeksų pažiūrų skirtumas yra tas, kad užsienių kodeksai žiūri į šituos darbus kaipo į atsitiktinius, laikinius, kuriuos sukėlė kokios nors ypatingos, nenormalios aplinkybės. Todel svarbiausias šitų nusikaltimų yra pasipriešinimas valdžiai „Widerstand gegen Staatsgewalt" vokiečių StrGB arba „rébellion" prancūzų teisės, kai supranta įvykį, aiškiai apribotą laiku ir vieta. Priešingai, BS-tas iškelia sąmyšio sąvoką, kaipo nuolatinę, neribotą būklę. Tai, kas sveikam organizmui yra tiktai nelaimingas atsitikimas, liguistam — chroniškoji, nuolatinė būklė.

II. Valdžios neklausymas ir priešinimasis jai.

Literatūra: Mayer, Widerstand gegen die Staatsgewalt, Vergl. Darst. B. T., Bd. I, Mersmann, Der Begriff der Rechtsmaessigkeit der Amtsausuebung (LII. H. 96).

Tvarką laikyti ir vidaus nepavojų ginti valstybė paveda savo vykdomiesiems organams, gindama ir stiprindama bausmėmis jų veikimą. Pirmiausia baudžiamoji teisė užtikrino klusnumą valdžios reikalavimams. Šitie reikalavimai gali būti dvejopos formos, bendrojo įsakymo ar privalomojo įsako formos, arba atskiro įsakymo ar reikalavimo formos, kuris tam tikromis aplinkybėmis liečia tik tam tikrą asmenį. Be to, valstybė privalo apsaugoti savo tarnautojus nuo tiesioginio puolimo. Tatai dar labiau reikalinga, nes vykdomosios valdžios tarnautojai, varydami visą valstybės valdymo mechanizmą, susiduria su įvairiausiais gyventojų gaivalais, ir jų veikimas kartais yra itin pavojingo pobūdžio. Be to, kiekvienas kėsinimasis kurio nors valdymo organui tuo pačiu gresia sutrikdyti visą valdymo mechanizmą. Todel bendroji valdžios neklausymo sąvoka dalijasi į privalomojo įsako neklausymą, įsakymų nelaikymą, valdžiai pasipriešinimą ir prievartą. Jiems artimas kyšių davimas (valdžios papirkimas), valdžios pasisavinimas ir valdžios negerbimas.

1. Privalomojo įsako nelaikymas.

138 str., kuriuo yra pakeistas 29 str. Bausmių Nuostato[1]), yra vienas dažniausiai vartojamų straipsnių ir gręsia tam, „kas nusikalto nelaikęs privalomojo įsako, jei už jo nelaikymą tam tikra bausmė įstatymo nepaskirta", bauda ne daugiau kaip 250 litų.

Kėsinimosi dalykas yra privalomasis įsakas. Pastarasis turi būti teisėtas. Šis reikalavimas apima tris momentus: 1. kompetetingos valdžios leidimas, 2. kompetencijos ribose, 3. nustatytąja tvarka ir forma. Organai, kurie gali leisti privalomuosius įsakus yra: centralinės valdžios įstaigos, būtent, ministeriai, vietinės valdžios įstaigos, antai, miestų ir apskričių viršininkai ir savivaldybių organai. Kiekvieno šitų organų kompetencja yra apribota įstatymo. Taip pat įstatymas nustato šitų įsakų leidimo tvarką ir formą. Teisėtumo vieno šitų atvejų laužymas daro įsako laikymą neprivalomą ir pašalina 138 straipsnio taikymą.

Kaltininko veiksmas apibrėžiamas pačiu įsako turiniu. Tai gali būti veikimas, jeigu privalomasis įsakas ką nors uždrau-

1) „Устав о наказаніяхъ".

džia, (pav., per greitas mieste važinėjimas), arba neveikimas, jei įsakas ko nors reikalauja (pav., kad visi šunes turėtų apynasrį).

Išvidinei·pusei vis tiek, ar buvo darbas padarytas tyčia, ar per neatsargumą. Tik jeigu kaltinamasis gali nurodyti, kad įsako nelaikymas įvyko del kokio nors nelaimingo atsitikimo, jis yra laisvas nuo atsakomingumo.

Be šitos bendrosios sankcijos už privalomųjų įsakų nelaikymą, BS-tas numato dar visą eilę atskirų atsitikimų (pav., 198, 201, 204, 205, 206 str. ir t.t.). Be to, dažnai pačiuose privalomuose įsakuose yra numatytos tam tikros bausmės už jų nelaikymą. Toks įvairumas ir painumas sudaro nemaža sunkumų ir keblumų praktikoje. Bet tai nėra mūsų įstatymų ypatingumas. Dar blogesnė būklė Vokietijoje, kur greta bendrų įstatymų galioja dar atskirų valstybių bei kraštų įstatymai, kurie turi teisės bausmes už mažesnius nusikaltimus nustatyti. Be to, visa eilė naujų novelių ir specialių įstatymų, išleistų bendrojo įstatymų leidimo, numato bausmes, kurios nenustatytos bendrajame vokiečių statute. Bet teorija reikalauja, kad visi šitie įstatymai būtų sujungti BS-te. Tokioj nedidelėje šaly, kaip Lietuva, kur nereikia partikuliarinių įstatymų leidimo įstaigų, geistina, kad įstatymų leidėjas ir pats neleistų ir kitiems organams neduotų leisti bausmės sankcijų, kurios būtų atskirtos nuo BS-to, kaipo vienintelio bausmių šaltinio.

2. Valdžios įsakymų neklausymas.

(139—141 str.).

Tarnautojo teisėto įsakymo (rikiavimo) arba reikalavimo neklausymas yra baudžiamas bauda ne daugiau kaip 250 litų.

Skirtingai nuo privalomųjų įsakų, kurie kreipia savo įsakymus visiems piliečiams arba jų plačioms kategorijoms, tarnautojo įsakymas arba reikalavimas kreipiamas tam tikram žmogui arba žmonėms.

Įsakymas arba reikalavimas turi būti pristatytas tarnautojo („služaščij"). Redakcinės komisijos projekte buvo pavartotas posakis: „valdžios organas arba tarnautojas" („organ ili služitel vlasti"). Ypatingoji taryba pakeitė jį žodžiais „oblečennoje nadležaščej vlastju dolžnostnoje lico ili služitel", o ypatingasis komitetas — bendru žodžiu „tarnautojas" („služaščij)", kuris apima visus šitos grupės asmenis. Todel įstatymas turi galvoj, kaip valdžios organų valdininkų, taip ir jos paprastų tarnautojų, pav., policijos sargų neklausymą. Tarnautojo sąvoka apima visų rūšių valdžią, ir valstybės ir visuomenės, įterpiant valsčių viršaičius.

Įsakymas arba reikalavimas turi būti teisėtas, kitaip sakant turi būti pareikštas įgalioto asmens jo valdžios ribose ir nustatytąja tvarka. Dažniausiai jis išreiškiamas betarpiškai žodžiais. Bet gali būti pristatomas raštu arba per trečiuosius asmenis.

Iš išorinės pusės neklausymas gali būti veikimu arba neveikimu (pav., neklausymas reikalavimo padėti kokios nors visuomenės nelaimės metu, miškų gaisro metu ir k.k.).

Iš išvidinės pusės neklausymas gali būti ir tyčios ir neatsargumo darbas (pav., per apsileidimą).

Geležinkeliais ir garlaiviais važinėjantiems apsaugoti nuo pavojaus 139 str. sulygina su tarnautojais: traukinio vadovą, garlaivio ar jūros laivo kapitoną ir apskritai, žmogų nuo kurio tarnybos pareigų pareina nepavojus traukiniui eiti arba laivui plaukti.

Bausmė didinama iki arešto ne ilgiau kaip 1 mėnuo arba baudos ne daugiau kaip 500 litų, jeigu nepaklausyta šiais atsitikimais:

1. drauge kelių žmonių, kurie visgi nesudarė piktadarių sambūrio (120—124 str.);

2. tuo metu ir toje vietoje, kur daug žmonių buvo suėję, ir del to sutriko tvarkingas žmonių judėjimas arba rados jam pavojaus;

3 jei del to sustojo traukinys, garlaivis ar jūrų laivas arba rados jų kelionei pavojaus;

4. kariuomenės sargybos arba jos sargybinio;

5. tarnautojo garlaivio arba jūros laivo, kurie plaukioja ne uoste, to garlaivio arba laivo kapitono;

Kaipo atskiras rūšis 140 ir 141 str. numato bendruomenės susirinkimo pirmininko neklausymą.

3. Pasipriešinimas valdžiai.

(142—144 str.).

Privalomojo įsako nesilaikymas arba tarnautojo reikalavimų bei įsakymų neklausymas yra, taip sakant, pasyvus nepaklusnumas valdžiai. Pasipriešinime šitas nepaklusnumas darosi jau aktyvus. Savo menkesnėmis formomis pasipriešinimas valdžiai stovi labai arti valdžios organų įžeidimo, ir nuo įžeidimo skiriasi tiktai valios arba sumanymo linkme. Savo aukštesnėmis formomis jis susiduria su sąmyšio ir maišto darbais, nuo kurių jis skirasi tik tuo, kad pasipriešinimas nėra atkreipiamas prieš vyriausybę, jo tikslas nėra nuversti esamoji valdymo santvarka, o jis atkreipiamas prieš atskirus vyriausybės veikimo apsireiškimus, prieš jos organų veikimą.

Pasipriešinimu valdžiai vadinasi pasipriešinimas asmens smurtu arba baudžiamuoju grasymu tarnautojui arba padėjusiam jam šiaip žmogui, jei esama tikslo daryti kliūčių paskelbti ar įvykdyti įstatymui, privalomajam įsakui, teisėtam valdžios įsakymui ar teisėtam tarnybos veiksmui padaryti.

Pasipriešinime valdžiai valdžios sąvoka yra platesnė negu neklausyme, kadangi čia greta tarnautojo pridėti dar šiaip padėję jam žmonės. Be to, 142 str. motyvai aiškina tarnautojo sąvoką plačiau, negu neklausymą. Ten, kaip mes matėme, tarnautojais laikomi tik valdžios organai (valdininkai) ir jos tarnautojai (služitelia). Čia tarnautoju vadinami: 1. vyriausybės organai; 2. visuomenės valdžios organai (miestų savivaldybių, tautų), kiek jiems priklauso kuri nors vykdomoji valdžia; 3. privačių asmenų valdymo organai, kada jie pagal kurio nors įstatymo nurodymą naudojasi vyriausybės tarnautojų valdžia, pav., miškų sargai, namų sargai.

Ne kiekvienas pasipriešinimas tokiam žmogui yra pasipriešinimas valdžiai, o tik toks, kurio tarnautojui buvo kliudoma eiti jo pareigos jo kompetencijos ribose.

Tarnautojo veiksmai turi būti teisėti, bet teisėtumas yra suprantamas tik formos, o ne esmės atžvilgiu.

Prieš neteisėtus tarnautojų veiksmus yra leidžiamas apsiginimas. Bet jo leistinumo sąlygos yra siauresnės, negu prieš privačių asmenų veiksmus; tarnautojo veiksmas turi būti neteisėtas ne tik jo esmės, bet ir formos atžvilgiu. Nėra pasipriešinimas valdžiai priešinimasis nutarimui, kurį padarė administracijos organas, o turėjo daryti teismas (kompetencijos peržengimas), arba neleidimas policininkui daryti kratą, jeigu jis neturi tam tikro orderio. Bet neleistinas yra priešinimasis, jei taisyklingai sustatytas sprendimas esti klaidingas tik iš esmės arba jei orderis padaryti kratai esti išduotas per nesusipratimą. Tariant motyvų žodžiais, „besiginantis negali teisintis įsakymų netikslingumu arba netaisyklingumu esmės ir turinio atžvilgiu, negali tvirtinti, kad teismo sprendimas paremtas juridine klaida, kad administracijos įsakymas yra nenaudingas visuomenei ir net valstybės interesams. Tuo atveju tvarkingo valstybės gyvenimo sąlygos reikalauja pilno paklusnumo kiekvienam valdžios įsakui ir įsakymui, kuris duotas pavestų teisių ir pareigų plote, kol šitie įsakai arba įsakymai būna atšaukti įstatymo nustatyta tvarka: neleisdama savavališkų darbų privatiniuose santykiuose, valstybė negali leisti jį teisėtų valdžios įsakymų atžvilgiu. Bet kitapus šitų ribų pasipriešinimas neteisėtiems valdžios organo veiksmams, kuriuos tas organas padaro jo iniciatyva arba kokiam nors įsakui arba įsakymui vykinti, negali būti baudžiamas kaip pasipriešinimas valdžiai, o gali būti tik laikomas paprastu nusikaltimu, kaipo kūno

sužalojimas arba įžeidimas, arba gali būti laikomas visai nebaustinu, jeigu atsitinka reikalingojo apsiginimo plote".

Išorine puse veiksmas yra smurtas asmeniui arba baudžiamasis grąsymas ta prasme, kaip tat yra nustatyta skyriuje apie nusikaltimus asmens gerovėms.

Išvidine puse darbas turi būti tyčia padarytas, ir kaltininkas turi žinoti ir norėti ne tik padaryti smurtą asmeniui arba grasymą, bet ir priešintis tuo valdžiai: kaltininko valia turi būti kreipiama į tai, kad kliudytų vykdyti kurį nors valdžios įsakymą. Bet jei kaltininko tikslas esti tiktai išreikšti savo elgesiu valdžiai negerbimą, tai šitas darbas yra ne pasipriešinimas, bet įžeidimas.

Tolygiu pasipriešinimui valdžiai yra laikomas pasipriešinimas žmogui, nuo kurio tarnybos pareigų atlikimo pareina nepavojus traukiniams eiti arba laivams plaukti. Kvalifikuojamas atsitikimas: jei pasipriešinta buvo kelių žmonių, kurie tačiau nesudarė piktadarių sambūrio, tai kaltininkų tasai, kuris čia besipriešindamas pavartoja ginklą arba sužaloja kam kūną, yra baudžiamas grasos kalėjimu.

Artimi nusikaltimai: 1. kliudymas valdininkui įeiti į trobesį, būstą arba kitą vietą, į kuriuos šis žmogus pagal įstatymus turi teisės įeiti (143 str.); 2. antspaudo ar kito kurio ženklo, primušto valdininko įsakymu pagadinimas.

4. Prievarta valdžiai.

(145—148 str.).

Prievarta valdžiai vadinasi prievarta tarnautojui asmens smurtu arba baudžiamuoju grasymu neiti jo pareigos arba neteisėtai naudotis tarnybos įgaliojimais (145 str.). Bausmė — kalėjimas.

Tuo atveju tarnautojo sąvoka yra dar platesnė negu neklausymo ir pasipriešinimo sąvokose. Ji apima ne tik valdžios organus ir jos tarnus, kurie tuo ar kitu būdu gali įsakyti, reikalauti arba vykinti įstatymus arba įsakus, bet irgi: 1. žmonės, kurie dalyvauja teismų darbuose, (prisiekusieji posėdininkai, ekspeprtai, liudytojai); 2. žmonės, kurie dalyvauja visuomenės susirinkimuose; 3. rinkėjai į visas renkamąsias įstaigas, kiek prievarta jiems nesudaro ypatingo nusikaltimo; 4. visus asmenis, kuriems įsaku arba įstatymu nustatytąja tvarka yra pavesta kompetetingos valdžios kas nors daryti, ko yra reikalinga visuomenės tvarka, ramybė arba sveikatingumas.

Išorinė pusė — smurtas asmeniui ir grasymai aukščiau nustatytąja prasme.

Išvidinė pusė — tyčia, kuri turi apimti taip priemonę (smurtas asmeniui ir grasymai) taip ir tikslą (prievarta). Kvalifikuojami: pasikėsinimas priversti tarnautoją neiti pareigų arba neteisiai naudotis tarnybos įgaliojimais padaryti didžiajam arba šiaip nusikaltimui (grąsos kalėjimas įvariais laikais), o jei tarnautojo per prievartą esti padarytas nusikaltimas, ir kaltininkas nėra baudžiamas smarkiau kaipo bendrininkas, tai bausmė didinama iki sunkiųjų darbų kalėjimo ne ilgiau kaip 8 metų (146 str.).

Artimi nusikaltimai: tarnautojui, jam nenorint, sąmonės atėmimas, kad jis nebegalėtų savo pareigas eiti, prievarta žmogui, nuo kurio tarnybos pareigų atlikimo pareina nepavojus traukiniams eiti arba laivams plaukti.

5. Kyšių davimas.

(149—150 str.).

Kyšių davimu BS vadina pasikėsinimą palenkti tarnautoją, padaryti didįjį arba šiaip nusikaltimą neinant pareigų arba neteisėtai pasinaudojant tarnybos įgaliojimais (149 str.).

Kyšių davimo sudėtis daugely atvejų yra tolygus prievartai valdžiai. Skiriasi tik priemone: vietoj smurto asmeniui ir grąsymų čia priemonė yra kyšis. Kyšio sąvoka bus paaiškinta tarnybinių nusikaltimų skyriuje.

Kyšių davimas turi buti laisva valia padarytas. Jeigu papirkikas esti priverstas tarnautojo, tai tada jis neatsako. Taip pat įstatymas nenustato atsakomingumo už palenkimą padaryti teisėtą darbą, kuris tinka tarnybos pareigoms, net ir neteisėtą, bet už kurį atsakomingumas nustatomas tik drausmės tvarka arba net baudžiamąja, bet bausmė yra ne didesnė kaip bauda arba areštas (nusižengimas).

Kyšis turi būti priemone palenkti tarnautojui. Todel jo davimas arba nors jo pažadėjimas turi eiti pirma tarnautojo nusikaltimo. Dovana, kuri duota kai koks nors darbas esti atliktas, kaipo atsilyginimas, nėra kyšių davimas.

Spręsdamas klausimą apie kyšių davimo baudimą, įstatymų leidėjas turi atsižiūrėti techninių ir taktinių sunkumų. Juridinis, techninis sunkumas yra tas, kad už tarnybinių nusikaltimų daugumą gali atsakyti tik tarnautojas; o privatus žmogus, nors jis būtų faktiškai bendrininkas, negali būti traukiamas atsakyti. Todel svarbiausiems atvejams, kokie esti kyšius duodant, reikia nustatyti atskira sudėtis, kad galima būtų nubausti ir privatus žmogus.

Kita vertus baudžiamoji taktika reikalauja, kad nebūtų kliūčių kovoti su kyšių ėmimu tarnautojų tarpe. Sąžiningam

tarnautojui rėtai kas drįs duoti kyšį. O tie, kuriems žmonės duoda kyšį, labai retai esti surandami, jei papirkikas bijo, kad irgi gal būt traukiamas atsakyti už kyšių davimą. Todel riba tarp baudžiamojo ir nebaudžiamojo kyšių davimo vedama kartais siauriau, kartais plačiau, pagal tą, kiek valstybė turi pasitikėjimo savo tarnautojais. Pav., Vokietijoje baudžiamas kiekvienas kyšių davimas, norint palenkti tarnautoją padaryti ką nors prieš tarnybos pareigą, (o ne tik nusikaltimą).

Bausmė — kalėjimas; jei nusikaltimas esti padarytas ir papirkikas nėra už jį baustinas skaudesne bausme kaipo bendrininkas, tada jis baudžiamas už papirkimą padaryti šiaip nusikaltimą — kalėjimu ne trumpiau kaip 6 mėnesių, o už papirkimą padaryti didįjį nusikaltimą — grasos kalėjimu.

Be to, 150 str. numato baudimą už pasikėsinimą palenkti kyšiu (arba baustinu grąsymu) bendruomenės narį balsuoti papirkiko arba kito kurio žmogaus naudai arba prieš kurį kitą žmogų.

6. Valdžios pasisavinimas.

(151—153 str.).

Valdžios pasisavinimu vadinama: 1. pasiėmimas savavališkas tarnautojo rango (prievardės) norint padaryti veiksmą, kurį tarnautojas tegali padaryti; arba 2. tokio veiksmo savavališkas padarymas.

Subjektu gali būti taip privatus žmogus taip ir tarnautojas; pastarasis, jeigu jo veiksmas nėra per didelis valdžios pasisavinimas.

Tarnautojo rango pasiėmimas tik tada esti valdžios pasisavinimas, jei darbo tikslas yra padaryti tarnautojo veiksmą. Jei kaltininkas pasitenkina rango pasiėmimu (pav., del garbės) arba tik pasinaudoja kitų žmonių klaida, tai jis neatsako už valdžios pasisavinimą, vis tiek kokios naudos jam tai duotų.

Tyčia apima visą nusikaltimo sudėtį, ir kaltininkas privalo žinoti, kad savo darbu jis daro tarnautojo veiksmą. Tuo valdžios pasisavinimas skiriasi nuo savavaliavimo (самоуправство), kuriame kaltininkas veikia ne kaipo tarnautojas, bet už tarnautoją.

Jei kaltininko darbas yra pats teisėtas arba sudaro tik drausmės peržengimą arba baudžiamąjį nusižengimą, tada kaltininkas atsako tik už valdžios pasisavinimą. Jei tat esti didysis arba šiaip nusikaltimas — tai jis baudžiamas, einant susidėjimo taisyklėms; jei tat esti tarnybinis nusikaltimas, jis baudžiamas taip pat, kaip būtų už šį darbą baudžiamas tarnautojas.

7. Valdžios negerbimas.

(154—155 str.).

Greta įžeidimo privačių žmonių ir tarnautojų BS žino dar juridinių asmenų, būtent, valstybės ir visuomenės įstaigų įžeidimą. Šitie darbai yra numatyti skyriuje apie pasipriešinimą valdžiai, bet esme yra artimi įžeidimui. BS numato tokius valdžios negerbimo atsitikimus:

a. Išreiškimas valdžiai nepagerbimo valstybės arba visuomenės įstaigoje tuo metu, kai joje einama tarnyba: 1. aiškiai nepadoriu elgesiu; 2. įžeidžant vyriausybės arba visuomenės įstaigą, arba kurį nors jos narį; 3. asmens smurtą darant kuriam nors vyriausybės ar visuomenės įstaigos žmogui, jei už tą nusikaltimą kaltininkas nėra skaudžiau baustinas.

b. Valdžios negerbimas „už akių" — įžeidimas įstaigos rašte, paduotame šiai įstaigai, arba viešai pasakytoje kalboje ar paskaitytame veikale, arba paskleistame ar viešai rodomajame spaudinyje, laiške ar vaizde.

III. Elgetavimas ir valkatavimas.

Literatūra: Hippel, Bettel, Ladsstreicherei, Arbeits-, scheu, Vergl. Darst. B.T. Bd. II. Sturm, Die Landstreicherei (Lil-H. 105). Penilenciarinio Kongresso Petrapily (1890) darbai. Набоков. Нищенство и бродяжество.

1. Kovos su elgetavimu obalsiai.

Pirma pradėjo kovoti su elgetavimu įstatymais Anglija. Anglijoje dabartinės kovos su elgetavimu priemonės dalijamos į dvi kategorijas:

1. Pagalba elgetoms. Visa Anglija yra padalyta į 648 apskričius elgetoms remti, kurių kiekviename yra tam tikra valdyba, gyventojų išrinkta. Pagalba remiasi vadinamaisiais darbo namais, „workhouse". Kiekvienas žmogus gali reikalauti pagalbos tik priėmimo į darbo namus forma.

Šituose namuose yra nustatytas labai smarkus darbo režimas, sujungtas su dideliu išlaikymo paprastumu. Kiekvienas žmogus ten pakliuvęs, gali kiekvienu metu apleisti darbo namus; bet su kai kuriais apibrėžimais. Šitas apibrėžimas nustato tai, kad darbas galima apleisti tik po 24 valandų, padavus pareiškimą, o jeigu tą pat mėnesį žmogus jau vieną ar du syk yra buvęs namuose, tai šis laikas pratęsiamas iki 48 arba 72 valandų. Darbo namai skiriami vietiniams elgetoms. Valkatoms (casual paupers) yra atskiros

prieglaudos (casual wards), kurių durys atidaromos kasdien 6 valandą vakare vasarą ir 4 valandą žiemą. Šitų prieglaudų režimas yra dar griežtesnis negu darbo namuose. Labai menka pastogė ir maistas duodami tik už darbą, už kurį žmogus negauna jokio atpildo. Apleisti prieglaudą galima tik kas antros dienos rytą. Šitų prieglaudų režimo žiaurumas padaro tai, kad profesionalai valkatos niekuomet nelanko jų, ir į juos tenka tik iš tikrųjų nelaimės ištikti žmonės, kurie be jokios kaltės privalo jose vargą vargti.

2. Greta pagalbos priemonių Anglija žino dar ištisą sistemą smarkių bausmių. Baudžiamoji teisė žino tris elgetavimo ir valkatavimo rūšis: 1. Idle and disorderly person, elgetos iš tinginystės ir ištvirkimo — bausmė kalėjimas iki trijų mėnesių. 2. Rogue and vagabond, elgetos ir valkatos, kurie padaro kokį nors nusižengimą — bausmė kalėjimas su privalomais darbais iki 3 mėnesių. 3. Nepataisomi valkatos, incorrigible rogue— kalėjimas su privalomuoju darbu iki 1 metų. Bet reikia pabrėžti, kad šitas bausmių smarkumas sukūrė labai švelnią praktiką. Teisėjai paprastai išteisina kaltininkus arba skiria labai menkas bausmes. Be to, policijos praktika nustatė priemones, kurios leidžia elgetoms išvengti bausmių. Už 5 šilingus per metus kiekvienas elgeta gali gauti leidimą prekiauti gatvėse. Ir tada turėdamas rankose degtukų dvi dežutes, jis gali ištisus metus laisvai elgetauti, reikia tik ištiestoje rankoje laikyti kokios nors prekės, — įprasta Anglijoje elgetavimo forma.

Europos kontinente irgi maža tepadaryta kovojant su elgetavimu. Prancūzijoje priemonės prieš elgetavimą buvo plačiai sumanytos Napoleono laikais. Bet nuo tų laikų įstatymai jau labai pasenėjo. Tik pastaraisiais laikais yra įkurta keletas įdomių projektų (pv., Cruppi) bet jis netapo įstatymu.

Už tat pavyzdingais yra laikomi Belgijos įstatymai. Pirmo patronatų kongreso darbams pasibaigus (1890), belgų vyriausybė atkreipė dėmesio į šitą klausimą, ir 1891 metais buvo vienu laiku išleisti trys įstatymai: 1. apie visuomenės apsaugą (priežiūrą), 2. apie medicinos pagalbą ir 3. apie elgetavimo ir valkatavimo baudimą. Bausmių sistema pagrįsta yra tuo, kad kiekvienas valkata privalo, o kiekvienas elgeta gali būti sulaikytas ir pristatytas taikos teisėjui. Pastarasis tiksliai susipažinęs su sulaikytuoju asmeniu ir pažinęs jį esantį elgetą profesionalą, atiduoda į „depot de mendicitė", kur jis esti laikomas nuo 2 iki 7 metų; jeigu sulaikytasis nėra profesionalas, tai teisėjas paleidžia jį arba atiduoda į „maison de refuge". Nepilnamečiams įstatymas numato ypatingas priemones. Bylą teisėjas išsprendžia

per 24 valandas. Kad būtų lengviau gaunama informacijų, Belgijoje yra įkurtas centralinis elgetų registracijos biūras, kuris renka ir sistematizuoja žinias apie visus elgetas. Žinias teisėjas gauna telegrafu.

Iš kitų kraštų priemonių pažymėtinos yra vokiečių darbo kolonijos vietiniams elgetoms, ir prieglaudos stotys „Naturalverpflegungsstationen", arba „Wanderarbeitsstätte" valkatoms. Tokių įstaigų 1890 m. buvo jau apie 1½ tūkstančio ir jos teikdavo apie 2 milijonų nakvynių kasmet. Kai del profesionalų elgetų ir valkatų, tai, be trumpalaikio arešto, teisėjas gali nuspręsti, kad kaltininkas, bausmę atlikęs, gali būti atiduodamas administracijai, kad jį darbo namuose laikytų. Kadangi darbo namų organizacija yra pavesta atskiroms valstybėms, tai šita priemonė taikoma Vokietijoje įvairiai įvairiose vietose ir vienodos praktikos dar nesama.

Labai įdomus yra šveicarų projekto (1903) pasiūlymai. Be paprastų elgetavimo ir valkatavimo rūšių, projektas numato dar „Vernachlässigung", t. y., tokį atsitikimą, kai žmogus, išlaikęs šeimą, palieka ją. Bausmės už visas elgetavimo ir valkatavimo rūšis pirmą sykį labai švelnios (areštas), bet jeigu tai pasikartoja metams nepraėjus tai bausmė labai stačiai kyla aukštyn iki 3 metų darbo namų.

Apskritai reikia pripažinti, kad įstatymai tepasiekė labai mažų rezultatų šitos srities praktikoje. Tuo tarpu į elgetavimo ir valkatavimo klausimą pastaraisiais laikais buvo labiausiai kreipiama kriminalistų dėmesio. Ir ne be reikalo: elgetos ir valkatos apskritai klasė žmonių, kurie negyvena iš normalaus darbo, yra ta sritis, kuri lengvai įgundoma ir iš kurios atsiranda nuolatinis nusikaltėlių kontingentas. Penitenciariniai kongresai (tretysis ir penktasis), tarptautinės kriminaistų sąjungos susivažiavimas (Paryžiuje), tarptautiniai patronato kongresai (visi keturi) plačiai svarstė šitą klausimą. Svarstymo ir debatų rezulatas yra nustatytoji principų eilė, — principų, kurie dar laukia įkūninant gyvenimau.

Šitie principai galima trumpai suglaudus suformuluoti taip: 1. Visuomenė turi teisę prievartos priemonėmis kovoti su elgetavimu ir valkatavimu, bet ji privalo irgi racionaliai nustatyti visuomeninės apsaugos (priežiūros) sistemą. 2. Elgetų ir valkatų tarpe reikia skirti: a) bejėgiai invalidai ir ligoniai, b) asmenys, kuriuos tik nelaimė priverčia elgetauti, c) profesionalai, elgetos ir valkatos. Kai del pirmųjų dviejų kategorijų, tai joms yra tinkamos priežiūros ir pagalbos priemonės, kai del trečiosios rūšies — pataisomųjų bausmių priemonės, tai yra atidavimas į darbo namus palyginti ilgam laikui. Tokia yra Paryžiaus kongreso nutarimų prasmė. Trum-

pai: kova su nepataisomais profesionalais ir tinginiais, priežiūra ir pagalba neturtingiems ir nelaimingiems.

2. BS-to sistema.

(274—276 str.).

Mūsų teisė žino tik bausmes, bet nematyti, kad greta teisės bausti visuomenė laikytų savo pareiga mažinti elgetavimą ir valkatavimą priežiūra ir pagalba nelaimingiems žmonėms.

BS-tas skiria elgetavimą, dykinėjimą ir valkatavimą.

Elgetavimas, kaipo nusižengimas, vadinasi išmaldos prašymas: 1. iš įpratimo tinginiauti, 2. apgaulėmis arba žinomai melagingai skųsdamasis nelemtu nuotykiu arba liga. 3. atšakiai arba įžuliai. Bausmė — kalėjimas ne ilgiau kaip 3 mėnesių. Bausmė kvalifikuojama, jei elgetavęs turėjo prie savęs parinktą raktą, vytraktį, įrankį, kuriuo galima įsilaužti, arba ginklą.

Kap už dykinėjimą BS baudžia žmogų, kuris nusikalto gyvenęs be nustatyto paso, neturėdamas, be to, nei tam tikros gyvenamos vietos, nei amato, nei verslo, nei tam tikro darbo, nei lėšų gyventi (274 str.). Bausmė — kalėjimas. Bausmė kvalifikuojama tokiomis aplinkybėmis kaip elgetavimas ir, be to, jei kaltininkas buvo pastebėtas esąs svetimojoje gyvenamoje troboje arba kitame būste, arba kieme, arba gyvenamoje sodyboje.

Pagaliau, dykinėjimas tampa valkatavimu, jei dykinėjęs žmogus atsisako pasisakyti kas jis esąs arba suteikė melagingų žinių apie save.

Valkatavimo sąvokoje yra susijungę visi dykinėjimo pažymiai. Todel jeigu kaltinamasis tik suteikia apie save melagingų žinių, bet turi tam tikrą gyvenamąją vietą arba tam tikrą darbą, tai jis gali būti nubaustas tik už gyvenimą be paso arba už valdžios neklausymą, bet ne už valkatavimą.

Be šitų, taip sakant, normalių bausmių, už valkatavimą ir elgetavimą BS-tas žino dar ypatingą pridedamąją priemonę. Šiais atsitikimais gali būti taikomas 32 str., kuris numato, kad nusmerktas kalėti paprastajame kalėjime, jei teismas atras. jį padarius nusikaltimą iš dykinėjimo arba tinginiavimo, gali būti, baigęs kalėti kalėjime, teismo nusprendimu paimamas į darbo namus nuo šešių mėnesių ligi dvejų metų. Šitas dėsnis Lietuvoje yra kol kas gryna teorija, nes darbo namų joje dar neįsteigta.

IV. Tarnybiniai nusikaltimai.

Literatūra: Wachinger, Ullmann, Kochler: Verbrechen und Vergehen im Amte, Vergl. Darst. B.T. Bd. IX Holl, Der Begriff der Beamten im strafrechtlichen Sinn. Ширяев, Об юридической природѣ должностных преступленій. Ширяев, Участіе частных лиц в должностных преступленіях, ЖМЮ 1915 № 3.

1. Bendroji sąvoka.

Dabartiniai kodeksai žymiai skiriasi vieni nuo kitų ir numatytų baudžiamojo įstatymo tarnybinių nusikaltimų skaičiumi, ir jų baudimu, bet visi jie rodo šitų nusikaltimų skaičiaus didėjimą, kuris eina lygia greta valstybės atliekamųjų čiaus didėjimo. Romėnų teisė žinojo tik kai kuriuos tų atsitikimų, kuriuos žino dabartinė teisė. Taip pat viduramžių ir bendroji vokiečių teisė žinojo tik *„crimen repetundarum"* (kyšių ėmimas) ir *„crimen residui"* (visuomenės pinigų išeikvojimas). Vėliau bendroji sąvoka *„crimen repetundarum"* pasidalijo į dvi rūšis *„concussio"* (prievartavimas) ir *„corruptio"* (kyšių ėmimas siaura to žodžio prasme). Prie šitų sąvokų prisijungė teisėjų nusikaltimai ir, galų gale, buvo nustatyta dar neapibrėžta sudėtis *„delicta innominata ministorum"*.

Tuo tarpu pasibaigė formuotis dabartinė biūrokratinė valstybė. Jos pavyzdžiu tapo prūsų valstybė, kurios priešaky buvo Fridrichas didysis, kuris vadindavo save pirmuoju valstybės tarnautoju. Biūrokratija ir tarnyba pasidaro svarbiausias valstybės pagrindas, ir valdytojai be paliovos stengėsi padaryti šitą pamatą stiprų, sveiką ir nepeiktiną. Tų pastangų buvo padarinių ir baudžiamosios teisės srity. Prūsų „Allgemeines Landrecht" pirmas sudaro didelį atskirą skyrių apie tarnybinius nusikaltimus, nors nesugeba išvesti aiškių ribų tarp baudžiamosios netiesos ir drausmės ir civilinės netiesos.

Nuo tų laikų visuose įstatymuose yra atskiras skyrius apie tarnybinius nusikaltimus. Ir šitas skyrius įgauna vis daugiau reikšmės, kas pareina nuo to, kad vis auga valstybės funkcijos, kuri dabar nepasitenkina piliečių interesų ir veiksmų gynimu (senas principas „teisės Valstybė", „Rechtsstaat"), bet laiko dabar savo pareiga pasiekti tam tikrų kolektyvo interesų (šeimininkaujančios valstybės principas, „Verwaltungsstaat").

Tačiau nežiūrint vis augančios tarnybinių nusikaltimų reikšmės, visa eilė pamatinių teoretiškų klausimų vis pasilieka dar neišspręsta. Vienas tokių klausimų yra atskyrimas baudžiamosios tarnybinės netiesos nuo drausmės netiesos. Anksčiau abi šitos netiesos buvo laikomos tolygiomis, ir tarp

jų buvo matomas skirtumas, taip sakant, kiekybės, bet ne kokybės atžvilgiu. Bet pirmutinis Helschneris nurodo juridinės šitų nusikaltimų esmės skirtumą. Ir dabar „communis opinio doctorum" rado šitą skirtumą štai kame. Vienaip žiūrint, tarnyba sudaro savotiškus santykius tarnautojo su valstybe, kuri primena bendras civilinės samdos sutartis: tik vietoj sutarties pobūdžio sankcijų, pasiimtų pareigų atlikimas yra tikrinamas drausmės valdžios. Kitaip žiūrint, tarnybinis veikimas yra valstybės valdymo apsireiškimas, ir nuo jo taisyklingumo ir tvarkingumo pareina valstybės jėgos ir pastovumas. Todel tarnybinių pareigų laužymas gali būti valstybei žala, griauti piliečių pasitikėjimą ja. Ir toks tarnybos pareigų laužymas yra jau tarnybinis nusikaltimas, kuris visuomet yra su nusikaltimo valstybei atspalviu.

Šitų pažiūrų laikosi ir BS-to kūrėjai. Jų nuomonė, tarnybiniai netyčios nusižengimai, kurie nepadarė jokios žalos nei šiaip asmenims, nei valstybei, yra tiktai drausmės netiesos. Atbulai pareigų nepildymas tyčia, kuris padarė žalos šiaip asmenims arba valstybei, einant bendrąja taisykle, yra tarnybiniai nusikaltimai, tarnybos naudojimas piktam. Neatsargus žalos padarymas bus viena ar kita netiesa, kas pareina nuo žalos kiekybės ir kokybės. Bet negalima sakyti, kad šitas dalijimas būtų visiškai aiškus; iš šito BS-to skyriaus kūrimo darbų eigos, ir motyvų didumo matyti, kaip ginčijami buvo klausimai, susirišę su sienų tarp šitų dviejų netiesų išvedimu.

Ne kiekvienas nusikaltimas, padarytas tarnautojo, yra jau tarnybinis nusikaltimas. Tarnautojas, nužudęs ką nors iš pavydulíavimo, daro nusikaltimą bet bendrąjį netarnybinį, ir atsako už tai pagal bendrąsias taisykles. Tarnybinis yra tik toks nusikaltimas, kur priemonė nusikaltimui padaryti buvo tarnybinės valdžios arba pareigų naudojimas piktam. Bet ir šitie tarnybiniai, plačia to žodžio prasme, nusikaltimai dalijasi į dvi grupes: tokius, kuriuos gali padaryti kiekvienas žmogus ir tokius, kuriuos tegali padaryti tik tarnautojas. Pirmosios grupės BS-tas nenumato skyrium. Jis pasitenkina tuo, kad daugeliu atsitikimų bausmė kvalifikuojama, jei nusikaltimą padarė tarnautojas. Be to, BS-tas bendru būdu fakultatyviškai didina bausmes už visus nusikaltimus, kurie yra padaryti tarnybos naudojimu piktam (65 str.). Į atskirą grupę atskirti tik tokie nusikaltimai, kuriuos gal padaryti tik tarnautojas: pav., per didelės valdžios pasisavinimu arba valdžios neveiklumu gali būti kaltas tik žmogus, kuris jau kokią nors tarnybinę valdžią turi.

Turėdami galvoje tokį tarnybinių nusikaltimų į atskirą grupę atskyrimo pažymį, galime, taip sakant, automatiškai

spręsti klausimą apie bendrininkavimą: šiaip žmonės, tatai yra netarnautojai, bendrininkai visuose nusikaltimuose, numatytuose 37-ame skyriuje, būti negali, ir jų baudimas turi būti pagrįstas savarankiškai, jei tik jų darbams galima rasti atatinkama sudėtis.

Tarnybinių nusikaltimų atskyrimo pagrinde yra sąvoka „tarnautojas" („služaščij"). Šitą terminą į rusų įstatymus pirmas įvedė BS-tas, kad duotų kuo platesnę sąvoką. Pagal paaiškinamąjį raštą ir kitas paruošiamąsias medžiagas tarnybinių nuskaltimų subjektas gali būti žmonės, kurie del pavestų jiems valstybės valdyme darbų, turi ypatingų santykių ir su valstybe, kuri jiems pavedė valdžią, ir su kitais piliečiais. Ta prasme tarnautojas bus tik bet kurio aukštumo valdžios įstaigos organai, bet ne aukščiausios valdžios — ne prezidentas, ne Seimo nariai. Taip pat nebus tarnautojas žmogus, kuris turi privačių santykių su valstybe, pav., žmogus, kuris apsiėmė ką nors valstybei pristatyti arba pagaminti, arba valstybės dvarų nuomininkai ir t.t. Nebus tarnautojas dvarininkas, gydytojas, vaistininkas, geležinkelio arba garlaivio tarnautojai, jeigu tik šitiems asmenims nepavestos kokios nors ypatingos pareigos. Bet jau nesvarbu, kuriuo būdu tarnautojas yra skiriamas — vyriausybės skiriamas, ar visuomenės įstaigos renkamas, ar prisiėmę tarnybą laisva valia, ar ji yra atliekama kaipo privalomoji prievolė, ar ji yra nuolatinė, ligi gyvos galvos, ar laikinoji, būtent vienai kuriai nors prievolei atlikti, ar bus tarnautojas tikras valdžios organas, ar tik laikinis jo pavaduotojas, ar bus tarnyba numatyta etatų ar nenumatyta, ar laisvai samdomoji, komplektinė, ar virškomplektinė, paprastoji ar garbės, atlyginamoji ar neatlyginamoji ar atlyginant už kiekvieną padirbtą darbą (makleriai, notarai), su priesaika ar be priesaikos, galvos ar rankų darbams atlikti, valdininko ar tarno tarnyba. Kai del asmenų kariuomenėje BS-tas skiria asmenis, kurie tarnauja kariuomenės įstaigose — jie visuomet laikomi per tarnautojus, bet jų nusikaltimai dažniau numatomi KBS-te, o kariumenės žmonės, kurie tarnauja rikiuotės ar nerikiuotės dalyje, laikomi per tarnautoją tik tada, jei jiems yra pavesta kuri nors ypatinga valdymo pareiga, pav., jeigu jie yra sargyba, arba esti pašaukti policijai pagalbon arba saugoja areštuotuosius ir t.t.

Tačiau reikia turėti galvoje, kad kariuomenės tarnautojai tik tada atsako už nusikaltimus, einant BS-tu, jei jų darbai nėra numatyti KBS-to, kuris numato visą eilę tarnybinių nusikaltimų, atitinkančių BS-to sudėtims, pav., valdžios neveiklumas, per didelės valdžios pasisavinimas, apyskaitos arba statybos taisyklių laužymas ir t.t Kariuomenės tarnau-

tojams BS yra visuomet tik subsidarinio pobūdžio ir taikomas tik tada, kada negalima taikinti KBS-tas.

Tarnautojo sąvoka yra kiltinė. Jos rūšys: iš vienos pusės valdininkas (činovnik); o iš kitos pusės — tarnas, (služitel), tai yra policijos sargas, arba valsčiaus bei kaimo valdžios asmuo.

2. Tarnybinių nusikaltimų rūšys.

Valdžios neveiklumas ir per didelės valdžios pasisavinimas. Už per didelės valdžios pasisavinimą baudžiamas tarnautojas, kuris, beeidamas tarnybą padaręs ką: 1. neleidžiama jam įstatymu arba duotu jam pavedimu arba nors ir leista, bet neturėdamas teisėto pagrindo tai daryti; 2. be tam tikros valdžios leidimo, jei to leidimo, einant įstatymu, reikėjo (636 str.).

BSt-tas apibrėžia, kad „tarnautoju laikomas kiekvienas žmogus, kuris eina pareigas arba atlieka laikiną pavedimą valstybės arba visuomenės tarnyboje, būdamas ar valdininku, ar policininku, ar kitokiu sargu arba tarnautoju, ar kaimo arba miestelio valdžios žmogumi".

Už valdžios neveiklumą baudžiamas tarnautojas, kuris nusižengia, nesiėmęs priemonių, peržengdamas savo tarnybos pareigą arba nedaręs žygių, kuriais galima buvo įspėti pakenkimą, kuris gręsia valdymo tvarkai arba valstybės, visuomenės ar šiaip kurio žmogaus reikalui (639 str.).

Per didelės valdžios pasisavinimas ir valdžios neveiklumas baudžiami, jei tai padaryta tyčia arba nors ir per neapsižiūrėjimą, jei tuo didžiai pakenkė valdymo tvarkai arba valstybės, visuomenės ar šiaip kurio žmogaus reikalams. Bausmė — areštas.

Tokios plačios sąvokos, kaip BS-to per didelės valdžios pasisavinimas ir valdžios neveiklumas nežino nė vienas kitas kodeksas. Pirmame projekte nebuvo tokių bendrų sudėčių ir ten buvo numatyti tik atskiri valdžios pasisavinimo ir neveiklumo atsitikimai. Bet ypatingoji Taryba, besvarstydama projektą, įvedė bendras sąvokas, tačiau apribojo jų baudimą —vis tiek ar padarytas nusikaltimas tyčia ar per neapsižiūrėjimą — kokios nors žalos padarymu. O ypatingasis Komitetas nuėjo dar toliau ir nustatė baudimą už valdžios pasisavinimą ir neveiklumą tyčia, nors tuo jokios žalos nesti padaryta. Tokios plačios prasmės sudėtys įgijo reikšmės papildomųjų subsidarinių sudėčių, kurios taikomos tik tada, kada negalima taikinti kuri nors kita tarnybinių nuskaltimų sudėtis.

Valdžios pasisavinimas ir neveiklumas kvalifikuojami:

1. jei jie esti padaryti tyčia ir tuo didžiai pakenkia valdymo tvarkai arba valstybės, visuomenės ar šiaip kurio žmogaus reikalams; 2. jei kaltininkas nori tuo pasipelnyti; 3. (tik valdžios pasisavinimas) jei kaltininkas padaro smurtą asmeniui arba baustinai grasė.

Be bendrosios valdžios neveiklumo sąvokos BS-tas numato dar atskirus atsitikimus: nepasirūpinimą paskelbti arba įteisėti įstatymą, arba aukščiausios valdžios paliepimą (640 str.) ar privalomąjį įsaką (641 str.) arba įvykdyti vyresnės valdžios įsakymą (642 str.). Valdžios neveiklumu turi būti laikomas taipgi nesiėmimas reikalingų priemonių užkirsti keliui nusikaltimams (643 str.) nepranešimas valdžiai apie nusikaltimą (644 str.), nesiėmimas reikalingų priemonių suimti žmogui, kuris reikia suimti (645 str.), neatlikimas pareigos žiūrėti laikymo taisyklių apie priemones, kuriomis apsaugojama žmonių sveikata (646 str.), arba pareigos žiūrėti, kad būtų pildomos taisyklės aprūpinti kaimo gyventojus maistu arba sėkla (647 str.), arba taisyklės apie apsaugojamas priemones nuo naminių gyvulių arba medžių apkrėtimo arba žalingų vabzdžių ar gyvulių privisimo (648 str.). Ypatingi valdžios neveiklumo atsitikimai: nerūpestingas saugojimas kalinio, kuris del to pabėga (652 str.), leidimas del nerūpestingumo arba nustatytųjų taisyklių nelaikymo pagrobti, sunaikinti arba pamesti dokumentą, kuris turi būti laikomas paslėptas nuo svetimos valstybės del Lietuvos nepavojaus iš šalies (654 str.), leidimas nesilaikyti technikos taisyklių, statant statinius arba taisant įtaisymus, jei del to sugriūva statinys (663 str.). Taip pat skyrium yra numatyti kai kurie per didelės valdžios pasisavinimo atsitikimai: asmens laisvės neteisėtas atėmimas per neapsižiūrėjimą arba del to, kad tarnautojas nežino savo pareigų (649 str.; tarnautojo padarytas laisvės atėmimas tyčia baudžiamas pagal 498 str. su fakultativiu bausmės didinimu pagal 65 str.); neleidžiamąja įstatymu tvarka kratos, apžiūrėjimas paėmimo padarymas (650 str.), moteriškės apžiūrėjimas, kuriuo įžeidžiamas gėdos jausmas (651 str.).

Kyšių ėmimas. Kyšių ėmimu vadinasi dovanos ėmimas už tarnybos veiksmo padarymą.

Kyšių ėmimo baudimas gina ne tarnybos iš esmės teisėtumą, bet nemokėjimo už tarnautojų veiksmus principą. Todel kyšių ėmimas yra baudžiamas ne tik tada, kada tarnautojas padaro ką priešingą pareigoms, bet ir tada, kada jo veiksmas esti visai teisėtas, visai tinka tarnybos pareigoms.

Taip pat visvien, kada kyšis esti duotas — prieš arba po tarnautojo veiksmo, buvo jis motyvas veiksmui padaryti, ar buvo tik padėka už jo padarymą.

Kyšiu vadinasi turto dovana, būtent, paties turto arba jo teisės perdavimas, arba turto prievolės visiškas arba jos dalies dovanojimas. Nuo kyšio reikia skirti vaišes, jei tas nėra tarnautojo išreikalautas; taip pat nėra kyšis paprastas mandagumas, nors jis būtų išreikštas mažomis dovanomis.

BS-tas atskirai numato gerąja valia duoto ir išreikalauto kyšio ėmimą. Pirmu atsitikimu kyšių ėmimas baudžiamas pagal tai, ar kyšis duotas: 1. už padarytą tarnybos pareigos veiksmą (teisėtą), 2. tarnautojui paskatinti padaryti tokį veiksmą, 3. paskatinti padaryti nusikaltimą arba tarnybos peržengimą.

Išreikalauto kyšio ėmimas baudžiamas pagal tai, ar buvo kyšis išreikalautas, 1. kad kaltininkas padarytų ar už padarytą jo veiksmą, kuris yra kaltininko tarnybos pareigų apibrėžose, 2. kad padarytų ar už padarytą nusikaltimą arba tarnybos peržengimą, 3. del prievartos, kurią padarė kaltininkas, spausdamas tarnybą eidamas arba grasydamas darysiąs tatai (657 str.). Kyšio reikalavimas arba vertimas duoti jį laikomas yra pasikėsinimu jį gauti; toks pasikėsinimas baudžiamas.

Greta kyšių ėmimo yra baudžiamas irgi neteisėtų rinkliavų savo naudai nustatymas arba rinkimas. Tokia rinkliava gali būti nustatoma tarnautojo netarnautojų arba net žemesnių tarnautojų atžvilgiu.

Kyšių ėmimui prisijungiamas, kaipo antroji medalio pusė, kyšių dāvimas. Bet BS-tas numato tą nusikaltimą atskirai (žiūr. pusl. 247).

N a u d o s v e r ž i m a s. Nuo kyšio ėmimo, kaipo nuo atlyginimo ėmimo už tarnybos veiksmą, reikia atskirti naudos veržimą, už kurį BS baudžia tarnautoją, kuris nusikalsta gavęs, tikslu pasisavinti, neprivalomą pajamą pinigais arba daiktais, kurią yra išreikalavęs sakydamas, vykdąs įstatymą arba privalomąjį įsaką, arba sąlygas viešųjų derybų ar sandoros su valdžia arba per nustatytą mokesnį už tarnybos veiksmą (664 str.).

Artimas yra vertimas piktam tarnybos įgaliojimų naudojimu atlikti dovanai arba už pernelig mažą atlyginimą žinomai neprivalomą darbą arba neprivalomą darbo pareigą (665 str.).

Be šitų svarbesnių tarnybinių nusikaltimų BS-tas dar numato:

1. tarnybos paslapčių pagarsinimą (653, 655 str.);
2. sąskaitybos, knygų vedimo ir t.t. taisyklių nelaikymą (666, 667, 671 str.);
3. netikrų žinių pranešimą arba patvirtinimą (669 ir 670 str.);

4. įstatymo draudžiamo akto patikrinimą arba patvirtinimą (672 str.);
5. taisyklių apie formas ir apeigas laužymą (673 ir 674 str.);
6. neteisingą sprendimą (675 str.);
7. vertimą priemonėmis, nesutampamomis su tiesos darbu, kaltininką pasisakyti arba liūdytoją pareikšti, sprendžiant civilines bylas arba baudžiamąsias ar drausmės atsakomingumo bylas (676 str.);
8. prisiekusiųjų sprendėjų nusikaltimus (677—679 str.);
9. pašto, telegrafų įstaigų tarnautojų nusikaltimus (680 str.);
10. svetimo turto viešojo pardavinėjimo taisyklių laužymą (680 str.);
11. draudžiamųjų įstatymų turto sutarčių darymą (682 str.);
12. draudžiamą įstatymu įmonėje arba sandoroje dalyvavimą (683 str.);
13. kariuomenės arklių nuovados prižiūrėtojo pareigų nepildymą (684 str.);
14. netaisyklingą antspaudo primušimą (686 ir 686 str.);
15. savavališką metimą geležinkelio tarnybos po mobilizacijos paskelbimo (687 str.).

PRIEDĖLIAI.

I.

Baudžiamosios teisės istorijos apžvalga.

1. Baudžiamosios teisės pradžia.

Literatūra: Steinmetz, Ethnologische Studien zur ersten Entwicklung der Strafe. Makarewicz, Einführung in die Philosophie des Strafrechts auf entwicklungsgeschichtlicher Grundlage. Wilda, Das Strafrecht der Germanen. Сергѣевичъ, Лекціи и изслѣдованія по древней исторіи русскаго права. Владимирскій-Будановъ, Хрестоматія по исторіи русскаго права (ypač tekstai „Rusų Pravdos" ir „Lietuvos Teisyno").

Mums sako istorija, kad nebuvo tokios tautos, kuri nebūtų žinojusi visuomenės reakcijos prieš teisių sutrikdimą. Taip pat lyginamoji etnografija mums rodo, kad visam pasauly negalima rast tokios giminės, kuri būtų tokiame žemame kultūros laipsnyje, jog nežinotų, kokios nors formos visuomenės kovos su teisių trikdymu. Todel reikia pripažint, kad visuomenės reakcija prieš nusikaltimus yra prigimtas žmonių ypatumas ir atsirado vienu metu su teisės ir visuomenės gyvenimo pradžia. Šitas ypatumas remiasi žmonių sieloje įgimtu keršto instinktu.

Esmė visur ir visuomet yra ta pati. Bet formos mainosi pagal laiką ir tautą.

Žemesniuose kultūros laipsniuose, kadaise dorovė ir šeima dar nebuvo viena nuo kitos atskirtos, žmonės gyveno kiltimis, susietomis kraujo saitais. Tuo laiku reakcija prieš tos pačios kilties nusikaltėlį buvo šeimiškai religiško pobūdžio, o reakcija prieš svetimą nusikaltėlį turėjo kilčių karo formą (paskiras arba privatus kerštas, častnaja mest).

Bet kiltys pamažu buvo sujungtos į platesnes sąjungas, susitvėrė valstybės pradžia, ir reakcija tuojau gavo kitą formą. Visuomenė, tvarkai ir taikai tarp kilčių palaikyti, ėmė kontroliuoti jų santykiavimą. Nuskriaustajam valstybinė valdžia ėmė padėti gaut atpildą už savo skriaudą, bet už tai ėmė reikalauti, kad nuskriaustasis, gavęs tam tikrą atpildą, nustotų keršijęs. Tas tikslas buvo pasiekiamas įvairiais būdais, iš kurių svarbesni yra taliono ir kompozicijos sistemos.

T a l i o n o principas reikalavo, nusikaltėliui padaryt tą pačią žalą, kurią jis yra kitam padaręs. „Akis už akį, dantis

už dantį“ — taip skamba šita taisyklė. Mums šita taisyklė atrodo barbariškumo ir žiaurumo pavyzdys. Bet anuo laiku tai buvo ne barbariškumas, bet didelis progresas, nės jau už dantį reikalavo tik vieno danties, bet ne dvigubai, ne trigubai, ne begalinės keršto kovos ligi vienos ar kitos pusės visiško pralaimėjimo ir išnaikinimo, kaip tai buvo paskiro keršto laiku.

Dar toliau eina visuomenės arba, tikriau sakant, jau valstybės kontrolė kompozicijų sistemoje. Ši sistema nustatydavo už nusikaltimus piniginę pabaudą. Už kiekvieną nusikaltimą buvo jau iš anksto nustatyta atlyginimo forma, kad tiek ir tiek reikia sumokėti už laisvo žmogaus nužudymą, tiek ir tiek už vergo nužudymą, tiek už rankos sužalojimą, tiek už pagrobimą ir t.t. Iš pradžios tai buvo atskiri tautos susirinkimo arba kunigaikščių sprendimai ir buvo laikomi senų žmonių atminime. Bet paskum, lig tik pasirodė rašyba, jie buvo surašyti ir sudarė pirmus teisių kodeksus. Beveik visi seniausi kodeksai turi, taip sakant, tokio nusikaltimų kainoraščio pobūdį. Vienas iš įdomiausių tokių kodeksų yra „Rusų Pravda“ („Russkaja Pravda“).

Svarbiausias tokios primitingos kriminalinės teisės pažymys yra tas, kad pakaltinimas joje buvo beveik grynai objektingas. Niekas nežiūrėjo ir niekam ne svarbu buvo, ką nusikaltėlis norėjo ar manė padaryt, arba ką žalinga jis padarė tyčia, iš neatsargumo, ar atsitiktinai. Reikėjo tik jam būti faktine žalos priežastim, ir už šitą žalą jis turėdavo atsakyt. Be to, visuomenė nors ir statydavo tam tikras ribas kovai tarp nukentėjelio ir nusikaltėlio, bet vis delto žiūrėdavo į šitą kovą, kaip į privatų dalyką, ir nukentėjėlis galėdavo visuomet nusikaltėliui dovanot, kai norėdavo su juo taikintis, ir atpildą už savo skriaudą jis pats turėdavo sau ieškoti, valstybė jam tik padėdavo.

Bet juo labiau stiprėjo ir plito valstybės valdžia, juo didesnių drausmės ir prisitakinimo visuomenės tikslams reikalavimų statė valstybė savo valdiniams. Bet visų pirma valstybė ėmė ginti bausmėmis savo organų neliečiamybę, ir taip susidarė visuomeninių nusikaltimų sąvoka. Šituos nusikaltimus valdžia baudė jau savo reikalus gindama ir persekiojo pati, savo iniciatyva.

Be to, valstybė ėmė vis daugiau rūpintis visų kitų teisių sutrikdymu, kaip pavojumi vidaus tvarkai ir visuomenės taikai. Valdžia vis dažniau ir dažniau ėmė kištis į paskirų žmonių ginčus, ir galų gale priėjo prie to principo, kad kiekvienas nusikaltimas, kaip viešos taikos ardymas, yra ne tik nukentėjėlio, bet ir valstybės reikalas. Todel už nusikaltimą buvo pradėta ne tik pinigais atlyginti nukentėjeliui, bet ir bausti valstybinėmis viešomis bausmėmis. Svarbiausi nusikaltimai buvo

jau persekiojami ne tik nukentėjėlio, bet ir valdžios iniciatyva. Ginčų sprendimas buvo pavestas tam tikslui paskirtam teisėjui, ir nukentėjėlis jau nebegalėjo kam nors savo nuožiūra dovanot kaltę, ar ne. Greta su šitais reiškiniais bylų bešališkas tyrinėjimas įgalino giliau pažvelgti į išvidinę nusikaltimų pusę, ir kaip tik tuo laiku prasidėjo kaltės rūšių skyrimas.

2. Lietuvos Statutas.

Literatūra: Ehrenkreutz, Stan badań nad Statutami litewskiemi (Ateneum Wileńskie, r. II, zeszyt 7 = 8) Janulaitis, Lietuvos visuomenės ir teisės istorija. Чарнецкій, Исторія Литовскаго Статута (Кіевск. Унив. Изв. 1866—7). Леонтовичъ, Русская Правда и Литовскій Статут. Максимейко, Русская Правда и Литовскій Статут. Его же Источники уголовных законов Литовскаго Статута. Малиновскій, Ученіе о преступленіи по Литовскому Статуту. Демченко, Наказанія по Литовскому Статуту. Таганцев, Лекціи, (стр. 194). Владимирскій-Буданов Отношенія между Литовским Статутом и Уложеніем царя Алексѣя Михайловича. Młynarski, Pojęcie usiłowania wedle Statutu litewskiego III z r. 1588 (Ateneum Wileńskie, r. 8).

Lietuvos Statuto trijų redakcijų tyrinėjimas ir lyginimas yra geriausias šaltinis pažinti teisei to laiko, kada kompozicijos buvo keičamos valstybinėmis bausmėmis. Nėra tokio įstatymų ledimo paminklo, kuris taip aiškiai ir visašališkai galėtų mums parodyt naujos sistemos reikšmę, ir reikia tik apgailestauti, kad šito Statuto tyrinėjimas tiek maža yra suvartotas baudžiamosios teisės istorijos mokslui.

Lietuvos Statuto, kaip žinome, buvo trys redakcijos, 1529, 1566 ir 1588 metų, ir kiekviena iš jų yra pati savaime įdomi, o visos trys sudaro išskirtinės svarbos istorijos paminklą, nes jose labai aiškiai atspindi valstybinės baudžiamosios teisės pradžia.[1]).

Pirmoji Lietuvos Statuto redakcij, kiek ji liečia kriminalinę teisę, labai panaši į kompozicjos sistemos kodeksus. Tuo atžvilgiu ji yra labai arti „Rusų Pravdos“, ir tuojau po jos iš eilės stovi pirmoj vietoj).

Pirmoje redakcijoj mes randame nusikaltimo, kaip skriaudos „krivdos“ sąvoką, kuri visiškai atatinka „obidos“ sąvoką Rusų Pravdoje. Todel nukentėjėlis turi pats ieškoti nusikaltėlį, skriaudėją, „škodniką“, ir pats jį turi tieson traukt,

[1]) Apie Statutų Lietuvos teisės istorijoje reikšmę žiur. A. Janulaitis Lietuvos visuomenės ir teisės istorija“, 117 ir 182 pusl. Tam pačiam veikale, nurodyta bibliografija. Plačioji Lietuvos Statutų tyrinėjimo apžvalga duota Ehrenkreutz'e veikale („Stan badań nad Statutami litewskiemi“).

[2]) Dar arčiau prie „Rusų Pravdos“ stovėjo Karaliaus Kazimiero Lietuvos Teisynas (1468 m.), kuris kai kada net vadinamas pirmuoju Lietuvos Statutu.

savo jėgomis įrodyti jo kaltę. O iš kitos pusės nusikaltėlis turėjo tuojau iš pradžios atlyginti nuskriaustajam padarytus nuostolius. Bet išvidinė darbo pusė neturėjo reikšmės, ir todel buvo pripažintas asakomingumas ne tik „škodniko", bet ir trečiųjų asmenų, pav., nusikaltėlio šeimos narių: jie turėjo ir galėjo atlyginti iš savo turto, o paskum jau patys ieškot atlyginimo iš nusikaltėlio, „sebe majet vinnogo iskati". Tuo pat būdu nukentėjėlis galėjo dovanot nusikaltėliui visą kaltę arba tam tikrą jos dalį, galėjo kokiomis nors sąlygomis taikintis su nusikaltėliu, „ednatsia so škodnikom".

Bet jau pirmoji Lietuvos Statuto redakcija turėjo tokių ypatumų, kurių vargiai rastume tokiam kodekse, kaip „Rusų Pravda". Greta su skriaudos „krivdos" sąvoka, mes randame joje ir kitų pažiūrų pradžią. Nusikaltimuose valdžia jau pradeda matyt ne tik dviejų asmenų kovą, bet ir tokį dalyką, kuris turi reikšmės valstybei, visuomenės reikalams. Todel nusikaltimas vadinasi jau ne tik „krivda", bet kartais ir „vystupok", kuris liečia tą arba kitą įstatymą, kuris griauna visuomenės tvarką ir ramybę, „pokoj pospolity", ir todel yra daroma žala ne tik vienam asmeniui, bet ir visai visuomenei, yra „škoda semska". Drauge su tuo nusikaltimas kartais turėdavo ir nuodėmės pobūdžio, ir jis ne vieną kartą yra Statute vadinamas religijos dėsnių sutrikdymu, darbu, kuris yra priešingas Dievui, kurs padarytas „protivno panu Bogu", kuriuo „Pan Bog byvajet obražon". Visa tai daro iš nusikaltimo ne tik privačią žalą, bet ir blogą gėdingą darbą „zločinstvo", žalą visuomenei. Todel greta su nuostolių atlyginimo sistema mes randame ir piniginių pabaudų, kurias kartais ima sau valdžia. Be to, Statutas nemaža numatydavo ir tikrų valstybinių nusikaltimų liečiančių valstybės nepavojų arba kai kurių pilietinių pareigų pildymą.

Šitų naujų ypatumų, kurių nežinojo kompozicijos sistemos kodeksai, mes randame aiškiau ir pilniau įkūnytų kitose Lietuvos Statuto redakcijose. Jau antroji redakcija žiūri į visą eilę nusikaltimų, kaip į nusikaltimus visuomenei, nors pirmoj redakcijoj jie buvo laikomi tik privačia žala. Statuto kūrėjai patys suprasdavo šitų atmainų reikšmę ir beveik visur aiškindavo ją tokiais žodžiais: „tež obačivši esmo v tom škodu semskuju... ustavujem", arba „obačyvši esmo to, iš mnogie se škody delajut reči pospolitoj... ustavujem". Be to, labai padidėjo visuomeninių ir valstybinių nusikaltimų skaičius, ir beveik visos svarbiausios valstybinės institucijos galėjo jau gintis bausmėmis.

Dar toliau eina trečioji redakcija. Kiekvienam Statuto straipsny jau žymi pripažinimas, kad nusikaltimas visų

pirma yra žala visuomenei, ir todel valdžia turi rūpintis, kad šitie nusikaltimai neliktų nenubausti. Nukentėjėlio teisėms — dar vis labai plačioms — nustatytos tam tikros ribos, ir „krivdos" sąvoka jau stovi antroje eilėje. Mainosi ir visa bausmių sistema. Piniginė pabauda tapo jau antraeile bausme, pirmoj vietoj jau stovi bauginamosios bausmės. Įdomių davinių, rodančių, kiek tokių bausmių vartoja kiekviena Statuto redakcija, randame Demčenko knygelėse. Mirties bausmę pirmoji redakcija skiria 20 kartų, antroji redakcija — triskart, o trečioji — penkis kartus daugiau. Kūno bausmes pirma redakcija mini 4 kartus, antroji — 8, o trečioji — 24 kartus. Kalėjimą pirmoji redakcija mini tik 3 kartus, antroji — jau 30, o trečioji — 45 kartus, ir šita bausmė tapo pirmaujanti.

Greta su šitomis pažiūrų atmainomis, jau ne nukentėjėlis. bet valstybė tapo bausmės teisės subjektu. Tik dvarininkų, bajorų ir Magdeburgo miesto privilegijos varžo visišką valstybės pirmavimą baudžiamosios teisės srityje.

Būtų labai įdomu ir reikalinga ištirti, kiek bendra turi Lietuvos Statutas su kitų Vakarų Europos kraštų kodeksais. Be abejo Statutas buvo sukurtas ne be Vakarų Europos kodeksų įtakos, bet irgi sunku manyti, kad Statutas būtų galėjęs neturėti jokios įtakos kitų šalių, be Rusijos (Uloženije caria Alekseja Michailoviča), kodeksams.

3. Valstybinės baudžiamosios teisės pradžia Vakarų Europoje.

Literatūra: Mommsen, Römisches Strafrecht. Dubois, Histoire du droit criminel. His, Das Strafrecht des deutschen Mitelalters. Güterbock. Entstehungsgeschichte der Carolina. Stinzing, Geschichte der deutschen Rechtswissenschaft, (Bd. 2) Soldan Heppe, Geschichte der Hexenprocesse. Byloff, Das Verbrechen der Zauberei. Stephen, A history of the criminal law of England.

Vakarų Europos šalyse baudžiamoji teisė plito labai painiai, nes tenai vienu metu veikė ir darė įtakos daugelis įvairių, vienas kitam ne tik nepritaikintų, bet tiesiog priešingų šaltinių, kurie vienas kitą varžydavo, trukdydavo, papildydavo.

Barbarai ateiviai, atkeliavę iš miškų ir platumų, sugriovė Romos imperiją ir ant jo griūvėsių įkūrė savo naujų valstybių. Aukštos, tobulios romėnų juristų formulos buvo pamirštos ir pasitraukė prieš barbarų ateivių pažiūras.

Tačiau romėnų teisė, kad ir buvo užmiršta, vis delto nemirė. Jos pėdsakų liko kai kurių Italijos miestų teisėse ir įstatymuose. Be to, daug senų dėsnių pasiliko kanoninėj teisėj, kur buvo suvienytos, sujungtos tikybos taisyklės su romėnų teisininkų liekanomis ir naujų germanų tautų pažiūromis.

Todel ir romėnų juristų traktatai ir teisių rinkiniai ne visiškai nustojo vertės, ir tik laukė patogaus laiko, kada galėtų joms daryti tinkamos įtakos.

Tas laikas atėjo po didžiojo tautų kilnojimos, kada žmonės ėmė naują gyvenimą gyventi. Visuomenės santykiavimas vėl pasidarė painesnis, komplikuotesnis ir statė tokių reikalavimų teisei, kurių niekaip negalėjo patenkinti primitingi laukiniai papročiai. Ieškodami gyvenimo klausimų išsprendimo, anų laikų teisininkai rado romėnų teisės sistemą, suprato jos reikšmę ir ėmė ją taikinti naujo gyvenimo sąlygoms. Tuo būdu prasidėjo romėnų teisės recepcijos epocha. Ir pradedant nuo XII amžiaus pirmų pirmiausia Italijoje, o paskum ir kituose kraštuose buvo pripažinta, kad romėnų teisė yra visiems visų teisių pagrindas. Kaip Biblija tikybos srity, taip Justinijono Kodeksas teisininkams tapo *ratio sripta*, neginčijamu autoritetu. Ir pamažu romėnų teisė tapo ne tik mokslo šaltiniu, bet ir veikiančia, atgaivinta teisė.

Bet taip buvo tik civilinės teisės srityje. Baudžiamoji teisė nežinojo tokios pilnos recepcijos, ir romėnų teisė buvo įtaki tik kaip vienas iš daugelių šaltinių (Prancūzijoje), arba kaip mokslo pagrindas. Įtakesni buvo nauji kodeksai, sudaryti iš romėnų ir vokiečių teisių. Svarbiausias iš tokių kodeksų buvo Karolina.

K a r o l i n o s įkūrėjas buvo Švarcenberg'as (1463—1528), vienas iš saksų bajorų. Savo jaunystėj jis pasižymėdavo tik nepaprastu kūno stiprumu, ir visą laiką praleisdavo nepadoriai, kaip ir kiti „auksinės jaunuomenės" nariai. Bet paskum jis ėmė domėtis visuomenės dalykais ir sudarė Bambergo krašto baudžiamąjį kodeksą.

Šitas kodeksas, pirmas veikiančios teisės sistematizavimas, labai patiko kitų Vokietijos kraštų teisininkams, ir buvo paimtas pagrindu visiems anų laikų Vokietijos kodeksams. Jis tapo pavyzdžiu bendram visos Vokietijos kodeksui, kuris buvo sudarytas Karollo viešpatavimo laiku ir vadinosi „Constitutio Criminalis Carolinae" arba „Peinliche Halsgerichtsordnung". Vokiečių literatūroje mokslininkai paprastai rašo „CCC", arba „PGO". Reikia pabrėžt, kad Karolina nebuvo kodeksas, privalomas visai Vokietijai, nes ji turėjo vadinamąją „c l a u s u l a s a l v a t o r i a", kuri įgalino visus atskirus kraštus leist, jei jie panorėtų, savo atskirus kodeksus. Bet ne visi pasinaudojo ta teise, o kurie ir pasinaudojo, tai vis delto rėmėsi Karolinos pagrindais, ir tuo būdu Karolina buvo ligi XVIII amžiaus galo svarbiausias baudžiamosios teisės šaltinis. Ji, tarpininkaujant garsiems vokiečių juristams komentatoriams, turėjo reikšmės ne tik Vokietijoje, bet ir kituose Europos kraštuose.

Karolina pati savaime buvo didelis žingsnis pirmyn. Tai buvo valstybinės idėjos įkūnijimas baudžiamosios teisės srity, ir tuo atžvilgiu jos rekšmė yra panaši į Lietuvos Statuto trečios redakcijos reikšmę. Karolinos viešpatavimo amžiai buvo žiauriausi visoj baudžiamosios teisės istorijoje. Bet tai amžiaus dvasios, ne jos kūrėjų kaltė. Kaip charakteringiausias anų laikų baudžiamosios teisės reiškinys reikia priminti žiauri kova su burtininkais ir raganomis ir bendrai nuolatinis santykiavimo su velniais persekiojimas. Dabar, skaitant tų, laikų juristų traktatus, sunku tikėti, kad į visą tai būtų buvę rimtai žiūrima ir del tokių prietarų šimtai tūkstančių nekaltų žmonių deginama ant laužų. Istorija daug žino tokių procesų, kurie išnaikino visas šeimas ir patraukė tieson vieną po kito šimtus žmonių. Nėra tokio Vakarų Europos krašto, kur nebūtų siautėjęs burtininkų persekiojimas — liuteronų kraštuose ne mažiau kaip katalikų. Didelę rolę čia suvaidino mokslas apie „delictum exceptum“, tai yra, pripažinimas, kad svarbesnėms byloms tirti ir spręsti teisėjas nėra surištas kokiomis nors proceso taisyklėmis, ir jis privalo naudotis visomis priemonėmis, kad tik galėtų įrodyt tariamųjų asmenų kaltę.

Tų laikų baudžiamosios teisės žiaurumas ikūnytas ne tiek kodeksuose, kiek teisininkų-komentatorių moksluose. Tarp šitų teisininkų žymiausią vietą užima: Karpcovas (1595—1666), Remus ir Berlich Vokietijoje, Julius Clarus ir Prosperus Farinacius Italijoje, Bodin ir del-Rio romanų kraštuose, ne kalbant jau apie teisininkus, kurie specializavosi burtininkų byloms (Inokentijos VIII bulla „Summis desiderantes“ ir traktatas „Maleus Maleficarum“, sutvertas Institor'io ir Šprenger'io).

4. Švietimo amžius.

Literatūra: Hertz, Voltaire und die franzosische Strafrechtspflege im 18 Jahrhund. Fischl, Der Einfluss der Aufklaerungsphilosophie auf die Entwicklung des Strafrechts. (Lil. H 169). Cantu, Beccaria e il diritto penale (vokiečių kalba išvertė Glaser). Esselborn, Ueber Verbrechen und Strafen von Cesare Beccaria. Beccaria, Dei delitti e delle pene, 1764. Зарудный, Беккарія о преступленіях и наказаніях в сравненіи с главой X Наказа Екатерины II. John Howard, State of prisons in England and Wales, 1777 (antroji laida 1780, trečioji 1784). Howard'o biografija: Les actes du Congrés penitentiaire international de S. Petersbourg, 1890, vol V. (Griffith et Riviere). Палюмбецкій, Джон Говард и состояніе тюрем в Европѣ в концѣ XVIII столѣтія (Юридич. Зап. V).

Baudžiamosios teisės žiaurumui padarė galą tik švietimo amžius, kada visuomenė ėmė kovot už kriminalinio proceso reformas ir už bausmių sušvelninimą. Šitoje kovoje dideliais nuopelnais pasižymėjo Montesquieu („Lettres persanes“ 1721,

„Esprit des lois", 1748), Voltaire[1]) ir Rousseau („Conrat social" 1762), o ypač Beccaria ir Howard.

Beccaria, drauge su Howardu, turi būti pripažintas naujos baudžiamosios teisės įkūrėju. Iš Beccarios jaunystės mes maža ką težinome. Romantiška jo vedimo prieš tėvo valią istorija, jo dalyvavimas laisvamanės jaunuomenės būrely, kuris rinkdavosi Milano kavinėj ir del to vadindavosi „Il Caffé" — visa, ką mums gali pranešti Beccarijos biografai. Nors Beccarija buvo juristas, bet nei praktiškai, nei teoretiškai teisės mokslo srityje nesidarbavo, jis daugiau domėjosi ekonomija, filologija ir mieliau skaitinėjo Rousseau, Delamber'o Voltaire'o raštus, nekaip juristų traktatus. Ir štai, kada Beccaria turėjo 27 metus, jo būrelio draugai ėmė jam įkalbinėti, kad jis parašytų knygelę apie reikalingiausias baudžiamosios teisės reformas. Nenoromis apsiėmė Beccaria atlikti tą darbą, bet paskum įsitraukė į šitą temą ir, dirbdamas su jaunu entuziazmu kelis mėnesius be polsio, parašė nedidelę brošiūrą „Apie nusikaltimus ir bausmes". Šita brošiūra tapo šviesos spinduliu nakties tamsumoje.

Tuojau ji susilaukė daugelio leidimų, buvo išversta į visas kulturingąsias kalbas, ir tuo būdu beregint, aplankė visą pasaulį, visur sutiko džiaugsmo ir pasigėrėjimo, ir teisingai ligi šiol ji laikoma naujos baudžiamosios teisės pradžia. Šitose knygelėse jis griežtai protestuoja prieš baudžiamosios teisės žiaurumą, prieš kankinimus, kaip kaltės įrodymo priemonės, prieš

[1]) Šita kova buvo vedama ne tik literatūroje, bet ir praktikoje. Apie tai duoda mums supratimą pav. Jean Calas'o byla. Jean Calas'as buvo turtingas Marseillio (pietų Prancūzijoje) pirklys, hugenotas. Vienas iš jo sūnų priėmė katalikybę, bet tai nė kiek nepakenkė geriems šeimos santykiams. Kitas Calas'o sūnus, Antonio, norėjo būti advokatu, bet kaip hugenotas, jis neturėjo teisės verstis advokatūra, o savo tikybą nenorėjo mainyt. Todel jis ėmė ne visai tvarkingai gyventi, pasidarė melancholikas, ir galu gale, vieną dieną buvo rastas pasikoręs savo tėvo namų priedury. Rado jį nebegyvą vienas jo draugas ir tėvas. Tuojau susirinko didelė žmonių minia, ir, atvykus valdžios atstovams, kažkas iš minios pasakė, kad tėvas nužudęs savo sūnų del tikybos mainymo. Prasidėjo teismo tardymas, ne kartą tariamasis kaltininkas buvo žiauriai kankinamas, ir po šitų kankinimų Calas'as mirė, griežtai neigdamas savo kaltę. Bet vis delto jį kad ir mirusį teismas pripažino kaltą, jo turtą konfiskavo, o šeimos narius nubaudė įvairiomis bausmėmis.

Tuo laiku tat buvo visiškai paprastas atsitikimas. Bet šį kartą tat buvo tiktai bylos pradžia. Atsitiktinai apie šitą bylą sužinojo Paryžiuje Voltaire'as. Jis susidomėjo ta byla ir parašė savo draugams Marseille, kad jie atsiųstų jam daugiau žinių apie Calas'o procesą. Gavęs šitas žinias, Voltaire'as tuojau suprato, kad čia buvo padaryta didelė neteisybė, ir jis pradėjo rimtą kovą už šitos bylos peržiūrėjimą. Jis sudomino geriausius to laiko advokatus, išleido daugybę knygų, brošiurų, ir galų gale privertė teismą peržiūrėt bylą. Nauju sprendimu Calas'as vienbalsiai buvo pripažintas nekaltas, visa jo šeima buvo išteisinta ir konfiskuotas turtas jai sugrąžintas.

Šitą procesą galima laikyt senos tvarkos pabaiga. Jis padarė didžiausio įspūdžio ne tik Prancūzijoj, bet ir kituose Europos kraštuose. Istorikai tvirtina, kad šitas procesas davęs įkvėpimo ir Beccariai.

mirties bausmę, ir reikalauja pripažinti nereikiant bausti daugelio anais laikais baudžiamų nusikaltimų, kad bausmės būtų sušvelnintos ir jų reikšmė būtų pagrįsta ne žiaurumu, bet neišvengiamumu. Ir Beccarijos mokslas nepaliko bevaisiškas: dabartinėj teisėj mes visur randame jo idėjų pėdsakų.

Beccaria— pirmas visoj žmonijos istorijoje — reikalavo kad būtų panaikinta mirties bausmė. Tuo būdu pirmą vietą bausmių sistemoje turėjo užimti kalėjimo bausmė. Bet pats Beccarija, kaip teoretikas, maža težinojo apie kalėjimų būklę, ir todel šitoj srity jis nestatė kokių nors aiškių reikalavimų arba reformos programos, o reforma buvo labai reikalinga. Ir šitą klausimą yra pastatęs Hovardas.

Johnas Hovardas buvo turtingo pirklio sūnus. Jis nėra išėjęs ne tik teisių, bet ir šiaip kokio bendro mokslo. Biografai tvirtina, kad jis ligi savo amžiaus galo ne tik nepramokęs svetimų kalbų, bet net ne visai taisyklingai kalbėjęs savo gimtąja kalba. Tačiau, tai nekliudė jam aplankyti visus Europos kraštus, susipažinti su anų laikų kalėjimais, daugelyje kraštų ir parodyti visam pasauliui nežmonišką žiaurumą kaliniams. Visai atsidavęs vienai idėjai Howardas išvažinėjo, kad ir sunkiose tų laikų kelionės sąlygose šešias dešimtis tūkstančių kilometrų, išleido daugiau kaip milijoną frankų lėšų savo knygoms leisti ir išsiuntinėti visiems įtakiems asmenims ir įstaigoms. Reika atsiminti, kad tų laikų kalėjimų tyrinėjimas buvo ne tik vargingas, bet ir pavojingas darbas, nes kalėjimai buvo didžiausiais nešvaros ir visokių epidemijų šaltiniais, ir pats Howardas žuvo, užsikrėtęs šiltinė pietų Rusijos kalėjimus belankydamas. Jo vargai nepaliko be vaisių: visa dabartinė kalėjimų sistema remiasi Howardo nustatytais pagrindais.

5. Klasikinė baudžiamoji teisė.

Literatūra: visi XIX amžiaus kursai, vadovėliai ir monografijos, ypač Binding (Handbuch, Normen und ihre Uebertretung), Bar; (Gezetz und Schuld), Garraud (Precis et Traite), Stephen (Digest), Tagancev (Lekcii) ir kk.

Beccarijos, Howardo ir enciklopėdistų idėjos davė gerų vaisių. Mes matome, kad, nežiūrint į nuolatinius karus ir prancūzų revoliuciją, baudžiamoji teisė darydavo vieną žingsnį po kito pirmyn. Iš naujų, jau naujais pagrindais paremtų kodeksų reikia pažymėt prūsų kodeksas 1794 m., bavarų kodeksas 1813 m., sudarytas žymiausio vokiečių kriminalisto Feuerbacho sumanymu, ir, labiausiai, prancūzų code pėnae 1809 m. Šituose kodeksuose kaip ir vėlesniuose Vokietijos (partikulariniai statutai ir suvienytos Vokietijos Strafgesetzbuch), Belgijos, Italijos ir t.t. kodeksuose buvo sudaryta klasi-

kinė baudžiamosios teisės sistema, kuri taip yra vadinama, kad galima ji būtų atskirti nuo naujų mokslų ir linkmių.

Šita sistema beveik visiškai pašalino visas svarbiausias viduramžinės teisės ydas. Ji nustatė visų piliečių lygybę prieš teisę ne tik formališkai, bet ir faktiškai. Ji labai sumažino nusikaltimų skaičių tikybai ir valstybei ir panaikino baudimą visos eilės nusikaltimų, kurie buvo baudžiami tik del prietaro arba tamsumo. Ji padarė reformų bausmių srityje, pašalino visas naikinančias bausmes, labai sumažino mirties bausmės vartojimą ir ėmė rūpintis kalinių likimu.

Bet iš kitos pusės klasikinė sistema yra pagrįsta kraštutine formalybe. Šitos formalybės priežastys — nepasitikėjimas valdžia ir teisėjų. Naujos teisės kūrėjai norėjo patys išspręst baudimo klausimą ir teisėjui palikt tik įstatymo taikinimą be jokios nuožiūrų laisvės. Todel naujiej kodeksai ir visa baudžiamoji sistema gavo dviejų lygiagrečių eilių sąvokų pobūdžio. Vienoj eilėje nusikaltimų sąvokos, kitoj — atatinkamų bausmių. Teisėjas privalo tik rast įstatyme atatinkamą darbui apibrėžimą, ir bausmės klausimas jau sprendžiamas automatiškai, nes kiekvienam nusikaltimui jau nustatyta tam tikra bausmė, apibrėžta arba absoliučiai, arba labai siauromis ribomis. Tiesa, tokia sistema negalėjo viešpataut ilgai, ir net prancūzų code pénal su savo siauriausiomis bausmių ribomis buvo iškeistas — teisėjui buvo pripažinta teisė, jei jis randa ypatingų aplinkybių (circonstances attenuantes), mažinti paskirtą įstatyme bausmę. Bet vis delto kaip pagrindas ta sistema pasilieka lig šiol teisinga tuo atžvilgiu, kad bausmių paskyrimas yra vien juridinė logingа tam tikrų juridinių sąvokų pritaikinimo operacija. Jei yra nusikaltimų sąvokos pažymių, tai tuo pat jau nustatyta bausmė, Ar šita bausmė tuo atsitikimu yra reikalinga, ar ji tikslinga, ar pasieks savo tikslą — to teisėjas neturi teisės spręsti. Jo dalykas — tik surasti sąvokos ir jos pritaikinti, įvykdyti. Tuo būdu naujieji kodeksai kai kuriuo atžvilgiu yra panašūs į kompozicijos sistemos kodeksus. Bet tenai už kiekvieną nusikaltimą buvo nustatytos tam tikros piniginės pabaudos, ir šitų bausmių prasmė buvo visiškai suprantamas dalykas: tai buvo atlyginimas nukentėjėliui, žalos pataisymas. Bet kokios prasmės turėjo dabartinės bausmės, ypač kalėjimo bausmės, kurios užėmė pirmą vietą bausmių sistemoje? Šitas klausimas buvo aiškiai pastatytas, ir jo sprendimas buvo beveik viso XIX amžiaus uždavinys.

Plačiau apie tai buvo kalbama bausmių skyriuje. O dabar tik paminėsim, kad galų gale buvo pripažinta, jog kalėjimo bausmė nieku būdu negali būti pripažinta visagali su nusikaltimais kovoje. Ir naujausios pastangos ir pasiūlymai vis eina viena

linkme — nori, kad kiek galint daugiau būtų sutrumpintos, sumažintos kalėjmo bausmės. Jų vietoje yra sumanyta daug naujų priemonių, kurių teisėjas nieku būdu negali spręst, tuo pat metu nespręsdamas tikslingumo klausimo.

Be to, mūsų laikų visuomenė visai kitaip žiūri į teisėją, jo nebijo, pasitiki juo. Todel visai kitaip turi būt sprendžiamas teisėjo ir įstatymų leidėjų santykiavimo ir bendradarbiavimo klausimas.

6. Naujos kriminalinės teisės linkmės.

Literatūra: Lombroso, L' uomo delinquente (1876). Garofalo, Criminologia. Ferri, Sociologia criminale. Antropologų kongresų darbai (Roma 1885, Paryžiaus 1889, Brusselis 1892, Ženeva 1896, Amsterdamas 1901, Turinas 1906, Kelnas 1911). Liszt, Strafrechtliche Aufsaetze und Vortraege. Prins, Criminalité et repression. Mitteilungen der internationalen kriminalistischen Vereinigung (Bulletin de l'union internationale de droit penal; sąjungos kongresai: Brusselis 1889, Bernas 1890, Christianija 1891, Paryžius 1893, Antwerpenas 1894, Lincas 1895, Lisabonas 1897, Budapeštas 1899, Petrapilis 1902, Hamburgas 1905, Brusselis 1912). Aschaffenburg, Das Verbrechen und seine Bekaempfung. Дриль, Ученіе о преступленіи и мѣрах борьбы с ним. Гогель, Курс уголовной попитики.

Visų naujų kriminalinės teisės linkmių principas yra tas, kad kova su nusikaltimais turi būt paremta ne formalybe, bet tikslingumu. Todel tuojau kilo klausimas: ar nereikalinga žinoti nusikaltimų realios priežastys, ar į nusikaltimą nereikia žiūrėti ne tik kaip į teisės sąvoką, bet ir kaip į biologinį ir sociologinį reiškinį. Klasikinis mokslas tokio tyrinėjimo visiškai nežino. Jis žiūrėjo į nusikaltimus kaip į žmogaus laisvos valios reiškimą ir visiškai nemanė apie kokias nors kitas nusikaltimo priežastis. Net statistiniai daviniai neturėjo šitam mokslui kokios nors reikšmės, ir įstatymų leidėjai nematydavo reikalo jais domėtis.

Naujas mokslas pastatė klausimą visai kitaip. Visų pirma buvo pripažinta, jog reikalinga yra iš pamatų žinoti nusikaltimo esmė, ir paskum jau, pasak šitų žinių, nustatyti tam tikros, tikslingos kovos priemonės.

Pirmas, kuris gerai teoriškai ir praktiškai suprato tokio tyrinėjimo reikšmę, buvo italų gydytojas Lombroso. Žmogus didelio mokslinio talento, darbštus, pietų temperamento, paradoksalus. Jis, bendrai imant, yra vienas iš įdomiausių Italijos intelektualinių reiškinių. Italijoje jo vardas išgarsėjo tuo metu, kada jis surado vienos ligos vadinamos pelagros, priežastį. Europa ėmė domėtis jo darbais, kada jis parašė knygeles apie „Genialumą ir pamišimą“ (beprotybę), kur parodė, kad beveik visi genialūs žmonės buvo tuo pat metu nenormalūs.

Bet svarbiausias jo veikalas yra „L'uomo delinquente", tai yra „Žmogus nusikaltėlis" (1876), kuris dabar yra išverstas į visas kultūringąsias kalbas. Lombroso pastatė sau tikslą ištirti nusikaltėlių biologišką arba antropologišką pusę. Šiam reikalui jis labai daug ką stebėjo, žiūrinėjo, susipažino su fiziškais ir psichiškais daugelio šimtų įvairių nusikaltėlių savumais ir jam pasirodė, kad visi nusikaltėliai pasižymi visa eile nepaprastų ypatumų, kurių bendrumas sudaro nusikaltėlio pažymius. Jis rado, kad nusikaltėlis paprastai yra aukštas, sunkus, turi ilgas rankas, dažnai — kairys, jo kiaušas mažesnis, nekaip normalių žmonių, kiaušo kaulai stori, ausys nenormalios formos, akys žvairios, nosis kreiva, dažnai serga visokiomis ligomis ir t.t. ir t.t. — visa eilė fiziškų ir psichiškų nenormalumų. Iš pradžios Lombroso tvirtino, kad visų nusikaltėlių tipas yra vienodas, kad žmonijoje tėra vienas nusikaltėlio tipas. Šito tipo pažymius sudaro jo prigimti nenormalumai, kurie kaip tik yra nenormalaus tokių žmonių elgesio, tai yra jų nusikaltimo priežastim. Paskum, kada kritika nurodė, ir platesni tyrinėjimai patvirtino, jog nusikaltėlių esama įvairių tipų, ne vieno, Lombroso nustatė, keletą nusikaltėlio žmogaus tipų, o jų nenormalumų priežastimi jis nurodė be prigimimo, dar atavizmą, paskum ir paprastas proto ligas.

Toks buvo Lombroso, arba antropologiškos linkmės, mokslo pagrindas. Išvados buvo aiškios: jei prigimti nenormalumai stumia nusikaltėlį pikta daryti, tai paprastos bausmės neturi jokios reikšmės: reikia nusikaltėlis arba gydyti, arba dažniausiai (nes šitie ypatumai negalima pašalinti) visuomenė nuo jo apsaugoti tam tikromis priemonėmis. O visa esanti bausmių sistema reikia pripažint neturint jokios prasmės.

Lombroso mokslas buvo paradoksališkas. Bet vis delto jis rado daug šalininkų, nes tai buvo pirma pastanga rast kovai su nusikaltimais pastovius tvirtus mokslingus pagrindus.

Beveik tuo pačiu metu kaip pasirodė knygos „Žmogus nusikaltėlis" antra laida, Garofalo paskelbė savo „Criminologiją", o paskum Ferri išleido savo „Sociologija Criminale", ir tuo būdu susidarė įtakinga antropologiška linkmė, juo labiau, kad Garofalo ir Ferri ne tik sekė Lombroso mokslu, bet papildė jį dar naujais pastebėjimais ir išvadomis. Todel antropologinis mokslas padarė didelio įspūdžio Europoje, ir jo pagrindams apsvarstyti ir plėsti buvo sušaukti net tarptautiniai antropologiniai kongresai (tokių kongresų jau buvo 7). Drauge su tuo beveik visuose kraštuose buvo padaryta daug pastabų Lombroso programai ir labai padidinta faktinė medžiaga.

Bet drauge su tuo pasirodė, kad šitų faktų sistematizacija yra daug painesnė, nekaip manė Lombroso. Ne tik vieno nu-

sikaltėlių tipo, bet ir kelių tipų mokslas negalėjo apimt viso faktų įvairumo ir painumo. Tuo pat būdu paaiškėjo, kad nei prigimimas, nei atavizmas, nei proto ligos, nei, vienu žodžiu kokios nors kitos grynai antropologiškos priežastys negalėjo išaiškinti visų įvairių nusikaltėlių ypatumų. Todel pamažu pirmutinis antropologinio mokslo paradoksališkumas išnyko, ir jis dabar plinta tuo keliu, kurį yra nurodęs sintetinis Ferrio mokslas, pritraukęs, be antropologiškos nusikaltimo pusės, dar ir sociologiškos pusės tyrinėjimą.

Šia linkme dabar plinta mokslas. Kaip naujų mokslininkų daugumos pripažintų tendencijų reiškėjas ir atstovas pirmučiausia reikia paminėti Franz von Liszt'as. Jis yra laikomas vienu iš pirmųjų sociologiškos linkmės įkūrėju. Jo ir belgų kriminalisto Prins'o ir olandų kriminalisto van Hammelio iniciatyva buvo įkurta įtakinga Tarptautinė Kriminalistų Sąjunga, kuri sujungė visas geriausias visų kraštų jėgas.

Sociologiškos linkmės mokslas remiasi šiais principais:

Dabartinė valstybinė baudžiamoji teisė gimė iš senai žmonių prigimto keršto instinkto. Bet dabar ji turi būt iš naujo suorganizuota, kaip sąmoninga, tikslinga kova su nusikaltimais. Šitam tikslui pirmučiausia reikia pozitingai tyrinėti nusikaltimų ir bausmių įtakos. Liszt'as sako: „Visuomenės kova su nusikaltimais gali tik tada būti vaisinga, kada mes iš vienos pusės gerai žinosim nusikaltimų priežastis, iš antros — įtaką, kurią daro valstybinės bausmės. Todel kriminalinė politika, tai yra baudžiamosios teisės srity daromų reformų mokslas, yra naujas dalykas. Šitas mokslas yra įkūrtas tik 19 amžiaus gale. Jis išplito drauge su socialinė politikos pradžia. Bet socialpolitikos tikslas yra pašalinti visuomeninių nusikaltimo priežastys. O kriminalinė politika pirmoj eilėj kreipia dėmėsį į atskirą nusikaltėlį, kaip tokį. Kriminalinė politika yra mokslas, mokąs kovoti su nusikaltimais veikiant kiekvieną nusikaltėlį skyrium. Ji reikalauja, kad priemonės visuomenei saugoti nuo nusialtimų turi būti bendros, o bausmės, ypač tikslo bausmės (Zweckstrafe) reikia taikinti nusikaltėlio savumas ir ypatumams. Šitam reikalavime mes randame iš vienos pusės priemonę tinkamai įstatymams įvertinti, iš antros — pagrindą naujai įstatymų leidžiamajai programai kurti".

Tų priemonių atžvilgiu, kuriomis reikia kovoti su nusikaltimais nusikaltėliai, sociologiškos linkmės nuomone, skiriasi į tris grupes: 1. atsitiktinieji nusikaltėliai — jiems tinka paprasta bausmė, 2. pataisomi nusikaltėliai — jie reikia auklėti (nepilnamečiai) arba gydyti (alkoholikai, mažiau pakaltinami

žmonės) ir 3. nepataisomi nusikaltėliai — nuo jų reikia saugot visuomenę ilgalaikiu laisvės atėmimu.

Sociologiškos linkmės tikslui suprasti yra labai nuostabi Tarptautinės Kriminalistų Sąjungos pirma programa (vėliau šita programa buvo labai sutrumpinta ir iškeista, kad kitų linkmių kriminalistai galėtų įstot į sąjungą):

„Tarptautinė Kriminalistų Sąjunga yra įsitikinusi, kad nusikaltimas ir bausmė reikia svarstyti juridiniu ir sociologiniu atžvilgiu. Sąjunga stato įvest šitas pažiūras į įstatymų leidimą ir teoriją.

Sąjungos veiklos yra tokie pagrindai:

1. Bausmės tikslas yra kova su nusikaltimais, kaip visuomenės gyvenimo reiškiniu.

2. Todel baudžiamasis įstatymų leidimas turi kreipti dėmesio į antropologiškas ir sociologiškas tyrinėjimų išvadas.

3. Bausmė yra viena iš geriausių priemonių kovoti su nusikaltimais. Bet tai nėra vienintelė priemonė. Todel ji neprivalo būti skiriama nuo kitų priemonių, ypač nuo nusikaltimo įspėjamųjų priemonių.

4. Praktikos ir teorijos atžvilgiu svarbiausias yra skirtumas tarp atsitiktinių ir įprastinių nusikaltėlių. Todel šitas skirtumas turi būt įstatymų leidimo pagrindu.

5. Baudžiamųjų bylų sprendimas ir kriminalinio teismo sprendimo vykdymas turi vieną ir tą patį tikslą, ir todel dabartinei teisei įprastas sprendimų atskyrimas nuo vykdymų yra netikslingas.

6. Turėdama galvoj, jog mūsų bausmių sistemoje kalėjimų bausmė yra užėmusi svarbiausią vietą, Sąjunga kreips ypatingo dėmėsio į kalėjimus ir jiems artimų įstaigų tobulinimą.

7. Be to, Sąjunga mano, kad yra galima ir reikalinga pakeist trumpalaikės kalėjimo bausmės kitomis tokios pat galios bausmėmis.

8. Ilgalaikių bausmių terminas turi būt nustatomas pareinamai ne tik nuo teismo tardymo medžiagos, bet ir nuo nusikaltėlio elgėsio kalėjime.

9. Baudžiamasis įstatymų leidimas privalo saugot visuomenę nuo nepataisomų įpratusių nusikaltėlių, nors jie yra padarę nesvarbius nusikaltimus"[1]).

Baudžiamasis mokslas visai nuošaliai nuo ginčų Europos žemyne plito anglų saksų kraštuose. Anglija keistu

---

[1]) Karo metu Tarptautinės kriminalistų Sąjungos veikimas buvo sustabdytas. Pastaraisiais metais Prancūzijoje daromos pastangos atnaujinti tarptautinį kriminalistų bendradarbiavimą ir tam tikslui įkurta „Tarptautinė kriminalistų Associasija" (Association internationale de droit pénal" jos organas, leidžiamas prie „Revue pénitentiaire" — Revue internationale de'droit pénal). Vokiečių kriminalistai dar neprisidėjo prie naujos organizacijos.

būdu sujungė seniausius ir netobuliausius įstatymus su geriausia ir tobuliausia praktika. Tuo metu, kai žemyne ėjo begaliniai ginčai del visokių linkmių, teorijų, mokslų, Anglijoje buvo ieškoma praktiškų kelių pastatytiems gyvenimo klausimams spręsti. Šiuo atveju pažymėtini šie dalykai: patronatas, tai yra visuomenės globa kaliniams dar kalėjime tebesėdintiems, ir kaliniams, bausmę atlikusiems, ištisa mažamečių auklėjamoji sistema, kuri pakeičia jų bausmes, sąlyginis nuteisimas arba sąlyginis bausmės atidėjimas, kuris pasirodė Anglijoje, o paskum ir Amerikoje dar XIX amžiaus pusėje. Be to, daug naujų idėjų buvo įvesta į kalėjimo sistemą: čia užteks paminėjus progresingą sistemą ir sąlyginį paleidimą. Šitų priemonių drąsumas, originalumas, praktingumas ir tikslingumas padarė jas labai popularias, ir visi kraštai stengiasi jomis sekti. Jos, galima sakyt, sudaro tai, kuo nauja baudžiamoji teisė skiriasi nuo senosios.

7. Naujasis Europos įstatymų leidimas.

Literatūra. Nauji Statutai ir projektai: Šveicarų Vorentwurf 1893. Vorentwurf der Expertenkomission 1896. Vorentwurfe 1903, 1908, 1916, Regierungsentwurf 1918, Norvegų naujas Statutas 1902 m. Austrų Vorentwurf 1909, Regierungsentwurf 1912. Vokiečių Vorentwurf 1909; Gegenenttwurf 1911, Komisionsentwurf 1913, Entwurf 1919, Regierungsentwurf 1922, Amtlicher Entwurf 1924. Aschrott und Liszt, Die Reform des Reichsstrafgesetzbuches, Birkmeyer und Nagler, Kritische Beitraege sur Strafrechstreform (H. 1 — 16). Гогель Проект Швейцарскаго уголовнаго уложенія. Исаев, Проект новаго германскаго уголовнаго уложенія. Станкевич, Контрпроект новаго германскаго уголовнаго уложенія. (Журн. уг. права и проц. № 3). Lenz. Ein Strafggesetzbuch ohne Schuld und Strafe (apie italų proektą). Ebermayer, Schuld und Gefaehrlichkeit im Entwurfs zu einem italienischeu Strafgesetzbuch. Collin, Enrico Ferri et l'avant-projet de code pénal italien de 1921.

Teorijos išvados pastatė įstatymų leidimui aiškius uždavinius. Anglų-saksų teisė nurodė kelią šitiems uždaviniams spręsti. Įstatymų leidimo technikai reikėjo rast forma naujiems principams įgyvendinti. Ir, iš tikrųjų, praėjusio amžiaus galas ir naujo pradžia davė mums visą eilę nuostabių naujų kodeksų ir projektų.

Pirmas ir, be abėjo, garsingiausias yra šveicarų baudžiamojo statuto projektas. Ligi šiol šveicarų baudžiamasis įstatymų leidimas nėra dar suvienytas, ir kiekvienas atskiras kantonas turi atskirą baudžiamųjų įstatymų sistemą.

Tik devynesdešimtais metais buvo iškeltas klausimas, jog reikia sudaryti visiems kantonams bendras kodeksas, ir prof. Karoliui Stossui pavesta buvo sustatyti projektas. 1893 met. jau buvo paruoštas pirmas projektas, o 1896 metais buvo iš-

leista antroji jo redakcija, jau ekspertų komisijos peržiūrėta. Šitas projektas padarė didžiausio įspūdžio visoj Europoj, ir visų kraštų mokslininkai pripažino jį nuostabiu baudžiamojo įstatymų leidimo pavyzdžiu. Jau viena išorinė projekto pusė buvo įsidemėtina. Anrosios projekto redakcijos buvo tik 256 straipsniai, nors jame buvo numatomas visų nusikaltimų baudžiamumas. Aiškus nusikaltimų pažymių formulavimas, kazuistikos nebuvimas, pašalinimas visų nereikalingų sudėčių, kurių yra prigrūsti visi kiti kodeksai, pasakymų trumpumas — visa tai darė projektą tikru technikos pavyzdžiu. Bet dar vertingesnis jis buvo savo turinio atžvilgiu. Plačios teisės teisėjo, kuris, atsižvelgdamas į visas darbo aplinkybes, gali palikt nenubaudęs sunkius nusikaltimus, o jei visuomenei gręsia aiškus pavojus iš nusikaltėlio pusės tai ir už nesvarbius nusikaltimus gali labai suvaržyti piktadario teises; didelė laisvė visuomenės apsaugomoms priemonėms vartoti, pradedant nuo vaikų auklėjimo ir baigiant ilgalaikiu pavojingų asmenų laikymu — visa tai atatinka naujo gyvenimo reikalavimams ir apima visus svarbiausius teorijos ir praktikos pageidavimus. Be to, nėra skyriaus, beveik ne vieno straipsnio, kur nebūtų originalių, savotiškų minčių ir naujų pasiūlymų. Deja, partikularinės Šveicarijos tendencijos sutrukdė šitam projektui įsiteisėti, ir jis vis dar netapo įstatymu, bet iš naujo dar yra perdirbamas, ir negalima pasakyt, kad visuomet tai išeitų jo naudai.[1]).

Veikiausiai pavyko įvykdyti baudžiamųjų įstatymų reforma N o r v e g i j o j e, kur 1902 metais buvo patvirtintas naujas baudžiamasis Statutas, kurio projektą sudarė prof. Goetz. Šitas kodeksas nepasižymi šveicarų projekto elegantiškumu ir skėtrumu, bet vis delto jis yra žymus dabartinio įstatymų leidimo paminklas, nes įkūnija daugybę sociologiškos linkmės naujų idėjų. Šita linkme ėjo ir naujo a u s t r ų kodekso paruošiamieji darbai. Pirmas naujas projektas buvo paskelbtas jau 1908 m.

Bet visus šituos darbus pranešė neregėti ir nebūti įstatymų leidimo istorijoje paruošiamieji naujo v o k i e č i ų kodekso darbai.

Jau devyniolikto amžiaus gale vis daugiau girdėti Vokietijoje balsų del naujo kodekso sudarymo, ir tik smarki kova tarp įvairių mokslo linkmių šalininkų kliudė tam reikalavimui įvykdyti. Bet mūsų amžiaus pradžioje, kada tik mokslininkų kova šiek tiek nurimo, prasidėjo didžiausias kūriamasis naujo kodekso darbas. Pirmų pirmiausią vokiečių krimnalistai surinko medžiagą viso pasaulio baudžiamajai teisei lyginti. Taip buvo

---

[1]) Be paminėtų 1893 ir 1896 metų šveicarų projekto redakcijų, yra dar 1903, 1908, 1916 ir 1918 metų redakcijos.

sudaryta turtingas 16 tomų „Vergleichende Darstellung des deutschen und auslaendischen Strafrechts", svarbiausias šaltinis visų šalių baudžiamajai teisei pažinti. Paskui sekė pirmasis baudžiamojo Kodekso projektas, V o r e n t w u r f, po to mokslininkų išdirbtas kontrprojektas, G e g e n e n t w u r f, dar toliau buvo paskelbtas valstybinės komisijos projektas, K o m i s s i o n s e n t w u r f, teisingumo ministerijos projektas, paprastai vadinamas E n t w u r f (1919), Vyriausybės projektas (R e g i e r u n g s e n t w u r t) ir galų gale oficialus projektas, a m t l i c h e r E n t w u r f (1924). Visa tai buvo plačiai motyvuota ir pareikšta. Del visų kilusių klausimų susidarė didžiausia literatūra iš laikraščių ir žurnalų straipsnių ir atskirų knygų ir brošiūrų. Nėra nė vienos draugijos, kokiu nors būdu liečiančios baudžiamosios teisės sritį, kuri plačiai nesvarstytų klausimų, susietų su baudžiamojo Statuto reforma. Ir vis tai dar paruošiamieji darbai. Į Reichstagą projektas dar neįneštas — tiek dar yra neišspręstų klausimų. Bet šita medžiaga ištyrė beveik visus svarbiausius baudžiamosios teisės klausimus ir nepasiliks nepadavusi gerų vaisių tiek Vokietijoje, taip ir kituose kraštuose.

Paskutiniais metais Italijoje irgi prasidėjo darbai naujam Kodeksui ruošti. Tų darbų priešaky stovi Ferri. Manoma šitame projekte įkūnyti dabartinės antropologinės linkmės reikalavimus ir pagrindus.

II.

Naujų Įstatymų,

kurie liečia Baudžiamąjį Statutą,

SĄRAŠAS.

L. V. Ž. Nr.	Eilinis Nr.	ĮSTATYMO PAVADINIMAS	Atatinkamas BS-to skyrius
1	4 a	Laikinosios Vyriausybės miškų naikinimui sustabdyti įsakymas. 7 §.	XXXVI
2—3		Laikinasis Lietuvos teismų ir jų darbų sutvarkymas. Baudžiamasis Kodeksas .	Visi skyriūs
4		Ypatingi Valstybės Apsaugos įstatai . . .	I
„		Baudžiamojo Kodekso papildas	I
„		Įstatymas apie slaptą degtinės varymą .	XVI
„		Laikinosios Vyriausybės įsakymas del žinių platinimo apie kariuomenę . . .	VI
„	12 a	Laikinosios Taisyklės duoti iš Lietuvos miškų medžius. 19 §	XXXVI
„	13 a	Vyriausioji Tiekimo Valdyba. 12 str. 2 d. .	XXXVII
„	17 a	Laikinosios Vyriausybės įsakymas (apie maisto ptoduktų suėmimą)	VIII
„	18 a	Laikinosios Vyriausybės įstatymas (apie rusų pinigų įvežimą)	XVI
5		Ypatingi Valstybės Apsaugos Įstatai . . .	I
„		Įstatymas del slapto degtinės varymo . .	XVI
„		Karo Teismo Įstatai. 12 § 11 p.	XXII ir XXXII

L. V. Ž. Nr.	Eilinis Nr.	ĮSTATYMO PAVADINIMAS	Atatinkamas BS-to skyrius
5		Draudžiamasai įstatymas dalyvauti kariškiams politikoje	V
"		Įstatymas apie rusų popierinius pinigus. 3 §.	XVI
6		Laikinieji Lietuvos Muitinių įstatai. 56 ir 57 §	XVI
7		Laikinas įstatymas apie namus suimtiesiems	I
"		Instrukcija suimtiesiems namų viršininkams	I
8		Įstatymas apie palengvinimus kaliniams .	I
"		Karo Teismo įstatų papildymas	V
9		Įsakymas apie privatinių miškų priežiūrą. 8 §	XI
10		Ypatingų Valstybės Apsaugos Įstatų papildymas	I
"		Laikinieji akcyzės mokesnių įstatai. 25 ir 28 §	XVI
"		Įsakymas apie tvarką vekselių popieriams pardavinėti. 4 §	XX
12		Leidimų ginklams laikyti davimo taisyklės. 11 §.	X
13		Karo baudžiamųjų įstatų knygos XXII papildymas	VIII
"		Prekybos reguliavimo įstatymas. 7 § . .	XVI
15		Įstatymas apie piliečius, įstojusius į Bermonto ir Virgoličio ginkluotus burius	IV
"		Įstatymas apie draugijas	V
16		Rinkimo laisvės apdraudimo įstatymas .	V

L. V. Ž. Nr.	Eilinis Nr.	ĮSTATYMŲ PAVADINIMAS	Atatinkamas BS-to skyrius
16		Įstatymas apie laikiną prekybos suvaržymą Lietuvos pasieniuose, 6, 7 ir 10 §	XVI ir XXXVI
17		Įstatymas apie Valstybės Mokesnių imamąją Tvarką. 5 §	XXIX
„		Spaudos įstatymas 8 §	XV
„		Darbo dienos ilgumo įstatymas. 15 § . .	XVII
18		Pasų įstatai. 6 ir 7 §	XII
„		Papildomasai Lietuvos notariato sutvarkymo įstatymas 4 §	XXXIII
20		Įstatymas žemei pirkti ir įkeisti. 5 § . .	XXI
„		BS-to papildymas ir pakeitimas	III, IV, V XXII ir XXXII
„		Įsakymas (apie karo stovio panaikinimą). 3 §	„ „
„		Susirinkimų įstatymas. 11 §	V
21		Įstatymas del slapto degtinės varymo ir jos pardavinėjimo	XVI
„		Įstatymas apie aukso ir sidabro išvežimo iš Lietuvos uždraudimą. 2 §	XVI
23	283	Laikino uždraudimo svaiginamuosius gėrimus pardavinėti įstatymas	XIII ir X
„	287	Ypatingų Valstybės Apsaugos įstatų § 14 papildymas	XXXVI
29	336	Dvarų darbininkų atstatymo įstatymas. 5 §	XVII
31	352	Žemės valstybinio mokesnio įstatymas. 13 §	
„	354	Valstybinio mokesnio nuo parduodamojo miško įstatymas. 4 §	

L. V. Ž. Nr.	Eilinis Nr.	ĮSTATYMŲ PAVADINIMAS	Atatinkamas BS-to skyrius
32	363	Milicijos įstatymas. 25 ir 26 §.	I
34	388	Matų, saikų ir svarstyklių įstatai. 21 ir 22 §.	XXXIII
35	396	Mirties bausmėms sustabdyti įstatymas .	I
„	397	Amnestijos įstatymas	—
37	407	Laikinoji Lietuvos Valstybės Konstitucija. 16 §	I
39	414	Įstatymas žemei perleisti, įgyti, įkeisti. 8 §	XXI
40	419	Dvarų darbininkų atstatymo įstatymas. 9 §	XVII
41	430	Įstatymas karo stoviui įvesti	I
52	504	Įstatymo apie laikiną prekybos suvaržymą Lietuvos pasieniuose pakeitimas ir papildymas	XVI
54	510	BS-to papildymo ir pakeitimo papildymas	IV
„	511	BS-to papildymas	VIII
„	512	BS-to 619 str. papildymas	XXXIV
55	522	Pasų įstatų 17 § pakeitimas	XII
56	532	Medicinos praktikos teisių Lietuvoje įstatymas 1 § pastaba	IX
57	539	Kovos su galvijų marų (džuma) įstatymas. 4 §	XI
59	544	BS-to pakeitimo įstatymas	XXXI—IV
„	545	Medicinos Civilinio personalo mobilizacijos įstatymas. 5 §	VIII
62	557	Dvarų darbininkų samdymo ir atstatymo įstatymas. 9 §	XVII

L. V. Ž. Nr.	Eilinis Nr.	ĮSTATYMO PAVADINIMAS	Atatinkamas BS-to skyrius
63	564	Amato, kredito, prekybos ir pramonės įstaigų bendrų pajamų mokesnio įstatymas. 10 §	--
73	653	Ypatingų Valstybės Apsaugos įstatų papildymas ir pakeitimas	I ir X
„	654	Leidimų ginklams laikyti davimo taisyklių pakeitimas	X
75	671	Pasų įstatų papildymo ir pakeitimo įstatymas	XII
76	684	Laikinųjų akčyžės įstatų mokesnių papildymas ir pakeitimas. 12, 30 ir 31 § .	—
83	721	Žemės reformos įstatymas. 19 §	I
86	739	Dvarų darbininkų samdymo ir atstatymo įstatymas 23 §	XVII
87	746	Laikinojo prekybos suvaržymo Lietuvos pasieniuose įstatymas. 10 §	XVI
91	761	Svaigiųjų gėrimų mažmenomis pardavinėjimo įstatymas. 36 ir 37 §	XVI
92	762	Auksinių ir sidabrinių dirbinių žymėjimo įstatymas. 8 §	XVI
„	768	Finansų, Prekybos ir Pramonės Ministerio įsakymas. 2 §	VI
93	771	Laikinųjų akčyžės mokesnių įstatų papildymas ir pakeitimas. 12 §	—
99	795	Išeivybės įstatymas. 21 §	XII
100	799	Lietuvos Valstybės Konstitucija. 51 ir 65 §	I
103	811	BS-to papildymas	XII

L. V. Ž Nr.	Eilinis Nr.	ĮSTATYMO PAVADINIMAS	Atatinkamas BS-to skyrius
104	821	Laikinųjų akčyžės mokesnių įstatų pakeitimas. 21 a ir 31[1] §	—
107	831	Amnėstijos įstatymas	—
140	1017	Laikinųjų akcizo mokesnių įstatų pakeitimas. 21 a ir 31[1] §	—
141	1019	Žemės mokesnių įstatymas. 20 §	—
145	1042	Įstatymas slaptam degtinės varymui ir pardavinėjimui bausti	XVI
„	1044	Matų, saikų ir svarstyklių įstatų pakeitimas	XVI
146	1049	Įstatymų skelbimo tvarkos ir jų įsiteisėjimo įstatymas	I
154	1089	Tranzito taisyklės. 10 §	—
155	1093	Lietuvos muitinių laikinųjų įstatų pakeitimas	—
„	1095	Dvarų darbininkų — ordinarininkų samdymo ir atstatymo įstatymas. 25 § . .	XVII
157	1114	Lietuvos ir Estijos konvencija del nusikaltėlių išdavimo	I
„	1115	Lietuvos ir Latvijos konvencija del nusikaltėlių išdavimo	I
159	1126	Baudžiamųjų įstatymų pakeitimas	I, VIII
164	1153	Muitinių įstatai. 11, 69, 70, 131, 159—180 §	XII
169	1186	Konvencija del Klaipėdos teritorijos . . .	I
171	1189	Savivaldybių mokesnių įstatymas. 32 § .	—
„	1190	Prekybos, pramonės ir kredito įstaigų sąskaitybos knygų įstatymas 12 § . . .	—

L. V. Ž. Nr.	Eilinis Nr.	ĮSTATYMO PAVADINIMAS	Atatinkamas BS-to skyrius
172	1194	Nusikaltėlių išdavimo šutartis tarp Lietuvos ir Jungtinių Amerikos Valstybių .	I
174	1200	Valstybinių gėrimų parduotuvių taisyklės. 23 §	XVI
183	1241	Prekių ženklams saugoti įstatymas. 19 §	XVI
„	1246	Žydų metrikų knygoms vesti instrukcija. 24 §	XXXVII
184	1250	Prekybos, pramonės, kredito ir amato pelno mokesnio įstatymui vykdyti instrukcija. 48 §	—
186	1265	Laikinųjų taisyklių duoti iš Lietuvos miškų medžius panaikinimas	XXXVI

Rodyklė.

Pastebėtos klaidos.

Pusl.	Eil.	Atspausdinta	Turėtų būti
4	9 ap.	pradedamaisiai	padedamaisiais
8	3 „	иоданныхъ	поданныхъ
9	9 virš.	trukdymaš	trikdymas
„	22 „	už nelaikymą	už jo nelaikymą
13	22 „	reakcinio	redakcinio
14	4 „	materialiai	materialai
17	9 „	Statutai	Statute
18	15 ap.	baužiamųjų	baudžiamųjų
19	21 „	tokł	tokį
20	18 virš.	išleisti	išplesti
22	11 ap.	łrankių	įrankių
28	9 virš.	tvarčius	tvarsčius
29	8 ap.	Lygia	Lygiai
„	2 „	vadenilio	vandenilio
35	16 „	44 str.	45 str.
36	17 „	preimonių	priemonių
37	7 virš.	labaiu	labiau
38	13 „	sužalotojo	sužalotosios
„	17 „	nececcita	necessitas
40	3 „	kaltė	kaltė
„	7 „	galbėti	gelbėti
43	16 ap.	taisyklingas	taisyklinga
„	5, 9 ir 11 ap.	nepakaltinamumo	pakaltinamumo
44	17 ap.	pašalinačia	pašalinančia
„	11 „	abejoijimo	abejojimo
45	14 virš.	pripažtinti	pripažinti
46	10 „	klausinio	klasinio
„	4 ap.	kurios	kurinos
47	6 „	nepakltinamo	nepakaltinamumo
49	6 „	specialūs	specialios
64	12 virš.	formulc	formulė
65	7 „	smaugia	smogia
92	16 ap.	pavizdžius	pavizdžiu
93	15 virš.	kam	tam
95	1 „	jo	jos
98	4 ap.	senų	sienų
100	1 „	diumą	didumą
102	21 virš.	metus	metų
106	1 ap.	șutrukdyti	sutrikdyti
113	14 virš.	bausmės	bausmes
114	8 „	padarytos	padarytas
123	5 ap.	dykiniavimo	tinginiavimo
134	16 „	meurtre	assasinat
„	15 „	assasinat	meurtre
„	5 „	nuomonės	dėsniai
135	16 virš.	nusižudymo	nužudymo
136	3 ap.	bent	jei
141	2 virš.	didenimą	dilemą
148	21 „	pašalėtis	pašalietis
150	10 „	juose	jose
„	4 „	papročicų	papročių
152	14 virš.	tepažinojc	tepažinojo
188	8 „	paskoios	paskalos
190	4 ap.	8 mėnesių	6 mėnesių